

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

РИЖКО ОЛЕНА МИКОЛАЇВНА

УДК 007:001.8

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПЛАГІАТ У СОЦІАЛЬНОКОМУНІКАЦІЙНОМУ ВИМІРІ ПОЧАТКУ ХХІ
СТОЛІТТЯ: ПРИРОДА ЯВИЩА ТА ІСТОРІЯ БОРОТЬБИ**

Спеціальність 27.00.01 – теорія та історія соціальних комунікацій
Галузь знань 06 Журналістика

Подається на здобуття наукового ступеня
доктора наук із соціальних комунікацій

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О. М. Рижко

Науковий консультант

Різун Володимир Володимирович

доктор філологічних наук, професор

Київ – 2017

АНОТАЦІЯ

Рижко О. М. Плагіат у соціальнокомунікаційному вимірі початку ХХІ століття: природа явища та історія боротьби. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.01 «Теорія та історія соціальних комунікацій». – Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, Київ, 2017.

У роботі досліджено, описано та класифіковано різноманітні вияви плагіату як складного контроверсійного явища, що має соціальнокомунікаційну природу та системний характер прояву, сформульовано критерії віднесення / не віднесення тих чи інших продуктів технологій контентотворення до плагіату, запропоновано власну модель боротьби з плагіатом.

Плагіат – явище багатоаспектне й суперечливе у сприйнятті та у визначенні. Його можна розглядати в різних контекстах, зокрема у: 1) юриспруденції як порушення авторського права; 2) аксіології як вияв деструктивної трансформації цінностей, ціннісних парадигм і орієнтацій; 3) соціальних комунікаціях як перверсію, детерміновану зміщенням пріоритетів у представленні інформації від якості до швидкості; 4) літературі як закономірний вислід розвитку літературного процесу (постмодернізм) і як присвоєння авторства (інтелектуальна крадіжка); 5) етиці як порушення етичного кодексу тієї чи іншої професії тощо та на різних рівнях, наприклад, аналізуючи явище плагіату як прояв академічної нечесності.

У першому розділі дослідження ми проаналізували джерельну базу, історію плагіату, дефініції та сутнісні ознаки плагіату, причини вдавання до плагіату, розвиток проблеми в контексті академічної чесності; а також юридичний, аксіологічний, етичний і філософський вияв проблеми. У другому розділі ми проаналізували види й класифікації плагіату, способи його вчинення, тексти з ознаками девіацій («плагіат ідей», «авторське дублювання наукових результатів» / «самоплагіат», «перенасиченість тексту цитатами»), технології вчинення плагіату

– рерайт, копіпаст, парафраз, компіляцію, а також розглянули фабрикацію і фальсифікацію. У третьому розділі представили результати опитувань – цільового й експертного – «Рецепція плагіату», а також результати дослідження представлення теми плагіату в ігровому кіно. Виконано аналіз документів (рішення, ухвали, постанови, вироки) всіх справ, що стосуються плагіату, з Єдиного державного реєстру судових рішень, що дало змогу дійти висновку: судовий захист порушення авторського права фактом плагіату вимагає значних матеріальних затрат (йдеться, зокрема, про вартість судових експертиз), дуже складний у доведенні та малоефективний. У четвертому – розглянули зусилля держави, громадських ініціатив і мас-медіа, спрямовані на запобігання плагіату та боротьбу з ним.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в комплексності дослідження плагіату як явища, що має соціальнокомунікаційну природу, і ґрунтується на таких основних положеннях. У дисертації *вперше*:

1) системно й послідовно обґрунтовано тезу про те, що проблема плагіату проявляється на всіх рівнях, які виступають більш або менш значимими складниками життєвого простору людини, – міжнародному, загальнодержавному, особистісному, що свідчить про системність і глобальність самої проблеми, агресивна ж експансія плагіату зумовлена саме соціальнокомунікаційною природою явища, оскільки і пандемія поширення, і рівень його (плагіату) патогенності були уможливлені варіантом розвитку соціальних процесів і деструктивною трансформацією ціннісних парадигм;

2) на основі виділення й опису способів учинення академічного плагіату та формування докладного реєстру означених способів було: укладено таблиці суб'єкт-суб'єктних відносин в академічному доколаплагіатному дискурсі для унаочнення тотальності деструктивних зв'язків і впливогенного потенціалу плагіату; з'ясовано толеровані соціумом, поведінкові моделі вчинення плагіату; запропоновано авторську класифікацію наукового плагіату за вісьмома критеріями: (1) за суб'єкт-суб'єктними відносинами; (2) за об'єктом присвоєння;

(3) за джерелом присвоєння; (4) за метою використання; (5) за використовуваною технологією; (6) за мовним критерієм; (7) за ступенем прозорості;

3) запропоновано таку сегментацію плагіату: (1) види плагіату; (2) тексти з ознаками девіацій – «плагіат ідей», «авторське дублювання наукових результатів» («самоплагіат»), перенасиченість тексту цитатами; (3) технології плагіату – рерайт, копіпаст (білий, сірий, чорний), парафраз, компіляція + плагіат із використанням фабрикації і фальсифікації даних як технологій академічної недоброчесності;

4) запропоновано виділити такі межові явища як «плагіат ідей», «самоплагіат», перенасичення тексту цитатами в окремий сегмент і для їх позначення використовувати нову категорію – «тексти з ознаками девіацій» (терміносполука О. В. Ромах);

5) представлено цілісну систему причин вдавання до плагіату, які найбільш узагальнено детермінуються прагненням слави, визнання в соціумі загалом і в професійному середовищі зокрема та отриманням зиску, матеріальної винагороди;

б) запропоновано критерії віднесення / не віднесення до плагіату продуктів технологій контентотворення, які можуть бути потрактовані як плагіатні (рерайт, копіпаст, парафраз, компіляція): в основі розмежування *рерайту* та плагіату може бути принцип розрізнення «твору» і «тексту». Оскільки рерайтер працює із текстом як формою втілення твору, не створюючи нічого нового, а лише трансформуючи дане, *рерайт* слід вважати технологією плагіату; тобто рерайт (рерайтинг) – це технологія продукування вторинних текстів, що служить для збільшення обсягу контенту зі зміною мовностилістичного вираження його, але не для прирощення смислів або знань. Відсутність посилання на першоджерело перетворює рерайтинг на плагіатну технологію. *Копіпаст*, по-перше, слід внести до технологій плагіату, використовуваних, передусім, у соціальних комунікаціях, а, по-друге, проблему поширення копіпасту варто розв'язувати в контексті професійної медіакритики, тобто остання має означити запобігання плагіату та боротьбу з ним як одне зі своїх завдань. Основним для віднесення або не

віднесення *парафрази* до технології плагіату є наявність / відсутність правильно оформленого посилання, а також умова, аби чужі думки були (чи не були) переказані власними словами, що засвідчить розуміння автором новоствореного тексту думок автора першоджерела. Віднесення або не віднесення *компіляції* до технології плагіату залежить від наявності / відсутності таких умов: (1) творчого опрацювання; (2) зазначення авторства; (3) нової якості створеного; (4) наукової цінності новоствореного тексту;

7) представлено цілісну систему особливостей рецепції плагіату на основі аналізу даних цільового та експертного опитувань; контенту групи «Плагіат» (на платформі *Facebook*); корпусу документів судових справ із Єдиного державного реєстру судових рішень, що стосуються плагіату; особливостей представлення теми плагіату в ігровому кіно як значимих складників довколаплагіатного дискурсу;

8) системно обґрунтовано тезу про те, що успішність боротьби з плагіатом і запобігання йому залежить від зміни мотивації і ціннісних парадигм усіх учасників довколаплагіатного дискурсу (зокрема запропоновано тематичний план спецкурсу з плагіатознавства).

Удосконалено: 1) визначення плагіату як багатоаспектного контroversійного явища та запропоновано дві – вузьку та ширшу – дефініції явища: у *вузькому* розумінні, плагіат – це повне або часткове оприлюднення чужого твору або його фрагментів із текстовими фрагментами, що містять описи, які розкривають суть концептів, що не є об'єктами авторського права (ідеї, концепції, авторські методики та ін.) включно, під іменем особи, що не є автором цього твору; це означає, з урахуванням п. 3 ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права», що де-юре, у правовій площині, не можна говорити про «плагіат ідей», концепції і под., але можна вести мову про плагіат текстового фрагмента, у якому міститься ідея, концепція тощо; у *ширшому* розумінні, плагіат – це багатоаспектне явище, що має соціальнокомунікаційну природу, проявляється як порушення авторського права та права на творчість зокрема і правовий нігілізм загалом; деструктивна ціннісна трансформація; чинник множення симулякрів, руйнування

економіки, девальвації освіти й науки, занепаду морально-етичних норм і саморуйнування індивіда, що може бути виражене в різних видах (формах, типах) за допомогою визначених способів і спеціальних технологій;

2) узагальнювальну класифікацію плагіату – запропоновано поділ за чотирнадцятьма критеріями: (1) характером дій; 2) суб'єкт-суб'єктними відносинами; (3) об'єктом присвоєння; (4) джерелом присвоєння; (5) метою використання; (6) використовуваною технологією; (7) мовним критерієм; (8) ступенем прозорості; (9) ступенем оригінальності джерела плагіату; (10) типом реальності; (11) категорією результатів інтелектуальної діяльності (за Г. Ульяновою); (12) сферою вчинення (за І. Литвинчук); (13) мотивами здійснення (за І. Литвинчук); (14) специфікою виявлення.

3) парадигму осмислення поняття «плагіат ідей»: запропоновано розглядати співвіднесення ідей і плагіату як творчості та анігіляції творчості і сформовано відкриту класифікацію сприйняття та розуміння ідей у суспільстві співвідносно з плагіатом.

У роботі *отримали подальший розвиток*: наукові ідеї проф. В. Різуна щодо соціальнокомунікаційної природи явища плагіату; проф. Г. Ульянової щодо співвіднесення плагіату з правом на творчість у сегменті зловживання цим правом; проф. Б. Потятиника щодо альтернативних підходів до розуміння явища плагіату, зокрема, в контексті теорій ноосфери і семіосфери; дослідників Ж. Бодріяра, І. Єгорченко, Е. Шестакової щодо розуміння плагіату як симулякра.

Практичне значення отриманих результатів полягає у використанні їх у процесі підготовки фахівців галузі: зокрема в Національному авіаційному університеті викладається курс «Сучасні українські ЗМІ в ціннісному вимірі» (для студентів спеціальності «Журналістика», 4 курс), половина тем якого стосуються проблеми плагіату і ґрунтуються на матеріалах нашої роботи. На основі отриманих даних ми розробили тематичний план спецкурсу з плагіатознавства для студентів ВНЗ творчих спеціальностей і в подальшому плануємо розробити навчальний посібник із цього курсу. Результати дослідження також можуть бути використані в курсах «Основи наукових досліджень», «Методологія наукових

досліджень» та ін. Медійники-практики можуть використовувати матеріали дослідження як довідник.

Ключові слова: плагіат, соціальнокомунікаційна природа плагіату, «плагіат ідей», тексти з ознаками девіацій, рерайт, копіпаст, боротьба з плагіатом.

SUMMARY

Ryzhko O. M. Plagiarism in the social and communicative dimension of the beginning of the XXI century: the nature of the phenomenon and the history of fight. – Qualifying scientific work as a manuscript.

The thesis for a scientific degree of Doctor of Social Communications by speciality 27.00.01 “Theory and History of Social Communications”. – The Institute of Journalism of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, 2017.

This paper researches, describes and classifies various plagiarism manifestations as a complex controversy phenomenon that has a social and communicative nature, formulates criteria for classification / not classification of certain products of content creation technologies as plagiarism, and proposes own model of fight against plagiarism.

Plagiarism is a multidimensional and contradictory phenomenon in its perception and definition. It can be viewed in various contexts, in particular in: 1) jurisprudence as a violation of copyright; 2) axiology as a manifestation of the destructive transformation of values, values paradigms and orientations; 3) social communications as a perversion, determined by the shift of priorities in the presentation of information from quality to speed; 4) literature as a logical consequence of the literary process development (postmodernism) and as the misappropriation of authorship (intellectual theft); 5) ethics as a violation of the ethical code of a profession, etc., and at various levels, for example, during the analysis of the plagiarism phenomenon as a manifestation of academic dishonesty.

In the first section of the study, we analyzed the source base and plagiarism history, its definitions and essential features, reasons for resorting to plagiarism,

development of the issue in the context of academic honesty; as well as we reviewed the juridical, axiological, ethical and philosophical manifestation of the problem. In the second section we analyzed the types and classification of plagiarism, ways of committing plagiarism, texts with signs of deviations (“plagiarism of ideas”, “author’s duplication of scientific results” / “selfplagiarism”, “overuse of quotes in a text”), technologies of committing plagiarism – they are rewrite, copy-and-paste, paraphrase, compilation, and we also considered fabrication and falsification. The third section we presented the results of surveys (target and expert ones): “Reception of plagiarism” and the results of the study of plagiarism topic’s representation in fiction films. We analyzed documents (resolutions, decisions, regulations, sentences) of all cases concerning plagiarism from the Unified State Register of Court Decisions, which allowed us to conclude that judicial protection of copyright violation by the fact of plagiarism requires significant expenses (that is, in particular, cost of forensic examinations), and also is very difficult to prove and ineffective. In the fourth section, we reviewed the efforts of the state, non-government initiatives and media aimed at preventing of plagiarism and fight against it.

The scientific novelty of the obtained results is that the complexity of the study of plagiarism as a phenomenon that has a social and communicative nature, and is based on such basic provisions. In the thesis *for the first time* there was:

1) systematically substantiated the thesis that the problem of plagiarism manifests itself at all levels that are more or less significant components of the human living space (international, nationwide, and personal), and its aggressive expansion is caused precisely by the social and communicative nature of the phenomenon, since both a pandemic of spreading, and the level of plagiarism pathogenicity were made possible by a variant of social processes development and destructive transformation of value paradigms;

2) on the ground of the outlining and description of methods of academic plagiarism committing and formation of a detailed register of these methods there were: composed tables of subject-subject relations in the academic circumplagiarism discourse for visualization of the totality of destructive relations and pathogenic

influence of the plagiarism potentiality; explored behavioral models of plagiarism committing, tolerated by the society; proposed the author's classification of scientific plagiarism according to eight criteria by: (1) subject-subject relations; (2) object of misappropriation; (3) source of misappropriation; (4) purpose of use; (5) used technology; (6) linguistic criterion; (7) degree of transparency;

3) proposed the following plagiarism segmentation: (1) types of plagiarism; (2) texts with signs of deviations – they are “plagiarism of ideas”, “author's duplication of scientific results” (“selfplagiarism”), “overuse of quotes in a text”; (3) plagiarism technologies – they are rewrite, copy-and-paste (white, gray, black), paraphrase, compilation + plagiarism using fabrication and falsification of data as technologies of academic dishonesty;

4) proposed to separate such bordering phenomena as “plagiarism of ideas”, “selfplagiarism”, “overuse of quotes in a text” in a special segment and to use for their description a new category, that is “texts with signs of deviations” (terminology by O. V. Romakh);

5) presented an integral system of causes of relying on plagiarism, which are most generally determined by the desire for fame, appreciation in society as in general and in the professional environment in particular, and by obtaining a profit, material remuneration;

6) proposed the criteria for classification / not classification of products of content creation technologies as plagiarism, that can be defined as plagiaristic (rewrite, copy-and-paste, paraphrase, compilation): in the basis of the distinguishing of *rewrite* and plagiarism can be a principle of distinguishing of “(literary) work” (piece of writing, paper) and “text”. Since a rewriter works with a text as a form of the piece of writing embodiment, without creating anything new, only transforming the given, so the *rewrite* should be considered a plagiarism technology; that is, rewrite (rewriting) is a technology of secondary texts producing, that serves to increase the amount of content with a change in its language and style expression, but not for the increment of meanings or knowledge. The lack of a reference to the source turns rewrite into a plagiarism technology. *Copy-and-paste*, firstly, should be considered as a plagiarism

technology, which is used, first of all, in social communications, and secondly, the problem of copy-and-paste spreading should be solved in the context of professional media criticism, that is, the latter should set preventing of plagiarism and fight against it as one of its tasks. The main criterion for classification or not classification of *paraphrase* as a plagiarism technology is the presence / absence of a properly made reference, as well as the condition that someone else's thoughts were (or were not) recited in own author's words, which is evidence of understanding by the author's of the newly created text of the ideas of the author of the original source. The attribution or non-attribution of *compilation* to a plagiarism technology depends on the presence / absence of the following conditions: (1) creative handling; (2) indication of authorship; (3) new quality of the created piece of work; (4) the scientific value of the newly created text;

7) presented an integral system of peculiarities of the plagiarism reception on the basis of analysis of data of target and expert surveys; of content of the “Плaтiят” (Plahiat; Plagiarism) group (on the *Facebook* platform); the body of documents of judicial proceedings from the Unified State Register of Court Decisions concerning plagiarism; of the peculiarities of the plagiarism topic's representation in fiction films as significant components of the circumplagiarism discourse;

8) systematically grounded the thesis that the success of the fight against plagiarism and its prevention depends on the change in the motivation and value paradigms of all participants of the circumplagiarism discourse (in particular, the thematic plan of the specialized course on plagiarism study is proposed).

There were *improved*: 1) the definition of plagiarism as a multidimensional controversial phenomenon and proposed two (narrower and broader) definitions of the phenomenon: in the *narrower* sense, plagiarism is a full or partial presentation of someone else's work or its fragments with text fragments that contain descriptions revealing the essence of concepts which are not subject to copyright (ideas, concepts, proprietary methodology, etc.) inclusively, under the name of a person who is not the author of this work; this means, taking into account the Clause 3 of Article 8 of the Law of Ukraine “On Copyright and Related Rights”, that de jure in the legal plane we cannot

talk about the “plagiarism” of ideas, concepts, etc., but we can talk about plagiarism of a text fragment, that contains an idea, concept, etc.; in a *broader* sense, plagiarism is a multidimensional phenomenon that has social and communication nature, manifests as a violation of copyright and violation of the right to create in particular, and legal nihilism in general; the destructive value transformation; the factor of simulacrum multiplication, the economy destruction, the education and science devaluation, the moral standards decline and the individual’s self-destruction, which can be expressed in various forms (shapes, types) using of certain methods and specific technologies;

2) the generalized classification of plagiarism – there was proposed the differentiation by fourteen criteria: (1) nature of actions; 2) subject-subject relations; (3) object of misappropriation; (4) source of misappropriation; (5) purpose of use; (6) used technology; (7) linguistic criterion; (8) degree of transparency; (9) degree of originality of the plagiarism source; (10) type of reality; (11) category of results of intellectual activity (by H. Ulyanova); (12) sphere of commission (according to I. Lytvynchuk); (13) motives of commission (according to I. Lytvynchuk); (14) specific of manifestation.

3) the paradigm of comprehension of the “plagiarism of ideas” concept: it was proposed to consider the correlation of ideas and plagiarism as creativity and annihilation of creativity, and there was formed an open classification of perception and understanding of ideas in society in relation to plagiarism.

The work *further develops*: the scientific ideas of prof. V. Rizun concerning the social and communicative nature of the plagiarism phenomenon; prof. H. Ulyanova on the correlation of plagiarism with the right to creative work in the segment of abuse of this right; prof. B. Potyatynyk about the alternative approaches to the understanding of the plagiarism phenomenon, in particular, in the context of the noosphere and semiosphere theories; such researchers as J. Baudrillard, I. Yehorchenko, E. Shestakova concerning the understanding of plagiarism as a simulacrum.

The *practical importance* of the obtained results consists in the use of them in the process of branch specialists training: in particular, at the National Aviation University the “Modern Ukrainian Mass Media in Valuable Dimension” course (for students of the

“Journalism” specialty, 4 year) is provided, half topics of which are related to the plagiarism problem and are based on the materials of our work. On the basis of the obtained data we have developed a thematic plan of a specialized course on plagiarism study for students of higher educational institutions of creative specialties and in the future we plan to develop a manual for this course. The results of the research can also be used in the “Fundamentals of Scientific Research”, “Methodology of Scientific Research”, etc. courses. Practitioners of mass media can use the research materials as a guide.

Key words: plagiarism, plagiarism social-communicative nature, “plagiarism of ideas”, texts with deviations signs, rewrite, copy-and-paste, fight against plagiarism.

Список публікацій за темою дисертації

Основні наукові результати дисертації відображені у таких публікаціях:

1. Рижко О.М. Плагіат як соціальнокомунікаційне явище : монографія / О. М. Рижко. – Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2017. – 388 с.
2. Рижко О. М. Основні чинники поширення плагіату [Електронний ресурс] / О. М. Рижко // Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal. – 2016. – № 04 (12). – Режим доступу до ресурсу: http://sp-sciences.io.ua/s2596462/ryzhko_olena_2016._spreading_of_plagiarism_main_factors._social_and_human_sciences._polish-ukrainian_scientific_journal_04_12_
3. Рижко О. М. Тексти з ознаками девіацій [Електронний ресурс] / О. М. Рижко // Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal. – 2016. – 02 (10). – Режим доступу до ресурсу: https://sp-sciences.io.ua/s2617765/ryzhko_olena_2017._texts_with_signs_of_deviations._social_and_human_sciences._polish-ukrainian_scientific_journal_02_10_
4. Рижко О. М. Плагіатні технології [Електронний ресурс] / О. М. Рижко // Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal. – 2017. – 01 (13). – Режим доступу до ресурсу: <https://sp->

sciences.io.ua/s2603583/ryzhko_olena_2017._plagiarism_technologies._social_and_human_sciences._polish-ukrainian_scientific_journal_01_13_

5. Рижко О. М. Аналіз судових справ, що стосуються плагіату [Електронний ресурс] / О. М. Рижко // Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal. – 2017. – 02 (14). – Режим доступу до ресурсу: https://sp-sciences.io.ua/s2614414/ryzhko_olena_2017._analysis_of_court_cases_related_to_plagiarism._social_and_human_sciences._polish-ukrainian_scientific_journal_02_14_

6. Рижко О.М. Плагіат як проблема аксіологічна [Електронний ресурс] / О. М. Рижко // Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal. – 2017. – 03 (15). – Режим доступу до ресурсу: https://sp-sciences.io.ua/s2617752/ryzhko_olena_2017._plagiarism_as_an_axiological_problem._social_and_human_sciences._polish-ukrainian_scientific_journal_03_15_

7. Рижко О. М. Особливості сприйняття плагіату в середовищі студентської молоді / О. М. Рижко // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. – 2016. – IV(15), Issue: 90. – P. 27–31.

8. Рижко О. М. Рецепція плагіату – експертне опитування / О. М. Рижко // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. – 2016. – IV(16), Issue: 95. – P. 74–78.

9. Рыжко Е. Н. Проблемы текстовых заимствований в учебных и научных работах / Е. Н. Рыжко // Журналистский ежегодник. – 2016. – №5. – С. 41–44.

10. Рыжко Е. Н. СМИ как фактор влияния на ценностные предпочтения студентов-журналистов / Е. Н. Рыжко // Журналистский ежегодник. – 2013. – № 2. – Ч. I. – С. 81–84.

11. Рижко О. М. Право на творчість і плагіат / О. М. Рижко // Держава та регіони : наук.-виробн. журнал. Серія : Соціальні комунікації. – 2017. – № 1(29). – С. 38–42.

12. Рижко О. М. Боротьба з плагіатом у контексті проблеми академічної чесності: соціальнокомунікаційний аспект / О. М. Рижко // Держава та регіони : наук.-виробн. журнал. Серія : Соціальні комунікації. – 2017. – № 3(31). – С. 40–47.

13. Рижко О. М. Способи вчинення плагіату / О. М. Рижко // *Держава та регіони : наук.-виробн. журнал. Серія : Соціальні комунікації*. – 2017. – № 2(30). – С. 31–37.
14. Рижко О.М. Група «Плагіат» як сегмент антиплагіатного дискурсу / О. М. Рижко // *Актуальні питання масової комунікації : науковий журнал / голов. ред. В. В. Різун; Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка*. – К., 2016. – Вип. 20. – С. 49–60.
15. Рижко О. М. Співвідношення понять «ідея» та «плагіат» / О. М. Рижко // *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: «Соціальні комунікації»*. – 2016. – Вип. 10. – С. 45–54.
16. Рижко О. М. Особливості розкриття теми плагіату в ігровому кіно / О. М. Рижко // *Держава та регіони : наук.-виробн. журнал. Серія : Соціальні комунікації*. – 2016. – № 4(28). – С. 14–20.
17. Рижко О. М. Плагіат: складники розуміння / О. М. Рижко // *Держава та регіони : наук.-виробн. журнал. Серія : Соціальні комунікації*. – 2016. – № 3(27). – С. 40–48.
18. Рижко О. М. Плагіат у соціальнокомунікаційному вимірі: варіант дослідження / О. М. Рижко // *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства / відп. ред. М. М. Романюк; НАН України, ЛННБУ ім. В. Стефаника, НДІ пресознавства*. – Львів, 2014. – Вип. 4(22). – С. 293–299.
19. Рижко О. М. Парадигма європейських цінностей у віддзеркаленні українських ЗМІ / О. М. Рижко // *Держава та регіони : наук.-виробн. журнал. Серія : Соціальні комунікації*. – 2014. – № 1–2. – С. 36–40.
20. Рижко О. М. Концепція ціннісних орієнтирів сучасної людини (на матеріалі медійних виступів Блаженнішого Любомира Гузара) / О. М. Рижко // *Наукові записки Інституту журналістики : зб. наук. праць*. – К. : Ін-т журн-ки ім. Тараса Шевченка, 2014. – Т. 54. – Січень–березень. – С. 103–106.
21. Рижко О. М. Аксіологічні домінанти в публіцистиці І. Дзюби / О. М. Рижко // *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені*

В. Стефаника : зб. наук. праць. – Львів : ЛННБ України ім. В. Стефаника, 2013. – Вип. 5 (21). – С. 248–257.

22. Рижко О. М. Етностиль як елемент ціннісної парадигми сучасних українців у віддзеркаленні мас-медіа / О. М. Рижко // Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства : зб. наук. праць. – Львів : ЛННБУ ім. В. Стефаника, НДІ пресознавства, 2013. – Вип. 3(21). – С. 395–409.

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

23. Рыжко Е. Н. Проблема плагиата: решать сейчас не стоит откладывать / Е. Н. Рыжко // Международная журналистика-2017: идея интеграции интеграций и медиа : материалы VI Междунар. науч.-практ. конф., Минск, 16 февр. 2017 г. / сост. Б. Л. Залесский ; под общ. ред. Т. Н. Дасаевой. – Минск : Изд. центр БГУ, 2017. – 390 с. – С. 246–253.

24. Рижко О. М. Плагиат і нетикет / О. М. Рижко // Актуальні проблеми соціальних комунікацій: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 2–3 червня 2017 р. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2017. – 140 с. – С. 115–118.

25. Рижко О. М. Копіпаст у контексті проблеми плагиату / О. М. Рижко // Новинний контент аудіовізуальних мас-медій у соціальному вимірі : матеріали Всукр. наук.-практ. конф. (Київ, 5 квітня 2017 р.). – К. : ІЖ, 2017. – 224 с. – С. 74–77.

26. Рижко О. М. Точність слововживання у контексті проблеми плагиату / О. М. Рижко // Мова. Суспільство. Журналістика : зб. матер. і тез ХХІІІ міжнар. наук.-практ. конф. з проблем функціонування і розвитку української мови «Мова. Суспільство. Журналістика» (Київ, 6 квітня 2017 р. – К. : Вид. Паливода А. В., 2017. – 104 с. – С. 58–63.

27. Рижко О. М. Боротьба з плагиатом: даремні наші сподівання? / О. М. Рижко // Соціальні комунікації і нові комунікаційні технології : Матер. всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2016. – 168 с. – С. 157–160.

28. Рижко О. М. Боротьба з плагіатом як неодмінна умова становлення гармонійної особистості / О. М. Рижко // Філософія, теорія та практика випереджаючої освіти для сталого розвитку: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції. 17 листопада 2016 р., м. Дніпро, ДОІППО. Частина I / Наук. ред. О. Є. Висоцька. – Дніпро : РоялПринт, 2016. – 270 с. – С. 72–74.

29. Рижко О. М. Матеріали ЗМК про плагіат / О. М. Рижко // Сучасний мас-медійний простір: реалії та перспективи розвитку : матер. II Всеукр. наук.-практ. конф. (12–13 жовтня 2016 року) [наук. ред. В. М. Каленич]. – Вінниця, 2016. – 353 с. – 85–89.

30. Ryzhko O. Facebook as a platform for counteraction to plagiarism [Електронний ресурс] / O. Ryzhko // PROCEEDINGS THE SEVENTH WORLD CONGRESS «AVIATION IN THE XXI-st CENTURY» («Safety in Aviation and Space Technologies») September 19–23, 2016. – P. 7.2.1–7.2.5. – Режим доступу до ресурсу: <http://congress.nau.edu.ua/doc/congress-2016/Congress2016.pdf>

31. Рижко О. М. Види плагіату: особливості сприйняття [Електронний ресурс] / О. М. Рижко // Перспективні напрямки дослідження українського медійного контенту: фундаментальні та прикладні аспекти: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції [наук. ред. В. Різун; упоряд. Т. Скотникова, А. Волобуєва]. – К. : Інститут журналістики, 2016. – 328 с. – С. 125–131. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.journ.univ.kiev.ua/periodyka/index.php/60-fv/103-journkonf.html>

32. Рыжко Е. Н. Плагиат и новейшие медиа [Електронний ресурс] / Е. Н. Рыжко // Журналістыка-2015: стан, праблемы і перспектывы : матэрыялы 17-й Міжнар. навук.-практ. канф., 12–13 ліст. 2015 г., Мінск / рэдкал. : С.В. Дубовік (адк. рэд.) [і інш.]. – Вып. 17. – Мінск : БДУ, 2015. – 522 с. – С. 448–451. – Режим доступу до ресурсу: http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/122109/1/Theses_journ_bsu_2015.pdf

33. Рижко О. М. Розуміння проблеми плагіату в середовищі студентської молоді [Електронний ресурс] / О. М. Рижко // Матеріали XII міжнародної науково-

технічної конференції «АВІА–2015». – К. : НАУ, 2015. – С. 32.17–32.20. – Режим доступу до ресурсу : http://avia.nau.edu.ua/doc/2015/AVIA_2015.pdf

34. Рижко О. М. Роль мовностилістичних засобів у процесі рерайтинга // Мова. Суспільство. Журналістика / Language. Society. Journalism : XXI міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 3 квітня 2015 р. : зб. матер. – К. : Вид. Паливода А. В., 2015. – С. 64–68.

35. Рижко О. М. Мас-медіа та цінності / О. М. Рижко // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Україна-Польща: діалог культур в контексті євроінтеграції». 25–27 вересня 2014 р. – Запоріжжя: ЗДІА, 2014. – Т.ІІ. – С. 144–146.

36. Ryzhko O. Ukrainian media in the context of axiology / O. Ryzhko // THE SIXTH WORLD CONGRESS «AVIATION IN THE XXI-st CENTURY» («Safety in Aviation and Space Technologies») September 23–25, 2014, Vol. 2. – P. 7.2.1.–7.2.4.

37. Рижко О. М. Ціннісні настанови в матеріалах рубрики «Культура» часопису «Дзеркало тижня»: мовні засоби вираження / О. М. Рижко // Мова. Суспільство. Журналістика : XX міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 11 квітня 2014 р. : тези доп. – К., 2014. – С. 103–106.

Зміст

ВСТУП.....	20
РОЗДІЛ I. ПЛАГІАТ: СУТНІСТЬ ЯВИЩА.....	33
1.1. Дослідження плагіату.....	38
1.2. Дефініція та сутнісні ознаки.....	50
1.3. Історія плагіату.....	62
1.4. Причини вдавання до плагіату.....	66
1.5. Плагіат у контексті академічної чесності.....	79
1.6. Багатоаспектність вияву плагіату.....	96
1.6.1. Юридичний вияв.....	96
1.6.2. Аксиологічний вияв.....	104
1.6.3. Етичний вияв.....	114
1.6.4. Філософський вияв.....	119
Висновки до розділу.....	123
РОЗДІЛ II. ВИДИ ПЛАГІАТУ.....	128
2.1. Класифікації плагіату.....	129
2.1.1. Способи вчинення плагіату.....	153
2.2. Тексти з ознаками девіацій.....	168
2.2.1. «Плагіат ідей».....	168
2.2.2. «Самоплагіат» / «авторське дублювання наукових результатів».....	183
2.2.3. «Перенасиченість тексту цитатами».....	190
2.3. Технології плагіату.....	197
2.3.1. Рерайтинг.....	197
2.3.2. Копіпаст.....	201
2.3.3. Парафраз.....	205
2.3.4. Компіляція.....	206
2.3.5. Фабрикація і фальсифікація.....	209
Висновки до розділу.....	211
РОЗДІЛ III. РЕЦЕПЦІЯ ПЛАГІАТУ.....	219
3.1. Опитування молоді київських ВНЗ.....	219

3.2. Експертне опитування.....	228
3.3. Представлення теми плагіату в ігровому кіно як варіант рецепції явища.....	231
3.4. Аналіз документів Єдиного державного реєстру судових рішень, що стосуються плагіату.....	247
Висновки до розділу.....	271
РОЗДІЛ IV. ЗАПОБІГАННЯ ПЛАГІАТУ І БОРОТЬБА З НИМ.....	275
4.1. Особливості висвітлення теми плагіату в ЗМК.....	275
4.2. Державні ініціативи в боротьбі з плагіатом.....	279
4.3. Запровадження навчальних курсів і розроблення посібників.....	283
4.4. Антиплагіатні комп'ютерні системи.....	288
4.5. Громадські ініціативи.....	295
4.6. Рекомендації щодо боротьби з плагіатом.....	299
Висновки до розділу.....	304
ВИСНОВКИ.....	309
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	322
ДОДАТКИ.....	414

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. *Актуальність* теми зумовлена тим, що нині плагіат виступив маркером багатьох за давних проблем соціуму: академічної нечесності (різновидом якого є плагіат); руйнування освітньої системи; знецінення й профанування науки, інспіроване, крім іншого, політизацією цієї сфери, як і життя загалом; невміння вести цивілізовану полеміку; часте оприлюднення матеріалів у ЗМК (і в соціальних мережах зокрема), пов'язаних із виявленням плагіату та розвитком «плагіатних» справ, із початковою загальною настановою на скандал, а не на продуктивний дискурс, що призводить не до вироблення раціональної програми профілактики плагіату й боротьби з ним, і, найважливіше, – системної її реалізації, а тільки до взаємних обвинувачень і публічного зведення рахунків.

Наукова проблема, розв'язанню якої присвячене це дослідження, – це стрімка й агресивна експансія плагіату в усі сфери життєдіяльності соціуму, інспірована бурхливим розвитком мережі Інтернет (потраченої як простір «нічийної» території або ж, навпаки, території «всього для всіх») і нових медій, що забезпечило будь-кому доступ до гігантських обсягів інформації (споживання і продукування контенту та зловживання цим). Прояви плагіату спостерігаються й у всіх сферах соціальних комунікацій як галузі – академічній, професійній, освітній, що спричинює не тільки загрози майновим правам і особистим немайновим правам суб'єктів авторського права, а й нівелювання престижу наукових досліджень, занепад наукової етики, трансформацію і викривлення наукових і професійних цінностей і стандартів, зниження якості освіти, унеможливаючи розвиток гармонійної особистості та стимулюючи девіантну поведінку. Названі ознаки й наслідки прояву проблеми плагіату засвідчують її системність і соціальну значущість для України зокрема і світу загалом. Тому виникла потреба в комплексному дослідженні плагіату як явища, що має соціальнокомунікаційну природу: його суті, історії формування,

особливостей і форм, типів прояву в соціальнокомунікаційному вимірі для пошуку ефективного інструментарію в боротьбі з ним.

У контексті виходу проблеми плагіату на новий рівень слід усвідомити, що стрімкість його поширення є одним із наслідків глобалізаційних процесів і деструктивної трансформації ціннісних парадигм, що призводить до ціннісного нігілізму. Розуміння цього важливе для нас, передусім, тому, що таким чином увиразнюється соціальнокомунікаційна природа плагіату; оскільки саме шлях, обраний людством, призвів до розростання ноосфери, збільшення могутності Мережі, нарощення текстової маси в геометричній прогресії та дедалі більшого перенесення людської діяльності (від праці до розваг) у віртуальну сферу, яку, як ми вже згадували, можна трактувати як територію (сферу) «всього для всіх» і текстів – насамперед, звідси і зміна ставлення до них і до питання авторства.

Ступінь наукового опрацювання проблеми. Ми розуміємо плагіат як явище, передусім, соціальнокомунікаційне. На соціальнокомунікаційній природі плагіату акцентують увагу, наприклад, професор В. Різун, який в обговореннях теми завжди наголошував, що плагіат потрібно розглядати і в науці, і в інших сферах життя соціуму саме як явище соціальнокомунікаційне; професор Б. Потятиник, який звернув нашу увагу на альтернативні підходи до розуміння явища плагіату, зокрема, в контексті теорій ноосфери і семіосфери; доцент Л. Городенко, яка у власній теорії мережевої комунікації акцентувала увагу на небезпеках різноманітних порушень авторського права (зокрема й фактом плагіату), пов'язаних із розвитком мережевої комунікації; доцент В. Корнеєв, який під час обговорень, зазначав, що найбільш повно плагіат виявляється в площині дискурсу; І. Порало, який одним із перших запропонував дефініцію, у якій представив плагіат як явище, в якому поєдналися комунікаційна й соціальна природа тощо.

Загалом же у своєму дослідженні ми спираємось на праці українських і зарубіжних дослідників, підготовлені, переважно, в контексті академічної доброчесності та юриспруденції.

Передусім, ми виходимо із розуміння соціальнокомунікаційної природи плагіату Л. Городенко, М. Корнеєва, І. Порала, В. Різуна та з аналізу плагіату як контроверсійного соціального явища, здійсненого Н. Абрамовою, С. Арбузовою, С. Благодетелевою-Вовк, І. Єгорченко, А. Корбутом, Г. Слядневою, Г. Совтисяком, В. Соловьевим, Г. Ульяновою, Е. Шестаковою та ін. У філософському осмисленні плагіату ми спираємось на праці Ж. Бодріяра, Б. Потятиника, Л. Стернз, М. Фуко та ін. Історію плагіату розглядають С. Бернатосян, В. Брод, Н. Вейд, Б. Єгоров, А. Кирилюк, А. Кротов, А. Новіков, Ш. Нодьє, І. Романова, К. Федер, А. Франс та ін. У контексті девіантної поведінки плагіат розглядають В. Кохан і М. Мінц; аналізу програмних засобів виявлення плагіату присвячені праці О. Воронкіна, М. Дем'яненко, В. Зуб, І. Єгорченко, Ю. Квашина, О. Литвиненко, А. Лупаренко, С. Мейєр, О. Огірко, Б. Стейн, Є. Шарапової, Р. Шарапова та ін.; вияви плагіату (академічного і мас-медійного) в Мережі аналізують А. Ковальова, І. Краузе, О. Кузнецова та ін. Розглядаючи проблему плагіату в ігровому кіно, виходимо зі спостережень Г. Почепцова.

Аналізуючи плагіат, його види, класифікації, кваліфікуючі ознаки, проблеми «плагіату ідей» і «самоплагіату», ми спирались на праці фахівців різних галузей права: Г. Андрощука, Н. Бааджи, А. Берлача, С. Бондаренка, О. Бутніка-Сіверського, В. Волікова, К. Горської (Афанасьєвої), Г. Грабовської, І. Дзьобко, Р. Дюма, В. Іонаса, В. Зеленецького, В. Зуєва, Т. Коваленко, В. Коноваленка, І. Кременовської, Л. Нецької, О. Орлюка, О. Підпригори, П. Репешка, О. Святоцького, Й. Сеньчило-Хлябіч, М. Фірсова, Н. Фокіна, О. Харитонової, Р. Шишки, А. Штефан, О. Штефан та ін.; фахівців, що присвятили праці різним аспектам академічної чесності, зокрема й осмислюючи проблему плагіату: А. Артюхова, С. Блума, Н. Брагінської, Б. Буяка, М. Вронського, М. Гельфандта, А. Громковської-Мелосік, Дж. Іст, Р. Зендеровського, С. Зенкіна, С. Капральського, Т. Качмарєка, М. Краєвського, І. Литвинчук, Т. Лічмана, О. Меньшова, Р. Мур-Говард, А. Осипяна, Т. Павленко, І. Порала, М. Роїга, В. Сацика, О. Сичивиці, Н. Стукало, Т. Фішман, К. Хоффштадта, Т. Червінського та ін.

На сьогодні суто проблемам плагіату присвячена єдина докторська дисертація з юриспруденції Г. О. Ульянової «Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату» (Одеса, 2015), але вона, закономірно, має власну специфіку, хоча дослідниця й розглядає, наприклад, плагіат у ЗМІ (зокрема, плагіат контенту веб-сайтів, телеформатів і рекламний). Беручи до уваги зроблене вченою та прагнучи ввести в науковий контекст нові емпіричні дані, ми зосередились на проявах плагіату в друкованих та електронних ЗМІ, на розвитку теми плагіату в ігровому кіно й рецепції явища в молодіжному й експертному середовищах та ін.

Дослідники розглядали явище плагіату, передусім, як порушення авторського права. Г. Ульянова представила його як складне соціальне явище, зумовлене правовим нігілізмом і трансформацією цінностей зі знаком «→»; але трансформація цінностей, на нашу думку, відбулась так само під впливом нігілізму, проте – ціннісного. Г. Ульянова аналізує окремі судові рішення, ми – емпіричні дані, результати отримані науковцями безпосередньо під час зіставлення текстів на предмет виявлення текстових збігів (ручний пошук) або дані перевірки текстів за допомогою спеціального програмного забезпечення (автоматизований пошук); а також всі справи, що стосуються плагіату, з Єдиного державного реєстру судових рішень, який цікавить нас не стільки з точки зору юриспруденції, скільки як джерело інформації і складник довколаплагіатного дискурсу, пов'язаний із рецепцією плагіату.

Ученим у різних галузях, передусім у юриспруденції, вдалося досягти вагомих результатів у дослідженні плагіату, але ми вважаємо, що соціальнокомунікаційний підхід дасть змогу суттєво розширити наші знання про об'єкт (плагіат як соціальнокомунікаційне явище) і предмет (форми, типи, особливості вияву плагіату як соціальнокомунікаційного явища, рецепція плагіату) дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження виконане в межах комплексної програми науково-дослідних робіт Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Модернізація

суспільного розвитку світових процесів глобалізації». Тема дисертації є частиною фундаментальної наукової теми Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Український медійний контент у соціальному вимірі» № БФ045-01, що виконувалася у 2011–2015 рр.

Мета роботи – дослідити, описати та класифікувати вияви плагіату як складного контрверсійного явища, що має соціальнокомунікаційну природу, і тим самим розв’язати означену системну проблему на теоретичному рівні, сформулювавши, зокрема, критерії віднесення / не віднесення тих чи інших продуктів технологій контентотворення до плагіату, пропозиції запобігання плагіату та запропонували власну модель боротьби з ним.

Досягнення означеної мети зумовило постановку та розв’язання таких **завдань** дослідження:

1) структурувати дані щодо природи явища, виявлення його кваліфікуючих ознак (поняття, сутнісні ознаки, дефініції, історія виникнення, причини експансії) і системних проявів;

2) проаналізувати багатоаспектність вияву плагіату, зокрема юридичний, аксіологічний, етичний, філософський, у контексті академічної чесності;

3) проаналізувати види, класифікації, способи вчинення плагіату й запропонувати вдосконалену універсальну класифікацію плагіату;

4) проаналізувати особливості вияву таких межових явищ як «плагіат ідей», «самоплагіат», «перенасичення тексту цитатами»;

5) дослідити технології контентотворення, які можуть бути потрактовані як плагіатні та запропонувати критерії віднесення / не віднесення продуктів їх до плагіату;

6) з’ясувати особливості рецепції плагіату (ставлення до привласнення чужих творів соціуму загалом і журналістської спільноти зокрема) через проведення цільового й експертного опитувань, аналізу представлення теми плагіату в ігровому кіно та особливостей розгортання судових справ, пов’язаних із плагіатом;

7) систематизувати знання про український і світовий досвід запобігання плагіату та боротьбу з ним (особливості висвітлення теми плагіату в ЗМК, державні та громадські ініціативи, запровадження навчальних курсів, використання антиплагіатних комп'ютерних систем);

8) запропонувати власну модель щодо боротьби з плагіатом.

Об'єкт дослідження – плагіат як соціальнокомунікаційне явище.

Предмет дослідження – форми, види, особливості вияву плагіату як соціальнокомунікаційного явища.

Джерельну базу дослідження становлять наукові праці українських і зарубіжних дослідників, що розглядають проблему плагіату; емпіричний матеріал, зібраний науковцями різних галузей, що ведуть боротьбу з плагіатом (основний корпус – праці польського професора М. Вронського, який займається викриттям плагіаторів од 1997 р. (ми проаналізували всі його публікації за 2010 р. – поч. 2017 р. у постійній авторській рубриці в часописі *Forum Akademickie*), а також матеріал, зібраний активістами громадської ініціативи «Дисергейт» та іншими науковцями); контент групи «Плагіат» (на платформі *Facebook*); корпус рішень, ухвал, постанов, вироків у судових справах із Єдиного державного реєстру судових рішень, що стосуються плагіату (235 судових справ за 2006–2017 рр.); контент ЗМК усіх видів, присвячений розгляду означеної проблеми; дані анкет цільового й експертного опитувань «Рецепція плагіату»; 14 ігрових фільмів, у яких розкривається тема плагіату, сукупним хронометражем 23 год. 36 хв.

Методи дослідження. До сьогодні не було системної, узагальнювальної праці, яка б розглядала плагіат як соціальнокомунікаційне явище, тож ми розробляли методологічну карту дослідження плагіату самостійно, спираючись на низку загальнонаукових та спеціальних методів.

Важливим для нас є, передусім, соціально-комунікаційний підхід, який, як підкреслює В. В. Різун, «передбачає аналіз явищ у контексті суспільної взаємодії соціальних інститутів, засобів, соціальних ролей» [318, с. 15]. Ми акцентуємо увагу на важливості ролі мас-медіа у процесі розуміння й осмислення проблеми

плагіату і науковцями, й соціумом, оскільки розвиток інфосфери призвів до того, що якщо будь-які об'єкт, суб'єкт, явище дійсності не представлені в інформаційному потоці, тобто не внесені в порядок денний ЗМК, то їх начебто й не існує. І звідси, якщо проблема активно не обговорюється у мас-медіа (незалежно від того, йдеться про матеріали журналістів чи експертів), то її, знову-таки, нібито й не існує. Однак маємо зважати на те, що будь-який поділ соціуму на сегменти (сфери) є певною мірою умовним, адже кожен суб'єкт (особа) мусить одночасно виконувати низку соціальних ролей у різних суспільних сферах, які десь повністю, а десь частково перекриваються. Тож коли ми говоримо про плагіат, то не можемо обмежитися лише своєю нішею, – мусимо зважати й на інші його вияви – юридичний, загальнофілософський, аксіологічний, етичний, літературний, соціальний, економічний тощо.

Здійснивши дослідження «Соціальнокомунікаційний підхід в українській науці», В. М. Корнєєв дійшов висновку, що «методологія наукового дослідження в межах соціальнокомунікаційного підходу повинна складатися з таких компонентів: методи дослідження самого явища, його природи, особливостей функціонування, наслідків тощо; методи вивчення соціальних реакцій на явище, особливості його функціонування та розвитку; методи прогнозування, проектування, які передбачають формування футуристичних проєкцій розвитку явищ в умовах, що задаються розвитком соціуму як структури соціальної та як структури продуктивної у сенсі матеріального прогресу» [134, с. 312].

Попри те, що цього дослідження не існувало як цілісного на момент початку нашої роботи, окреслена парадигма в цілому екстраполюється на неї, оскільки ми вибудовували власну методологію, виходячи з пошуків відповіді на такі базові питання: 1) що становить собою явище плагіату, якою є його природа, сутнісні ознаки, критерії диференціації, види (типи, форми) втілення і способи / сфери реалізації? 2) які особливості рецепції явища плагіату в академічному й професійному (студентському й експертному) середовищі, в соціумі загалом? 3) які існують перспективи щодо профілактики плагіату та боротьби з ним?

За допомогою компаративного аналізу та групування ми виокремили та описали способи вчинення академічного плагіату та сформувавши докладний реєстр означених способів; впорядкували судові позови, що стосуються плагіату, за тематичними блоками.

Системний аналіз і аналіз документів знадобився в роботі із законодавчою базою, науковими працями, дефініціями, сутнісними ознаками і видами плагіату, мас-медійними матеріалами, що висвітлювали проблему (зокрема аналіз діяльності відкритої групи «Плагіат» на платформі *Facebook*), дав змогу здійснити сегментацію емпіричного матеріалу.

Без аналізу особливостей рецепції явища плагіату в академічному та в професійному середовищах неможливо виробити рекомендації для запобігання плагіату та боротьби з ним. Тому ми провели два опитування «Рецепція плагіату» – цільове в середовищі студентської молоді та експертне. Для збору інформації цільового опитування було використано соціологічний метод анкетування, для обробки інформації – статистичний і описовий методи. У розповсюдженні анкети експертного опитування ми опирались на метод «снігової кулі».

Нами також було з'ясовано особливості висвітлення теми плагіату в ігровому кіно, оскільки вплив останнього на формування ціннісних настанов соціуму, зокрема щодо плагіату, й тиражування певних моделей поведінки складно переоцінити. Для збору інформації було використано метод контент-аналізу: ми відібрали фільми на порталі КиноПоиск (<https://www.kinopoisk.ru>) на основі анотацій (одиниця аналізу), у яких згадується крадіжка (присвоєння) рукопису й оприлюднення його під власним іменем (тобто плагіат), картини чи ідеї. Особливості використання антиплагіатних комп'ютерних систем ми розглянули на прикладі функціонування системи порівняльного аналізу текстів, розробленій спеціалістами Національного авіаційного університету під керівництвом О. Литвиненка.

Метод моделювання був використаний для розробки рекомендацій щодо боротьби з плагіатом та профілактики його вчинення.

Зазначимо також, що в розробці методологічної матриці дослідження важливу роль відіграв наш власний досвід викладання авторського курсу «Сучасні українські ЗМІ в ціннісному вимірі», половина тем якого присвячена проблемі плагіату.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в комплексності дослідження плагіату як явища, що має соціальнокомунікаційну природу, і ґрунтується на таких основних положеннях.

Уперше:

– системно й послідовно обґрунтовано тезу про те, що проблема плагіату проявляється на всіх рівнях, які виступають більш або менш значимими складниками життєвого простору людини, – міжнародному, загальнодержавному, особистісному, що свідчить про системність, соціальну значущість і глобальність самої проблеми, агресивна ж експансія плагіату зумовлена саме соціальнокомунікаційною природою явища, оскільки і пандемія поширення, і рівень його (плагіату) патогенності були уможливлені варіантом розвитку соціальних процесів і деструктивною трансформацією ціннісних парадигм;

– на основі виділення й опису способів учинення академічного плагіату та формування докладного реєстру означених способів було: 1) укладено таблиці суб'єкт-суб'єктних відносин в академічному доколаплагіатному дискурсі для унаочнення тотальності деструктивних зв'язків і впливового потенціалу плагіату; 2) з'ясовано поведінкові моделі вчинення плагіату, толеровані соціумом; 3) запропоновано авторську класифікацію наукового плагіату за вісьмома критеріями;

– запропоновано сегментацію плагіату, виходячи з того, що для вчинення порушення авторського права фактом плагіату необхідні дві ключові умови – присвоєння авторства та оприлюднення присвоєного під своїм іменем, а все інше – види, способи, технології та технічні прийоми – «працює» на реалізацію цих засадничих умов: 1) види плагіату; 2) тексти з ознаками девіацій – «плагіат ідей», «авторське дублювання наукових результатів» («самоплагіат»), «перенасиченість тексту цитатами»; 3) технології плагіату – рерайтинг, копіпаст (білий, сірий,

чорний), парафраз, компіляція + плагіат із використанням фабрикації і фальсифікації даних як технологій академічної недоброчесності;

– запропоновано виділити такі межові явища, як «плагіат ідей», «самоплагіат», «перенасичення тексту цитатами» в окремий сегмент і для їх позначення використовувати нову категорію – «тексти з ознаками девіацій» (терміносполука О. В. Ромах);

– представлено цілісну систему причин вдавання до плагіату, які найбільш узагальнено детермінуються: 1) прагненням слави, визнання в соціумі загалом і в професійному середовищі зокрема та 2) отриманням зиску, матеріальної винагороди;

– запропоновано критерії віднесення / не віднесення до плагіату продуктів технологій контентотворення, які можуть бути потрактовані як плагіатні (рерайтинг, копіпаст, парафраз, компіляція);

– представлено цілісну систему особливостей рецепції плагіату на основі аналізу: даних цільового та експертного опитувань; контенту групи «Плагіат» (на платформі *Facebook*); корпусу документів судових справ із Єдиного державного реєстру судових рішень, що стосуються плагіату; особливостей представлення теми плагіату в ігровому кіно як значимих складників довколаплагіатного дискурсу;

– системно обґрунтовано тезу про те, що успішність боротьби з плагіатом і запобігання йому залежить від зміни мотивації і ціннісних парадигм усіх учасників довколаплагіатного дискурсу (зокрема запропоновано власну модель боротьби з плагіатом і запобігання йому через запровадження спецкурсу з плагіатознавства – представлено тематичний план дисципліни).

Удосконалено:

– визначення плагіату як багатоаспектного контрверсійного явища (запропоновано дві – вузьку та ширшу – дефініції явища);

– узагальнювальну класифікацію плагіату (запропоновано поділ за чотирнадцятьма критеріями);

– парадигму осмислення поняття «плагіат ідей»: запропоновано розглядати співвіднесення ідей і плагіату як творчості та анігіляції творчості і сформовано відкриту класифікацію сприйняття та розуміння ідей у суспільстві співвідносно з плагіатом.

Отримали подальший розвиток:

– наукові ідеї проф. В. В. Різуна щодо соціальнокомунікаційної природи явища плагіату;

– наукові ідеї проф. Г. О. Ульянової щодо співвіднесення плагіату з правом на творчість у сегменті зловживання цим правом;

– наукові ідеї проф. Б. В. Потятиника щодо альтернативних підходів до розуміння явища плагіату, зокрема, в контексті теорій ноосфери і семіосфери;

– наукові ідеї дослідників Ж. Бодріяра, І. Єгорченко, Е. Г. Шестакової щодо розуміння плагіату як симулякра.

Особистий внесок здобувача. Дисертація, монографія, автореферат і всі публікації, в яких викладено основні наукові результати дослідження і які засвідчують апробацію результатів дисертації, виконані автором одноосібно.

Практичне значення отриманих результатів полягає у використанні їх у процесі підготовки фахівців галузі: зокрема в Національному авіаційному університеті викладається курс «Сучасні українські ЗМІ в ціннісному вимірі» (для студентів спеціальності «Журналістика», 4 курс), половина тем якого стосуються проблеми плагіату і ґрунтуються на матеріалах нашої роботи. На основі отриманих під час дослідження даних ми розробили тематичний план спецкурсу з плагіатознавства для студентів ВНЗ творчих спеціальностей і в подальшому плануємо розробити навчальний посібник із цього курсу. Результати дослідження також можуть бути використані в курсах «Основи наукових досліджень», «Методологія наукових досліджень» та ін. Медійники-практики можуть використовувати матеріали дослідження як довідник.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення наукової роботи було апробовано на всеукраїнських та міжнародних наукових і науково-практичних конференціях і конгресах, зокрема на таких: I Всеукраїнська наукова конференція

«Публіцистика в просторі соціальних комунікацій: проблеми теорії та історії», присвячена 60-річчю професора В. М. Галич (15 листопада 2013 р., м. Луганськ); XX міжнародна науково-практична конференція з проблем функціонування і розвитку української мови «Мова. Суспільство. Журналістика» (11 квітня 2014 р., м. Київ); Міжнародна науково-практична конференція «Україна–Польща: діалог культур в контексті євроінтеграції» (25–27 вересня 2014 р., м. Запоріжжя); The sixth world congress «Aviation in the XXI-st century» («Safety in Aviation and Space Technologies») (23–25 вересня 2014 р., м. Київ); XXI міжнародна науково-практична конференція «Мова. Суспільство. Журналістика / Language. Society. Journalism» (3 квітня 2015 р., м. Київ); XII міжнародна науково-технічна конференція «АВІА–2015» (28–29 квітня 2015 р., м. Київ); Всеукраїнська науково-практична конференція «Перспективні напрямки дослідження українського медійного контенту: фундаментальні та прикладні аспекти» (7 квітня 2016 р., м. Київ); Scientific and Professional Conference «Humanities and Social sciences in the Era of Globalization – 2016» (28 травня 2016 р., м. Будапешт; включена до науково-метричної бази); Proceedings the seventh world congress «Aviation in the XXI-st century» («Safety in Aviation and Space Technologies») (19–23 вересня 2016 р., м. Київ); Scientific and Professional Conference «Science without boundaries – development in 21st century» (28 серпня 2016 р., м. Будапешт; включена до науково-метричної бази); II Міжнародна наукова конференція «Українські медіа в європейському інформаційно-комунікаційному просторі: історія, стан, перспективи» (21–24 вересня 2016 р., мм. Ужгород–Берегово); II Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасний мас-медійний простір: реалії та перспективи розвитку» (12–13 жовтня 2016 р., м. Вінниця); Всеукраїнська науково-практична конференція «Філософія, теорія та практика випереджаючої освіти для сталого розвитку» (26 листопада 2016 р., м. Дніпро); 17-я Міжнародная науково-практична конференція «Журналістика-2015: стан, проблеми і перспективи» (12–13 листопада 2015 р., м. Мінськ); Всеукраїнська науково-практична конференція «Соціальні комунікації і нові комунікативні технології» (16–17 грудня 2016 р., м. Запоріжжя); 6-я Международная научно-практическая

конференція «Международная журналистика-2017: идея интеграции интеграций и медиа» (16 лютого 2017 р., м. Мінськ); Всеукраїнська науково-практична конференція «Новинний контент аудіовізуальних мас-медій у соціальному вимірі» (5 квітня 2017 р., м. Київ); XXIII Міжнародна науково-практична конференція з проблем функціонування і розвитку української мови «Мова. Суспільство. Журналістика» (6 квітня 2017 р. м. Київ); Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми соціальних комунікацій» (2–3 червня 2017 р., м. Запоріжжя); Scientific and Professional Conference «Science mithout boundaries – debelopment in 21st century – 2017» (27 серпня 2017 р., м. Будапешт; включена до науково-метричної бази).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 37 наукових праць загальним обсягом 41,16 д.а.: 1 одноосібна монографія (22,67 д.а.), 21 наукова стаття (14,44 д.а.; 12 – у фахових виданнях, 9 – в іноземних періодичних наукових виданнях; із них 3 статті у виданнях, що входять до науково-метричних баз), 15 робіт – матеріали конференцій (4,05 д.а.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотацій, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації – 438 сторінок, зокрема основний текст – 321 сторінка, список використаних джерел складається з 831 найменування і займає 91 сторінку.

РОЗДІЛ І

ПЛАГІАТ: СУТНІСТЬ ЯВИЩА

Міркуючи над проблемою плагіату, ми спираємось, окрім іншого, на низку таких положень. Власне розуміння плагіату засновуємо, відштовхуючись від дефініцій, запропонованих І. Поралом, який констатує: «Плагіат як явище – складна форма комунікації інформації. В його основі закладено соціальний принцип з чітко визначеною метою» [222, с. 90]; та Г. Ульяною: «це складне соціально-етичне, правове явище у сфері права інтелектуальної власності, що може розглядатися як: порушення авторських прав творця первісного тексту; зловживання правом на свободу творчості особою, що вчиняє плагіат; порушення прав споживачів інтелектуальної, творчої діяльності; порушення публічного правопорядку (інтересів суспільства та держави) – у випадках, коли авторству надається суспільне значення» [504, с. 368], – проте зосереджуємось, передусім, на соціальнокомунікаційній природі явища (плагіат є закономірним вислідом соціального розвитку, оскільки соціум продукує (уможлиблює) певні норми комунікаційної діяльності), акцентуючи увагу на його аксіологічному (деструктивна перверсія цінностей), медіакритичному (нівелювання професійних і морально-етичних стандартів) й окремих аспектах філософського (зокрема, вважаємо плагіат *симулякром*, який детермінує анігіляцію наукового знання, текстотворення загалом, особистісного розвитку тощо, профануючи їх) виявів.

Довколаплагіатний дискурс складається, як мінімум, із суб'єктів і фактів. До суб'єктів ми відносимо: плагіаторів; жертв плагіату; осіб, що толерують плагіат; осіб, індиферентних до проблеми, аж доки вона не стане їхньою особистою; громадських борців із плагіатом (наприклад, «Дисергейт»); представників держави чи міжнародних ініціатив, підтримуваних державою, чії зусилля спрямовуються, передусім на профілактику вдавання до плагіату, аналіз поточної ситуації за допомогою соціологічних опитувань, презентації результатів аналізу поточної ситуації, розроблення заходів, спрямованих на розв'язання проблеми плагіату (приміром, учасники Проекту сприяння академічній доброчесності в

Україні – SAIUP (*Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project*, <http://www.saiup.org.ua/>) у партнерстві з МОН України та за підтримки посольства США в Україні, яких, на наш погляд, можна співвіднести з агентами змін (*change agent*) із теорії дифузії інновацій Еверетта М. Роджерса [453, с. 399–438]), мас-медіа, суспільство загалом (йдеться про введення соціуму в оману: щодо істинного авторства; щодо достовірності даних у дисертаціях, зокрема з медичних наук, виконаних із порушеннями академічної доброчесності (плагіат, фальсифікація, фабрикація тощо); щодо новизни пропонованих ідей та ін.). До фактів відносимо – плагіат, визначення (дефініції) плагіату, види (форми, типи) плагіату, класифікації плагіату, способи вчинення плагіату, соціальні комунікації як канали поширення плагіату, а також низку бінарних опозицій – факти вчинення / не вчинення плагіату, викриття / не викриття плагіату, боротьбу з плагіатом / толерування плагіату, запобігання плагіату / байдужість до проблеми. Тобто у своєму дослідженні ми намагалися проаналізувати означені факти та з'ясувати особливості сприйняття їх суб'єктами довколаплагіатного дискурсу задля вироблення рекомендацій щодо запобігання плагіату та боротьби з ним.

Довколаплагіатний дискурс є частиною медійного дискурсу – ЗМК є водночас платформою для оприлюднення матеріалів (та інспірування численних дискусій) про плагіат і боротьбу з ним (або бездіяльність щодо нього) та середовищем продукування плагіату; що перетворює мас-медіа, як і соціальні мережі, на одного з ключових гравців у боротьбі з плагіатом і його профілактиці, оскільки, як слушно підкреслює дослідник медійного дискурсу В. Кулик, «медіі великою мірою *створять* (виділення автора. – *О. Р.*) ту реальність, яку сприймають їхні читачі, слухачі або глядачі» [150, с. 9], тобто вони формують або формують світогляд і ціннісні орієнтації соціуму.

У контексті проблеми плагіату, крім інших тлумачень, ми розглядаємо дискурс як спосіб «діалогічно-аргументативного перевірення спірних домагань значущості стверджувальних та нормативних висловлювань (а також дій) з метою досягнення універсального (тобто значущого для усіх, хто здатний до *розумної аргументації* (виділення наше. – *О. Р.*)) консенсусу» [89, с. 47]; та виходимо з

того, що «соціальні практики встановлюють і формують дискурсивні практики: під впливом панівної ідеології формується панівний дискурс, – як підкреслює, вслід за М. Фуко, О. Семенець. – І навпаки, дискурсивні практики творять соціальний світ, визначають життя соціуму, поведінку та вчинки окремої людини» [462, с. 211].

Гостроту проблеми засвідчують численні статистичні дані. Так, учений А. Осипян (*Ararat L. Osipian*), який планомірно займається дослідженням різних виявів корупції, зазначає, що в Україні у 2016 р. працювало 46 фірм із написання дисертацій, а в 2009 р. їх було тільки 18. Це означає, на думку дослідника, що кожна третя захищена в Україні дисертація, може бути написана на замовлення. Науковець підкреслює, що такий стан «відображає крах академічної цілісності і демонструє як інституціональну, так і соціальну невдачу в підтримуванні процесу створення і передавання знань» [728].

На сайті Міжнародного центру з академічної доброчесності (*International Center for Academic Integrity*) розміщено статистику, зібрану доктором Д. МакКейбом (*Donald McCabe*) і Центром за дванадцять років (із осені 2002 р. до весни 2015 р. включно), щодо визнання аспірантами (опитано 17 000 осіб) і магістрантами (опитано 71 300 осіб) тих чи інших форм академічної недоброчесності.

Відповідно до отриманих результатів, обман під час тестів допускають 17 % аспірантів і 39 % магістрантів; обман під час виконання письмових завдань – 40 % і 62 % відповідно; крім того, 43 % аспірантів і 68 % магістрантів визнали, що вдавалися до того чи іншого виду академічного шахрайства.

Крім того, доктор МакКейб опитав понад 70 тис. учнів середніх шкіл у понад 24 школах США і отримав такі результати: 64 % вдалися до обману під час тестів; 58 % зізнались, що вдавалися до плагіату; 95 % визнали, що так чи інакше вдавалися до обману – під час тестів, плагіату чи списування домашніх завдань [729].

Результати, отримані МакКейбом корелюють із цифрами, які наводить А. Мельниченко щодо «результатів опитування американських студентів, серед

яких більш, ніж 75 % зізналися, що вдаються до обману в процесі навчальної діяльності, а 68 % – визнають факти копіювання матеріалів з Інтернету без відповідних посилань на першоджерела» [167, с. 109].

Підтверджують це й дані антиплагіатного сервісу *Plag.pl*, який обслуговує клієнтів із понад 90 країн світу (похибка не перевищує 10 %, надійність – 95 %, дані отримані на основі перевірених робіт), відсоток плагіату у США, залежно від штату, коливається від 6,4 % до 24,2 %; а в Європі – від 7,9 % до 42,6 % [742]. Якщо ми укладемо таблицю на основі інтерактивної карти, представленої ресурсом, то отримаємо такий реєстр країн Європи:

Таблиця 1.1
Рівень плагіату (у %) в текстах наукових робіт

Пор. №	Країна	% плаг.	Пор. №	Країна	% плаг.
1	Австрія	7,9	18	Фінляндія	16,1
2	Німеччина	9	19	Румунія	16,4
3	Швейцарія	10,6	20	Іспанія	17,1
4	Угорщина	11	21	Норвегія	17,4
5	Чехія	11,4	22	Польща	17,5
6	Сербія	11,6	23	Хорватія	18,2
7	Греція	11,9	24	Македонія	19,4
8	Данія	13	25	Латвія	19,8
9	Словаччина	13,1	26	Італія	20,1
10	Бельгія	13,6	27	Косово	21,1
11	Ісландія	14	28	Словенія	21,2
12	Швеція	14,2	29	Албанія	21,7
13	Велика Британія	15,2	30	Боснія і Герцеговина	23
14	Нідерланди	15,3	31	Литва	25,6
15	Болгарія	15,6	32	Україна	31,5
16	Франція + Естонія	15,7	33	Білорусія	36,2
			34	Молдова	37,6
17	Португалія	15,9	35	Російська Федерація	42,6

Джерело: інтерактивна карта ресурсу *Plag.pl*

Як бачимо, перше місце в рейтингу (найменший відсоток плагіату) належить Австрії. Останнє місце (із найбільшим відсотком) займає РФ. Польща знаходиться на 22 місці, а Україна – на 32. У цій таблиці наведено результати, що стосуються відсотків плагіату, знайденого в текстах. І це лише один із критеріїв, за яким можна визначати плагіат.

Польський сайт *trojmiasto.pl* до статті М. Корольчука «Польща без логотипу. Повінь копій і плагіату» (*Polska bez logo. Zalew kopii i plagiatów*, 09.11.2015) розмістив анкету «Чи доводилось тобі коли-небудь вдаватися до плагіату?». Її заповнило 728 осіб. Відповіді були такі: «ні» – 57 %; «доводилося копіювати частину праці/тексту» – 28 %; «так» – 15 % [720].

За результатами опитування у Великій Британії (понад 80 університетів) щодо порушень академічної чесності (*academic integrity*) було з'ясовано, що упродовж 2009/10 навчального року зафіксували 17 тис. випадків академічного шахрайства. Переважно – це плагіат в есе та інших письмових роботах, а також роботи, куплені в Інтернеті [698].

Гостро стоїться ця проблема й для Білорусі: «Згідно з даними офіційної статистики, практично кожен четвертий студент у Білорусі пише курсові і дипломні роботи не сам» [34].

Представник російської ініціативи «Дисернет» А. Заякін, аналізуючи положення законопроекту про науку (РФ), також наводить невтішну статистику: 1) за останні 15 років (у РФ. – *О. Р.*) було захищено близько 7 тис. дисертацій, що містять плагіат; 2) із 2 тис. чинних спецрад не менше сотні є «фабриками фальшивих дисертацій»; 3) «обидві експертні ради ВАК з економіки окуповані торгівцями фальшивими дисертаціями»; 4) «ВАК слухняно голосує за виправдання лженаукових дисертацій про “енергоінформаційну взаємодію”» [95]. Ще один представник «Дисернету» С. Пархоменко інформуючи про результати досліджень групи, повідомляє, що нині в «Дисеропедії російських ВНЗ» (*Диссеропедия российских вузов*) «фігурує шістьдесят один ректор із власним фальшивим ступенем» [197].

За результатами соціологічного дослідження «Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку», виконаного Східноукраїнським фондом соціальних досліджень спільно з Харківським національним університетом імені В. Н. Каразіна за підтримки МФ «Відродження» у період з грудня 2014 по липень 2015 р., понад 90 % українських студентів практикують плагіат [6].

Невтішність ситуації характеризує й одне з найостанніших у часі соціологічних досліджень, здійснене учасниками Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні щодо рівня академічної доброчесності серед студентів-бакалаврів в українських ВНЗ [476].

Таким чином, проблема плагіату, як ми й зазначали це раніше [302], проявляється на всіх рівнях, що виступають більш або менш значимими складниками життєвого простору людини, – міжнародному, загальнодержавному, особистісному.

1.1. Дослідження плагіату

У дослідженні проблеми плагіату, на наш погляд, можна виділити два рівні: 1) практичний і 2) теоретичний. На практичному рівні зосереджено діяльність учених, чий зусилля спрямовані, передусім, на виявлення безпосередніх фактів плагіату, що в подальшому стають емпіричним матеріалом для теоретичного осмислення і цими-таки вченими, й іншими науковцями; як, наприклад, багаторічна діяльність польського дослідника М. Вронського (*Marek Wroński*); членів антиплагіатної громадської ініціативи «Дисергейт», це – С. Благодетелева-Вовк, О. Болдирев, В. Досенко, І. Єгорченко, Т. Пархоменко, А. Сененко, А. Сингаївська, О. Смирнов, С. Шарапов, Е. Шестакова та ін. Більшість із них – активні дописувачі групи «Плагіат». Або С. Арбузова, яка, крім іншого, оприлюднює свої матеріали на сайті «Помилки та фальсифікації в наукових дослідженнях» (<http://false-science.ucoz.ua/>), заснованому О. Смирновим. Цей сайт, до речі, можна порівняти із польським *Etyka i patologie polskiego środowiska akademickiego* («Етика і патології польського академічного середовища», <https://nfaetyka.wordpress.com/>), однак це – завдання іншого дослідження. Також М. Зубов: діяльність цього українського науковця, спрямовану на докладний аналіз проявів академічної недоброчесності (зокрема й плагіату) можна порівняти з діяльністю М. Вронського. Проте, якщо М. Вронський оприлюднює результати своїх досліджень у постійній авторській рубриці та, відповідно, мусить

враховувати жанровий спектр часопису, а його матеріали умовно можна назвати хроніками (значимо принагідно, що дослідник завжди відстежує поступ у справах, які розглядав, інформуючи про зміни читачів); то М. Зубов оприлюднює власні праці, які є ґрунтовним аналізом недоброчесних дисертацій у жанрі, за його-таки визначенням, іронічно-сатиричних науково-документальних повістей, як-от «Диплом от наяд с аватарами» [101]. На наш погляд, це дуже вдала реалізація досліджень такого плану, оскільки такий виклад матеріалу дає змогу реалізувати, як мінімум, завдання: 1) власне, оприлюднити дані аналізу, виявивши обґрунтовані факти академічної недоброчесності; 2) зацікавити читача і втримати його увагу до останньої сторінки включно; 3) навчити молодих дослідників, як не варто будувати дисертації. Оскільки, скажімо, матеріали дослідниці Т. Пархоменко, опубліковані на «Українській правді» [198, 199], попри гостру потребу бути оприлюдненими й надважливість праці дослідниці, а також достовірність, ґрунтовність і скрупульозність аналізу – практично нечитабельні для пересічних реципієнтів.

На теоретичному рівні передусім слід назвати докторську дисертацію з юриспруденції Г. Ульянової «Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату» [504] – на сьогодні в Україні це єдина праця такого масштабу, присвячена суто плагіату. Учена розглядає плагіат як проблему передусім правову, але для нас важливим є осмислення природи й характерних ознак плагіату: трансформації цінностей як визначальної передумови експансії його, плагіату як зловживання правом на творчість, особливостей «плагіату ідей», введення поняття «авторське дублювання наукових результатів» [504, с. 370] замість «самоплагіат» («автоплагіат»). Вчена розглядає плагіат як соціальне явище, пропонує авторську класифікацію плагіату та ін. Крім того, Г. Ульянова як *види* плагіату визначає: 1) плагіат в авторському праві; 2) промисловий; 3) у науковій сфері; 4) у роботах учнів та студентів; 5) у засобах масової інформації [504, с. 156–267], у межах останнього дослідниця розглядає плагіат контенту веб-сайтів, плагіат телеформатів і плагіат у рекламі [504, с. 238–267]. Проте, на наш погляд, тут

потрібно говорити не про види плагіату, а про сфери його побутування. Зрештою, дослідниця також веде мову про «плагіат у науковій сфері».

Далі слід виокремити низку ґрунтовних публікацій, присвячених різним аспектам вияву плагіату, на які найчастіше посилаються інші автори, а також застосовують щодо них недоброчесні практики (плагіатять їх). Серед таких – праці К. Горської (Афанасьєвої), зокрема її практичний посібник «Авторське право» (2006) у якому розглянено важливі для нас теми «Форма та зміст твору», «Ідея твору», «Право авторства», «Плагіат», «Цитування» [13, с. 56–58, 134–140, 164–167]; а також низка статей, присвячених плагіату в ЗМІ [14]; авторському праву на похідні твори [11]; особливостям правовідносин зі сценаристами [12].

Наукові праці на перетині юриспруденції й економіки: так, фахівець із авторського права О. Штефан має численні публікації з різних аспектів права інтелектуальної власності, але нас цікавлять, передусім, статті «Плагіат: поняття, ознаки, відповідальність» (2011), що визначає сутність та кваліфікуючі ознаки плагіату [685], і «Класифікація порушень у сфері авторського права» (2012), присвячена переважно плагіату [686], а також аналіз кваліфікуючих ознак плагіату в монографії дослідниці «Цивільно-процесуальний захист суб'єктивного авторського права: теорія, законодавство, судова практика» (2017) [687]. Розглядаючи плагіат як правопорушення, О. Штефан доходить таких висновків: 1) «плагіат як різновид порушення авторського права є комплексним порушенням, яке порушує як особисті немайнові права автора твору, так і майнові права суб'єктів авторського права» [687, с. 83]; 2) «кваліфікуючими ознаками плагіату, що дозволяють відрізнити його від інших правопорушень, є: посягання на об'єкт авторського права шляхом незаконного (протиправного) використання твору способом оприлюднення (його опублікуванням) у повному обсязі або частково під іменем особи, яка не є автором цього твору» [687, с. 83]; 3) «звинувачення у плагіаті можуть висунути лише суб'єкти авторського права, яким належать особисті та (або) майнові авторські права. Саме вони є заінтересованими особами у захисті своїх прав та законних інтересів» [687, с. 83] (останнє зауваження стосується, передусім, спроб третіх осіб захистити порушене авторське право

фактом плагіату за допомогою застосування закону про захист прав споживачів – як розповсюдження неякісного інформаційного продукту); а також робить слушне зауваження, щодо індивідуального підходу в плагіатних справах: «Кваліфікація дій особи як плагіату вимагає ретельного вивчення конкретних випадків» [687, с. 83].

Актуальними є й роботи І. Литвинчук, яка запропонувала дорожню карту вирішення проблеми академічного плагіату (2014) [155] та одну з кращих узагальнювальних класифікацій плагіату («Альтернативні погляди на проблему академічного плагіату», 2015) [156].

Роботи, в яких плагіат розглядають, передусім, у контексті академічної чесності – це статті І. Порала «Інтелектуальний капітал України в полоні плагіату» (2009), подано аналіз плагіату в контексті вищої освіти й авторські пропозиції щодо розв'язання проблеми в студентському середовищі [222]; О. Сичивиці «Авторство і псевдоавторство в науці» (2008) – розглядає сфери вчинення плагіату, пропонує класифікацію його видів [466]; А. Штефан «Науковий плагіат: співвідношення використання ідеї та форми вираження твору» (2016), яка аналізує співвідношення змісту й форми в контексті проблеми плагіату, зокрема, «плагіат ідей» [683].

Академічний плагіат у Мережі, а також в інтернет-ЗМІ, розглянено в статтях О. Кузнецової «Плагіат в Інтернет-ЗМІ України: правове регулювання» (2009) [148]; І. Краузе «Практичний підхід до захисту прав ІВ засобами масової інформації в Інтернет» (2011) [143]; А. Ковальової «Проблеми академічного плагіату та авторського права у цифровому просторі України» (2013) [120].

Фрагменти історії плагіату представлено, зокрема, у статтях І. Романової «Явище плагіату: історія та сьогодення» (2012) [425] та А. Кирилюк «Відношення до плагіату в різні часи» (2012) [114].

У контексті девіантної поведінки явище розглянули В. Кохан «Наука, девіантність, мораль» (2011) [139] та М. Мінц «Плагіат як прояв девіантності: спроба соціологічного аналізу проблеми» (2012) [170].

Аналіз програмних засобів виявлення текстових збігів розглянули, наприклад, О. Воронкін «Автоматизований текстологічний аналіз: використання

детекторів Інтернет-плагіату в академічному секторі» (2013) [49], Л. Лупаренко «Інструментарій виявлення плагіату в наукових роботах: аналіз програмних рішень» [161], Є. Шарапова та Р. Шарапов «Універсальна система перевірки текстів на плагіат “Автор.NET ”» [674], Ю. Квашина «Методи пошуку дублікатів скомпонованих текстів наукової стилістики» [112], О. Огірко «Інформаційні технології рерайтинга у веб-поліграфії» [189].

Найновішими інтерпретаціями в контексті осмислення суті плагіату є розгляд явища дослідницею Е. Шестаковою як «форми соціально-науково комунікації» [678]. Вчена акцентує увагу на функціонуванні так званих сміттєвих журналів, які претендують на роль наукових і сприяють стрімкому поширенню плагіату, та переконливо обґрунтовує перетворення його (плагіату) на «привабливу форму влади» [678]. Е. Шестакова підкреслює, що вчинення плагіату – це «індивідуальний вибір кожної людини» [678], а публікація сплагіаченої статті в журналі – це «факт групового вибору й групової відповідальності» [678], що «ґрунтується на морально-етичному виборі групи людей, наділених владою в науковому і науково-освітньому просторі» [678]; і «як форма групової діяльності» [678] плагіат «стає ефективним способом управління науково-освітнім, а поступово і соціальним простором, оскільки цинічно, послідовно і цілеспрямовано привчає не помічати брехню, фальсифікації, присвоєння результатів чужої інтелектуальної праці, врешті-решт – чужого я, що завжди стоїть за науковим відкриттям і навіть, здавалося б, невеликого наукового спостереження» [678]. Учена слушно стверджує, що світосприйняття молодого покоління (студентів, науковців), яке зростає на плагіаті – спотворюється й деградує, оскільки місце адекватних ціннісних орієнтацій і парадигм займають перверсивні уявлення про суспільну та наукову взаємодію й комунікацію. Знецінення етичних стандартів і професіоналізму, внаслідок легітимізації плагіату через «наукові» видання, – це одна з необхідних умов «сформувати й утримувати владу там, де накази, нормативні акти й приписи недієві» [678]. Тобто дослідниця говорить, по суті, про продукування плагіаторами собі подібних – мовчазних і слухняних, які, згодом, продукуватимуть уже подібних собі, що неминуче

приведе до повної деградації наукової й науково-освітньої сфер. Власне, про це ось «продукування собі подібних» говорить і польський дослідник М. Вронський у контексті проблеми «ввічливих рецензентів», коли посередні доктори продукують таких самих посередніх докторів, а ті – наступних (ми повернемося до цього питання в подальшому) [829]; і російська дослідниця Н. Брагінська, коли веде мову про дисертаційну раду з економічних наук Д.212.198.01 у Російському державному гуманітарному університеті (Москва, закрита 24.09.2014 р.; в університеті впродовж 2000–2010 рр., як свідчить Н. Брагінська, посилаючись на «Диссернет», було захищено 60 сплагіачених робіт) [28, с. 209]. Е. Шестакова цілком виправдано наполягає на гострій потребі протистояти такій практиці функціонування «сміттєвих» журналів. І ми повністю з нею солідаризуємося в цьому питанні. Проте є й інший бік проблеми. На наш погляд, боротьба з такими журналами має супроводжуватися, крім іншого, переглядом вимог до кількості обов'язкових публікацій здобувачів наукового ступеня, передусім – доктора наук. Адже кожен науковець, який дорожить власною репутацією і працює над певним дослідженням, прагне публікуватись у визнаних рецензованих журналах. Але сьогодні публікацію в такому виданні потрібно чекати мінімум рік-півтора. За цих умов (особливо якщо хтось починає працювати над новою темою, а не продовжує власні попередні дослідження), науковцеві знадобиться десяток років, щоб виконати формальну умову, яка передбачає 20 обов'язкових статей. Між тим як, приміром, 10 статей у поважних журналах цілком спроможні адекватно презентувати дослідження. Це, крім іншого, допоможе уникнути практикування «салямів-нарізки».

Ще одне важливе трактування проблеми плагіату представлено в праці С. Благодетелевої-Вовк, яка розглядає плагіат як загрозу національній безпеці [23]. Вчена, зокрема, виділяє чотири форми вияву плагіату як окресленої загрози через: «1. Утворення токсичних мереж вигодоздобувачів та заміщення ними апарату управління, зокрема державного. 2. Фінансові втрати внаслідок перерозподілу коштів на доплати плагіаторам та недофінансування продуктивної науки. 3. Поглиблення аномії в суспільстві, тобто посилення анархії, зловживань

владою, відсутності законності та захисту прав громадян. 4. Розмивання ідентичності внаслідок втрати ключових цінностей, зокрема пов'язаних із творчістю та продуктивністю» [23].

Як загрозу державній безпеці розглядає плагіат і дослідниця І. Єгорченко, підкреслюючи, що «Проблема не так у плагіаті, як у масовій імітації науки. Люди щось пишуть. Дуже часто це просто спам» [653].

Доктор юридичних наук Р. Шишка у статті «Плагіат та його прояви і небезпеки» (2014, [681]) виділяє такі вияви означеної проблеми:

1) «поширення плагіату в наукових роботах та роботах навчального спрямування» (йдеться про купівлю-продаж робіт) [681, с. 171];

2) «плагіати функціональні, які вчиняються за інерцією для поглиблення чи акцентування проблеми, що розробляється іншим автором, та аргументації її вирішення» (йдеться про зв'язки керівник–студент, керівник–аспірант, консультант–докторант, редактор–автор) [681, с. 171];

3) «ринок навчальних робіт – від контрольної до магістерської» (акцентовано увагу на тому, що куплені роботи унеможливають процес фахової / загальноосвітньої підготовки, оскільки студент так і не опановує належних знань, умінь і навичок) [681, с. 172];

4) сплутування текстових збігів (коли цитуються закони чи нормативні акти, які не є об'єктами авторського права) і плагіату, коли перші оголошуються другим [681, с. 172];

5) неможливість поширення за формальними ознаками плагіату на твори, які перестали охоронятись авторським правом (наприклад, в Україні й Польщі термін охорони об'єктів авторського права – 70 років, у Білорусі – 50 років; загалом же докладний аналіз світового законодавства (від британського Статуту Анни – *The Statute of Anne* – 1709 р. до наших днів) щодо строків охорони авторського права та суміжних прав див., приміром, у монографії «Авторське право і суміжні права в Європі» (2012) [111, с. 199–227]. – *О. Р.*) [681, с. 172];

б) розміщення чужих творів у Інтернеті [681, с. 172];

7) копільтивність студентських статей [681, с. 172];

8) публікація «наукового сміття» – матеріали, які споріднює з науковою публікацією формальна ознака – факт публікації [681, с. 172–173].

Автор також розглядає види плагіату, запропоновані фахівцями *TurnItIn*, зокрема веде мову про «забуте посилання» і «дезінформатор» (правда, на відміну від, приміром, І. Порала, не зазначає, що всі ці метафоричні назви видів плагіату належать тим самим фахівцям *TurnItIn*), що пов'язані із неправильним чи помилковим оформленням бібліографічних посилань. Професор Р. Шишка констатує, що «йдеться про ідеальне перефразування у разі, коли дослівна цитата не взята у лапки та ще перекладена іншою мовою» [681, с. 174]; додаючи в примітках, що має на увазі «переклади українською мовою, у чому вбачається нетактовність та неповага до автора та його праці і порушення правил про вільне використання об'єктів авторського права. Намагатися бути більшим українцем, ніж основоположник української класичної літератури Т. Г. Шевченко, який писав і російською, і українською мовою, не варто» [681, с. 175]; і, врешті, підсумовує: «бажано у Вимогах до фахових наукових статей та до рукописів дисертацій спеціально вказати, що не допускається переклад запозичень державною чи іншою мовою без дозволу автора безпосередньо у текстах кваліфікаційних робіт» [681, с. 174]. У нашій практиці часто зустрічалась така претензія-вимога від авторів, яка, по суті, зводилась до формули: «А я хочу (*sic!*) цитувати російською!» – причому про цитування англійською або китайською не йшлося. Ми не будемо тут зосереджуватися на спекуляціях іменем Т. Шевченка; на тому, що вимога цього автора зводиться не до проблеми цитування іншими мовами, а тільки до вживання російської (на це вказує відсилання до Шевченка; тобто згадане зауваження можна розцінити в контексті мовної демагогії, а «мовні» демагоги, як гірко-іронічно констатував І. Дзюба, «воюють <...> не за двомовність і не за російську мову, яка живе й житиме, а за право не знати української» [69, с. 25]); на реальному стані вживання української мови в Україні чи будь-яких мовних війнах, що тривають перманентно; але мусимо зауважити таке: гіпотетичне запровадження такої вимоги, як мінімум, (1) перетворить будь-який науковий текст на клаптикову ковдру (наприклад, текст

нашої дисертації, за таких умов, пістрявів би – в порядку спадання – українською, польською, російською, англійською, французькою, німецькою і навіть шведською) і (2) по суті вихолостить науковий дискурс (простіше відмовитись від цитування джерела, ніж розшукувати іноземних авторів чи спадкоємців права власності). Якщо існує потреба (чи авторська воля), то цитати мовами оригіналу можна розмістити в примітках або окремим додатком – проблеми тут нема. Якщо ж ідеться про плагіаторів – то їм усе одно, що і в кого запозичувати, найважливіше – мета привласнення авторства – зиск, виражений у матеріальному чи в нематеріальному еквіваленті.

Дослідниця І. Дегтярьова підкреслює: «Головною метою академічного плагіату, фальсифікацій та шахрайства, у нашому суспільстві є не зміст – наукове утвердження, але набуття формального статусу» [66, с. 207].

А вчений Б. Буяк визначає плагіат як «досить неоднозначне явище, і його головним критерієм є привласнення не теми чи ідеї, а самобутньої форми її висловлення, авторського способу її представлення» [32, с. 136]; акцентуючи увагу на тому, що початково «плагіат визнавався у двох професійних сферах – академічній та журналістській» [32, с. 136], а «для мистецької сфери – відтворення чужого доробку чи його частини плагіатом не визнається й досі» [32, с. 136]. Йдеться, по суті, про обмеженість кількості основних творчих ідей, сюжетних ходів і моделей, а також, можна додати, що й про традиції постмодернізму.

Дослідник також підкреслює: «В сучасних умовах плагіат в науково-освітньому середовищі перетворився на впливовий соціально-етичний та економіко-юридичний феномен, який набув різноманітних форм. Він, за своєю соціальною вагомістю, далеко вийшов за межі безпосередньої крадіжки результатів інтелектуальної праці і потребує сьогодні системного рішення, як орієнтованого на запобігання його подальшому розповсюдженню, так і дієву профілактику» [32, с. 134].

Учений Т. Лічман підкреслює, що у США «плагіат у навчальній та дослідницькій діяльності не є дуже розповсюдженим явищем, оскільки кожен

викладач має необмежений доступ до програмного забезпечення з моніторингу та виявлення плагіату (йдеться про автоматизовані системи перевірки унікальності текстів. – *O. P.*) <...>. Таким чином, для студента запозичення без посилання, замовлення наукових робіт у спеціальних агентствах, які надають відповідні послуги, стає безсенсовним» [159, с. 152].

Т. Лічман наводить також цікавий приклад наслідків доведеного факту вчинення плагіату у ВНЗ США, який пояснює низький рівень плагіату в суто академічній сфері та засвідчує серйозність підходів до академічної доброчесності: «До моменту одержання права на “tenure” (пожиттєвий контракт, який гарантує збереження робочого місця та гідної заробітної плати до кінця життя, незалежно від навчального навантаження та індивідуального рейтингу) кожний науковець дуже піклується про свою репутацію (оскільки процедура надання “tenure” передбачає всебічну перевірку кандидата, а також залучення рекомендацій від поважних та заслужених науковців), а у разі надання “tenure” – також “контролює” свою наукову діяльність, оскільки доведений факт плагіату є однією із небагатьох підстав для розірвання пожиттєвого контракту» [159, с. 154].

Т. Лічман також представляє докладну (поетапну) процедуру розгляду справ (процес етичний, а не юридичний), пов'язаних із порушеннями академічної доброчесності (зокрема й вдавання до плагіату) у США. Вона охоплює стадії: 1) створення уповноваженої комісії; 2) повідомлення особи про подання скарги; 3) проведення розслідування; 4) завершення розслідування та підготовка звіту; 5) рішення декана факультету та санкції за порушення стандартів етичної поведінки; 6) апеляційне оскарження [159, с. 156–164].

З'ясуванню причин експансії академічного плагіату присвячено працю дослідниці Сьюзан Д. Блум (*Susan D. Blum*) «Мое слово! Плагіат і Коледж культури» (*My Word!: Plagiarism and College Culture*, 2009). Вона, зокрема, підкреслює, що проблема академічної недоброчесності гостро постає там, де відсутній зв'язок між двома університетськими культурами: професорами й адміністрацією, які «вважають плагіат серйозним науковим злочином, етичним проступком і навіть гріхом проти духу індивідуалізму й оригінальності», та

студентами, які «прагнуть досягти поставлених завдань будь-якою ціною» [701, book jacket].

Докладний аналіз академічного шахрайства вміщено в роботі польської дослідниці, доктора А. Громковської-Мелосік (*Agnieszka Gromkowska-Melosik*) «Шпаргалки, плагіати, фальшиві дипломи» (*Ściagi, plagiaty, fałszywe dyplomy : studium z socjopatologii edukacji*, 2007) вчена розглядає учнівську і студентську недоброчесність, підкріплювану, часто, співучастю вчителів і викладачів; її суспільно-культурні аспекти; ринок фальшивих дипломів; університетські етичні кодекси та їхню ефективність/неефективність [714]. Однією з основних причин поширення академічного шахрайства різних видів, зокрема й плагіату, що набув ознак епідемії, дослідниця вважає два фундаментальні винаходи людства – комп'ютер та Інтернет [713, s. 64].

На неоднозначності й суперечливості явища наголошує польський вчений Г. Совтисяк (*Grzegorz Sołtysiak*) у праці «Плагіат. Окреслення проблеми» (*Plagiat. Zarys problemu*, 2009), зазначаючи, що плагіат складно виявити й довести; проте він, однозначно, призводить до занепаду творчості – і наукової, і художньої, при цьому вводячи в оману споживачів інформації всіх видів. Учений розглянув, зокрема, плагіат у польському та міжнародному праві; види плагіату; співвідношення плагіату й цитат; кримінальну відповідальність за вдавання до плагіату; історію плагіату (плагіат у літературі та інших видах мистецтва); співвідношення нетикету (мережевого етикету) та плагіату; види академічного плагіату (зокрема, студентський, купівлю наукових праць); способи боротьби з плагіатом (приписи етичних кодексів і системи автоматичної перевірки текстів) [741].

Актуальним є й посібник «Академічна чесність як основа сталого розвитку університету» (2016) [7], проблематико-тематичне коло якого: суть поняття «академічна чесність (доброчесність)», історія його виникнення й становлення, історія створення й особливості роботи Міжнародного центру академічної доброчесності, шляхи реалізації принципів академічної доброчесності у світі та в

Україні, види академічної нечесності, з-поміж яких значну частку займає саме плагіат та ін.

Водночас, є низка статей, переважно авторів-юристів, які можна об'єднати в умовний блок «потрібна публікація» або «терміново потрібна публікація». Це, за визначенням згадуваного вище Р. Шишки, «наукове сміття». Такі матеріали продукуються, переважно, за двома композиційними алгоритмами: 1) дефініція із Закону «Про авторське право і суміжні права» + дві розлогі цитати із того-таки Закону – ст. 8 «Об'єкти авторського права» і ст. 10 «Об'єкти, що не охороняються» (принагідно нагадаємо: чинні закони й інші нормативні акти – всі офіційні документи – об'єктами авторського права не є, це означає, що в таку «статтю» можна вмістити хоч половину Закону – це буде стовідсотковий текстовий збіг, але плагіатом – не буде) + пару цитат зі згаданих вище авторів + висновок: «плагіат – проблема»;

2) дефініція з Вікіпедії або, в кращому випадку, з тлумачного словника (переважно, за редакцією В. Бусла, 2009) + компіляція парафразів із цитат одного-двох-трьох авторів, названих нами вище в огляді (з посиланнями або ні), часом навіть без слів-зв'язок + той самий висновок: «плагіат – проблема».

Такі статті – наче камінь спотикання: ми постійно на них натикаємося, але їх немає підстав аналізувати і не можна внести в список літератури. Можна було б просто відмахнутися, але проблема в тому, що хтось інший, хто не настільки, як ми, обізнаний у цій темі (а таке зауваження справедливе для будь-якої теми, оскільки сучасний розвиток науки призвів до надмірної спеціалізації – кожен із нас «фахівець вузького профілю» (і це не іронія: ми, перефразовуючи відомий афоризм, те – що ми читаємо), а сучасний стан інформаційного перенасичення призводить до того, що навіть у своєму вузькому сегменті нам не під силу відстежувати всі новинки), може стати мимовільною жертвою або навіть бути звинуваченим у плагіаті, оскільки цитування таких статей призводить до ситуації «плагіат плагіату матеріалу про плагіат».

1.2. Дефініція та сутнісні ознаки

Кожен із дослідників, хто так чи інакше розглядає проблему плагіату, зазначає, що це явище – давнє і пов'язується з винайденням письма [120], а також транскордонне, загальнолюдське, оскільки вдавання до плагіату є «без сумніву, проблемою дуже багатьох ВНЗ світу» [740, s. 134]; тому, як слушно зауважує професор Р. Зендеровський (R. Zenderowski), «складно представити однозначну і неконтоверсійну (несуперечливу) дефініцію плагіату», що «значною мірою спричинюється складністю самого матеріалу» [831].

Отож визначення (дефініції) плагіату можна умовно поділити на три групи: 1) юридичні; 2) загальнонаукові; 3) науково-популярні або публіцистичні.

До першої групи належать, закономірно, дефініція законодавця та правознавців, які або спеціально займалися проблемою плагіату, або ж просто розглядали його побіжно, як одне з порушень авторського права; а також визначення юридичних словників, довідників та енциклопедій, зокрема й електронних.

Так, Закон України «Про авторське право і суміжні права» визначає *плагіат* як «оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору» [269].

Юридична енциклопедія в 6-ти томах вміщує таку дефініцію: «Плагіат (лат. *plagium* – викрадення, від грец. косий, крутійський) – оприлюднення (опублікування) повністю або частково чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору. Плагіат визнається незалежно від того, опубліковано чужий твір чи ні, а також охороняється він авторським правом і суміжними правами чи ні. Примушення до співавторства також визнається плагіатом. <...> Використання теми чи сюжету твору або наукових ідей, що становлять його зміст, без використання форми їх викладу, не вважається плагіатом» [40, с. 566]. Тут маємо, по-перше, дві кваліфікуючі ознаки плагіату: 1) оприлюднення (опублікування) чужого твору чи його фрагмента і 2) привласнення авторства на чужий твір або частину твору; по-друге, важливу вказівку на те, що факт плагіату встановлюється

незалежно від того, опубліковано твір чи ні та чи охороняється він авторським правом, а це важливо, наприклад, для дисертаційних робіт, які виконуються на правах рукопису; по-третє віднесення до плагіату примусу до співавторства (а, розглядаючи види плагіату, ми будемо говорити, що й вилучення з числа співавторів також є проявом академічної нечесності); по-четверте, чітку констатацію, що юридично охороняється лише форма, а не зміст твору (ідеї та концепції є складниками змісту).

Словник-довідник з інтелектуальної власності за загальною редакцією О. Святоцького вміщує таку дефініцію: «Плагіат – недозволене запозичення, відтворення чужого літературного, художнього або наукового твору (чи його частини) під своїм іменем або псевдонімом, не сумісне як з творчою діяльністю, так і з нормами моралі та закону, що охороняє авторське право. Плагіат переслідується законом» [104, с. 157].

Г. Ульянова [504] розглядає плагіат як «соціальну, етичну та правову категорію» [504, с. 22] і дає таке його визначення (ми вже наводили цю дефініцію на початку розділу, але вона важлива для нас і тут): «це складне соціально-етичне, правове явище у сфері права інтелектуальної власності, що може розглядатися як: порушення авторських прав творця первісного тексту; зловживання правом на свободу творчості особою, що вчиняє плагіат; порушення прав споживачів інтелектуальної, творчої діяльності; порушення публічного правопорядку (інтересів суспільства та держави) – у випадках, коли авторству надається суспільне значення» [504, с. 368]. Слід зазначити, що в соціально-комунікаційному середовищі, на нашу думку, особливої ваги набуває аналіз плагіату саме як «зловживання правом на свободу творчості», оскільки надто багато недобросовісних запозичень виправдовуються саме за рахунок свободи творчості, без урахування того факту, що, як підкреслював свого часу В. Гюго, свобода однієї людини закінчується там, де починається свобода іншої.

Г. Грабовська та В. Зуєва дають описове визначення: «Під плагіатом розуміють умисні дії по незаконному привласненню авторства на чужий твір

літератури, мистецтва або науки, що тягнуть за собою настання юридичної відповідальності» [60, с. 105.]

П. Репешко представляє авторське визначення: «Плагіат – це подача чужої роботи як своєї, використання чужих ідей чи фраз без вказівки джерел, а також надання неправильної інформації про джерело, звідки запозичена інформація» [280, с. 84], яке засвідчує неповне розуміння явища, оскільки автор подає як синоніми поняття «ідея» та «фраза», що не відповідає дійсності.

Н. Бааджи подає «ознаки неправомірного використання авторських прав: здійснюється без згоди автора, суперечить положенням законодавства та/або умовам авторського договору, порушує майнові та/або немайнові права суб'єктів авторського права або створює загрозу порушення, завдає шкоду» [15, с. 5], що, по суті, є тлумаченням сутності плагіату.

Один із юридичних польських сайтів дає дещо описове визначення: «Плагіат – це привласнення чужого авторства. Плагіатом займається не тільки та особа, яка присвоїла чужий твір повністю, але так само й та, яка привласнила тільки фрагменти твору» [732].

Французький правознавець і політик Р. Дюма підкреслює, що у Франції плагіат не є «правовим поняттям, і, відповідно, не спричинює застосування правових санкцій» [80, с. 297], оскільки про нього не йдеться ані в Законі про авторське право від 11.03.1957 р., ані в Кримінальному кодексі. Учений розглядає плагіат співвідносно з контрафакцією («одним із основних порушень авторського права, що полягає у протизаконному розповсюдженні або відтворенні твору без дозволу автора» [504, с. 417]) й акцентує увагу на складності надання однозначної дефініції явища. Р. Дюма визначає плагіат як «абсолютно особливу форму контрафакції» [80, с. 298], при якій плагіатор «навіть не здійснюючи хоча б часткового відтворення оригінального твору, запозичує його сюжет і дещо видозмінює оригінальний твір» [80, с. 298]. Очевидно, що тут маємо акцентувати увагу на такому: 1) плагіат і контрафакція – це різні порушення авторського права і їх не варто сплутувати; 2) сюжет як елемент змісту твору авторським правом не охороняється; 3) формулювання «дещо видозмінює оригінальний твір» суголосне

з визначенням ререйтингу як одного з видів плагіату, поширеного в мас-медіа; а тому можемо зробити висновок, що хоч Р. Дюма й веде мову про «особливу форму контрафакції», визначає він усе-таки один із видів плагіату.

Автори підручника «Особисті немайнові права інтелектуальної власності творців», який, наголосимо принагідно, містить багато цікавих прикладів із судових справ, зазначають: «Плагіат – одне з найпоширеніших порушень особистих немайнових прав автора. Судові справи про плагіат дуже складні, оскільки довести факт плагіату непросто» [181, с. 165].

Загалом слід зазначити, що автори підручників із права інтелектуальної власності, зазвичай, відносять плагіат до типових порушень авторського права і суміжних прав і послуговуються стислим визначенням, яке запропонував законодавець. Наприклад: «Плагіат – використання чужого твору або його частини без посилання на першоджерело» [78, с. 144]. «Плагіат – це оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору» [264, с. 219]. «Плагіат – привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора» [47, с. 282].

Автори академічних підручників послуговуються, здебільшого, дослівною або дещо модифікованою дефініцією зі словника-довідника за редакцією О. Святоцького, приміром, автори підручника з права інтелектуальної власності (2004) дають таке визначення: «Плагіат – недозволене запозичення, відтворення чужого літературного, художнього або наукового твору (чи його частини) під своїм іменем або псевдонімом, не сумісне як з творчою діяльністю, так і з нормами моралі та закону, що охороняє авторське право. Плагіат переслідується законом» [265, с. 651]. Автори підручника з права інтелектуальної власності (2007) дають дещо відмінне визначення: «Плагіат полягає у повному або частковому присвоєнні оригінальних елементів, що містяться в чужому творі, і представленні їх як власних» [266, с. 315] і називають такі ознаки плагіату: 1) посягання на повагу до права власності (присвоєння авторства); 2) посягання на

цілісність твору (використання маскувальних технологій); 3) посягання на майнові права («внесення змін в оригінальний твір без дозволу і його використання») [266, с. 315].

Трохи ширше тлумачення знаходимо в навчальному посібнику С. Бондаренка: «Плагіат – оприлюднення (опублікування) повністю або частково чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору. Особа, яка вчинила подібні дії, називається плагіатором. Плагіат слід розрізняти з вільним використанням думок, ідей або способів, запозичених з іншого твору для створення нового оригінального твору. Плагіат у звичному розумінні не обмежується випадками формальної подібності. Зробити твір доступним для загального відома у вигляді переробки змісту творів інших авторів у нових формах літературного або художнього вираження і видати його за свій власний оригінальний твір – також є плагіатом» [27, с. 180].

Загалом же юристи виділяють основні та варіативні ознаки плагіату: до основних (відповідно до Закону «Про авторське право й суміжні права») належать (1) оприлюднення повністю або частково чужого твору (2) під іменем особи, що не є автором цього твору. Тобто плагіат визнається тоді, коли наявні обидві ці ознаки. До варіативних однак професор Р. Шишка відносить «(1) відсутність посилання на першоджерело та вказівки на автора, якщо він відомий, (2) створення твору компілятивно та з певним перефразуванням, <...> (3) мета плагіату, <...> (4) порушення правил цитування» [681, с. 175].

Таким чином, на підставі дефініцій першої групи, по-перше, можна встановити *сутнісні ознаки плагіату*, а вони такі: 1) оприлюднення (опублікування) чужого твору чи його фрагмента; 2) привласнення авторства на чужий твір або частину твору; по-друге, акцентувати увагу на таких особливостях визначення плагіату: 1) охороняється форма вираження змісту, а не сам зміст, тому, де-юре, не може йтися про плагіат ідей; 2) на визнання факту плагіату не впливає опубліковано твір чи ні та охороняється він авторським правом чи ні; 3) примус до співавторства визнається плагіатом; 4) плагіат є правопорушенням комплексним, оскільки порушує немайнові та майнові права особи; по-третє,

констатувати: 1) зазвичай, вони (дефініції) становлять собою дубль визначення законодавця з незначними варіаціями, які стосуються, наприклад, цитування; 2) часом, у авторських дефініціях спостерігаємо спрощене розуміння плагіату або не повне розуміння проблеми, що породжує змішування понять (як, наприклад, ототожнення ідей і фраз – не кожна фраза містить ідею, сама ідея авторським правом не охороняється); по-четверте, виділити критичні зауваження до дефініції законодавця, які висловлюють правознавці, зокрема щодо понять опублікування та оприлюднення, оскільки законодавець вживає їх як синоніми, тоді як термін «оприлюднення» є ширшим, ніж «опублікування», і покриває його значення.

До загальнонаукових дефініцій можна віднести визначення словників, енциклопедій, учених, які досліджують плагіат у контексті академічної доброчесності, а також дефініції, спеціально розроблені для редакторів і авторів окремими часописами та видавничими фірмами, які вміщуються, зазвичай, на сайтах або в опублікованих методичних рекомендаціях.

Великий тлумачний словник української мови за редакцією В. Бусла вміщує таке визначення: «Плагіат – привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора» [36, с. 977]. Бачимо, що тут дефініцію плагіату подано в ширшому контексті – права інтелектуальної власності загалом, яке охоплює і авторське право та суміжні права, і промислову власність.

Сучасний тлумачний словник української мови представляє таку інтерпретацію: «ПЛАГІАТ [лат. *plagiatus* – викрадений]. Привласнення або запозичення тексту з чужого літературного чи наукового твору без дозволу автора і без зазначення джерела» [485, с. 676]. Ю. Ковалів у «Літературознавчій енциклопедії» підкреслює, що плагіат – «зумисне привласнення авторства чужого твору літератури, малярства, музики, науки або його частини без зазначення джерела» [158, с. 220].

У «Білій книзі Ради наукових редакторів щодо принципів цілісності публікацій в наукових журналах» вміщено таку дефініцію: «Плагіат – це форма

піратства, яка охоплює несанкціоноване використання або близьку імітацію мови (рисуноків, зображень або таблиць), а також думок інших людей і представлення їх як власної оригінальної роботи без дозволу або повідомлення дослідником авторів цих матеріалів» [17, с. 80.]. Як бачимо, у цій дефініції плагіат визначають як форму піратства, причому під піратством розуміють «несанкціоноване відтворення або використання ідей, даних або методів, розроблених іншими, без відповідного дозволу або повідомлення» [17, с. 80]; тобто йдеться, по суті, про присвоєння елементів, які безпосередньо законом про авторське право не охороняються (ані в Україні, ані за кордоном) – ідеї, концепції, методи тощо.

В Україні ці елементи розглядають у контексті плагіату, але в загальнонауковому розумінні, а не в суто юридичному. (Ми розглянемо це питання докладно у другому розділі.) Піратство ж, відповідно до ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права», це «опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, незаконне оприлюднення програм організацій мовлення, камкординг, кардшейрінг, а також Інтернет-піратство, тобто вчинення будь-яких дій, які відповідно до цієї статті визнаються порушенням авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет» [269]. Тобто йдеться про готову продукцію (твори з аудіовізуальними й базами даних включно), а не про окремі її елементи. Треба також зазначити, що в дефініції піратства з'явилися нові терміни «камкординг» і «кардшейрінг» у зв'язку з прийняттям Закону України «Про державну підтримку кінематографії в Україні». Камкординг – це «відеозапис аудіовізуального твору під час його публічної демонстрації в кінотеатрах, інших кіновидовищних закладах особами, які перебувають у тому самому приміщенні, де відбувається така публічна демонстрація, для будь-яких цілей без дозволу суб'єкта авторського права або суміжних прав» [269]; а кардшейрінг – «забезпечення у будь-якій формі та в будь-який спосіб доступу до програми (передачі) організації мовлення, доступ до якої обмежений суб'єктом авторського права і (або) суміжних прав застосуванням

технічних засобів захисту (абонентська карта, код тощо), в обхід таких технічних засобів захисту, в результаті чого зазначена програма (передача) може бути сприйнята або в інший спосіб доступна без застосування технічних засобів захисту» [269].

На сайті *Elsevier* – однієї з найбільших видавничих компаній світу – знаходимо таке визначення плагіату – «це використання автором роботи іншого автора без дозволу й посилання» [722].

У глосарії сайту *plagiarism.org* вміщено таку дефініцію: «Плагіат – це відтворення або привласнення чужої роботи без посилання на джерело; видавання чужої роботи за власну» [711]. Таке ж визначення плагіату подає й сайт Міжнародного центру академічної доброчесності: «використання чужої роботи чи ідеї, видаючи їх за власні» [751].

Г. Сляднева дає авторське визначення, яке передбачає ширший, соціальний контекст, розуміння явища: «Плагіат визначається як недозволене запозичення, відтворення чужого літературного, художнього (йдеться, очевидно, про «мистецький» твір. – *O. P.*) або наукового твору (чи його частини) під своїм іменем або псевдонімом, несумісне як з творчою діяльністю, так і з нормами моралі та закону, що охороняє авторське право» [468, с. 250]. У межах соціології розглядає плагіат В. Кохан, визначаючи його одним із видів девіантної поведінки [139, с. 33].

О. Сичивиця наводить таку дефініцію: «Плагіатом називається навмисне привласнення авторства на чужий твір науки, літератури чи мистецтва в цілому або частково» [466, с. 39]; а також наголошує на низці важливих аспектів, пов'язаних із визначенням плагіату, ведучи мову, зокрема, про: 1) неусвідомлюваний плагіат, пов'язаний із засвоєнням чужих оригінальних ідей, які з плином часу можуть здаватися такими, що автор дійшов до них самостійно [466, с. 44]; 2) використання ідей, концепцій і теорій, які «увійшли до складу так званого завершеного знання в певній галузі» [466, с. 44]; 3) використання в працях без посилань загальновідомих і усталених положень з інших галузей знань [466, с. 44–45]; 4) визначення наукового пріоритету, коли йдеться про «феномен

багатократних наукових відкриттів, причому і експериментальних, і здійснених у сфері теоретичної творчості» [466, с. 45].

Американський вчений М. Роїг (*Miguel Roig*) у посібнику з академічної чесності зазначає, що «плагіат традиційно визначається як запозичення слів, образів, ідей тощо в автора та представлення їх як власних. Його часто асоціюють із такими фразами, як “викрадення слів”, “викрадення ідей”, “шахрайство” та “літературна крадіжка”» [735, р. 3].

Професор М. Краєвський (*Miroslaw Krajewski*) у словнику до свого посібника «Про методологію наук і засади наукового письма» (*O metodologii nauk i zasadach pisarstwa naukowego: Uwagi podstawowe*, 2010) дає таке визначення плагіату: «Плагіат – це послуговування працею іншої особи як власною, опублікування (представлення для оцінювання) під власним іменем частини або цілого чужого твору (праці)» [721, s. 177].

Доктор Т. Качмарек (*Tadeusz Teofil Kaczmarek*) дає таке визначення плагіату: «Це інтелектуальна крадіжка, що полягає в повному привласненні чужого твору або значної його частини» [718, s. 26]; а також називає ознаки плагіату: 1) перейняття чужих формулювань у дослівному звучанні (дослівне присвоєння) 2) без використання лапок і 3) без зазначення джерела походження (без посилання); акцентує увагу на аксіологічному та етичному складниках вдавання до плагіату: «Людину, яка вдається до плагіату, називають людиною без честі» та «Вдавання до плагіату дискваліфікує автора як серйозного адепта науки чи науковця» [718, s. 26].

Т. Фішман (*Teddi Fishman*) називає такі сутнісні ознаки, за наявності яких дію можна кваліфікувати як плагіат:

- 1) хтось використовує слова, ідеї чи роботи (результати праці),
- 2) що належать іншому – чітко ідентифікованій особі або джерелу
- 3) без зазначення посилання на джерело, з якого вони [слова, ідеї чи результати праці] були отримані,
- 4) в ситуації, в якій правомірно (по закону) очікується зазначення авторства оригіналу,

5) задля отримання певної користі, визнання, вигоди, які не доконечно виражаються у грошовій формі [709]. Тобто йдеться про присвоєння авторства з корисливою метою.

І. Порало, як ми вже згадували у вступі, розглядає плагіат як соціальне явище і дає таке визначення: «це цілеспрямований процес навмисного або помилкового привласнення оприлюднених, у будь-якому ступені (тут, вочевидь, ідеться про обсяг некоректного запозичення. – *О. Р.*), результатів наукової і творчої діяльності інших» [222, с. 92].

Як соціальне, передусім, явище плагіат трактує й українська вчена С. Арбузова. Аналізуючи різні прояви академічної нечесності, вона підкреслює: «Справді, фальсифікація і плагіат дуже часто йдуть поруч <...>. Вільно функціонують фірми, які відкрито пропонують дисертацію “під ключ”. <...> Завдяки липовим ступеням з’являються люди зі штучно завищеною кваліфікацією. <...> це особливо небезпечно в лавах лікарів, але також і вчителів, і є дуже небезпечним соціальним явищем у випадках, коли йдеться про високопосадовців держави» [483].

Оригінальний погляд на проблему плагіату як соціального явища висловлює доктор економічних наук В. Солов’юв, пов’язуючи його поширення, передусім із нігілістичним ставленням в Україні до наукових результатів і зазначає, що в нашій державі голосні плагіатні скандали довкола чиновників і політиків ні на що не впливають, оскільки згадані особи не працюють у науці. Зміни, на думку дослідника, можливі тільки за умови, що «спеціаліст разом з ученим ступенем здобуватиме й відповідальність за наслідки своєї наукової діяльності, плагіат зникне сам собою. Залишається одна проблема: у суспільстві має бути запит на наукоємні технології, і насамперед – у влади та бізнесу» [474].

Російський дослідник А. Корбут, міркуючи про сутність плагіату, підкреслює, що і науковій спільноті зокрема, і суспільству загалом доводиться дедалі частіше стикатися з плагіатом не лише як із порушенням академічних правил, а також як із злочином та свідченням моральної нечистоплотності (непорядності) окремої (конкретної) людини. Особливо часто це стосується

політиків або чиновників різних рангів, – наголошує вчений. «Стаючи предметом політичного споживання, науковий текст опиняється перед лицем нових загроз, пов'язаних із плагіатом, – підкреслює А. Корбут, – але, водночас, дає в руки вченим нові інструменти для обґрунтування недопустимості плагіату» [133, с. 198]. Треба зазначити принагідно, що політизація «плагіатних справ» властива й Україні. Прикладом може бути «кейс Кириленко», оприлюднені у мас-медіа факти плагіату в дисертаціях (кандидатській і докторській) І. Костирі, завідувачки кафедри міжнародних відносин Інституту журналістики і міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв [201] або виявлення текстових збігів у статтях міністра освіти (див., приміром, статтю О. Онищенко [191]).

В означеній ситуації дивує відсутність політичної волі та мужності визнати провину і взяти на себе відповідальність. Як це роблять, приміром, чиновники на Заході. Так, у Німеччині через доведений плагіат подали у відставку Міністр освіти Аннетте Шаван та экс-міністр оборони ФРН Карл-Теодор цу Гуттенберг: дисертація останнього містила 23 привласнені пасажі, він був позбавлений не лише посади, але й наукового ступеня [169]. Учасниками плагіатних скандалів були європосланці від вільної демократичної партії (FDP) Сильвана Кох-Мерін: дисертація містила 201 сторінку, з яких 56 – плагіат, була позбавлена докторського ступеня у 2011 р., та Йорг Чатцимаркаліс; міністр культури Бернд Альтусманн (2011 р.); депутат землі Баден-Вюртемберг Маттіас Прьофрок (втратив докторський ступінь через плагіат з Інтернету) [171]. У Румунії посади позбувся міністр освіти Іоан Манг, який сплагіатив у власній книжці значні текстові фрагменти з праці японських учених [499]. А прем'єр-міністр цієї країни Віктор Понта був звинувачений у плагіаті в 2012 р.: його докторська дисертація нараховує 307 сторінок тексту, з них 85 – становлять собою текстові запозичення без належного оформлення джерел [498]; у 2016 р. він був позбавлений наукового ступеня за рішенням Вищої Національної атестаційної ради Румунії [82]. Через плагіат у докторській дисертації пішов у відставку президент Угорщини Пала Шмітт: із 250 сторінок його роботи 180 були плагіатом [171]. Крім того, учасниками плагіатних скандалів були австрійські політики: представник Австрії

в Єврокомісії та комісар ЄС Йоганнес Ган (2007 р., 2011 р.) і депутат від Партії зелених Петер Пілц (2011 р.), хоч вони й не визнали звинувачень у плагіаті [171]; а також президент Мексики Пенья Ньето (плагіат у бакалаврській роботі, 1991 р.) [267]. Також вісім гучних історій, пов'язаних із плагіатом і купівлею дипломів, зібрала журналістка Л. Ширшова [680]. Плагіат у кандидатській дисертації польського політика С. Гавловського (*Stanisława Gawłowskiego*), члена Сейму, колишнього державного секретаря при Міністерстві екології Польщі призвів до того, що, після викриття, слідство триває од 2013 р. і нині в Сейм подано прохання слідчих позбавити С. Гавловського недоторканності [733].

Визначення даної групи характеризуються такими ознаками: 1) більш ємні, ніж у законодавця, тобто розглядають плагіат у ширших, ніж юридичний, контекстах, зокрема – соціальному, академічній чесності, літературної творчості, психологічному, соціологічному, економічному тощо; 2) містять факти номінування плагіатом об'єктів, які де-юре не охороняються авторським правом, а тому не можуть бути визнані як плагіат, приміром, у суді, а лише піддані моральному осуду (плагіат ідей); 3) міркування українських учених зближуються з розумінням плагіату західними дослідниками, які, скажімо, також ведуть мову про плагіат ідей (хоча ідеї в чистому вигляді на Заході теж законом не охороняються).

Прикладами визначень третьої групи можуть бути думки М. Мінца: «Наявність плагіату свідчить про поверхове знання автором предмета дослідження та відсутність своєї думки з даного питання») [170, с. 41] чи Л. Баткіна: «Плагіат – це пограбування у витонченій формі, підвищеної соціальної небезпечності» [16, с. 217.]

Крім того, цікаву аналогію щодо розуміння природи плагіату наводить російський науковець С. Зенкін: плігат «схожий не на крадіжку, а на виготовлення фальшивих грошей. Це підробка наукових результатів <...>, причому вона здійснюється в масових масштабах, підриває систему професійних цінностей схоже до того, як фальшиві асигнації підривають систему обігу грошей» [96, с. 195].

До визначень третього типу вдаються і юристи. Наприклад, фахівець із авторського права В. Коноваленко дає не чітку дефініцію, а дещо описове тлумачення плагіату, що, вірогідно, пов'язане із авторською настановою на популяризацію права інтелектуальної власності [126, с. 15].

Ці дефініції характеризуються суб'єктивністю осмислення, певною образністю й емоційністю.

1.3. Історія плагіату

Поняття плагіату відоме з часів античності. Етимологію терміна виводять із латинської і давньогрецької мов: 1) від нім. *plagiat* або франц. *plagiat* – з народнолат. *plagiātus* «пограбування», *plagiāre* «грабувати», *plagium* «викрадення»; 2) від грец. *πλάγιος* «поперек, косою», *πλάγιον ἄγειν τινά* «відводити силою») [480, с. 4]. Завжди йшлося про дві практики, співвідносні з плагіатом, – дослівне присвоєння чужої праці та запозичення на змістовому рівні – використання ідей, сюжетів, образів. Щодо першого, промовистий приклад наводить професор Ю. Ковалів у «Літературознавчій енциклопедії»: «Тіберій Донат, біограф Вергілія, згадує, що під двовіршем поета на честь Августа, написаним на брамі палацу, залишив своє прізвище посередній віршувальник Батіл, отримавши винагороду від імператора. Вергілій додав фразу: “Ці вірші написані мною, а слава дісталася іншому”» [158, с. 220].

Щодо другого, то численні приклади засвідчують, що йдеться про кілька тенденцій: 1) запозичення ідей, образів, сюжетів (тобто елементів змісту) та дослівне присвоєння цілих текстів і їх фрагментів посередніми письменниками у посередніх письменників, чиї імена і твори не збереглися ані в пам'яті нащадків, ані в історії літератури; 2) запозичення ідей, образів, сюжетів (тобто елементів змісту) та дослівне присвоєння цілих текстів і їх фрагментів талановитими письменниками у посередніх письменників, і тоді написані твори набувають нової якості (приміром, як стверджують літературознавці, В. Шекспір не використав жодного власного сюжету [158, с. 220], але його творчість – невмируща); 3)

запозичення елементів змісту та дослівне присвоєння цілих текстів і їх фрагментів талановитими письменниками у посередніх письменників, які самі виявляються плагіаторами, і тоді, як слушно зазначає А. Франс у дослідженні про Мольєра і Скаррона, з'ясовується, що коли нещасний Скаррон (у даному контексті – будь-який посередній письменник) «зазнав пограбування, він ніс чужий багаж. <...> Що ж стосується Мольєра, то все, що він бере, в тій же миті стає його власністю, тому що він ставить на це власну печать» [660, с. 296].

Професор Ю. Ковалів підкреслює, що в «доробку кожного письменника можна знайти інтертекстуальні сліди творів інших авторів, що, зокрема, продемонстрував шеститомним дослідженням “Плагіати Лессінга” (1891) німецький літературознавець П. Альбрехт. У плагіаті були звинувачені Дж. Г. Байрон, Ш. Бодлер, Й. Л. Караджале, М. Старицький, О. Толстой та ін.» [158, с. 220].

В «Енциклопедичному словнику Ф. Брокгауза й І. Ефрона» (т. 23, кн. 48) докладно висвітлено історію плагіату [692]. Усі матеріали українських науковців, які зверталися до історії плагіату, містять стислий переказ цієї енциклопедичної статті або переказ переказу цієї статті, тому ми хочемо лише зосередити увагу на фіксації основних положень, а приклади наведемо з праць істориків науки й письменників, які не згадуються іншими дослідниками. Отже, 1) значення «літературна крадіжка» термін «плагіат» отримав лише в XVII ст., оскільки в римському праві *plagium* означало «злочинний продаж у рабство вільної людини», покаранням за що було бичування (*ad plagas*); 2) об'єктом плагіату є не ідея, яка за рідкісними винятками є *res communis omnium* (простором спільного користування), а форма її втілення як глибоко індивідуальна реалізація твору; 3) давній світ трепетно ставився до авторської слави, але дозволяв достатньо широкі запозичення; 4) на XVII ст. припадає пік плагіаторства: у Франції навіть існували своєрідні теоретики плагіату, приміром, Ла Мот-Ле Вайє, який вважав, що «запозичувати у древніх – це все одно, що вчинити морський напад, але грабувати сучасників – це все одно, що влаштувати розбій на великій дорозі»; або Рішесурс, який створив власну «Академію ораторів» і в керівництві для них

дієвим засобом пропонував «плагіаризм»; 5) найвидатніші письменники минулого не бачили жодного гріха в запозиченнях [692, с. 796–797].

Відгомін такого бачення можемо знайти, наприклад, у критичній творчості А. Франса. Його зацікавило звинувачення молодого поета М. Монтегю, автора драми у віршах «Божевільний», висунуті проти А. Доде і його п'єси «Перешкода»: виявилось, сюжет, що його своєю власністю вважав М. Монтегю, був використаний у новелі А. де Понмартена, у «Фатальному спадку» Ж. Дорне, в «Останньому герцогу Алліалі» К. де Монтепана і в романі Ж. Праделя [659, с. 280].

Знаний російський культуролог і письменник Б. Єгоров у книжці «Обман у російській культурі» (2012) наголошував: «Усі найвидатніші письменники XVII століття, від Мольєра до Корнеля, були плагіаторами. Сам термін “плагіат” з'явився в тому “золотому” столітті» [81, с. 146]. Принагідно слід зазначити, що Б. Єгоров у розділі «Плагіат» наводить приклади з різних епох [81, с. 147–151].

На питання, де проходить межа між спадкоємністю ідей, без якої неможливий розвиток історії та культури, і абсолютно недопустимим присвоєнням результатів праці інших авторів намагався відповісти ще член Лондонського королівського товариства і Паризької академії написів і вишуканої словесності Л. Дютен (1730–1812) у праці «Походження відкриттів, що приписуються новим авторам, де доводиться, що наші найзнаменитіші філософи черпали більшість пізнань у творах древніх; і що багато важливих істин релігії були відомі язичницьким мудрецам» (1776) [147, с. 164].

Остаточна ж актуалізація поняття плагіат відбулася у XVIII–XIX ст., коли повністю сформувалася система авторського права [158, с. 220].

Російський вчений А. Новіков у монографії «Структурний аналіз науки» (2015) описує численні приклади плагіату та фальсифікацій у науці, здійснені, зокрема, англійським психологом С. Бертом, біохіміком Галлісом, англійським палеонтологом Ч. Даусоном, австрійським біологом П. Камерером, німецьким фізиком Кауфманом, біохіміком Альдерхальденом [185, с. 433–437]. Водночас він зазначає, що іноді фальсифікація може інспірувати науковий пошук, як це сталося з доктором А. Клугом [185, с. 436]; також відносить до прикладів: 1) викрадення

технологічних секретів у часи французького короля Людовика XIV; 2) плагіат текстів (приміром, французький математик Бочару в Італії видавав твори Ферма і Роберваля за власні; звинувачення в шахрайстві висунув проти нього блискучий мислитель XVII ст. Блез Паскаль); 3) присвоєння [185, с. 443–445].

Приклади численних літературних запозичень і грабунків наводить французький письменник і літературознавець Шарль Нодьє (1780–1844) у праці «Читайте старі книжки» (1844), Письменник зосереджується на таких проблемах, пов'язаних із плагіатом, як: 1) розмежування плагіату та схожості висловлювань, яку можна пояснити схожістю мислення [186, с. 93–94]; 2) неусвідомлені запозичення [186, с. 95]; 3) умисний плагіат [186, с. 96, 109–110]; 4) мандрівні сюжети й запозичення ідей [186, с. 96–99]; 5) безпідставні звинувачення у плагіаті [186, с. 99–100]; 6) подвійний плагіат [186, с. 108]; 7) літературний грабунок [186, с. 112–117].

В українській літературі також знаходимо багато прикладів плагіату. Приміром, Марко Вовчок (Марія Маркович), співпрацюючи в 1870-х рр. із петербурзьким видавцем С. Звонарьовим, підписувала своїм іменем переклади, авторкою яких не була [668].

Як і в літературознавстві, причому приклади зовсім свіжі. Так, знаний літературознавець і професор НаУКМА В. Панченко опублікував на «ЛітАкценті» статтю «Конспект з елементами плагіату» (2011), у якій здійснив порівняльний аналіз видання «Володимир Винниченко» (Харків, «Фоліо», 2010, 120 с.), опублікованого під іменем Ю. Тагліної, зі своєю книжкою «Володимир Винниченко: парадокси долі і творчості» (Київ, Твім інтер, 2004). Як виявилось, «праця» Ю. Тагліної містить багато текстових запозичень (дослівних і після незначного рерайту) з інших книжок В. Панченка, але саме згадана праця стала основою. Вчений робить невтішний висновок щодо ситуації з порушеннями авторського права в Україні, зокрема фактом плагіату, та називає одну з основних причин (суголосну й нашому розумінню) цього: «Девальвація цінностей, що вважалися непорушними в середовищі інтелектуалів» [195].

Окрему книжку присвятив плагіаторам і шахраям від науки С. Бернатосян. Героями й антигероями її стали давньогрецький астроном Клавдій Птолемей,

італійський винахідник Дж. Кардано, італійський математик Н. Тартальї, американський винахідник болгарського походження Дж. В. Атанасов, а також І. Ньютон, Г. Ляйбніц, Б. Паскаль, Р. Гук, Дж. Флемстід і багато інших [20].

Існують і дуже популярні закордонні видання такого плану. Приміром, у 2014 р. у США увосьме було перевидано книжку «Шахрайство, міфи і таємниці: наука і псевдонаука в археології» (*Frauds, myths, and mysteries: science and pseudoscience in archaeology*) [707]. Або видання «Зрадники істини: фальсифікація і обман в науці» (*Betrayers of the Truth: Fraud and Deceit in Science*) Вільяма Брода і Ніколаса Вейда: 1982 р. книжка була опублікована в Нью-Йорку, а 1985 р. перевидана в Лондоні [702].

1.4. Причини вдавання до плагіату

Зазвичай виділяють об'єктивні та суб'єктивні причини. Тут ми розглянемо причини вдавання до плагіату загалом, і причини вдавання до академічного (наукового та студентського) плагіату зокрема. Також нам доведеться повернутися до цього питання у третьому розділі цієї праці, коли ми будемо представляти результати опитувань, оскільки питання про причини було в анкетах. Частково чинники поширення плагіату ми вже розглядали в окремій статті [296].

На думку професора А. Берлача, основною причиною поширення явища в усіх сегментах сучасного наукового й медійного дискурсів є неусвідомленість (або свідоме ігнорування) важливості проблеми плагіату, що виявляється в «соціальній терпимості до плагіату як до форми крадіжки інтелектуальної власності» [18].

Професор О. Кузнецова з-поміж причин плагіату в Інтернеті називає такі: «1) відсутність реальної технічної охорони авторських прав; 2) легкість запозичення чужих матеріалів, забезпечену сучасними комп'ютерними технологіями; 3) відсутність методологічної культури: етичної, правової через брак фахової журналістської освіти та відсутність високої моральної традиції в Інтернет-

журналістів; 4) багатьом копіпастерам самим такий ексклюзивний контент не створити: в кого талантів бракує, кому ліньки, в кого немає доступу до інформації; 5) копіювати завжди швидше, простіше, дешевше, ніж самим творити; 6) відсутність самоконтролю індивідуального, редакторського, редакційного; 7) немає соціально відповідальної редакційної політики, зосередженої на формуванні особистої відповідальності кожного працюючого, відсутня професійна журналістська честь, традиції дотримання етичних вимог у щоденній рутинній діяльності Інтернет-журналістів» [148].

Професор О. Сичивиця акцентує увагу на тому, що плагіат у дисертаціях, крім іншого, спричинювало й те, що коло читачів цих кваліфікаційних праць було обмеженим, і підкреслює, що й у часи СРСР «Вища атестаційна комісія при Раді міністрів СРСР досить регулярно повідомляла про факти плагіату в дисертаціях різного наукового профілю» [466, с. 40], а також наводить приклади позбавлення наукового ступеня кандидата філософських наук В. Руденка за плагіат із двох дисертацій і плагіат близько 50 сторінок тексту в дисертації Г. Рахімової на здобуття вченого ступеня доктора медичних наук [466, с. 40]. На цій же, по суті, причині наголошує й російська дослідниця Н. Брагінська, порівнюючи потенційну можливість бути прочитаними в текстів, розташованих в Мережі, та в дисертацій: «<...> порівняймо безмежну тиражність будь-якого тексту в інтернеті і архаїчний звичай написання дисертаційної роботи, яку повинні прочитати троє-четверо осіб, а потім вона іде у сховище <...>. Зараз ситуація змінюється, і автореферат, і дисертація на певний час перед захистом з'являються у відкритому доступі в мережі» [28, с. 213.]. Звичайно, з текстами, розміщеними в Мережі, теж не все так просто, оскільки їх читають лише ті, хто справді хоче прочитати. На цій особливості неодноразово акцентував увагу професор Б. Потятиник, аналізуючи співвідношення реальності й віртуальності та трансформації масовокомунікаційних процесів у Мережі. Учений, зокрема, ще 2004 р. писав, що в Інтернеті «взагалі нема виробництва тисяч чи мільйонів примірників (як це маємо в друкованій періодиці) і, зазвичай, відсутня “доставка” ефірних медіапродуктів, як це маємо в традиційному телебаченні чи радіо. Веб-сайт

просто розміщується на одному з мільйонів серверів, і “користувачі” самі вже шукають його чи “йдуть” до нього, подібно до того, як ідуть туристи до якихось цікавих природних об’єктів чи релігійні паломники – до святих місць» [259, с. 10]. Цієї ж думки вчений дотримується й тепер: «Висловитися в Мережі дуже легко. Настільки легко, наскільки важко бути почутим» [257]. І, вважаємо, ці міркування справедливі для текстів усіх типів, розташованих у Мережі, зокрема й наукових. Зрештою, ми зіткнулися з численними випадками плагіату матеріалів про плагіат (у журналістських текстах, наукових, художніх, аудіовізуальних – кіно, наприклад) лише тому, що цілеспрямовано розробляли тему плагіату й довколаплагіатного дискурсу. Та все ж, вірогідно, ця причина інерційно все ще впливає на появу плагіату в дисертаційних роботах, попри начебто загальнозрозумілість факту, що в епоху, коли практично всі тексти (хай у різних форматах) є у відкритому доступі, і будь-хто, задавшись відповідною метою, легко може виявити всі види некоректних запозичень у будь-чийх роботах.

Аналізуючи ситуацію з академічним плагіатом у Німеччині, К. Хоффштадт (Christian Hoffstadt) наводить думку щодо плагіату берлінського професора і керівника Інтернет-порталу проти плагіату Д. Вебер-Вульф, яка констатує: 1) «плагіат існує й існує проблема плагіату» і 2) «з’ясовується, коли починаєш досліджувати плагіат глибше, виявляєш його дедалі більше» [666, с. 513]. К. Хоффштадт акцентує увагу на тому, що тема плагіату особливо гостро постала тут від 1997 р., коли з’ясувалося, що двоє відомих дослідників онкозахворювань Маріон Брах і Фрідгельм Херрманн значною мірою підтасували дослідження, інсценізували експерименти і видали чужі ідеї за власні; при цьому, підкреслює К. Хоффштадт, «обоє отримали кафедри і мільйонні суми за фальсифіковані дослідження в галузі медицини, де йдеться про людське життя, – тобто їхня поведінка була не лише нечесною, але й водночас морально безвідповідальною» [666, с. 513]. Після гучного скандалу Німецька наукова спільнота (ДФГ=DFG: Deutsche Forschungsgemeinschaft) запропонувала рекомендації щодо ефективної наукової роботи: «1) робота на основі закону «lege artis» (за законом мистецтва); 2) документування результатів; 3) абсолютна чесність щодо співавторів,

конкуренція і попередників; 4) посилання на першоджерела» [666, с. 515], – які К. Хоффштадт цілком слушно вважає надто абстрактними [666, с. 516].

З-поміж причин академічного плагіату німецький вчений називає такі: «1) небажання студентів писати ґрунтовні наукові праці (тобто відсутність мотивації) і, навпаки, бажання отримати максимальний результат при мінімальних затратах; 2) перебування дослідників під значним фінансовим тиском (йдеться про боротьбу за гранти, де якість поступається швидкості); 3) перетворення наукової роботи на шоу й медіабізнес, які обіцяють славу і гроші» [666, с. 516–517]; 4) «швидкий розвиток Інтернету, який дав необмежені можливості і добросовісним авторам, і плагіаторам» [666, с. 518–519].

Польський вчений С. Капральський (*Stawomir Kapralski*) у рекомендаціях для студентів підкреслює, що «явище плагіатування письмових праць належить до особливо гострих патологій академічного життя і спричинює девальвацію вищої освіти та етичних стандартів» [719].

Автори ж дослідження, присвяченого ставленню студентів до плагіату звичайних друкованих текстів і текстів із Мережі (*Printed Versus Internet Plagiarism: A Study of Students' Perception*, 2004), підкреслюють, що «плагіат із інтернет-джерел сприймається як менш нечесний, ніж аналогічна дія з використанням друкованого джерела» [699]. Це, вочевидь, спричинюється тим, що Інтернет сприймається як нічийна територія, як ми згадували про це раніше, або як колективний банк пам'яті, у якому все належить усім. На початку 2000-х професор Б. Потятиник висловив цікаве припущення щодо розвитку масової інформації: «Припустімо, що всесвітня мережа – щось на кшталт колективної пам'яті, де зосереджена вся можлива інформація і завдяки якій можна будь-що і будь-коли “пригадати”. Тоді стосунки між усесвітнім сховищем інформації і свідомістю людини в майбутньому будуть подібними до “стосунків” з власною пам'яттю. У такому разі поняття “масова інформація” втратить своє сьогодинське значення» [259, с. 10]. Можна сказати, що хоч саме поняття «масової інформації» сьогодні аж настільки не змінилося, але це припущення “спрацювало” для зміни ставлення до авторства.

Польська дослідниця А. Громковська-Мелосік [713] з-поміж причин академічного (студентського і школярського) плагіату, покликаючись на Р. Ханта (R. Hunt) й М. Віллена (Mathew S. Willen), називає такі:

1. Настанову на отримання «оцінок та сертифікатів», а не знань, що пояснює вдавання до плагіату як слабких студентів, так і сильних [713, s. 69].

2. Переживання за майбутнє, як продовження першої думки (вступ до магістратури, отримання кращої роботи тощо) [713, s. 69], у контексті чого «вибір між моральністю та успіхом» є очевидним [713, s. 70] і, зрозуміло, що не на користь моральності. За умов, «коли освіта більше не пов'язана з процесом навчання самим для себе, – підкреслює дослідниця, – а тільки з результатами/оцінками, – створюються ширші суспільні умови для плагіату» [713, s. 70].

3. Небажання викладачів дослухатися до власної думки студентів чи й узагалі плекати її: перевага віддається готовій відповіді з обов'язкового підручника [713, s. 70]; тобто йдеться про намагання частини викладачів за будь-яку ціну залишитись у зоні комфорту та звичних уявлень, не опановуючи новітні технології і не відповідаючи на виклики часу (як-то поява нових досліджень, що, ґрунтуючись на нових теоріях чи парадоксальному мисленні, самим своїм існуванням загрожують «обов'язковим підручникам»; необхідність формувати в студентів критичне мислення та креативність; потреба навчитись працювати з автоматизованими системами перевірки текстів на плагіат тощо).

4. Вільний продаж найрізноманітніших «готових» відповідей до тестових завдань і завдань іншого характеру [713, s. 70].

Подальші позиції А. Громковська-Мелосік виділяє, спираючись на дослідження молодіжної культури З. Мелосіка (*Zbyszko Melosik*), слушно зауважуючи, що проблему плагіату потрібно розглядати ще й в «інших, дуже загальних суспільних контекстах» [713, s. 71]. Мається на увазі, що не тільки у контекстах звичних, як-то авторське право чи освіта. Ми підтримуємо такий підхід, оскільки не раз наголошували, що плагіат можна і потрібно розглядати,

приміром, у філософському контексті – як симулякр чи як вислід семіотичної експансії [303, с. 44–45.]

5. Розвиток «*kultury klikania*» («культури клікання/клацання» комп'ютерною мишкою), у якій «реальність трактується як інтернет-сторінка, на якій можна клацати, додавати чергові тексти, фото, зображення, стилізації, копії» [713, s. 71]. До того ж дослідниця акцентує увагу на тенденціях Мережі, які також сприяють плагіату, передусім тому, що змінюють спосіб мислення молоді: 1) «в Інтернеті немає значення, що «первинне», а що «вторинне», оскільки все є тут-і-одразу» [713, s. 71], що, зауважмо, знову повертає нас до концепції ноосфери/семіосфери (В. Вернадського, Тейяра де Шардена, Б. Потятиника; тобто все є інформація і значення мають лише її наявність і, хотілося б думати, *правдивість*); 2) «що є чимось власністю (в Інтернеті поняття авторського права не має великого сенсу)» [713, s. 71], – підкреслює вчена; але тут, звісно, можна полемізувати, як мінімум наголосити, що ставлення до авторського права тут буде істотно відрізнятися в тих, хто створює контент, і в тих, хто ним послуговується задля власних цілей).

6. Вплив «*kultury instant*» («культури постійності/перманентності» – можемо витлумачити навіть як «культура циклічності»), яка «є типовим виявом життя тут-і-зараз, а її символічним означенням стала тріада «*fast food, fast sex, fast car*» («швидка їжа, швидкий секс, швидкий рух»)» [713, s. 71]. Дослідниця робить висновок, що «сучасна молодь не вміє чекати, і систематична праця їй чужа» [713, s. 71]. Тобто плагіат, особливо завдяки Мережі, саме й дає змогу отримати миттєвий результат без докладання зусиль. Якість цього результату і наслідки, які він інспірує, – це вже тема окремого обговорення.

7. Тотальне захоплення онлайн-іграми «*rokolenia Nintendo*» («покоління *Nintendo*» – діти, що виростили на грі *Nintendo*). Для цих ігор шахраювання стає нормою – черговою стратегією гри, а звичка порушувати правила і зламувати коди переноситься з віртуальності в реальність. За таких умов дослідниця проводить паралель між рівнями гри і класами в школі: байдуже, якими засобами (чесними чи ні) ти скористаєшся, адже основна мета – досягнути успіху – перейти на новий рівень чи в новий (наступний) клас [713, s. 72].

8. Експансія «kultury skoku adrenaliny i ryzyka» («культура адреналінового стрибка й ризику»), породжувана «страхом перед рутиною буденності, що штовхає на необдумані та небезпечні вчинки» [713, s. 72]. Зрозуміло, що «вживання метамфетаміну» не зрівняється зі «списуванням на уроці математики» [713, ss. 72–73], – резюмує А. Громковська-Мелосік, та все ж, додамо, для частини школярів і це ризик, а за умови уникнення покарання – то ще й успіх.

9. Настанова частини молоді на «досягнення максимального успіху в освіті, професії та житті суспільства», що ґрунтується на перверсивній ціннісній настанові «мета виправдовує засоби», при якій шахраювання є «логічною (і раціональною в ситуації браку часу) стратегією, що веде до здобуття успіху» [713, s. 73].

10. Приналежність до «Generacji X» – покоління, яке прагне дистанціюватися від суспільства, зорієнтованого на успіх. Представники цього покоління вдаються до академічного шахрайства загалом і плагіату зокрема лише для того, щоб якимось чином здобути обов’язкову освіту [713, s. 73].

11. Зміна статусу університету – з «інституції елітарної він перетворився на одну з громадських інституцій», який більше не виховує інтелектуалів, а продукує «фахівців-прагматиків» – «людський капітал» [713, s. 73]. Звідси така плагіатна практика як купівля робіт різного рівня виглядає і вважається прийнятною [713, s. 74].

Що ж, такі міркування виглядають слушними в нашій сьогоденні. Бо справді відбулась і зміна статусу університету, і зміна сприйняття самого університету. Як приклад можна пригадати опис [77, с. 261–263] Університету Святого Володимира (тепер – КНУ імені Тараса Шевченка) з «Болотяної лукрози» В. Домонтовича (Віктора Петрова-Домонтовича-Бера), за яким визначальні характеристики «червоного будинку» – винятковість, самодостатність, елітарність, обраність. Вони були однаково застосовні і до самого будинку (форми), і до спільноти (лат. *universitas* – сукупність) тих, хто вчить, і тих, хто вчиться (змісту), породжуючи, водночас, і благоговіння перед величчю, і гордість за приналежність до цієї спільноти, і усвідомлення цінності означеної приналежності, і постійну, наполегливу працю, яка тільки й уможливлювала згадану приналежність. Але сьогодні університет більше не осердя елітарності.

Університет сьогодні – це просто бізнес. І одним із промовистих свідчень цього є той факт, що багато ВНЗ України (як приклад – Національний авіаційний університет) працюють на основі Міжнародного стандарту системи менеджменту якості ISO 9001 (нині чинний ISO 9001:2015), який «встановлює вимоги, націлені насамперед на забезпечення довіри до продукції та послуг, що їх постачає організація, і, таким чином, на підвищення задоволеності замовника» [109, с. 17].

Отже, сьогодні університет просто надає (і прагне робити це якісно) освітню послугу, і якщо споживач послуги (за наших умов – це студенти, їхні батьки, роботодавці) сплачує за неї, він просто хоче її отримати, бажано з мінімальними додатковими затратами. Тобто психологія такої поведінки містить ознаки девіацій («Я плачу за освітню послугу. Я що – ще й учитись повинен?»), що сприяє поширенню вдавання до плагіату, як способу мінімізації затрат. Ми жодним чином не заперечуємо проти роботи за стандартами (зрештою, без стандартів не обійтись), а тільки констатуємо зміну, яка відбулась у ставленні до освіти і стала однією з причин поширення плагіату: здобування знань (процес) підмінено здобуванням диплома (результат). На цій закономірності акцентує увагу і російський вчений С. Зенкін, наголошуючи, що експансія плагіату пов'язана з «деформацією поняття про наукове знання в сучасній освітній системі» [98, с. 195], він називає дві причини: 1) знання сьогодні розглядається як готовий продукт, «тоді як справжнє наукове знання є *робота* (“наукова робота”), процес методичного здобування і перевірки знань», а коли «робота підмінюється її продуктом, виникає спокуса заволодіти ним взагалі без будь-якої праці, наприклад, списати, “скачати з інтернету”»; 2) «розмивається різниця між знанням і практичним умінням», якщо «можна буквально повторювати за викладачем (учений наводить приклад із вивченням іноземних мов. – *О. Р.*), чому не можна скопіювати чужий текст?» [96, с. 195].

Згадана вище дослідниця О. Ульянова акцентує увагу, передусім, на аксіологічному підґрунті вдавання до плагіату: «...за сучасних умов проблема плагіату є наслідком переоцінки цінностей у суспільстві, низького рівня правової культури, руйнування морально-етичних засад професійної поведінки» [504,

с. 23]. О. Харитонова, порівнюючи плагіат із піратством, зазначає: «При плагіаті порушник, передусім, має на меті створення у свідомості оточуючих (споживачів) упевненості в наявності зв'язку між ним і об'єктом інтелектуальної власності, права на який порушуються. Мета отримання матеріальної вигоди також може існувати, але вона є другорядною <...>» [664, с. 368]. Тобто як основні чинники поширення плагіату науковець називає: 1) прагнення визнання, слави (основна) та 2) отримання матеріального зиску (додаткова). Такі ж причини (правда, у зворотному порядку) визначає й І. Литвинчук, зокрема, аналізуючи мотиви вдавання до плагіату, дослідниця називає: «меркантильний – плагіат з метою отримання комерційної вигоди, додаткового заробітку; плагіат “Нарциса” – плагіат з метою здобуття авторитету, визнання серед колег» [156, с. 225]. Принагідно слід звернути увагу на обсяг згаданих понять. Якщо із прагненням визнання (слави) все зрозуміло, то поняття комерційної вигоди (під кутом зору вдавання до плагіату) слід конкретизувати. На наш погляд, вона може полягати, зокрема, в: 1) отриманні доплат за здобуті наукові ступені і звання (плагіат у дисертаціях і наукових статтях); 2) отримання коштів за замовні «наукові» роботи від курсової до дисертації включно (такі роботи, виконані через відповідну фірму чи приватну особу, становлять собою тексти, що містять різні види плагіату – безпосередній (слово в слово), рерайтинг (поверхове редагування, використання синонімайзерів, зміна порядку слів тощо), компіляція, перенасиченість цитатами); 3) отримання матеріальної винагороди від працевлаштування на основі диплому про вищу освіту (використання різних видів плагіату під час навчання); 4) матеріальний зиск від опублікування чужого твору під своїм іменем (художня література, наукові праці – посібники, монографії тощо); 5) збереження ресурсів і отримання прибутку від вдавання до реплікації замість продукування оригінального контенту ЗМК тощо.

Доктор М. Вронський із-поміж причин вдавання до плагіату (зокрема, студентами) називає дві найчастіші: 1) «невиконання роботи вчасно й представлення чужої роботи як своєї; 2) незнання правил належного цитування і підготовки грамотного парафразу» [723].

Низку причин вдавання до плагіату виділяють і дослідники за матеріалами Всеукраїнського соціологічного дослідження у межах проекту «Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку», яке ми згадували вище. Зокрема, було названо такі: «1. Необхідність виконання великого обсягу письмових робіт протягом навчального семестру/року. 2. Узвичаєність дії, що пов'язано з умовами підготовки письмових робіт в середній школі. 3. Низький рівень професіоналізму, мотивації та зацікавленості викладачів. 4. Відсутність чітких та універсальних норм, щодо оцінки оригінальності текстів, а також її зв'язку з оцінкою письмової роботи. 5. Середовище та культура вітчизняної академічної спільноти толерантно ставиться до явища плагіату, який фактично є її атрибутивною характеристикою» [6, с. 21].

Також ми виділили низку суб'єктивних (особистісні риси) – лінь, прагнення слави, збагачення за чужий рахунок, брак знань, заздрість, відсутність креативності – та об'єктивних – стрімкий і неконтрольований розвиток мережі Інтернет, надмірне навантаження на творчу людину, недосконалість законодавства, безкарність, перевантаженість студентів, глобалізаційні процеси, схильність людей до запозичень, мовчазна згода власників авторського права на неправомірне використання своїх творів – причин вдавання до плагіату на основі цільового опитування «Рецепція плагіату», проведеного нами у листопаді–грудні 2015 р. і січні–лютому 2016 р. на базі п'яти національних університетів (усі – м. Київ) [298, с. 28]. Так само два типи причин, що зумовлюють плагіат – суб'єктивні (особистісні людські риси, мотивації, ціннісні настанови) та об'єктивні – називають фахівці, що взяли участь у нашому експертному опитуванні «Рецепція плагіату» (період проведення: червень–листопад 2016 р., респонденти – члени Науково-методичної комісії з журналістики та інформації МОН і викладачі ВНЗ України). Узагальнюючи відповіді, можна сказати, що в суб'єктивних причинах основний акцент припадає на своєрідну девальвацію чи деградаційну трансформацію основних цінностей людини, нерозвиненість (несформованість) критичного мислення та впевненість у безкарності; а в об'єктивних увага зосереджується на: бурхливому розвитку Інтернету (із

гігантськими масивами інформації й полегшенням доступу до неї), загальному зниженні якості освіти на всіх рівнях і, зокрема, в підготовці наукових кадрів, толеруванні плагіату в академічному й навчально-науковому середовищі, засиллі «замовних» робіт усіх рівнів, невмінні коректно опрацьовувати літературу, відсутності належного правового регулювання. Крім того, міркування про плагіат супроводжуються домінантними аксіологічними, ціннісними (з етичними, моральними, емотивними, естетичними акцентами), а також гносеологічними, пізнавальними та праксеологічними, утилітарними оцінками [307, с. 76] (докладніше і про ці дослідження, і про причини йтиметься у третьому розділі). Як бачимо, окреслені причини корелюють із причинами, що їх називають згадані вище учасники проекту «Академічна культура <...>» [6].

Також варто розглянути кілька прикладів із літератури та публіцистики, що дають уявлення про причини вдавання до плагіату. Так, у книжці «Заради єдиного слова» В. Аграновський розповів, як сам став жертвою плагіату: у листопаді 1968 р. «Комсомольська правда» опублікувала його нарис «Шукачі» («Искатели»), а через півтора року в білоруській республіканській молодіжній газеті з'явився нарис «Початок» («Начало») молодого автора, який дублював текст відомого журналіста: «Підставлено прізвище іншої реальної людини, а все інше – слово в слово. Різні герої, а все в них однакове, одне й те ж саме читають, одне й теж їдять, переймаються однаковими проблемами, успіхи одні й ті ж, говорять однакові слова і думають “тютелька в тютельку”. При цьому автор “Початку” не боїться не тільки самого плагіату, але, ймовірно, і викриття – ні з мого боку, – підкреслює В. Аграновський, – ні навіть з боку Василя Дибаля (герой нарису. – *О. Р.*) і його найближчого оточення» [5]. Обмірковуючи цей випадок, журналіст не звинувачує «безпардонного молодого автора» (хоча й варто було б), а висуває претензію до себе: у прагненні до типізації героя він перестарався з вимислом, віддалившись од реальності настільки, що замість типажу вийшов стереотипний образ, який було нескладно «приміряти» на будь-якого героя, що й призвело до плагіату [5]. Тобто можемо сказати, що тут причина пов'язується з

недостатньою професійною підготовкою молодого журналіста та з його ігноруванням принципів професійної етики.

Кілька промовистих причин вдавання до плагіату впливають із уривка міркувань головного героя (викладач Сорбонни Франсуа) сатиричного роману «Покора» Мішеля Уельбека. Франсуа розмірковує про одного з колег: «<...> було дивно, як Стів отримав посаду старшого викладача, якщо не мав жодної публікації – ні у поважному журналі, ні у другорядному – і написав лише малозрозумілу дисертацію про Артюра Рембо, тобто на надзвичайно “порожню” тему (як пояснила інша моя колега – Марі-Франсуаз Таннер, визнана знавkinя творчості Бальзака, – про Рембо складено тисячі дисертацій в усіх університетах Франції, франкомовних країн і навіть далі; певно, Рембо – найбільш безпредметна тема з усіх можливих, хіба що за винятком Флобера; тож достатньо знайти дві-три старі дисертації, захищені у провінційних вишах, трохи змінити текст – і технічно ніхто нічого не доведе; більше того – ні в кого немає жодного бажання порпатись у тисячах сторінок, що їх студенти, позбавлені особистості, невтомно шкрябали)» [503, с. 21].

Звернімо увагу, на скількох больових точках (вони ж – причини вдавання до плагіату) сучасної вищої школи зосереджується автор у цьому уривку:

1) займання посади без відповідної кваліфікації («не мав жодної публікації» – ми часто спостерігаємо таку ж ситуацію в українських вишах) і гостра потреба втриматись на ній;

2) дисертація ні про що («безпредметна тема» – часом, читаючи рукопис дисертації, приміром, до передзахисту, ми не можемо позбутися нав’язливого запитання: а в чому ж сенс цієї теми? що нового її опрацювання додасть до наукового знання?);

3) плагіат («дві-три старі дисертації, захищені у провінційних вишах, трохи змінити текст – і технічно ніхто нічого не доведе». Чи не тому в нас сьогодні так багато плагіатних скандалів (наприклад, довкола дисертацій родини Демченків, І. Артамонової чи К. Кириленко), що ще донедавна багато хто з «науковців»

сміливо купував дисертації в російських глибинках, а потім видавав їх за свої з абсолютним переконанням у безкарності);

4) примус до авторства («невтомно шкрябали» студенти, «позбавлені особистості» – тут можна говорити і про різновид ghost writer («літературний раб»), і про звичку частини можновладців змушувати підлеглих зазначати власні прізвища в авторських колективах робіт, до яких не мали жодного стосунку).

Таким чином, на основі розгляненого матеріалу можна говорити, що причини вдавання до плагіату найбільш узагальнено детермінуються: 1) прагненням слави, визнання в соціумі загалом і в професійному середовищі зокрема та 2) отриманням зиску, матеріальної винагороди. Також можна виділити: 1) об'єктивні (пов'язані зі змінами в соціумі) та 2) суб'єктивні (пов'язані з особистісними характеристиками й ціннісними настановами/орієнтаціями індивіда) причини. До об'єктивних можна віднести: деградацію/незбалансованість/зниження стандартів системи освіти та професійної й наукової підготовки; толерування плагіату більшістю академічного середовища; девальвацію основних цінностей, на яких базуються принципи академічної чесності; відсутність належного правового регулювання; стрімкий розвиток Інтернету й глобалізаційних процесів, що змінюють ставлення до інформації – її продукування, поширення, збереження, охорону тощо. До суб'єктивних – дисонанс між завищеним рівнем домагань (амбіціями) та наявними інтелектуальними, творчими, психічними, мотиваційними ресурсами індивіда; несформованість критичного мислення; впевненість у безкарності; ціннісні перверсії; нівелювання морально-етичних приписів; відсутність правової культури; правовий нігілізм.

Ще один приклад із літератури. У плагіаті було також звинувачено юну німецьку письменницю Гелене Гегеманн. У світі літератури вона гучно заявила про себе романом «Axolotl Roadkill», в основу якого лягла історія шістнадцятирічної дівчини (контroversійні перипетії відкриття дорослого світу). Проте, як з'ясувалося, роман-сенсація містить плагіат із блогів і чужих художніх текстів – прозових і поетичних (пісенних) [663]. Це спричинило в Німеччині численні дискусії щодо розмежування плагіату та прийнятних

літературних практик. Урешті-решт молоде обдарування мусило зізнатися: «“Це було безглуздо і егоїстично, <...> не подати у моїй книзі посилання на блогерів та не подякувати їм”. Водночас Гегеманн вважає саме по собі списування з блогів цілком легітимним. Письменниця відверто заявила, що одна сторінка тексту блогера Aigen їй настільки сподобалася, що вона повністю скопіювала її. “Я хотіла йому про це повідомити, але не встигла”, – сказала Гегеманн журналістам. Вона зізналася, що черпала творчі імпульси у текстах багатьох знайомих і незнайомих людей в інтернет-середовищі» [490]. Очевидно, що про вісімнадцятирічну Г. Гегеманн слід вести мову в контексті «покоління Copy & Paste» як свого часу А. Громковська-Мелосік говорила про «покоління Nintendo». Це молодь, яка виросла на законах Інтернет-анонімності, принципах блогів і творчих форумів, у режимі *Twitter*, мозаїчності соціальних мереж. Приміром, якщо поглянути на стрічку у *Facebook* (зараз ми не говоримо про особливості формування «кліпового мислення», до яких можна віднести «новинний вінегрет», коли у стрічці повідомлення про катастрофи чергуються з котиками, проханнями про допомогу, квітами, знімками тірамісу й цитатами відомих людей), – то перед нами проходить суцільний потік інформації, зокрема текстової, у якому власні пости будуть вмонтовані в загальну пістряву канву і візуально сприйматимуться як щось строкате, але все – «моє», бо воно – в моїй стрічці. Це і є «розмивання авторства», про яке згадували експерти нашого опитування «Рецепція плагіату». І юна німецька письменниця – звичайний продукт своєї епохи. Але, за таких умов, Мережа (мережева комунікація) замість надання інструментів для просування тих чи інших авторів спричиниться до остаточного нівелювання поняття авторства і, відповідно, до сприйняття плагіату як належного.

1.5. Плагіат у контексті академічної чесності

Розмірковуючи над співвідношенням понять «академічна чесність» (*academic integrity*) і «плагіат» (*plagiarism*), слід акцентувати увагу, як ми й писали про це раніше [283], на двох напрямках, детермінованих хронологічно – теперішності та

майбутньому. У контексті теперішності можна говорити про боротьбу з плагіатом як про неодмінний складник утвердження академічної чесності в університетах і академічних установах, оскільки сам плагіат є одним із проявів академічної нечесності. У контексті майбутнього слід концентрувати зусилля на запобіганні плагіату, його профілактиці, як це роблять усі провідні ВНЗ світу. Виходячи із українських реалій сьогодення, обидва напрями слід реалізувати паралельно.

Один із респондентів експертного опитування «Рецепція плагіату» (докладно про результати – у третьому розділі), покликаного з'ясувати особливості сприйняття явища плагіату в середовищі науково-педагогічних і наукових працівників, на питання щодо ставлення до плагіату відповів: «Спокійно [ставлюсь]. Вважаю проблемою дня, але не суспільства, а наукового середовища». Кожен має право на власну думку, але навряд чи можна погодитись із твердженням, що проблема плагіату є проблемою суто наукового чи освітнього середовища, оскільки студентство є невід'ємним складником соціуму і становить його вагому частину. Так, за даними Держкомстату України (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення АТО), кількість студентів у ВНЗ України на початок 2015/2016 навчального року становила 1 млн 375 тис. осіб [46]; навряд чи хтось стверджуватиме, що з такою кількістю молодих людей, які, до того ж, становлять соціально активну частину населення країни, можна не рахуватись, що можна не брати до уваги їхні ціннісні орієнтації, адже від того сформовані останні адекватно чи перверсивно прямо залежить і моральне здоров'я нації, і добробут держави; якщо говорити про студентів творчих спеціальностей і медійників, то ще й той факт, будуть вони (як фахівці) формувати свідомість соціуму чи формувати її. Саме тому, «роль університету у вихованні поваги до закону і віри у власні можливості є визначальною» [76, с. 93], а «<...> політика нульової толерантності до академічної нечесності повинна стати принциповою вимогою та передумовою змін» [71, с. 42–43].

Тож коли йдеться про плагіат у контексті академічної чесності, то він, як було зазначено вище, є проявом академічної нечесності. І будь-який ВНЗ свої зусилля має

спрямовувати у двох напрямках. Перший із них, враховуючи загрозливу ситуацію, – це, власне, боротьба, тобто шляхи виявлення та механізми нейтралізації.

В основі будь-якої діяльності, спрямованої на позитивний результат, має бути, як мінімум, системність зусиль, визначені мета, завдання, передбачені методи, ресурси й належна нормативна база, чітко сформульовані ціннісні настанови й ціннісні парадигми, що мають бути сформовані. У плані системності маємо, по-перше, новий Закон «Про вищу освіту», в якому міститься дефініція академічного плагіату й прописані вимоги до дисертацій – кандидатських і докторських – щодо недопущення плагіату, а також про вимогу мати в кожному ВНЗ систему перевірки текстів на плагіат [270] (докладніше положення Закону, що стосуються плагіату ми проаналізуємо у п'ятому розділі); а тепер уже й новий закон «Про освіту» [272].

Наступним, логічним, на наш погляд, кроком було б фіксування намірів боротьби з плагіатом у внутрішній документації ВНЗ. Не тільки одним абзацом, як, наприклад, у Концепції освітньої діяльності Київського національного університету імені Тараса Шевченка (2014 р.), розділ 4 якої (Шляхи реалізації Концепції) передбачає «запровадження боротьби з плагіатом за допомогою організаційно-технічних засобів, а також публікації на сайті Університету дипломних робіт, рефератів, звітів з практики тощо» [128, с. 9]; а через прийняття відповідних положень, які чітко регламентуватимуть:

- 1) дефініцію плагіату і його види;
- 2) процедуру визначення факту плагіату і наслідки такого факту;
- 3) профілактику плагіату.

Як це, приміром, зробила НаУКМА, де вже від 1 вересня 2009 р. діє Положення про запобігання плагіату та впровадження практики належного цитування в навчальному процесі НаУКМА. У першому розділі (Загальні положення) зазначено, що документ сформовано на основі українського законодавства та «найкращих міжнародних практик запобігання плагіату» [220]. Судячи зі змісту документа, зокрема розділу 5 (Порядок розгляду факту плагіату), розробник враховував, передусім, північноамериканський досвід. Справді, в університетах США така багатоступенева процедура визначення факту плагіату є

дієвою і загальноприйнятою. І продумана вона саме багатоступеневою не для чергового утвердження бюрократії, а для уникнення будь-яких зловживань з боку всіх зацікавлених осіб, даючи змогу і визначити факт плагіату, якщо він справді був, і виправдати студента, якщо це не так (маємо на увазі випадки, коли йдеться про незнання чи недбальство студента, що спричинило плагіат, а не усвідомлений намір вдатися до плагіату чи будь-якої іншої форми шахрайства; або неправдиве (неправомірне) звинувачення у плагіаті).

Однак самі студенти НаУКМА, обговорюючи Положення на Форумі могилянської спільноти «Бонет», зазначають надмірну ускладненість процедури визначення факту плагіату («Сам механізм встановлення плагіату і подальші дії (п. 5) виглядає так, ніби на меті свідомо було його ускладнення») [658].

На наш погляд, проблема не в ускладненості процедури, адже вона спрямована на максимальне дотримання академічної чесності, а в тяжінні українських студентів загалом до тотального полегшення собі життя. Дуже часто студенти (різних університетів) пояснюють факт вдавання до плагіату тим, що таким чином просто економлять час, коли доводиться мати справу з нецікавим (некорисним чи безглуздим, на їхній погляд) курсом. Але тоді ми зіштовхуємось із морально-етичною проблемою: чи можна, вдаючись до крадіжки в одному, залишатись чесним в усьому іншому?

Положення дає визначення плагіату і його форм (розділ 2): «плагіат – це оприлюднення Студентом повністю або частково, *чужого* твору (ідеї, результатів дослідження) під своїм іменем, а також відтворення Студентом в своїй самостійній письмовій роботі текстів інших авторів, які опубліковані в паперовому чи електронному вигляді, без відповідного посилання на їх джерело» [220]. Щодо цієї дефініції слід висловити одне зауваження: українське законодавство в царині авторського права, як і законодавство, наприклад, США («...закон про авторське право не захищає ідеї чи факти, але захищає самобутнє вираження ідеї в словах або в зображеннях, коли вони виражені в матеріальній формі [750]) не захищає самі ідеї, а лише їх матеріальне втілення. З-поміж форм (видів) плагіату названо такі (підрозділ 2.2):

1) «дослівне відтворення чи копіювання тексту <...> без посилання на автора (джерело);

2) перефразування частин тексту інших авторів із зміщенням слів або слідування структурі їх аргументації без посилання на джерело (тобто, по суті, йдеться про рерайт);

3) оприлюднення твору, написаного третьою особою на замовлення Студента;

4) списування письмових робіт інших Студентів» [220].

Міжнародній практиці відповідає і розділ 4 (Рекомендації з попередження плагіату у навчальному процесі [220]), особливо – шляхи профілактики плагіату, які можуть бути цінними для досвіду всіх українських університетів. На жаль, у Положенні немає тлумачення терміна «належне цитування», який фігурує в назві документа. Зрозуміло, якщо звернутись до загальних правил цитування в будь-якому з підручників із редагування, то можна зрозуміти обсяг запропонованого поняття, однак, якщо в тексті є тлумачення ключових термінів «плагіат», «письмова робота Студента», «оприлюднення», то й цей мав би бути.

До речі, якщо повернутись до обговорення на «Бонеті» [658], то побачимо, що, попри висловлену критику документа (що цілком природно, адже це один із перших в Україні документів в університетській практиці, спрямований на утвердження академічної чесності; досвід Українського Католицького Університету (УКУ) в цьому плані, безперечно, успішний, але має трохи інші джерела), найвдалішим студенти вважають пункт із підрозділу 4.2. щодо заміни рефератів «альтернативними творчими завданнями, що сприяють самостійному підходу Студента до їх виконання» [220]. Цей пункт справді дуже актуальний, як мінімум, із двох причин: по-перше, реферативні письмові роботи в епоху Інтернету, де циркулює безліч інформації загалом і сотні тисяч рефератів з будь-яких дисциплін зокрема (наприклад, на запит «замовити реферат» *Googl* пропонує 212 тис. результатів (це було станом на момент написання цього підрозділу – 15 вересня 2016 р., а станом на 7 травня 2017 р. цей показник зріс до 274 тис. за 0,7 сек.); що вже говорити про готові безкоштовні реферати), повністю втратили ефективність. Крім того, самі студенти просто висміюють такий вид робіт. Дуже

часто доводиться чути: «Знову реферат. Навіщо ця імітація роботи? Краще б прямо сказали: принесіть пачку паперу й не морочили голови!». Есе (можемо стверджувати з власного викладацького досвіду), особливо для студентів творчих спеціальностей, справді добра заміна. А, по-друге, така заміна цілком відповідає ключовим настановам провідних університетів світу на утвердження цінностей індивідуального розвитку й самостійного мислення. Наприклад, у довіднику з академічної чесності Массачусетського технологічного інституту (вперше був підготовлений у 2005 р.) не лише виділено чотири основних порушення академічної чесності: 1) плагіат, 2) несанкціонована співпраця, 3) шахрайство, 4) сприяння академічній нечесності; а й чітко прописано, що студент має робити і чого не має. Цільові настанови звучать так: 1) довіряйте цінності вашого власного інтелекту та 2) продемонструйте власні досягнення [748].

До речі, під час одного з планових опитувань студентів (такі опитування – один із видів робіт, передбачених курсом; його проводять самі студенти, опитуючи студентів інших курсів) Інституту міжнародних відносин НАУ (тепер – Навчально-науковий Інститут міжнародних відносин), що стосувалось розуміння явища плагіату [308], у процесі обробки результатів з'ясувалося, що студенти дуже часто навіть не розуміють, що вдаються до плагіату, і це не є особливістю суто українських студентів. Так, наприклад, В. Хмарський, розповідаючи про засади академічної чесності в Університеті Пітсбурга, наголошує, що, за спостереженнями співробітників університету, «часто порушення, зокрема плагіат, відбуваються від нерозуміння студентами його суті» [665, с. 71]. Або ж опитування у Массачусетському технологічному інституті, яке засвідчує: «Перевірка знань правил цитування джерел у першокурсників виявляє, що половина з них робить це неправильно, а відсутність належного оформлення цитування не обов'язково означає академічну нечесність, а дуже часто – елементарну недбалість» [665, с. 84].

Крім того, В. Хмарський, розповідаючи про бесіду зі співробітником Університету Джорджа Вашингтона Тімоті Терпстрою щодо академічної чесності й етики у вищій освіті США [665, с. 66], називає основні прояви академічної

нечесності, зафіксовані в Кодексі університету: 1) плагіат; 2) фальсифікація або підробка; 3) фабрикація; 4) неоголошена допомога; 5) шахраювання загалом [665, с. 67–68]. Запропонований перелік відображає види плагіату, властиві, передусім, академічному середовищу. Загалом же, класифікація плагіату, як і будь-якого іншого явища, залежить від критеріїв, покладених у її основу. Докладно різні підходи до класифікацій плагіату проаналізувала О. Ульянова [504, с. 146–155] та ми у другому розділі цієї роботи.

У процесі профілактики дуже важливо утверджувати ціннісні настанови й ціннісні парадигми, покликані формувати високорозвинену, гармонійну особистість (ми розуміємо процес гармонізації, услід за Т. Титаренко, як «наведення внутрішнього порядку, ладу у власній душі», що «передбачає певне переструктурування психологічного часу і простору, реконструкції життєвого світу особистості в бік його більшої органічності, впорядкованості» [493, с. 178–179]). Це зовсім не означає, що треба вигадувати щось абсолютно нове. В основу створення такої парадигми можна покласти ті фундаментальні цінності, на яких будує свою роботу вже згадуваний Міжнародний центр академічної доброчесності й яких мають дотримуватися всі члени академічної спільноти – чесність (honesty), довіра (trust), справедливість (fairness), повага (respect), відповідальність (responsibility), мужність (courage) [710]. Доповнивши їх, наприклад, із переліку «компонентів компетентності», виділених Дж. Равеном [277, с. 281–297]. Цим терміном він позначає «характеристики і здібності людей, які дають їм змогу досягати особистісно значущих цілей» [277, с. 280]. Основна умова, на наш погляд, одна – така парадигма має сприйматися всіма учасниками процесу як неодмінна, безумовна, як своєрідний Символ Віри.

У контексті академічної чесності/нечесності потрібно акцентувати увагу також на проблемі рецензування робіт усіх рівнів. Наприклад, М. Вронський міркує про «ввічливих рецензентів», які чинять за принципом «ти – мені, я – тобі», не беручи до уваги якість чи неякісність дослідження; а також про «збірну мудрість демократичної більшості» [829] Ради Відділу, яка задля інтересів того-таки Відділу заплющує очі й голосує за відверто слабкі роботи. І це стає

«фактичним нищенням польської науки, – підкреслює М. Вронський, – бо посередні, але амбітні “доктори наук” “продукують” чергових безнадійних “докторів”, самі стаючи з плином часу посередніми професорами, котрі силою власних зв’язків і знайомств “пропихають” чергових “посередніх, але відданих” (“miernych, ale wiernych”) на докторів наук. Коліщата посередності крутяться дедалі швидше... і немає способу їх затримати» [829].

По суті дослідник описав невтішний алгоритм, який безвідмовно працює в будь-якій корумпованій системі в будь-якій країні, зокрема й у нашій. Черговим підтвердженням тому можуть бути нові факти, що стосуються плагіатного скандалу довкола дисертації К. Кириленко, зокрема оприлюднення «Експертного висновку...» Українського мовно-інформаційного фонду [482], а також низки публікацій у ЗМК, що стали реакцією на це оприлюднення. Так, у матеріалі журналістки «Дзеркала тижня» Л. Суржик (проблема плагіату часто стає темою її статей) «Доктор Плагіат. Академічна експертиза докторської дисертації дружини віце-прем’єра показала: плагіат і безліч помилок» [482] наведено розлогий коментар члена-кореспондента НАН України В. Мазура, який, ведучи мову про згаданий «Експертний висновок...», принагідно окреслює коло запитань, без відповіді на які неможливо послідовно займатись утвердженням принципів академічної доброчесності в українських ВНЗ і боротись із плагіатом. Іншими словами, але В. Мазур, як і М. Вронський, веде мову і про «ввічливих рецензентів», і про «продукування посередностей» із науковими ступенями, називаючи основними причинами такого стану речей «деградацію моральних підвалин українського суспільства в цілому» [482] і страх викривати плагіат чи інші випадки академічного шахрайства, передусім, страх перед втратою роботи (як приклад, наводить звільнення з Київського національного університету культури і мистецтв Т. Пархоменко – доктора філософських наук, професора, яка оприлюднила плагіат у роботах К. Кириленко [482]); а також, додамо, страх самому перетворитись на обвинуваченого в котрійсь із плагіатних справ, адже навіть неправдиве звинувачення в плагіаті неодмінно завдасть шкоди репутації вченого або й знищить її. Звісно, цей аргумент стосується лише тих, хто насправді

не вдавався до плагіату; адже існує й категорія «дослідників», що займають високі пости в адміністративній системі певного ВНЗ зокрема чи держави загалом, які отримали ступені та посади, свідомо порушуючи закон. Тоді як у багатьох країнах світу, що цілеспрямовано борються з різними проявами академічної нечесності, зокрема й із плагіатом, злочином визнається факт, коли хтось знав про плагіат чи інше порушення академічної чесності, але не поінформував про це відповідні установи чи відповідальних осіб. Наприклад, професор Католицького університету Словацької Республіки О. Бенч, виступаючи одним із експертів у сюжеті «Крадіжка невидимої власності» авторської програми журналістських розслідувань братів Капранових на телеканалі ZIK, підкреслює, що в Словаччині злочином вважається і сам плагіат (5 хв. відео), і факт не повідомлення про нього: за таких умов третя особа визнається співучасником злочину (11 хв. – 11 хв. 30 сек. відео) [29]. Те ж стосується і Польщі. Наприклад, професор М. Вронський акцентує увагу на поведінці видавців: якщо видавництво довідалось, що у рукописі чи у вже виданій книжці міститься плагіат, воно зобов'язане повідомити про це прокуратуру. Ухиляння від цього призведе до карної відповідальності керівництва [773].

Також М. Вронський наголошує на тому, що існує надто багато плагіатних справ, «коли за значні за обсягом і численні плагіати адміністрація ВНЗ лише “грози́ть пальцем”, а академічна чесність (ретельність) зазнає “моральної корозії”. Фактична безкарність спонукає до проступків чергових “науковців”» [796], а також робить невтішний висновок про фактичну втрату спроможності академічної спільноти до саморегуляції: «Середовище втратило здатність до самоочищення» [796]. Як приклад учений наводить справу історика-медієвіста, доктора філософії Герарда Кухарського (*Gerarda Kucharskiego*), ад'юнкта Познанського Інституту європейської культури (*Institutu Kultury Europejskiej UAM w Poznaniu*). Упродовж 2003–2006 рр. його чотири рази різні науковці звинувачували у плагіаті (звинувачення підтвердилися). Зрештою, у квітні 2007 р. проти нього було порушено дисциплінарну справу, причому дисциплінарний речник просив як покарання заборонити Г. Кухарському викладати упродовж

п'яти років, оскільки той надто часто вдавався у своїх працях до плагіату, а це «вказує, що плагіат у науковій діяльності обвинуваченого не є чимось епізодичним» [796], тобто йдеться про перманентність вдавання до плагіату, що свідчить, по суті, про умисел, спосіб організації «власної праці», інспірований безкарністю. Однак дисциплінарна комісія обмежилася доганою, мотивуючи такий присуд молодим віком обвинуваченого і браком професійного досвіду. Уже після рішення комісії було викрито ще одну сплагіачену статтю Г. Кухарського, проте, оскільки він відсторонився од науки (не публікувався і не брав участі у конференціях), це викриття не набуло розголосу. Однак у 2015 р. Г. Кухарський вирішив стати доктором наук, але у доробку представив з-поміж інших праць і три статті, щодо яких висувалися звинувачення в порушенні авторського права. Було вирішено призначити рецензентів, до числа яких увійшли і професори, роботи яких Г. Кухарський плагіатив. Тоді горе-науковець, зорієнтувавшись у можливих наслідках, відмовився від габілітації. Як наслідок, у 2016 р. п'ятеро польських професорів оприлюднили інформацію щодо його плагіатів у мас-медіа. Наукова рада інституту, де працює «науковець», повідомила, що нічого не знала про наміри Г. Кухарського стати доктором наук. Урешті було розпочато розслідування, яке не принесло за рік жодних результатів. Тоді було відкрите кримінальне провадження щодо порушення авторських прав. Але, як підкреслює М. Вронський, жодних правових наслідків чекати не слід, оскільки в Польщі прийнято зміни до закону «Про авторське право і суміжні права», відповідно до яких термін давності для покарання за вчинення плагіату становить п'ять років [796]. У сухому залишку виходить, що є доведені факти плагіату та умисного затягування дисциплінарних розглядів (до закінчення терміна давності), але ніхто не був належно покараний.

Як приклад особливостей виявлення плагіатного скандалу в академічному середовищі розгляньмо ще один матеріал М. Вронського. Ми згадували, що дослідник завжди повертається до розгляду плагіатних справ, про які писав, якщо вони тривають. Тож про плагіат у кандидатській дисертації з німецької літератури Й. Смереки (Joanny Smereki) йдеться у матеріалах *Unieważniona nagroda* («Нагороду

визнано недійсною», 2015) [818], *Nierzetelny doktorat z germanistyki. Ciąg dalszy* («Недобросовісна кандидатська дисертація з німецької літератури. Подальший розвиток», 2016) [777] та *Unieważnienie doktoratu z germanistyki* («Визнання недійсною кандидатської дисертації з німецької літератури», 2017) [819]. Обставини справи такі: дисертацію було захищено 2010 р. у Вроцлавському університеті. Науковим керівником був професор В. Куницький (Wojciech Kunicki). Плагіат виявлено у 2014 р., коли дисертацію було опубліковано окремою книжкою та висунуто на здобуття престижної наукової нагороди *Leopoldina*. Перед самим врученням здобувачка з Берлінського університету М. Бергнер (*Marit Bergner*) знайшла в книжці переписані фрагменти з праць німецьких дослідників без посилань на них. Згодом, після експертизи, було встановлено, що в дисертації на 300 ст. сотні фрагментів тексту – сплагіачені, причому у першому розділі їх 10 %, у другому – 25 %, а в третьому – близько 80 % [819]. Але симптоматичним у цій справі видається навіть не сам факт плагіату, а лінія поведінки, яку обрала оскаржена. Так, коментуючи у 2017 р. своє вдавання до плагіату в дисертації (на той момент мала 25 років) дослідниця звинуватила в цьому свого наукового керівника, підкресливши, що це саме він повинен був скерувати всю її енергію в русло написання дисертації, а не дозволяти їй брати участь у різноманітних проектах (погодьмося, що з вуст дорослої людини такий аргумент звучить, як мінімум, незріло). Вона була виснажена, текст праці – «сирий», але керівник призначив захист. Усі помилки, зокрема й плагіат трапилися через поспіх (текст друкували три оператори ПК) і те, що керівник не надавав їй належних консультацій. Але М. Вронський акцентує увагу на тому, що згаданий поспіх був необхідний самій здобувачці, оскільки відкривалася вакансія в університеті, яку вона могла обійняти лише зі ступенем [819]. До того ж М. Вронський у цій же статті наводить дослівно лист Й. Смереки до наукового керівника, В. Куницького, датований 2015 р., у якому вона зізнається, що дуже хотіла працювати саме з ним, тому брала участь у численних університетських заходах, які він курирував, відвідувала різні додаткові заняття, які вів професор, паралельно здобувала ще одну спеціальність, і взагалі тодішнє життя її нагадувало карусель. Урешті робить висновок, що в усьому винна сама: «Загалом не можу знайти виправдання для свого

вчинку, окрім моєї тодішньої дурості та незрілості – однаково інтелектуальної та емоційної. Мені дуже соромно, що я допустила такий серйозний проступок (злочин) проти наукової етики і тепер піддаюся анафемі. Лише з перспективи часу можу зі смутком оцінити моє безтурботне ставлення до питання написання дисертації кандидатської. Не заслуговувала у 2010 р. жодною мірою на ступінь кандидата» [819]. Тобто звідси випливає, що спочатку Й. Смерека розкаювалася у власному вчинку, але згодом вирішила перекласти всю вину на наукового керівника. Який, між іншим, виступаючи перед комісією, що визнала дисертацію недійсною, вибачився і зазначив, що занедбав свої обов'язки щодо докладної перевірки цитування в роботі через надмірну довіру до амбітної здобувачки, яку до того ж дуже цінував [819].

М. Вронський звертає увагу також на той факт, що хоч комісія 20.02.2017 р. і прийняла рішення про недійсність дисертації, Й. Смерека має право на кілька апеляцій, що, фактично, забезпечить їй іще три роки користування з переваг, які надає науковий ступінь.

Отже, якщо ми поглянемо на причини виникнення цього плагіатного скандалу, то маємо назвати принаймні такі: 1) надмірна амбітність здобувачки при відсутності серйозного підходу до справи (причому тут ідеться зовсім не про відсутність здібностей, а саме про розпорошеність зусиль і невміння зосереджуватися на основному); 2) низка особистісних якостей здобувачки, які спричинились до ціннісних перверсій, як-то несприйняття етичного проступку як серйозного (та й узагалі до своєрідного ранжування злочинів, за умови якого одні проступки, як плагіат, вважаються цілком припустимими, а інші, як, приміром, убивство – ні; але тут суб'єкт забуває про небезпеку «переступання межі»: якщо діяти за принципом «мета виправдовує засоби» (тут – здобувачка дуже хотіла посаду і ступінь), то можна почати з обману, інтелектуальної крадіжки і, врешті, дійти до того, що й убивством не погребувати; зрозуміло, що це – крайній вияв, але серйозні злочини починаються з імунітету до маленьких проступків), невміння брати відповідальність за власні дії тощо; 3) неналежне виконання обов'язків наукового керівника через надмірну довіру до здобувачки.

Якщо ж будемо говорити про наслідки для кожної зі сторін, то для університету це, як мінімум: 1) скандальний міжнародний розголос, адже досліджувався доробок німецького письменника, та й згадана нагорода спонсорується німецькою стороною, тобто іміджеві втрати; 2) фінансові видатки, адже плагіаторка користується з переваг посади, яку їй забезпечив науковий ступінь; 3) репутаційні втрати – захищено сплагіачену дисертацію, університетським видавництвом видано на її основі монографію. Для наукового керівника: 1) репутаційні втрати – він рекомендував до захисту дисертацію з плагіатом, а звідси низка потенційних звинувачень – від неналежного виконання професійних обов'язків до свідомого толерування плагіату (навіть якщо це зовсім не так); 2) втрата довіри – потрапивши у скандал через недобросовісність здобувачки, якій повністю довіряв, він уже ніколи безоглядно не довірятиме іншим. Для плагіаторки: 1) репутаційні втрати – навряд чи тепер її сприйматимуть і як серйозного науковця, і як гідну довіри людину (особливо після того, як вона спочатку співала дифірамби своєму керівникові, а потім звинувачувала його у всіх своїх проступках); 2) руйнування кар'єри – навіть якщо вона напише іншу дисертацію, у якій дотримається принципів доброчесності, доведене й визнане звинувачення в плагіаті тяжітиме над нею завжди; 3) втрата значимих соціальних зв'язків (небагато знайдеться охочих курирувати її наукові пошуки) та ін.

Є ще одна проблема, пов'язана з розумінням академічного плагіату і стосується запровадження положень про запобігання цьому явищу. З одного боку, – це безперечно важливий і потрібний крок, але, з іншого, застосування таких положень на практиці вимагає особливої ретельності в дотриманні процедури та чіткості формулювань. За інших умов виникають ситуації, що вимагають розв'язання в суді.

Як приклад можна навести цивільну справу № 758/1464/15-ц за позовом студентки НаУКМА (спеціальність «Правознавство», освітньо-кваліфікаційний рівень «Спеціаліст») проти Національного університету «Києво-Могилянська академія» щодо відрахування її зі складу студентів через наявність у кваліфікаційній роботі плагіату. У позові (вимагалось визнати наказ про відрахування недійсним)

значалося, що кваліфікаційна робота не містить плагіату, згідно з висновком «експертів Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності Національної академії правових наук від 07 липня 2014 року №03-02/14» [430], яким «встановлено, що досліджені в результаті проведення науково-правової експертизи окремі фрагменти дипломної роботи <...> не є плагіатом» [430]. Відповідач пояснив, що особа була відрахована з НаУКМА через невиконання навчального плану, оскільки на захисті кваліфікаційної роботи отримала оцінку «Незадовільно». Суд першої інстанції у задоволенні позову відмовив [430], переважно через те, що позивачка була поінформована про виявлення в її роботі фактів плагіату, але не звернулася із заявою щодо оскарження цих фактів.

Позивачка не погодилася з рішенням суду й оскаржила його в Апеляційному суді м. Києва. Апеляційний суд встановив, крім іншого, такі обставини справи:

1. Студентка не мала академічних заборгованостей за результатами зимової сесії.
2. Підготувала й надала кваліфікаційну роботу.
3. Була допущена до захисту кваліфікаційних робіт.
4. На згадану кваліфікаційну роботу було підготовлено рецензію (від 31.05.2014) «на підставі результатів аналізу <...> комісією, створеною вченою радою факультету правничих наук» НаУКМА [328] декана цього факультету А. Мелешевич, у якій значилося, що «в тексті роботи [позивачки] наявні факти плагіату» [328].

5. Позивачка «із даною рецензією була ознайоmlена 31.05.2014, із заявою щодо її оскарження не зверталась, що визнано нею в ході розгляду справи» [328]. Як з'ясувалося через недостатність часу, оскільки «31.05.2014 (субота), а захист був призначений на 03.06.2014 (вівторок). При цьому до захисту позивач була допущена раніше, а саме 28.05.2014» [328].

6. «Викладачем (тут – науковим керівником роботи. – *О. Р.*) був наданий відгук на кваліфікаційну роботу позивача згідно якого не викликає сумнівів самостійний характер роботи, її достатньо високий науковий рівень, коректний стиль викладення матеріалу» [328].

7. Відповідно до Положення про запобігання плагіату НаУКМА (яке ми розглядали вище), «остаточне рішення щодо встановлення факту плагіату має

прийматися завідувачем кафедри, який передає його декану. В даному випадку факт плагіату був встановлений деканом факультету, однак вказане Положення не передбачає іншої процедури оскарження, в тому числі у разі встановлення факту плагіату спеціально створеною комісією» [328].

8. У рецензії декана йшлося про 6 фрагментів роботи, що визначалися як плагіат і було додано джерела запозичень із відповідними посиланнями на веб-ресурси. Ці 6 фрагментів згадані й у протоколі ДЕК. У порівняльній таблиці наведено 28 фрагментів із ознаками плагіату [541].

9. ДЕК має оцінювати не тільки роботу, а підготовку студента загалом, але «питання позивачу були поставлені виключно щодо виявлених фактів плагіату» [328].

10. Позивач як доказ у справі надав згадуваний вище експертний висновок («виконаний на замовлення позивача» [328]) щодо відсутності в означеній роботі плагіату.

11. У протоколі Комісії з виявлення плагіату Факультету правничих наук, у рецензії декана, у протоколі ДЕКу та у висновку експертів НДІ інтелектуальної власності Національної академії правових наук зазначено різну кількість (6, 7, 11) текстових фрагментів роботи, що містять ознаки плагіату, тому суд вирішив перевірити роботу повністю, призначивши власну експертизу. Згідно з її результатами, (1) у «кваліфікаційній роботі <...> у фрагментах: 5 (9,10,11д); 11 (17д, 18д); 13 (20д) наявні ознаки плагіату. (2) Кваліфікаційна робота <...> є результатом творчої праці (т.4 а.с.21-52)» [328]; причому лише один фрагмент збігається з тим, який зазначено в протоколі ДЕКу. Крім того, судовий експерт зазначив, що (1) «ряд збігів у текстах досліджуваних творів носили фрагментарний характер, при цьому не було відтворено закінченої думки автора у її автентичному формулюванні <...>; (2) при формулюванні певних положень <...> опрацьовувалися декілька літературних джерел, які зазначені у Списку використаної літератури <...>. (3) У ряді фрагментів <...> виявлено текстуальні збіги із фрагментами статей <...>, на які у тексті роботи містяться посилання та зазначені джерела наведено у Списку використаних джерел. І хоча саме в цих фрагментах, вказаних у Протоколі НаУКМА й не міститься посилань на цих

авторів, проте вони присутні у попередніх абзацах і текст викладено таким чином, що дає можливість зрозуміти, що далі продовжується розкриття думки вищезазначеного автора, а не автора кваліфікаційної роботи, відповідно, є можливість їх відрізнити. Окремі положення, що присутні у роботі <...> [позивача] відображені у декількох літературних джерелах, при цьому вони носять загальновідомий характер та з приводу них немає розбіжностей серед науковців, при цьому не має можливості встановити ім'я автора, якому належить відповідне висловлювання» [328].

12. У матеріалах справи міститься три позитивні рецензії на цю кваліфікаційну роботу.

13. Відповідач у справі (НаУКМА) вдався до таких порушень: «процедури допуску до захисту позивача; процедури оскарження рішень про встановлення фактів плагіату роботи позивача; щодо визнання п'яти із шести встановлених фрагментів твору плагіатом; щодо визнання роботи позивача несамоостійним дослідженням в цілому; а також процедури проведення захисту роботи позивача» [328]. 17 червня 2016 р. Апеляційний суд міста Києва скасував рішення суду першої інстанції, а також частково задовольнив позов, визнавши наказ про відрахування незаконним і поновивши позивача в числі студентів НаУКМА [328].

Проте перипетії справи на цьому не завершилися. Представники НаУКМА заявили, що не можуть виконати рішення суду щодо поновлення студентки, оскільки на момент ухвалення рішення в університеті закінчилася ліцензія на підготовку фахівців ОКР «Спеціаліст» із правознавства. Під час перевірки з'ясувалося, що закінчилася не ліцензія, а акредитація [635], тож студентку таки було поновлено. Водночас, оскільки рішення суду не було виконано вчасно, на НаУКМА було накладено штраф. Університет оскаржив накладення штрафу. Програвши в суді першої інстанції та в апеляційному суді, НаУКМА подав касаційну скаргу. 21 березня 2017 р. було відкрито касаційне провадження [550].

Отже, з цієї справи можна зробити такі висновки: 1) положення щодо запобігання плагіату мають бути розроблені ретельно та відповідними фахівцями; 2) якщо те чи інше положення прийняте, то всі сторони мають дотримуватися

визначених процедур, навіть за умови, що вони не досконалі, а також, за потреби, має бути ініційований перегляд положення; 3) недотримання вимог внутрішніх документів ВНЗ та неузгодженість дій представників адміністрації і викладацького складу (зокрема й використання некоректних чи невідповідних формулювань в офіційній документації) сприяє підриву його (ВНЗ) авторитету (тут, приміром, спочатку студентку було допущено до захисту, а потім у роботі виявлено плагіат; у наказі про відрахування використано невідповідне формулювання тощо), а також, за умови, що та чи інша робота справді містить плагіат, унеможлиблює покарання за нього; 4) потрібно розрізняти плагіат і текстові збіги (за рахунок термінології, наукової фразеології галузі, поширення загальновідомої інформації тощо); 5) виносячи «вердикт» щодо плагіату, потрібно врахувати рівень потенційної суб'єктивності/об'єктивності всіх зацікавлених сторін: тут, приміром, науковий керівник надав позитивний відгук, декан – негативну рецензію на основі висновку спеціально створеної комісії, роль завідувача кафедри (який, відповідно до обговорюваного положення, має приймати остаточне рішення щодо наявності/відсутності факту плагіату) – взагалі невідома.

Загалом же в академічному середовищі проблема плагіату стоїть дуже гостро, оскільки до тих чи інших видів його вдаються майже всі учасники освітнього процесу. Поняття плагіату й академічної чесності співвідносяться як часткове і загальне: плагіат є одним із проявів академічної нечесності. З-поміж різних проявів нечесності – академічного шахрайства, несанкціонованої співпраці, корупції, примусу до співавторства, зловживання конфіденційною інформацією, саботажу – саме плагіату належить «першість».

У визначенні методів боротьби важливими є принципи рівності й тотальності (всеохопності). Уся ж система запобігання плагіату і боротьби з ним має бути орієнтована на допомогу всім учасникам освітнього процесу, а не на переслідування і покарання, оскільки такий підхід є підґрунтям для позитивної мотивації та формування адекватних ціннісних настанов, зорієнтованих на утвердження принципів сталого людського розвитку, проте докладніше про боротьбу з плагіатом ми будемо вести мову в четвертому розділі.

1.6. Багатоаспектність вияву плагіату

Плагіат має багато виявів на різних рівнях. Ми вже згадували вище про розгортання цієї проблеми в соціальній площині та в площині академічної чесності. Про юридичний вияв проблеми будемо говорити перманентно, але тут докладніше зупинимося на зловживанні правом на творчість, аксіологічному, етичному та філософському виявах.

1.6.1. Юридичний вияв

Захист прав автора (і відповідно покарання за посягання на це право) гарантують Конституція України – ст. 41, 54; Закон України «Про авторське право та суміжні права»; Закон України «Про вищу освіту» – ст. 6, п. 6; ст. 16, п. 1; ст. 19, п. 5; ст. 32, п. 3; ст. 69, п. 6; Закон України «Про освіту» – ст. 42. А також Кодекс України про адміністративні правопорушення – ст. 512; Цивільний кодекс України – ст. 433–456 (авторське право і суміжні права); Кримінальний кодекс України – ст. 176–177; постанови Вищого арбітражного суду України, зокрема № 04-1/5-7/82 від 05.06.2000 «Про питання захисту авторських прав в Інтернеті», у якій зазначено, що «розміщення творів у мережі Інтернет у вигляді, доступному для публічного споживання, є їх відтворенням у розумінні ст. 4 Закону України “Про авторське право і суміжні права”» [223], тож, відповідно, регулюється цим Законом.

Безпосередньо у контексті проблеми плагіату всі суб’єкти довколаплагіатного дискурсу повинні зважати на такі положення Закону «Про авторське право і суміжні права» [269]:

- 1) в Україні існує презумпція авторства (ст. 11);
- 2) авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення (п. 2 ст. 11), якість твору ролі не відіграє;
- 3) відкритий (оскільки творчий процес невпинний, динамічний і багатогранний) перелік об’єктів авторського права вміщено у п. 1 ст. 8 Закону;

4) вичерпний перелік об'єктів, що не охороняються авторським правом вміщено у ст. 10;

5) Закон охороняє всі твори, зазначені в п. 1 ст. 8 незалежно від оприлюднення/неоприлюднення, завершеності чи незавершеності та призначення (п. 2 ст. 8);

6) «правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору і не поширюється на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі» (п. 3 ст. 8) – цей пункт особливо важливий для розуміння «плагіату ідей», про який ми вже згадували побіжно, а докладно розглянемо в другому розділі;

7) частина твору, яка може використовуватися самостійно, зокрема назва, розглядається як твір і охороняється відповідно до Закону (ст. 9), а це значить, що можна вести мову про плагіат оригінальних назв;

8) про вільне використання творів, зокрема цитування, із зазначенням імені автора йдеться у статтях 21–25;

9) визначення плагіату, яке ми вже наводили, міститься у ст. 50;

10) строк дії авторського права визначає ст. 28;

11) «захист особистих немайнових і майнових прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав здійснюється в порядку, встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством» (ст. 51).

Більш докладно ми зупинимося на осмисленні явища плагіату як **зловживання правом на творчість** (ми писали про цей вияв проблеми плагіату в окремій розвідці [306]).

На наш погляд, аспекти, пов'язані з проблемою експансії плагіату, уможливлено перверсивним розумінням права на творчість; їх можна умовно поділити на дві групи. Перша пов'язана з розумінням самого поняття «творчість». Погляньмо на визначення творчості професором Ю. Ковалівим – це «духовна діяльність митця, спрямована на створення нових оригінальних художніх цінностей, іншої артистичної дійсності» [158, с. 463]. Учений називає необхідні

передумови творчості: «наявність у митця обдарування, таланту чи генія, ідіостилю, а також мотивів, знань, навичок художньої творчості, своєрідного типу світосприйняття, ідейно-естетичної платформи, культури мислення» [158, с. 463]; наголошує на важливості таких чинників, як «сила уявлення, інтуїція, потреба митця у самоактуалізації, розширенні свого творчого потенціалу, гранична концентрація духовних сил» [158, с. 463]. Наведена дефініція стосується художньої творчості. Якби йшлося про творчість наукову, то ми б говорили про «вироблення нових знань про природу, суспільство і мислення» [677, с. 11]; а як про журналістику – то акцентували б увагу на створенні унікального авторського тексту на противагу рерайту чи копіпасти. У кожному разі наголос припадає на новизну й оригінальність створеного. Коли ж суб'єкт вдається до плагіату, він не створює нічого, крім видимості, симулякра, тим самим вдаючися до подвійного обману: 1) автора чи авторів, результатом праці якого/яких став новий об'єкт дійсності (текст у будь-якому з функціональних стилів; ідея, виражена в певній матеріальній формі; картина; винахід; музика тощо) і який викрадається (присвоюється) явно чи приховано плагіатором; і 2) самого соціуму, якому інтелектуальна крадіжка пропонується як оригінальний твір. Тобто йдеться про викривлене уявлення про природу творчості. І тут нас цікавлять іще, як мінімум, два аспекти, пов'язані з психологією творчості, що, як засвідчує досвід, часто стають виправданням вдавання до плагіату. Перший аспект пов'язаний зі специфікою творчих сфер людської життєдіяльності, яку дуже вдало, на наш погляд, окреслив П. Бурдьє у своїй теорії полів. Зокрема, аналізуючи поле літератури, він акцентує увагу на такому спостереженні: «Саме з огляду на те, що літературне й артистичне поле становить собою одну з нечітко окреслених галузей у соціальному просторі і пропонує погано визначені “пости” (йдеться про відсутність чітких дефініцій, які б визначали, хто є письменником чи художником, що є справжнім мистецтвом тощо. – *О. Р.*) <...>, а також кар'єрні шляхи, розмиті і сповнені незрозумілостей (на відміну від бюрократичних кар'єр, які пропонує, наприклад, університетська система), воно притягує і збирає агентів, з абсолютно різними здібностями та диспозиціями, і, відповідно,

амбіціями» [31, с. 383]. Тобто окремі суб'єкти, основу характеру яких становить надмірна амбітність, вважають, що зможуть досягнути певних особистісних преференцій (визнання, слава, прибуток, любов тощо) саме у сфері творчих професій (іронічно підкреслюючи: «це ж не математика чи генетика»), попри те, що не володіють талантами, здібностями й необхідними для таких професій вміннями й навичками. Проте, зіштовхнувшись із реальністю, опиняються перед вибором: украсти чужу роботу чи бути висміяним або ж узагалі не поміченим. Наслідки таких «виборів» ми описували, аналізуючи висвітлення проблеми плагіату, наприклад, в ігровому кіно [297]. Другий аспект детермінується позицією частини індивідів, яку умовно можна означити словами Еклезіаста: «Немає нічого нового під сонцем» [116, с. 663], – або Ліни Костенко: «Усі слова були уже чиймись» [136]. Тобто говоримо про позицію виправдання вдавання до плагіату, бо неможливо сказати щось принципово нове у світі, в якому вже все сказано. Однак це ніщо більше, ніж форма популізму. Кожен творець користується однаковими ресурсами (буквами алфавіту, лексико-фразеологічним запасом, можливостями стилістики тощо), але новизна й оригінальність твору науки чи мистецтва залежать від уміння продукувати нові ідеї або критично переосмислювати вже існуючі; від унікально-авторського способу добору й поєднання згаданих вище елементів, принципів їх аналізу чи інтерпретації, виявлення таланту й неповторного індивідуального стилю в поєднанні з переосмисленням здобутків національної і світової літературної чи наукової традиції. Звісно, можна сперечатися про співвідношення новаторства і традиційності у творчості окремого автора. Так, свого часу Л. Виготський, розмірковуючи про психологію мистецтва, підкреслював: «Якщо ми захочемо розмежувати, що в кожному літературному творі створює сам автор і що він отримує в готовому вигляді від літературної традиції, ми дуже часто, майже завжди, зможемо з'ясувати, що до частки особистої авторської творчості варто віднести лише вибір тих чи інших елементів, комбінацію їх, варіювання у відомих межах загальноприйнятих шаблонів, перенесення одних традиційних елементів в інші системи і т. п.» [50, с. 21]. Учений порівнює письменника (вслід за

Сільверсваном) із плавцем у річці, шлях якого, як і творчість письменника, «буде завжди рівнодіючою двох сил – особистих зусиль плавця і сили течії, що відхиляє його вбік» [50, с. 21]. Найважливіша для нас констатація – це виокремлення наявності докладених «особистих зусиль». Плагіатор же не докладає жодних зусиль. Він просто краде. Дуже часто зусилля не докладаються навіть для того, щоб крадіжку замаскувати. Більше того, одним зі свідчень соціальнокомунікаційної природи плагіату є, на нашу думку, той факт, що розвиток Інтернету як «глобальної мережі мереж» [21, с. 195] (або комунікаційної системи комунікаційних систем) спричинився до тотальної анонімізації, стирання образу автора як такого, утвердження сприймання текстів, що побутують у Мережі, як «нічийних», а отже, як таких, із якими хто завгодно може робити що завгодно, зокрема й вільно присвоювати їх повністю або частково.

Друга група аспектів пов'язана, по-перше, з необхідністю для суддів та експертів розуміти важливість критерію творчості, як це слушно підкреслював юрист і науковець В. Іонас: «Не враховуючи критерій творчості, суддя чи експерт не будуть спроможні вирішувати суто практичні питання і спори, що виникають у зв'язку зі створенням творів науки, літератури, мистецтва, про наявність плагіату, про правову охорону підрядкового перекладу, компілятивних творів, про співавторство» [104, с. 12.]; а, по-друге, ця група аспектів пов'язана зі своєрідною правовою тріадою – *право на творчість – обмеження цього права – зловживання ним*.

В Україні право на творчість забезпечується, передусім, Конституцією. У ст. 34 читаємо: «Кожному гарантується право на свободу думки і свободу слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань» [127, с. 12]; у ст. 54: «Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності» [127, с. 19]. Реалізуючи власне право на творчість, митці, закономірно, вдаються до переосмислення здобутків своїх попередників. Так, у творчості науковій, приміром, у контексті написання дисертацій, необхідними є і

опрацювання літератури з теми, і наукова комунікація як «обмін науковою інформацією (ідеями, знаннями, повідомленнями) між ученими і спеціалістами» [677, с. 18], проте добросовісності одних дослідників протистоїть академічна нечесність інших, регулярно засвідчувана численними плагіатними скандалами. У мистецтві й літературі результатом такого переосмислення стає поява нових творів, але й тут межа між плагіатом і оригінальністю дуже тонка. Наприклад, між плагіатом як копіюванням-крадіжкою та апропріацією як формою «копіювання картин, рекламних зображень, створення колажів із чужих арт-об'єктів, фотографування чужих фоторобіт та інших видів “переробки” чужої творчості» [92], яка має містити новизну. В обох випадках ідеться про копіювання, тоді «чим же апропріація відрізняється від плагіату?» – ставить закономірне питання юрист О. Зайцева і, шукаючи відповідь, констатує: «Плагіат – це оприлюднення всього чи частини чужого твору під своїм іменем. Апропріація – це не просто запозичення чужого твору (чи його частини), а вираження за допомогою нього нового змісту, концепції, ідеї. Зрозуміло, що за таких критеріїв суперечки є неминучими, тому що наявність чи відсутність у твору якої-небудь певної ідеї – саме по собі питання неоднозначне» [92]. На ще однім вагомим аспекті в контексті співвідношення плагіату/апропріації, зокрема щодо понять «перетворення» і «добросовісне використання» наголошує професор права Нью-Йоркського університету Е. Олдер у розмові з журналісткою *The Art Newspaper*, підкреслюючи, що «перевірка на “перетворення”, запроваджена в 1994 році, передбачає несправедливу вимогу, щоб суддя відігравав роль арт-критика» [132]. Яскравим прикладом складнощів, пов'язаних із розмежуванням апропріації та плагіату, може бути справа фотографа Патріка Каріу проти художника-апропріатора Ричарда Прінса. У 2008 р. було подано позов, у 2011 р. виграв Каріу, у 2013 р. в апеляційному суді – Прінс, а у 2014 р. сторони уклали угоду [92, 132]. Так само складно визначити межу в художньому тексті. Приміром, між плагіатом і запозиченням. Так, автори підручника «Теорія літератури» за науковою редакцією О. Галича, характеризуючи запозичення як одну з форм літературних зв'язків, що

передбачає «виразні ознаки першоджерела» [53, с. 449] підкреслюють: «Однак запозичуючи в попередників, письменник дає власне ідейно-художнє розв'язання конфлікту» [53, с. 449]; але при цьому констатують: «Негативним виявом запозичення є плагіат, тобто привласнення автором чужого твору» [53, с. 449]. Професор Ю. Ковалів, визначаючи запозичення як «використання автором відомих мотивів, фабул, стилістичних фігур, прийомів версифікації тощо» [157, с. 383], також акцентує увагу на тому, що відбувається переосмислення згаданих елементів, «надання їм нових якісних характеристик» [157, с. 383]. Більше того, науковець зосереджується на виокремленні дихотомії оригінальність/плагіат. Він зазначає: «Механічне, пасивне клішування готових літературних (мистецьких) дискурсивних практик приводить до профанації письменства, до плагіату, епігонства, а творчо-ініціативне їх переосмислення – до появи нових художніх цінностей» [157, с. 383]. Тобто й тут нам доводиться постійно балансувати на межі, намагаючись відповісти на питання: то де ж закінчується художня творчість і починається плагіат?

Отож треба чітко розуміти, що конструктивна реалізація права неможлива без прийняття обов'язків, породжуваних користуванням тим чи іншим правом. Одним із виявів такого прийняття є визнання правомірних обмежень права, зокрема права на творчість. Про обмеження права на творчість ідеться, наприклад, у згадуваній вище ст. 34 Конституції: «Здійснення цих прав (на свободу думки і слова, вираження поглядів і переконань. – *О. Р.*) може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку <...>» [127, с. 13]. Юристи виділяють три категорії обмежень, керуючись характером їх, джерелом походження й метою запровадження. Ці обмеження стосуються безпосередньо авторської волі, традицій соціуму і вимог закону. Г. Ульянова, зокрема, називає обмеження, які: 1) «встановлюються творцем, мають індивідуальний характер та зумовлені світоглядом творця, сферою творчої діяльності, метою її здійснення тощо» [504, с. 44] (скажімо, журналіст «Українського тижня» С. Козлюк регулярно їздить в

райони проведення АТО, оскільки, як неодноразово підкреслював під час майстер-класів для студентів-журналістів НАУ і в приватних розмовах, не може писати про війну, якщо не знаходиться безпосередньо на місці подій); 2) «мають суспільний характер та сформовані в суспільстві, державі. Такі обмеження мають більше морально-етичний, превентивний характер» [504, с. 44] (як, приміром, заборона розпалювання міжрасової, міжетнічної, міжрелігійної ворожнечі; пропагування сепаратизму тощо); 3) «законодавчі обмеження, які мають обов'язковий характер, поширюються на всіх творців або встановлені для окремих видів інтелектуальної, творчої діяльності» [504, с. 44] (як, наприклад, припис наведеної вище ст. 34 Конституції України). Проте саме існування певної юридичної норми та її обмеження неодмінно породжує і зловживання, з нею пов'язані. Маємо на увазі зловживання правом. Дослідник О. Рогач дає таке визначення цій категорії: «Зловживання правом – це соціально-шкідливе явище, яке відображає нігілістичне ставлення особи до права та полягає в намаганні суб'єкта правовідносин створити ілюзію (видимість) правомірного використання права при вчиненні ним умисних діянь, спрямованих на порушення об'єктивних меж здійснення права та внутрішніх (спеціальних) меж зовнішнього розсуду» [452, с. 328]. Г. Ульянова екстраполює це поняття на явище плагіату і цілком слушно, на наш погляд, зазначає: «Видається, що плагіат є ілюзією правомірного використання права на творчість» [504, с. 51], оскільки воно «використовується не для реалізації інтелектуальних, творчих здібностей, а для досягнення певних корисливих цілей» [504, с. 51], – при цьому дослідниця, як і ми, акцентує увагу на тому, що таку поведінку породжують деструктивні ціннісні трансформації на рівні окремого індивіда і соціуму загалом. Крім того, «зловживання правом як поведінка протиправна, – підкреслює О. Рогач, – ґрунтується на бажанні суб'єкта правовідносин задовольнити свої потреби всупереч законним інтересам інших осіб (фізичних, юридичних осіб, держави тощо). Особливість ситуації із зловживанням правом полягає в тому, що особа використовує ззовні законні способи задоволення своїх потреб, створює певну ілюзію (видимість) правомірного здійснення свого суб'єктивного права» [452, с. 244].

Таким чином, на нашу думку, плагіат співвідноситься з правом на творчість у сегменті зловживання цим правом, а його експансія є прямим наслідком зміни ціннісних парадигм, детермінованих, окрім іншого, погіршенням рівня життя соціуму, що інспірує деградацію особистості, та корупцією в усіх сферах, що девальвує повагу до права; а також стрімким розвитком новітніх технологій, зокрема комунікаційних, що створюють сприятливий ґрунт для різноманітних порушень авторського права та впливають на переосмислення самого поняття авторства, з одного боку; а, з іншого, підводять до усвідомлення, що саме ЗМК можуть стати платформою для відродження і плекання правової культури на противагу правовому нігілізму.

1.6.2. Аксіологічний вияв

Автори монографії «Цінності та постекзистенціалістське мислення» (2012) акцентують увагу на тому, що «суттєві зміни у всіх сферах життєдіяльності сучасної цивілізації, пов'язані з глобалізацією, науково-технічним і технологічним прогресом, інформаційно-комп'ютерною революцією продовжують формувати ситуацію, у якій і надалі трансформуються і ціннісне сприйняття реальності, і ціннісні пріоритети, і загальносвітоглядне ставлення та розуміння світу» [88, с. 130].

У контексті такої перманентної ціннісної трансформації зокрема й аксіології загалом нам і доводиться міркувати про плагіат (зокрема й про розмивання поняття авторства), звертаючи особливу увагу на такі аспекти. (Принагідно зазначимо, що питання аксіологічного вияву плагіату ми розглядали в окремій публікації [304].)

1. У ширшому розумінні, сама проблема плагіату є проблемою деструктивної перверсії цінностей. Приміром, Г. Ульянова, аналізуючи причини поширення плагіату, акцентує: «<...> за сучасних умов проблема плагіату є наслідком переоцінки цінностей у суспільстві, низького рівня правової культури, руйнування морально-етичних засад професійної поведінки» [504, с. 23] і,

відповідно, називає «зміну системи цінностей суспільства» [504, с. 27] вагомим кроком у боротьбі з плагіатом. Ми повністю погоджуємося з такою думкою. Єдине (і дуже суттєве), що варто зазначити – цей процес буде тривалим і даватиме перемінний успіх, крім того, він вимагає цілеспрямованих планомірних, а не спорадичних, зусиль. У вужчому розумінні, дифузії цінностей та ідей можна трактувати як один із видів запозичення, тобто як різновид плагіату. Звісно, беручи до уваги, що самі ідеї й цінності, без формального (змістового) втілення їх, об'єктами охорони авторського права не є.

2. Цінність, це, за М. Каганом, передусім «значення об'єкта для суб'єкта» [110, с. 67], тож можна говорити про цінність оригінального тексту для кожного, хто вважає себе автором та про суб'єктивність ціннісних парадигм, настанов і орієнтацій. Коли ж ідеться про контент сучасних медіа, то всі його творці (а не лише професійні журналісти), мають усвідомлювати власну відповідальність за гармонізацію чи, навпаки, розбалансування аксіологічного виміру медіапростору, що призводить до стабілізації або дестабілізації соціуму. Приміром, як ми писали раніше, «ЗМІ мусять формувати громадську думку, не перетворюючись на мимовільного (незнання), підневільного (бізнесові, корпоративні, політичні та інші інтереси власника того чи іншого медійного ресурсу) або злісного (розрахунок, меркантильність, “зла” воля тощо) маніпулятора» [299, с. 304]. Принагідно зазначимо, що проблема репрезентації цінностей і ціннісних парадигм у масовій комунікації як чинників стабілізації/дестабілізації суспільства неодноразово ставала предметом дослідження українських і зарубіжних науковців. Скажімо, цікавими й важливими є монографії Н. Костенко «Цінності й символи в масовій комунікації» [137] та Т. Кузнецової «Аксіологічні моделі мас-медійної інформації» [149], дослідження Я. Яненка «Репрезентація цінностей в рекламі в сучасному українському суспільстві» [693]. Ми також неодноразово апелювали до проблем аксіології в контексті формування ціннісних орієнтацій майбутніх журналістів [459]; ціннісних домінант у творчості відомих публіцистів і духовних лідерів, які можуть стати основою для формування ціннісних парадигм сучасних українців [282, 291]; представлення цінностей і ціннісних парадигм в

українських мас-медіа [293, 300, 315, 737], особливо виходячи з того, що, як ми зазначали раніше, «цінності українського суспільства дуже синкретичні» [289, с. 401] і проблема перегляду їх загострюється в періоди суспільних криз; формування громадської думки щодо суспільних проблем (на матеріалах греко-католицьких видань) на основі представлення в мас-медіа системи позитивних цінностей, яка може стати дороговказом на шляху виходу із соціальної депресії [299]; мови ЗМІ та мови у ЗМІ, засновуючися на цінності мови «як засобу досягнення єдності в українському суспільстві, як джерела й виразника ідентичності народу» [295, с. 32]; підміни цінностей і ціннісних перверсій у контексті суспільства споживання на тлі надмірного й невиправданого накопичення матеріальних благ, гонитви за насолодами, відмови від осмислення найрізноманітніших виявів реального життя (втрата критичного мислення) й поринання в ілюзорний світ, гіпертрофованості бажань і неможливості їх вдовольнити (від цього – перманентна «нещасливість», адже будь-яка технічна новинка «старіє» вже в момент сходження з конвеєра, будь-яка послуга «удосконалюється», безперервно з'являється маса гаджетів, що їх призначення, часом, дуже важко збагнути), возведення грошей в культ, піддатливості навіюванню й маніпуляціям, подвійної моралі [312, с. 29]; аксіологічного вияву проблеми плагіату [304].

3. Кризові процеси, крім іншого, супроводжуються не просто посиленням інтересу до аксіологічних проблем, а й переоцінкою цінностей, зміною ціннісних орієнтацій (зважаючи на те, що саме «ціннісні орієнтації детермінують мотивацію діяльності, виражену потребами й інтересами особистості» [670, с. 84]), опредмеченням трансформованих цінностей у нових кодексах. Суспільство, яке прагне *бути й розвиватися*, а не лише рухатись заданою вимогами «суспільства споживання» (у загальносуспільному контексті: «Кілька десятиліть ми живемо в цивілізації, котра понад усе ставить славу, гроші, владу й зуміла переконати дуже й дуже багатьох, що це і є – істинні цінності, до володіння якими треба прагнути» [141] – або в суто академічному: «Присвоєння наукових звань часом наповнене змістом престижного споживацтва і нагадує купівлю буржуа дворянських титулів

або видання купцями доньок за збіднілих дворян» [28, с. 212]) траєкторією, потребує дороговказів. «Життя суспільства багато в чому залежить від панівного світогляду, від того, які переконання й ідеали сповідує освічена частина суспільства, що вважає найбільшою цінністю на шкалі всієї ієрархії цінностей» [475, с. 12]. Отож ієрархії цінностей набувають особливої ваги. Тому так важливо, щоб цінності академічної доброчесності, а також цінність оригінальної творчості, на відміну від плагіату, стали невід'ємною частиною ціннісних парадигм, популяризованих у процесі навчання у ВНЗ і через систему мас-медіа.

4. Питання ціннісних парадигм, як згадувалося вище, неодноразово ставало предметом нашого розгляду. Особливо в контексті мас-медіа. Оскільки, як ми писали раніше [459], аксіологічні антропогенні ресурси належать до ресурсів стратегічних у контексті спільної спадщини людства та перспектив розвитку останнього. Коли ми говоримо про цей вид ресурсів, то маємо на увазі систему певних ідеалів людства. Водночас, внаслідок процесів глобалізації та переходу до інформаційного суспільства, мусимо визнати формування людини медійної, для якої побутування в середовищі ЗМІ таке ж звичне, як і в природному довіллі. Більше того, нині доказом існування є інформаційна представленість. А тому, по-перше, аналіз цінностей, пропагованих сучасними українськими ЗМІ, дає змогу побачити той ідеал, який пропонується молоді, що вже зовсім скоро визначатиме майбутнє країни [459, с. 82]; а, по-друге, саму потребу в пропозиції адекватних ціннісних парадигм робить дуже актуальною, оскільки, як слушно зазначала дослідниця і філософ І. Грабовська ще на зламі ХХ і ХХІ століть, «процес відродження стане можливим лише тоді, коли відбудеться державна легалізація та реабілітація природних для українського народу морально-соціальних та психологічних координат: індивідуалізму та почуття власника, самодостатньої цінності людської особистості, особистої відповідальності кожного за майбутнє нації, відродження почуття національної гідності, демократизму держави, витворення громадянського суспільства на терені України тощо» [61, с. 25]. Під час вибудовування таких парадигм (неодмінним складником яких має стати й повернення поваги до авторства та поцінування оригінальних авторських

текстів і, відповідно, неприпустимість плагіату) можна спиратися на традиційні українські цінності, невід’ємним складником яких є, приміром, етностиль [289], як ми зазначали це раніше, аналізуючи мас-медійні матеріали з погляду представлення в них концепту «вишиванка»: ці матеріали умовно можна поділити на два блоки – «святковий» і «політичний». У матеріалах першого блоку домінують позитивні ціннісні конотації означеного концепту. Актуалізація їх забезпечує реалізацію основного комунікативного завдання текстів першого блоку: унаочнити становлення нової свідомості, формування нового покоління, яке, з одного боку, знає свою історію, шанує традиції та власне коріння, а з іншого, демонструє прагнення жити повноцінно тут і сьогодні, творити власне теперішнє. Матеріали другого блоку містять протилежні (яскраво позитивно/негативно виражені) ціннісні репрезентанти концепту «вишиванка». Загалом же можна стверджувати, що сутнісними ознаками означеного концепту, презентованими через медійні тексти є: дотримання традицій і поєднання з сучасними модними тенденціями, символічність, потужність, свідчення тяглості традицій, краса, свідчення поклику серця, об’єднавчий чинник, потужна енергетика, скерованість на дії. Тобто вишиванка як засадничий елемент етностилію належить до базових цінностей сучасних українців загалом і молоді зокрема [289, с. 407]. Також можна орієнтуватися на європейську аксіологічну парадигму, в основі якої загальнолюдські цінності, з-поміж яких домінантними є абсолютні (як-от свобода, благо, добро, користь, духовність (святе), мудрість тощо) та соціально-політичні (приміром, права людини, правова держава, добросусідство, захист довкілля, соціальна солідарність тощо) [300, с. 39]. Також важливо спиратися на досвід знаних публіцистів, наприклад, І. Дзюби, чії публікації, як ми писали раніше, не лише набувають розголосу, а й спричинюють гострі дискусії, впливаючи на формування ціннісних парадигм у сучасному українському суспільстві. І. Дзюба, цілком усвідомлюючи розмах і загрози сучасного ціннісного нігілізму, зосереджує увагу, насамперед на національних і громадянських цінностях, зокрема таких, як: державна незалежність України, самоназва, державні символи, цілісність території, історична пам’ять, культура

політичних стосунків, повага до національно-культурних вартостей українців, повага до національно-культурних вартостей інших народів, повага до української мови, прагнення побудувати справедливий державний устрій. Також, з огляду на цілі реєстри антицінностей, які постають із медійних виступів публіциста, можна вважати, що він окреслює домінуючу ціннісну орієнтацію сьогодення як орієнтацію сучасної людини на самого себе, при якій «користь розуміють як споживацтво, а добро – як престижність; творчість вироджується в імітацію, моду, а свобода – у сваволлю; підсумковою домінантою є престижне споживання (“не гірше за інших” – це мінімум, “усім на заздність – максимум”))» [475, с. 431]. Крім того, у виступах І. Дзюби (принагідно зазначимо, що його публіцистиці властиві виваженість, обґрунтованість, чітка аргументованість, аналітичність, яскрава інтертекстуальність, широкий соціогуманітарний контекст, блискучий індивідуальний стиль) виразно простежується цільова настанова: представники ЗМІ повинні чітко усвідомити власну роль у формуванні ціннісних орієнтацій сучасного українського суспільства, взявши на себе відповідальність як за власні дії, так і за бездіяльність [282, с. 256–257]. Також, формуючи зразки-реєстри цінностей, варто брати до уваги досвід українських духовних лідерів, наприклад, Блаженнішого Любомира Гузара, у центрі розмислів якого завжди стояла людина [291]. Блаженніший Любомир пропонував кожному визначитися з цінністю того чи іншого об’єкта чи явища дійсності (носія цінності) та прийняти (на рівні внутрішньої й зовнішньої мотивації) таку ціннісну парадигму, яка сприятиме розвитку і окремої особистості, й цілого суспільства. Оскільки цінність – це та «сила, що суттєво визначає особливості свідомості, світогляду та поведінки людини чи групи. На основі цінностей, які люди приймають чи сповідують, вони будують взаємини, визначають пріоритети та критерії, висувають мету діяльності, займають політичні позиції» [110, с. 37]. Звичайно, Блаженніший Любомир Гузар – насамперед релігійний діяч. Мудрий і прозорливий. Та водночас він – беззаперечний моральний авторитет для багатьох українців. Тому ціннісні орієнтири, відображені в багатьох його медійних виступах, можуть стати основою формування нової аксіологічної парадигми для українського суспільства [291, с. 105]. І хоч Блаженніший відійшов за межу, його настанови актуальності не втратили.

5. Обґрунтовуючи доконечну необхідність інтеграції України в сучасне культурне буття Європи, О. Пахльовська вдається до яскравої й промовистої метафори «Меланхолійний відступ про їжаків і лисиць», у якій, із одного боку, чітко визначає відмінності аксіологічних орієнтацій «європейців двох частин Європи»: «розум – і почуття, раціоналізм – і стихія, скептицизм – і містичні злети, – ось два крила європейської свідомості, поєднання яких буде неповторний феномен європейської культури» [204, с. 134], а, з іншого, називає платформу, на якій можливо здійснити корекцію ціннісних орієнтацій сучасних українців, у час, коли «у вирішенні питань моральних норм суспільство стало орієнтуватися на прості та практичні моделі успіху» [477, с. 242], втрачаючи віру в справедливість: «Культура. Культура. Культура. Єдине, що рятує від забуття й відчуження. Єдине, що стирає дистанції – географічні, часові, духовні. Тепер лише від нас залежить, чи зуміємо МИ повернути нашій культурі честь, гідність, свободу, вільний подих та епічний спокій присутності майбутнього» [204, с. 135]. На нашу думку, невід'ємною частиною культури є подолання ціннісного та правового нігілізму, які уможливили експансію плагіату; а надійною платформою для порозуміння між частинами Європи та й між Україною та світом може стати повага до авторського права й боротьба з плагіатом і піратством.

6. Про зв'язок аксіології та плагіату міркують науковці, журналісти й самі студенти. Наприклад, на ціннісному аспекті проблеми плагіату акцентує увагу російська дослідниця Н. Брагінська, міркуючи про потенційні способи боротьби з ним. Вона говорить про необхідність скасування ВАКу (можемо трактувати як будь-який контролюючий орган) і передачі права присудження наукових ступенів самим науковим установам і, таким чином, про створення ринку репутацій [28, с. 214]. «Але процес цей дуже тривалий, – підкреслює вчена, – а внутрішньоцехове очищення надзвичайно ускладнене, тому що замість універсальних цінностей, на які за таких умов люди мали б орієнтуватись (такими цінностями, як приклад, могли б стати основні цінності академічної доброчесності – чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність, мужність. – *О. Р.*), переважають цінності корпоративні» [28, с. 214].

Аналізуючи книжку Р. Гогарта «Користь від письменності», Дж. Сторі (John Storey) робить цікаве зауваження: «Уявлення про аудиторію, котра задля власних цілей – на своїх умовах – засвоює цінності, запропоновані їй індустрією культури, так і не розглянуто Гогартом у повному обсязі» [478, с. 74]. В обраному контексті нас не цікавить книжка Р. Гогарта, але важливим є міркування Дж. Сторі, яке ми можемо екстраполювати на медійний дискурс і, згідно з яким, цільова аудиторія сприймає цінності (за наших умов – пропоновані мас-медіа) та інкорпорує їх у власні ціннісні парадигми й орієнтації, по-перше, «на своїх умовах», а, по-друге, «задля власних цілей».

Розмірковуючи про сучасну журналістику, Є. Глібовицький акцентує: «<...> питання ціннісної рамки є дуже важливим. Треба дивитись на цінності як на інструмент, а не як на абстрактну тему, на яку ми періодично говоримо у момент, коли пасує згадати про глибоке. Якщо ми почнемо користуватися ціннісними підходами у відборі, ціннісними критеріями в оцінці, ми поволі рухатимемось у бік цивілізованого ринку» [115].

Тобто всі творці медійного контенту, крім іншого, мають усвідомити цінність оригінального авторського тексту, яка забезпечить їм і професійне зростання, і моральне задоволення від співпричетності до творення як такого – як вияву деміургічної сили (на противагу тиражуванню симулякрів – плагіату) і до творення збалансованого (або такого, що наближається до збалансованого) інфопростору, і матеріальну винагороду. Саме за сприяння мас-медіа має відбутися аксіологічна конвертація (термін В. Горлинського [58, с. 354]), яка дасть змогу перетворити загальні засадничі (зовнішні щодо суб'єкта) цінності, на яких ґрунтується академічна доброчесність, на його (суб'єкта) внутрішній «символ віри» – індивід має інтеріоризувати означені цінності, добровільно вмонтувати їх в ієрархію цінностей власних, тим самим анігілюючи передумови поширення плагіату.

7. Також слід зважати на той факт, що аксіологічний складник можна виявити у прикладах вдавання до плагіату в будь-якій сфері життя соціуму. Так, одним із найсвіжіших прикладів масштабної фальсифікації (не тільки діяльності, а й самої особистості) та плагіату у світі фотомистецтва є історія чоловіка, який

називався Мартінсом (його особу так і не змогли встановити) і представлявся воєнним фотографом ООН, а також стверджував, що знімав події у Секторі Газа, Сирії та Іраку [97]. Виявилось, що він привласнив особу реальної людини, а також – знімки багатьох фотографів, маскуючи їх за допомогою дзеркального відображення та ретуші (тобто йдеться, по суті, про плагіат і крадіжку інтелектуальної власності). Загалом же «йому вдалося пошити у дурні такі міжнародні медіакомпанії, як Al Jazeera, Deutsche Welle, Wall Street Journal, BBC Brazil і фотобанки на кшталт Getty» [97]. Можна розглядати цей приклад як одну із найвдаліших містифікацій, але це не відмінняє того факту, що в її основі – деструктивна ціннісна перверсія, вияв крайнього ціннісного нігілізму, адже полем для маніпуляцій стала війна у різних її виявах, із людськими стражданнями й реальними подвигами реальних фотографів, а не, приміром, світ модної індустрії (звісно, ми не виправдуємо вдавання до плагіату в жодній зі сфер життя людини).

Звернімо також увагу на плагіат у рекламі. Тут основна ціннісна колізія в тому, що присвоюється авторство ідеї, яка де-юре законом не охороняється. Приміром, чимало прикладів плагіату в рекламі, продемонстрованих методом зіставлення, зазвичай із коментарями авторів підбірки чи експертів, можна знайти в матеріалах мас-медіа та на спеціалізованих мережевих ресурсах. Так, на сайті *zyazuaveka.net* у рубриці «Оптимізація креативного процесу» [192] порівняно таку рекламу (першим називаємо оригінал, другим – «запозичувальника» ідеї чи й відвертого плагіатора): 1) принт для KFC (2012) і принт для Iqz IQ energy (2016, рекламна агенція PROVID); 2) реклама віскі Bell's агентства King James (2014, Південна Африка) і реклама для інтернет-магазину Allegro (2016, Польща); 3) реклама одягу для магазину Old Navy (2015, створена американською агенцією Chandelier Creative) та реклама для магазину одягу Gloria Jeans (2016, виробник невідомий); 4) реклама для BMW (2012, агенція Serviceplan) і рекламне відео для горілки Nemiroff (2016, агенція BBDO Ukraine); 5) ролик Hyundai Elantra (01.2016, агенція Super Bowl) і реклама житлового комплексу «Міленіум сіті» (08.2016) та ін. Тут ідеться не лише про присвоєння ідеї, а й про, приміром, покадровий плагіат (зі значно гіршим результатом) відеореклами або про плагіат (із

незначним перефразуванням) висловлювань відомих рекламистів і рекламних агенцій. Усього (станом на 30.08.2017) на ресурсі розміщено 257 прикладів рекламного плагіату.

Або плагіат промисловий. Однак тут слід брати до уваги кілька фактів, на які вказує Г. Ульянова: 1) «в законодавстві про право промислової власності категорія “плагіат” не використовується» [504, с. 185]; 2) в матеріалах мас-медіа та публікаціях різних дослідників дедалі частіше згадується промисловий плагіат; 3) «одні й ті ж дії з неправомірного використання об’єктів права промислової власності кваліфікуються як піратство, контрафакція і плагіат» [504, с. 185]. Також учена зазначає, що «внаслідок плагіату основний акцент робиться на зовнішній подібності продукції» [504, с. 187], тобто «переважно порушуються права на промисловий зразок» [504, с. 187]. Чимало прикладів такої подібності, зокрема щодо продуктів харчування та побутової хімії, зібрано, приміром, у матеріалі «Чи є нахабні копіювальники брендів настільки ж хорошими, як справжні? FEMAIL тестує “наслідувальників”» [697]; причому автори статті прямо вказують на одну з важливих психологічних особливостей людини, яка допомагає отримувати прибутки плагіаторам – дуже часто ми, роблячи покупки в супермаркетах, орієнтуємося на добре знаний візуальний образ відомого продукту й автоматично беремо такі продукти, помилка ж може виявитися надто пізно. Тобто йдеться про таку ціннісну перверсію, як користування слабкостями інших задля отримання зиску. З-поміж брендів, відомих в Україні, згадуються засіб для прання *Vanish* і його копія *Sainsbury*, миючі засоби *Fairy* та *Aldi*, чіпси *Pringles* і їхній «двійник» *Tesco* та ін. [697]. Не менш промовисту добірку прикладів промислового плагіату містить стаття «Плагіат по-радянськи: багато хто з хітів нашого дитинства мали закордонних близнюків» [217].

Отже можемо стверджувати: формуючи усвідомлення, що вчинення плагіату є злочином, можна отримати шанс на ефективну боротьбу з ним; правова оцінка явища (не забуваймо, що й саме право ґрунтується на системі цінностей) має посилюватись оцінкою морально-етичною. Тобто цілеспрямована державна політика у сфері подолання плагіату на всіх рівнях має поєднуватись із

юридичною грамотністю населення та його ціннісними парадигмами. І тут вкотре виявляється аксіологічний складник окресленої проблеми. Адже, як слушно зазначає М. Май: «Проблема не у бракові цінностей. Проблема в їх здійсненні у суспільстві, якому притаманні плюралізм, стирання меж та індивідуалізм» [162, с. 273]. Цінності в усіх різні. І, зазвичай, і окрема людина, і певна група чи колектив, і суспільство загалом стають учасниками масовокомунікаційних процесів – добровільно чи з примусу – передусім для того, аби легітимізувати власні ціннісні орієнтації й парадигми в культурній канві соціуму, до якого належать, тобто, як наголошує соціолог і багаторічна дослідниця ЗМІ Н. Костенко, «переконатись у певній адекватності та правильності власних смисложиттєвих орієнтирів, порівнюючи їх з цінностями суспільства і культури» [137, с. 3]. Та, знову-таки, цінності у всіх різні. Тому таким важливим є існування інституту права, який через систему покарань надає цінностям ваги, детермінуючи певну їх обов'язковість.

1.6.3. Етичний вияв

У зв'язку з багатоаспектністю вияву предмета нашого дослідження, нам імпонує визначення етики професора К. Іванової: «Етика належить до системи цінностей, за допомогою яких людина визначає, що правильно або неправильно, що добросовісно або недобросовісно, що справедливо або несправедливо. Етика проявляється в моральній поведінці в конкретній ситуації» [103, с. 15], – оскільки воно ніби оприявнює полісемантичність поняття плагіату, в якому переплелися соціальнокомунікаційна природа (плагіат виникає в процесі соціальної взаємодії, яка, попри визнання кодифікованих норм авторського права, створює передумови для нівелювання різниці між нормою і її порушенням, сприяючи різним формам нігілізму), аксіологічність (система цінностей, яка зазнає перманентної деструктивної трансформації, зумовленої глобальними проблемами, пов'язаними з «характером цивілізаційного процесу, ламанням традиційних поведінкових установок, банкрутством багатьох світоглядів і багатьох гуманістичних ілюзій,

величезними масштабами ротації людських мас, ідей, культурних і антикультурних цінностей, стереотипів поведінки» [70, с. 34]), основні засади академічної доброчесності (плагіат виявляється як недобросовісність), захист прав людини, зокрема порушеного фактом плагіату права авторства (справедливість/несправедливість, порушення справедливості та відновлення її) тощо. Ми навели цю дефініцію для того, аби ще раз продемонструвати і складність самого явища плагіату, і певну умовність виділення окремих виявів його, які нам потрібні для розуміння особливостей (різних граней) означеної системної проблеми, бо всі ці вияви – аксіологічний, юридичний, етичний, філософський та ін. – щільно переплетені.

Отож етичний вияв плагіату також часто ставав предметом дослідження науковців, зокрема в контексті академічної чесності. Приміром, А. Артюхов і О. Меньшов зазначають: «Етична поведінка в науці здатна сприяти покращенню наукових результатів, оскільки дотримання етичних принципів призводить до професійної чистоти, коректності у використанні різноманітних методів, сприяє більш відкритій та творчій співпраці між дослідниками» [10, с. 122]. Тобто йдеться і про дотримання етичних кодексів, і про інститут репутації. Так, учені слушно вказують на визначальну роль лідера наукової групи чи колективу в регулюванні поведінки членів їх. «Найбільш небезпечним у поведінці лідера наукової групи є пряме недотримання норм етики, прозорості та достовірності результатів. – Підкреслюють науковці. – <...> У той же час, саме керівник наукової групи є тією людиною, яка здатна протидіяти будь-яким формам девіантної поведінки та забезпечити дотримання наукового етосу» [10, с. 124–125].

Та й, власне, плагіат учені, посилаючись на М. Андерсона та Н. Стенека (*M. S. Anderson, N. H. Steneck*), визначають передусім як порушення етичне: «Однією із форм академічної нечесності у науковій практиці є плагіат, який виступає серйозним порушенням етичних норм науки. Плагіат може включати як видання чужих ідей чи слів за власні без належного цитування першоджерела, так і підтасовку експериментальних результатів на основі чужих даних» [10, с. 122]. Акцент на етичному вияві робить закономірним означення плагіатом «видання

чужих ідей чи слів за власні» (нагадаємо, що де-юре ідеї авторським правом не охороняються і присвоєння їх не кваліфікується як плагіат, можна говорити лише про плагіат фрагмента тексту чи тексту в цілому, у яких викладено певні концептуальні ідеї); а також вказують на фабрикацію і фальсифікацію даних.

Важливим інструментом саморегуляції академічного середовища як системи можуть стати кодекси честі. Так, А. Мельниченко, аналізуючи дієвість кодексів честі у ВНЗ, підкреслює: «<...> абсолютно виправданим є використання кодексів честі з намірами створити в першу чергу певні орієнтири для морального самоконтролю учасників навчального-виховного та науково-дослідного процесу, а не системи покарання членів академічної спільноти» [166, с. 179], тим самим також засвідчуючи необхідність спрямування зусиль, передусім, на запобігання різним (зокрема, й плагіату) порушенням академічної нечесності, а вже потім – на покарання за вчинення тих чи інших етичних проступків.

Прямо засвідчує неприпустимість плагіату й «Етичний кодекс ученого України»: «Обов'язок ученого протидіяти конформізму в науковому співтоваристві, брати активну участь в атестації наукових кадрів, протидіяти присудженню наукових ступенів і звань за роботи, які не відповідають досягненням світової науки або виконані з порушенням норм етики, зокрема рішуче викривати плагіат та інші форми порушень авторського права» [84].

В етичному контексті можна говорити також про співвідношення плагіату та нетикету – мережевого етикету, як ми писали про це раніше [301].

Нетикет (від англ. net – «мережа» і «етикет») – «правила поведінки, спілкування в Мережі, традиції і культура Інтернет-співтовариства, яких дотримується більшість. Це поняття з'явилося в середині 80-х років ХХ століття в ехоконференціях мережі FIDO. Деякі з правил мережевого етикету присутні в RFC 1855 (англійський варіант)» [151, с. 59].

С. Бирик зазначає, що, як і будь-який інший етичний звід, «нетикет має свої особливості: диференціюють адміністративні, технічні (зокрема оформлення) та психоемоційні, моральні правила поведінки. Вони детально описані на багатьох сторінках Мережі і мало чим відрізняються від усталених норм невіртуального

спілкування: чемність, ввічливість, дотримання правил, сформованих у певній мережевій групі...» [22, с. 125–126].

Укладачі посібника «Культура віртуального спілкування» [151] називають найчастішими порушеннями нетикету «образи та перехід на особистості, зловмисний відступ від теми (офтопик), рекламу, саморекламу у невідповідних місцях» [151, с. 7], а також це може бути «наклеп або інша зловмисна дезінформація чи плагіат» [151, с. 7]. А в «Основних “заповідях” мережевої моралі» звертають увагу на (восьма заповідь) необхідність дотримання авторських прав: «Не оголошуйте інформацію, завантажену з Інтернету, своєю власною. Звісно, Мережа містить величезний обсяг інформації, і спокуса безкарно взяти «шматочок» для себе величезна. Представляти скопійовану з Інтернету інформацію як авторську розробку не лише не чесно, а й незаконно. Крім того, не варто завантажувати і поширювати захищені авторським правом фото-, відеоматеріали, музику без належної оплати, адже це прирівнюється до крадіжки» [151, с. 10–11]. І хоч тут саме визначення «плагіат» не фігурує, йдеться, власне, про нього.

Інтернет-ресурс «Правила хорошого тону» підкреслює: «Інтернет добрий тим, що можна дозволити собі зберігати анонімність, але навіть під маскою не варто ображати людей, публікувати чужі записи або особисте листування, а також красти або займатись плагіатом» [463]. Зауважимо лишень, що плагіат – це також крадіжка, просто інтелектуальна.

Професор О. Кузнецова також підкреслює, що «плагіат є порушенням Нетикету, загальних правил поведінки в Інтернеті» [148] і цитує авторку книжки про нетикет Вірджинію Шиа, яка «у правилі 2, рекомендує дотримуватися тих же стандартів, що й в реальному житті й застерігає: “Не вірте тому, хто каже: “Вся етика тут полягає в тому, що Ви самі для себе встановите””» [148].

Дослідник В. Колах, називаючи з-поміж найсуттєвіших загроз у мережових мас-медіа піратство та плагіат [124, с. 35], підкреслює, що «така ситуація насамперед пов’язана з особливостями мережі: можливості анонімного користування, можливості миттєвого створення та видалення контенту, а також неможливості перевіряти увесь контент, який завантажують у всесвітню

павутину» [124, с. 37] і наголошує, що саме «тому сьогодні як ніколи важливо аби Інтернет-медіа в своїй діяльності дотримувалися етичних і правових вимог, що стосуються й інших мас-медіа, а також дотримувалися «нетикету» – загальних правил поведінки в Інтернеті» [124, с. 37].

Крім того, як досить часто в мас-медіа ми натрапляємо на плагіат матеріалів про плагіат, так само й тут зіштовхуємось із плагіатом матеріалів щодо суті й основних понять нетикету. Наприклад, блог «Етика Інтернет-спілкування» (блогер – Arsen Vintoniuk), створений на базі Українського Центру Вищої Освіти, в розділі «Нетикет. Сутність поняття. Категорії» (http://e-ethics-ua.blogspot.com/p/blog-page_7775.html) вміщує шматок тексту зі згаданого вище посібника «Культура віртуального спілкування» [151], розташованого на сайті Державної бібліотеки України для юнацтва (<http://netiketka.4uth.gov.ua/>) без жодного посилання ані на сайт бібліотеки, ані на саме видання. Між іншим, єдиний коментар (від 24.06.2015) до цього матеріалу саме й акцентує увагу на плагіаті, проте будь-яка реакція на це повідомлення відсутня. Це стосується й інших розділів блогу: приміром «Правила спілкування в Інтернеті» – це тих самих 10 «Основних “заповідей” мережевої моралі» з того ж посібника [151, с. 8–11], просто суттєво скорочених.

Тобто плагіат виступає порушенням нетикету, як він є й етичним порушенням у всіх інших сферах життєдіяльності соціуму, що розгортається поза віртуальною реальністю. Приміром, у професійній сфері сучасних мас-медіа: так, у п. 7 «Кодексу професійної етики українського журналіста» читаємо: «Привласнення чужих думок і творів, матеріалів частково чи повністю (плагіат) суперечить професійній етиці журналіста, є підставою для осуду його з боку колег і оцінюється ними як ганебний вчинок» [121]. Або ж у сфері академічній. Наприклад, у «Кодексі етики наукового працівника» (*Kodeks etyki pracownika naukowego*) Польської академії наук зазначено: «До найсерйозніших провин <...> належать фабрикування і фальшування результатів досліджень, що становлять собою гостре порушення основних засад науки, а також плагіат, який є недопустимою формою провини перед іншими дослідниками» [730].

Отже, плагіат співвідноситься з нетикетом як частина і ціле, є одним із його порушень. У мережевих матеріалах, присвячених нетикету, спостерігаються ті ж самі тенденції, що й у будь-яких інших мас-медіа – складників довколаплагіатного дискурсу, зокрема – плагіат матеріалів, присвячених плагіату і неприпустимості етичних порушень.

1.6.4. Філософський вияв

Плагіат можна розглядати в естетиці постмодернізму, для якого властива інтертекстуальність, цитатна література, ремінісценції та ін. Можна осмислювати в контексті перекладознавчих студій, зокрема співвідношення «автор твору»/«автор перекладу». Наприклад, міркуючи про це співвідношення, письменник і перекладач Т. Гаврилів, у імпровізованому діалозі між перекладачевими «почуттям-власної-гідности» й «почуттям-вродженої-скромности» влучно підмічає, що «крамольні уточнення» «автор тексту-оригіналу» та «автор тексту-перекладу» «поміщають обидвох на один рівень», а «нахабство на кшталт “автор-співавтор”» (повторимо, що йдеться саме про художні переклади. – *О. Р.*) є «прямим зазіханням так званого співавтора на авторство автора, дописуванням себе до прізвища самотнього і правдивого творця. Це вже мало не плагіат <...>» [51, с. 145–146].

Також осмислювати це явище можна в контексті теорії семіоцентризму, що постала, зокрема, й на різних підходах до осмислення ноосфери [259, с. 187–217, с. 268–282], вже згадуваного Б. Потятиника, який у центр власного розуміння масової комунікації ставить «не людину, а тексти, певні семіотичні структури із вбудованою у них здатністю до експансії та саморозгортання, для яких людина, як і машина, лише ресурс, “паливо” чи інструмент експансії» [259, с. 194]. Осмислюючи, зокрема теорії Р. Барта, П. Бурдьє, М. Фуко, й обмірковуючи наслідки «смерті автора», медіафілософ зазначає: «Можна навіть піти далі і твердити, що смерть автора ще не настала. І не сталося цього з досить простої причини: автор ще не народився. Тобто його, в певному сенсі, ніколи не існувало.

Автор як суб'єкт творчості є вигадкою або в найкращому разі ілюзією» [259, с. 193]. Отож, якщо «автор ще не народився», то не випадає вести мову ні про авторство з усім комплексом прав, що з нього випливають, ні про плагіат. Можна припустити, що в теорії семіоцентризму, поняття плагіату взагалі позбавлене будь-якого сенсу, оскільки «людина, як біологічний носій семіотичної системи, як записувальний, множильний і креативний пристрій, належить до семіосфери і підлягає законам її експансії» [259, с. 199], людина, як згадувалося вище, лише «ресурс» для невпинного збільшення текстової маси. За таких умов конкретні імена як формули втілення авторства не просто деформуються, а стираються, переплавляються в суцільну масу, стають знаками без значень, бо відіграють роль (важать) не смисли, а обсяги. Тобто Текстові як суперструктурі абсолютно все одно як множитися – законними копіями з авторських оригіналів чи пройшовши крізь численні перверсії викрадення авторства. Надто ж якщо брати до уваги, що «тенденції дедалі більшої автоматизації пошуку, обробки і розповсюдження інформації можуть призвести, – акцентує Б. Потятиник, – до парадоксальної ситуації – розростання інформаційної сфери (ширше – ноосфери) без участі людини» [259, с. 201]. Звісно, така думка парадоксальна (але, варто погодитись, що саме парадоксальність дуже часто інспірує розвиток науки і творчості) і контроверсійна, але цілком має право на існування і, до того ж, справді підкреслює неоднозначність і багатовиявність проблеми плагіату.

Додамо, що в контексті ноосфери явище плагіату трактують і представники кіберпанку. Як приклад, можна назвати сценарій В. Десяткіна «Про питання плагіату» [67], за яким знято любительський фільм, докладніше див. нашу монографію [316, с. 101–102]. Тут ідеться, по суті, про те, що: 1) плагіатом є все на світі, бо людина – просто більш чи менш вдалий ретранслятор задумів Абсолюту; 2) плагіату як поняття не існує, бо Абсолют через ноосферу відкрив однаковий доступ усім текстотворцям, тобто встановити першість неможливо в принципі.

Цей приклад можна вважати, між іншим, своєрідною ілюстрацією розуміння дискурсу М. Фуко, для якого «поняття дискурсу первинне щодо висловлювання,

дискурс не постає із суми певних висловлювань. Суб'єкт висловлювання не ототожнюється з автором чи тим, хто матеріалізує певний вислів. Цей суб'єкт – тільки “порожнє місце”, позиція, яку мусить зайняти будь-яка особа, щоб стати автором певного формулювання у певному дискурсі» [102, с. 442], – навіть якщо автор згаданого сценарію Фуко ніколи не читав. І, до речі, раз ми вже згадали Фуко, то слід згадати і його поняття «нової дискурсивності», засновники цього явища «унікальні тим, що є авторами не тільки власних праць. Вони спродукували <...> можливості і правила для утворення інших текстів» [662, с. 451], приміром, як «тексти Анни Радкліфф відкрили шлях до появи певної кількості наслідувань й аналогій, які використали її твори як модель або принцип. Тобто вони містять у собі знаки, фігури, зв'язки і структуру, які можуть заново використати інші» [662, с. 452]. Тут, як бачимо, не лише окреслено структуру розгортання майбутніх постмодерних текстів, а й передбачено гіпотетичну можливість появи текстів, що більшою чи меншою мірою міститимуть плагіат, оскільки, як зазначає Фуко: «говорити, що Анна Радкліфф заснувала готичний роман жахів, означає, що в готичних романах ХІХ ст. можна знайти, як і у творах Анни Радкліфф, мотив того, як героїня потрапляє у пастку власної невинності, тему таємничих замків, чорної магії, проклятого героя, який посвятив себе, щоб звільнити світ від зла, заподіяного йому тощо» [662, с. 452]. Тобто маємо ще одне поле для інтерпретації поняття плагіату.

Крім викладеного вище, плагіат можливо, на наш погляд, осмислювати й у контексті теорії симуляції та симулякрів, зокрема Ж. Бодріяра. Якщо симуляція – це «створення удаваного враження чого-небудь з метою ввести кого-небудь в оману, удавання» [485, с. 798], а симулякр – це «свідоме відтворення фантазму, тобто не висловленого й не представленого образу, інстинктивно утвореного з імпульсів; точна копія за відсутності оригіналу, ілюзорність ідентичності першоджерела та його наслідування» [465, с. 393]; «симулякр – удавана подібність, підробка, копія, яку подають як оригінал; серійне продукування фіктивних знаків; елементи гіперреальності як протилежність до традиційної репрезентативної культури» [194, с. 116]; то можемо говорити, що *вдавання до*

плагіату – це введення в оману конкретної особи чи осіб або ж соціуму загалом щодо істинного авторства того чи іншого тексту або частини його чи щодо ступеня й міри оригінальності того чи іншого тексту, приписуваного собі плагіатором; а *плагіат* загалом – це симулякр, який детермінує анігіляцію наукового знання, текстотворення загалом, особистісного розвитку тощо, профануючи їх. Тобто в процесі вдавання до плагіату створюється ілюзія продукування нового тексту чи його сегмента (отримання нового знання), тоді як маємо лише імітацію новизни, купку перемішаних пазлів чи кришталіків калейдоскопа. Проте кількість кришталіків у калейдоскопі обмежена, що дає змогу утворювати лише визначений набір візерунків, тобто, приміром, не можна видобути з переписаного (пропущеного через рерайтинг) чужого тексту іншу новизну, ніж та, що в нього вже закладена, навіть якщо подати її іншими словами. Звісно, наша метафора калейдоскопа досить умовна. Однією з основних ознак тексту є когезія (зв'язність). І якщо розібрати текст на складники, то він перестане існувати як текст. Ми не говоримо зараз про рівень лексики, для якої метафора калейдоскопа підходить цілком, оскільки, розсипавши текст на слова-кришталіки, ми можемо потенційно до безкінечності (усе залежить від обсягу тексту-донора/первісного тексту) продукувати тексти нові, які не будуть мати з початковим жодного зв'язку, тобто тут первісний текст буде чимось на кшталт словника, і про плагіат не йтиметься. Плагіатори ж оперують, як мінімум, абзацами, тому кількість варіантів таки обмежена. Тобто плагіат, у якій би площині ми його не розглядали – це завжди руйнування – смислу, репутації, особистості.

Двоїстість і відносність у сприйнятті плагіату образно підкреслила американська дослідниця Лорі Стернз (*Laurie Stearns*): «Плагіат є місцем перетину двох великих людських зусиль (потуг): літератури та закону. Він є джерелом правових суперечок і суперечок критиків, прикладом “творчості, що зіпсувалася”. І те, як ми визначаємо закон, і те, як ми визначаємо творчість, може формувати наше розуміння плагіату, а шляхи розуміння плагіату і творчості можуть формувати закон» [743].

Таким чином, мусимо визнати, що проблема плагіату є складною й багатоаспектною, а складники її розуміння багато в чому – контroversійними. Коли ми говоримо про юридичний вияв проблеми, то мусимо, з одного боку, керуватись чинним законодавством, а, з іншого, розуміти, що творчість завжди буде попереду кодифікації права. Коли йдеться про аксіологічний вияв проблеми, то можемо розглядати плагіат як вислід деструктивної трансформації цінностей і як різновид плагіату, що становить собою дифузію цінностей та ідей. Слід брати до уваги філософський аспект проблеми, зокрема, ми обґрунтовуємо, що явище плагіату можна розглядати в контексті естетики постмодернізму, теорії семіоцентризму Б. Потятиника, теорії симулякрів Ж. Бодрієра, теорії дискурсу М. Фуко тощо.

Висновки до розділу

Проблема плагіату проявляється на всіх рівнях, що виступають більш або менш значимими складниками життєвого простору людини, – міжнародному, загальнодержавному, особистісному, а це свідчить про її системність і соціальну значущість.

Дослідження явища фокусуються на двох рівнях: 1) практичному і 2) теоретичному. На практичному рівні зосереджено діяльність учених, чий зусилля спрямовані, передусім, на виявлення безпосередніх фактів плагіату, що в подальшому стають емпіричним матеріалом для теоретичного осмислення і цимитакти вченими, й іншими науковцями; на теоретичному – плагіат осмислюється як порушення авторського права (зокрема, права на творчість), складне соціальне явище (з правом соціуму на достовірну інформацію включно), трансформацію ціннісних парадигм.

Визначення плагіату можна умовно поділити на три групи: 1) юридичні; 2) загальнонаукові; 3) науково-популярні або публіцистичні. На підставі першої групи, по-перше, можна встановити *сутнісні ознаки плагіату*, а вони такі: 1) оприлюднення (опублікування) чужого твору чи його фрагмента; 2) привласнення

авторства на чужий твір або частину твору; по-друге, акцентувати увагу на таких особливостях: 1) охороняється форма вираження змісту, а не сам зміст, тому, де-юре, не може йтися про плагіат ідей; 2) на визнання факту плагіату не впливає опубліковано твір чи ні та охороняється він авторським правом чи ні; 3) примус до співавторства визнається плагіатом; 4) плагіат є правопорушенням комплексним, оскільки порушує немайнові та майнові права особи; по-третє, констатувати: 1) зазвичай, ці визначення дублюють законодавця з незначними варіаціями; 2) у авторських дефініціях може спостерігатися спрощене розуміння плагіату або неповне розуміння проблеми, що породжує змішування понять; по-четверте, виділити критичні зауваження до дефініції законодавця, зокрема щодо понять опублікування та оприлюднення, оскільки законодавець вживає їх як синоніми, тоді як термін «оприлюднення» є ширшим, ніж «опублікування», і покриває його значення.

Особливостями дефініцій другої групи є таке: 1) вони завжди ширші за обсягом охоплення аспектів явища, ніж у законодавця, тобто розглядають плагіат у ширших, ніж юридичний, контекстах, зокрема – соціальному, академічній чесності, літературній творчості, психологічному, соціологічному, економічному тощо; 2) містять факти номінування плагіатом об'єктів, які де-юре не охороняються авторським правом, а тому не можуть бути визнані як плагіат, наприклад, у суді, а лише піддані моральному осуду (приміром, плагіат ідей); 3) міркування українських учених зближуються з розумінням плагіату західними дослідниками, які, скажімо, також ведуть мову про плагіат ідей (хоча ідеї в чистому вигляді на Заході теж законом не охороняються).

Визначення третьої групи вирізняються суб'єктивністю сприйняття і тлумачення, а також певною образністю й емоційністю.

Причини вдавання до плагіату найбільш узагальнено детермінуються: 1) прагненням слави, визнання в соціумі загалом і в професійному середовищі зокрема та 2) отриманням зиску, матеріальної винагороди. Можна виділити: 1) об'єктивні (пов'язані зі змінами в соціумі) та 2) суб'єктивні (пов'язані з особистісними характеристиками й ціннісними настановами/орієнтаціями

індивіда) причини. До об'єктивних можна віднести: деградацію/незбалансованість/зниження стандартів системи освіти та професійної й наукової підготовки; толерування плагіату більшістю академічного середовища; девальвацію основних цінностей, на яких базуються принципи академічної чесності; відсутність належного правового регулювання; стрімкий розвиток Інтернету й глобалізаційних процесів, що змінюють ставлення до інформації – її продукування, поширення, збереження, охорону тощо. До суб'єктивних – дисонанс між завищеним рівнем домагань (амбіціями) та наявними інтелектуальними, творчими, психічними, мотиваційними ресурсами індивіда; несформованість критичного мислення; впевненість у безкарності; ціннісні перверсії; нівелювання морально-етичних приписів; відсутність правової культури; правовий нігілізм.

Крім того, слід звернути особливу увагу на той факт, що виросло «покоління Copy & Paste», яке, приміром, у контексті освіти не бачить смислу в тому, щоб працювати з першоджерелами або створювати оригінальні авторські тексти тоді, коли в Інтернеті є все готове; в контексті літератури давно відійшло від принципів постмодерної гри, дозволяючи собі просто копіювати (плагіатити) те, що подобається, сприймаючи це як належне, бо все, що є в Мережі, – належить усім. Немало спричинилася до цього можливість коментування текстів: з'являється допис, він обростає коментарями, причому коментується як початковий текст, так і самі коментарі; до того ж у «тіло» коментарів інкорпоруються фрагменти дописів, що коментуються: тобто чужі та свої фрази або частини їх переплітаються, буквально, витісняючи на маргінес не лише вміння розрізняти своє/чуже (без чого зникає саме поняття авторства), але й саму потребу в такому вмінні.

Поняття плагіату й академічної чесності співвідносяться як часткове і загальне: плагіат є одним із проявів академічної нечесності. З-поміж різних проявів нечесності – академічного шахрайства, несанкціонованої співпраці, корупції, примусу до співавторства, зловживання конфіденційною інформацією, саботажу – саме плагіату належить «першість».

Плагіат співвідноситься з правом на творчість у сегменті зловживання цим правом, а його експансія є прямим наслідком зміни ціннісних парадигм, детермінованих, окрім іншого, погіршенням рівня життя соціуму, що інспірує деградацію особистості, та корупцією в усіх сферах, що девальвує повагу до права; а також стрімким розвитком новітніх технологій, зокрема комунікаційних, що створюють сприятливий ґрунт для різноманітних порушень авторського права та впливають на переосмислення самого поняття авторства, з одного боку; а, з іншого, підводять до усвідомлення, що саме ЗМК можуть стати платформою для відродження і плекання правової культури на противагу правовому нігілізму.

Коли ми говоримо про юридичний вияв проблеми, то мусимо, з одного боку, керуватись чинним законодавством, а, з іншого, розуміти, що творчість завжди буде попереду кодифікації права. Коли йдеться про аксіологічний вияв проблеми, то можемо розглядати плагіат як вислід деструктивної трансформації цінностей і як різновид плагіату, що становить собою дифузю цінностей та ідей. Крім того, усебічне дослідження плагіату дає можливість дійти висновку, що він не тільки має соціальнокомунікаційну природу, а й є проблемою, передусім, аксіологічною, та спонукає міркувати про неї у контексті перманентної ціннісної трансформації зокрема й аксіології загалом, звертаючи особливу увагу на розмивання поняття авторства. Саме деструктивна трансформація ціннісних парадигм є однією з основних причин плагіату в усіх сферах життєдіяльності людини і, відповідно, лише пропозиція (зокрема для студентської молоді) адекватних ціннісних зразків поведінки в контексті гармонійного особистісного розвитку й набуття відповідних компетенцій сприятиме стримуванню експансії плагіату та запобігання йому; вихованню поваги до права на відміну від правового нігілізму; розвитку творчих (маємо на увазі творчий характер будь-якої людської діяльності) здібностей людини на противагу тяжінню до множення симулякрів і привласнення чужих інтелектуальних здобутків; повернення до процесу осмисленого здобування знань (навчання) на відміну від орієнтації суто на результат (оцінка); запобігання підміні цінностей у контексті надмірного споживання задля споживання або нехтування якістю інформації в гонитві за

швидкістю її оприлюднення (маємо на увазі тенденції сучасного продукування новин у мас-медіа) тощо. Розглядаючи етичний вияв плагіату, зокрема в контексті академічної чесності, мусимо зосереджувати увагу на впровадженні і функціонуванні етичних кодексів (академічних і професійних), а також на співвідношенні плагіату та нетикету – мережевого етикету; оскільки плагіат виступає порушенням нетикету, як він є етичним порушенням у всіх інших сферах життєдіяльності соціуму, що розгортається поза віртуальною реальністю; а в мережевих матеріалах, присвячених нетикету, спостерігаються ті ж самі тенденції, що й у будь-яких інших мас-медіа – складників довколаплагіатного дискурсу, зокрема – плагіат матеріалів, присвячених плагіату і неприпустимості етичних порушень. Філософський же аспект проблеми можна розглядати в контексті естетики постмодернізму, теорії семіоцентризму, теорії симулякрів, теорії дискурсу тощо.

РОЗДІЛ II

ВИДИ ПЛАГІАТУ

Передусім потрібно зазначити, що в науковій літературі; методичних рекомендаціях для авторів, рецензентів і редакторів від провідних видавництв світу, як, приміром, *Elsevier*; методичних посібниках для студентів; інфографіці, створеній на основі даних, отриманих різними антиплагіатними програмами, як, наприклад, *TurnItin*; ми зустрічаємось із такими термінами, що позначають різноманітність проявів плагіату – «види», «форми», «типи», «способи», «дії». Крім названих, ми будемо вести мову про «сфери» та про «технології» плагіату, а також про «кіберплагіат» і «тексти з ознаками девіацій». Щодо останнього, то йдеться про тексти, що містять «плагіат ідей», «самоплагіат» і «перенасичення цитатами». Вони належить до особливої – межової – групи в сукупності текстів, передусім наукових, що балансують поміж плагіатом і не-плагіатом. Початково ми виділили їх у розряд із робочою назвою «особливі» тексти. Їхня особливість проявляється в тому, що де-юре вони не є плагіатом (приміром, ідея сама по собі авторським правом не охороняється або у тексті, що містить забагато цитат, все одно зазначаються автори цитат і даються посилання на джерела), але де-факто містять ознаки етичних проступків і аксіологічних перверсій, а суб'єкти, що практикують їх, виявляють ознаки девіантної поведінки. Тому виділення їх в окремий сегмент цілком слушне. Проте залишалась проблема дефініції, тож ми неодноразово обговорювали означену проблему з колегами. Врешті дослідниця О.Ромах (канд. наук із соц. комунікацій) запропонувала термінологічне словосполучення «тексти з ознаками девіацій», яка, на нашу думку, найбільш відповідає суті текстів, охоплених заданим сегментом. Тож у подальшому ми будемо користуватися саме цією терміносполукою. Таким чином, «*тексти з ознаками девіацій*» – це група текстів, що містять «плагіат ідей», «самоплагіат» і «перенасичення цитатами», які де-юре не є плагіатом, але де-факто містять ознаки етичних проступків і аксіологічних перверсій, а суб'єкти, що практикують їх, виявляють ознаки девіантної поведінки.

2.1. Класифікації плагіату

Перш ніж перейти до представлення та розгляду окремих класифікацій, слід зазначити, що класифікації західних учених підготовлені, переважно, в контексті проблеми академічної чесності (йдеться, переважно, про освіту, тобто школярський і студентський плагіат), включно з класифікаціями, розробленими на основі результатів перевірки текстів, отриманими антиплагіатними сервісами; вони вирізняються докладністю та метафоричністю назв. Класифікації, запропоновані українськими дослідниками, більш стримані, крім тих, що укладені з урахуванням західного досвіду (приміром, І. Литвинчук), або тих, що відображають так само образне, індивідуальне бачення проблеми (наприклад, О. Сичивиця). Класифікації польських дослідників максимально лаконічні. Отже, розглянемо класифікації. Ми групуємо їх за «видами», «формами», «типами», відповідно до назв, які використовують укладачі. Слід також зазначити, що частково види плагіату та його класифікації ми розглянули в окремій статті [286].

Сайт однієї з найвідоміших у світі антиплагіатних програм *TurnItIn* запропонував документ «10 Types of Plagiarism» [694], що становить собою перелік **видів** академічного плагіату (ранжованих за ступенем тяжкості й частотою появи в текстах), укладений на основі результатів опитування близько 900 викладачів ВНЗ світу.

1. Clone («Submitting another's work, word-for-word, as one's own»): копіювання, точне відтворення (слово в слово) чужого тексту й видавання його за свій.

2. CTRL-C («Containing significant portions of text from a single source without alterations»): містить значну частину тексту одного джерела без змін.

3. Find – Replace («Changing key words and phrases but retaining the essential content of the source»): зберігається основний зміст джерела зі зміною ключових слів і фраз.

4. Remix («Mixing paraphrased material from multiple sources»): парафрази матеріалів кількох джерел упорядковуються так, щоб текст виглядав цілісним.

5. Recycle («Borrowing generously from one's previous work without citation») – це, по суті, дублювання автором власних результатів («самоплагіат»), значних шматків раніше опублікованих текстів без посилань.

6. Hybrid («Combining perfectly cited sources with copied passages without citation») – це бездоганне поєднання цитованих джерел і скопійованих абзаців без посилання.

7. Mashup («Mixing copied material from multiple sources») – це мікс, змішування скопійованих матеріалів із кількох джерел.

8. 404 Error («Citing non-existent sources or including inaccurate information about sources») – «Помилка 404»: текст містить посилання на неіснуючі джерела, недостовірні відомості про джерела.

9. RSS Feed («Including proper citation of sources but containing almost no original work»): текст має належне оформлення цитат, але майже не містить оригінальних думок.

10. Re-tweet («Including proper citation but relying too closely on the text's original wording and/or structure»): текст містить належне цитування, але, по суті, дублює формулювання та/або структуру первісного (оригінального) тексту [694].

Професор Й. Сеньчило–Хлябіч (*Joanna Sieńczyło-Chlabicz*) зазначає, що «сутністю плагіату є привласнення плагіатором чужої інтелектуальної власності» [740, s. 134], і виділяє два основні його *види*: 1) явний/відкритий/неприхований (повний, прямий, очевидний, безпосередній) і 2) прихований (складний, опосередкований) [740, s. 136]. Своєю чергою, відкритий плагіат поділяється на: 1) цілісний (повне привласнення чужої праці, тобто Clone); 2) частковий (привласнення частини чужого тексту, що має самостійний характер, приміром, розділ книжки, як CTRL-C) і 3) цитатний (присвоєння фрагментів чужої праці без власних додавань чи змін, як Hybrid чи Mashup) [740, s. 136]. У прихованому плагіаті виділяють: 1) редакційний (монтування чужого тексту чи текстів без власних додатків, йдеться не про редагування, а про формування нового тексту на основі чужих, тобто мікс); 2) плагіат-внесення (у власний текст вносяться більші чи менші чужі фрагменти без посилань); 3) адаптаційний (адаптація, переробка чужого тексту без права на таку переробку й посилання на першоджерело,

йдеться про переробку книжки на сценарій фільму, створення коміксу на основі фільму, переклади тощо); 4) співавторський (нероздільне поєднання чужих і власних фрагментів у тексті, приміром написання нової повісті на основі існуючої); 5) інформаційний (означає привласнення елементів чужого тексту, що не охороняються авторським правом, як-от: методологія, структура, певна інформація тощо й подальше авторське опрацювання їх; тут, на наш погляд, можна провести паралель із «крадіжкою ідей») [727; 740, s. 137].

Розглянувши різні підходи, Г. Ульянова запропонувала узагальнюючу класифікацію плагіату за п'ятьма критеріями: «1) наявності умислу – навмисний плагіат (полягає у цілеспрямованому неправомірному використанні об'єктів права інтелектуальної власності) та ненавмисний плагіат (технічний, який є наслідком внесення правок, недостатнього рівня знань щодо умов використання об'єктів права інтелектуальної власності, що є характерним для плагіату у роботах школярів); 2) об'єкта посягання – плагіат ідеї (оскільки ідея не підлягає охороні як об'єкт авторського права, не визнається правопорушенням) та плагіат об'єкта права інтелектуальної власності (передбачає привласнення всього об'єкта або його охороноздатної частини); 3) категорії результатів інтелектуальної діяльності – авторський (привласнення авторства на результат інтелектуальної, творчої діяльності) та промисловий плагіат (привласнення об'єкта інтелектуальної діяльності, що в першу чергу призводить до порушення майнових прав та інтересів правовласника); 4) мети привласнення – некомерційний (основна мета полягає у досягненні певного результату виконання навчальної програми, отримання наукового результату, набуття популярності тощо, тоді як отримання комерційної вигоди має другорядне значення) та комерційний (основна мета – отримання прибутку); 5) особи плагіатора – плагіат в роботах науковців, студентів, школярів, письменників, журналістів» [504, с. 370–371].

До цієї класифікації варто додати кілька міркувань щодо окремих критеріїв. Так, щодо першого критерію: поняття «навмисний плагіат» охоплює, по суті, всі види (форми, різновиди) плагіату в усіх сферах життєдіяльності людини. Поняття «ненавмисний плагіат» не позбавлене двозначності в аспекті самого

визначення/окреслення/доведення саме його «ненавмисності». Наприклад, відомий правозахисник і скрупульозний дослідник Л. Плющ звинуватив у плагіаті П. Загребельного. Йдеться, по-перше, про «Кларнети ніжності», написані приблизно 1978 р., що увійшли у збірку «Неложними вустами» (опублікована 1981 р.), у яких П. Загребельний використав майже дослівні шматки зі спогадів Надії Суровцевої, яка 29 років провела в ГУЛАЗі, і яку Л. Плющ знав особисто, як і текст її «Спогадів». Л. Плющ, до речі, згадує, що вперше цей факт йому повідомила О. Забужко. Його ґрунтовна розвідка «Мародери» (обсяг – 62 сторінки) опублікована в часописі «Київська Русь», де наведено приклади зіставлення текстів Н. Суровцевої та П. Загребельного [219, с. 209, с. 211]. А, по-друге, про плагіат П. Загребельного у передмові до п'ятитомника Анатолія Франса [219, с. 213]. Л. Плющ наводить слова В. Скуратівського, згідно з яким, майже все, крім першого й останнього абзаців, «запозичено» в московського літературознавця Я. Фріда [219, с. 214–215]. Крім того, Л. Плющ акцентує на тому, що чутки про плагіат у роботах Загребельного (вже після його смерті) намагався спростувати І. Драч, як аргумент захисту наводячи той факт, що Загребельний, «окрім енциклопедичних знань, мав ще й виняткову пам'ять, яка дозволяла йому запам'ятовувати інформацію “цілими блоками”» [219, с. 213]. Погодьмося, що такий аргумент щодо «ненавмисності» плагіату – непереконливий. До речі, у цій же розвідці Л. Плюща через врізи також представлено розгорнену класифікацію плагіату із сайту *plagiarism.org* [219, с. 214–215]. Щодо другого критерію: дослідниця говорить про «плагіат ідей» (цей вид ми розглянемо окремо, оскільки вже неодноразово акцентували, що де-юре чисті ідеї авторським правом не охороняються), який, на наш погляд, збігається з інформаційним різновидом прихованого плагіату, наведеного вище у класифікації польських дослідників. І щодо п'ятого: якщо опиратись на критерій «особи плагіатора», то перелік доведеться розширити до обсягу цілого класифікатора професій.

Перелік *видів* плагіату було укладено й за даними згаданого вище дослідження «Академічна культура <...>»: «1) дослівний плагіат; 2) мозаїчний плагіат; 3) неадекватне перефразування; 4) відсутність посилань на прямі цитати; 5) згадування джерела без посилання; 6) рерайт; 7) створення суміші власного та

запозиченого тексту без належного цитування джерел; 8) копіювання чужої наукової роботи чи декількох робіт та оприлюднення результату під своїм ім'ям; 9) списування письмових робіт інших студентів; 10) фальсифікація (вигадкування тих чи інших, наприклад статистичних, показників з подальшим вказуванням їх як власної роботи); 11) реплікація; 12) републікація» [6]. Тут варто звернути увагу на те, що, по-перше, зміст поняття «дослівний плагіат» (1) покриває зміст 8-го різновиду; а, по-друге, до фальсифікації тут, по суті, додано визначення фабрикації; зазначимо, що і фальсифікацію, і фабрикацію можуть вживати як синоніми (що, на наш погляд, недоречно) [167, с. 112–113], та все ж їх прийнято вважати проявом (видом) академічної нечесності, а не плагіату (тобто термін «фальсифікація» того ж порядку, що й термін «плагіат», а не різновид останнього).

Ю. Симонян, услід за К. Горською (Афанасьєвою), говорить про повний/частковий, прямий/опосередкований і смисловий плагіат (йдеться про парафраз) [464, с. 152].

Так само в контексті академічної чесності розглядає плагіат А. Мельниченко та разом із К. Фаалем (*Christian Fahl*) подає такі **види** плагіату: 1) повний плагіат; 2) плагіат-переклад; 3) структурний плагіат; 4) плагіат, незважаючи на наявність посилань; а також додає самоплагіат, який «передбачає використання власних попередніх праць автора в іншому контексті, без посилань на те, що такий текст вже був раніше використаний або опублікований» [167, с. 111]. До поняття «самоплагіат» ми також повернемося згодом.

Як приклад галузевої наведемо класифікацію плагіату в Мережі, яку запропонувала О. Кузнецова (саме цю класифікацію – із додаванням позиції «перенасиченість цитатами» – ми використали в анкеті під час цільового опитування «Рецепція плагіату»): «1) републікація – багаторазове обнародування в іншому Інтернет-ЗМІ чужої статті за справжнім підписом автора й посиланням на джерело – інше ЗМІ; 2) реплікація – «тиражування» чужого контенту без дозволу автора (часто з помилками, що спричинює дезінформацію); 3) творчі переробки – адаптація (скорочення й спрощення тексту для малопідготованих читачів, що іноді примітивізує й спотворює текст), аранжування чи інша видозміна твору, що є також різновидом

плагіату, як і творчий чи дослівний переклад; 4) рерайт; 5) компіляція – своєрідне укладання з кількох чужих матеріалів свого та редагування без дозволу – смислова, стилістична, граматична правка й скорочення чужого матеріалу» [148]. Якщо говорити про плагіат у контексті невинного розвитку Мережі, то слід згадати позицію, якої немає в жодній з наведених класифікацій. Це так званий *кіберплагіат*. Вживають термін двояко: 1) у сенсі «запозичення чужих праць із використанням Інтернет-технологій» [184], тобто – загальне використання Інтернету для копіювання робіт, синонімом тут виступає «patchwork plagiarism» – «за аналогією з технікою петчворк – створення речей із маленьких клаптиків» [690]; 2) у значенні тайпсквотинг (від англ. typosquatting, typo – опечатка + cybersquatting, від squatting – самовільне заселення) – «зумисне копіювання оригінального url з несуттєвими відмінностями» [488], тобто – «реєстрація доменів, співзвучних до великих і вже розкритих ресурсів, а також співзвучних до великих торгових марок» [489]; ідеться про крадіжку трафіку, в основі якої – людський чинник: люди помиляються, набираючи доменне ім'я, й опиняються на домені-дублері. По суті, це прибутковий бізнес. Так, сайт Cybersquatting/Киберсквоттинг.RU наводить такий приклад: «домени Downlaod.com, Donwload.com і Dawnload.com (правильне написання – Download) були викуплені за 80 000 доларів. На думку інвестора, інформаційні ресурси, розміщені під цими доменними іменами, відвідують приблизно 200 000 унікальних відвідувачів на місяць, що дасть змогу окупувати затрати» [123]. Отже, у першому випадку кіберплагіат можемо зарахувати до навмисного плагіату; а в другому – до промислового плагіату, оскільки поняття відображає успішний бізнес. Як синонім до тайпсквотингу може вживатись термін «кіберсквотинг» (англ. cybersquatting) – «протизаконна діяльність, що полягає у реєстрації, використанні та пропонуванні до продажу доменного імені із несумлінним наміром отримати прибуток від паратизування на гудвілі або торговельній марці, яка належить іншій особі» [47, с. 76].

Українська вчена К. Горська (Афанасьева) розглядає плагіат за двома критеріями, виділяючи чотири його *види*:

1) за обсягом привласненого матеріалу:

– повний – «навмисне привласнення авторства на твір у повному обсязі» [11, с. 136];

– частковий – «використання у своїх працях частин або уривків з чужих творів без зазначення імені автора чи без оформлення уривку відповідно до вимог цитування» [11, с. 136];

2) за ступенем автентичності (подібних або сумнівних) текстів:

– прямий – «передбачає привласнення авторства на чужий твір або його уривки, що виконані без змін» [11, с. 136];

– опосередкований – «привласнення авторства на чужий твір чи його уривки, що попередньо були видозмінені плагіатором. В його основі – переказ авторського тексту, те ж саме перефразування» [11, с. 136].

Дослідниця Т. Коваленко до **видів** плагіату відносить такі: «1) копіювання чужої роботи як без відома, так і з відома автора й оприлюднення її під своїм іменем; 2) компіляція власних і запозичених з інших творів фраз без належного цитування джерел; 3) перефразування чужої роботи без належно оформленого посилання на оригінального автора чи видавця» [117, с. 37–38].

I. Романова запропонувала класифікацію за такими критеріями:

1) за обсягом «недобросовісно запозиченого матеріалу, тобто співвідношення цілого твору, основи до його окремих елементів» – грубий («привласнення чужого твору, розділу/розділів, фрагментів») і негрубий («привласнення незначного обсягу твору, наприклад, на рівні цитати») [454, с. 269];

2) за «ступенем прихованості (замаскування) запозичення» – латентний (а) використання цитати без зазначення у квадратних дужках посилання на автора та сторінку джерела; б) трансформація слів у цитаті, яка все-таки передає основний змістовий стрижень першоджерела; в) скорочення цитати; г) поділ великої цитати на окремі речення тощо) і нелатентний [454, с. 269];

3) за «сферою використання та застосування чужого результату інтелектуальної діяльності» – услід за I. Поралом дослідниця виділяє освітньо-науковий, соціальний, професійний, нормативний плагіат [454, с. 269].

Треба додати, що розшифрування «латентного» плагіату не зовсім коректне. Так, щодо посилання на автора – формулювання «у квадратних дужках» зайве, оскільки основна суть у наявності посилання, а зроблене воно у квадратних дужках чи як зноска – це залежить од типу роботи та від вимог, що пред'являються до публікацій; три наступні позиції (а, б, в) будуть плагіатом лише за умови відсутності посилання, а не самі по собі.

Російська дослідниця Н. Абрамова підкреслює: «Плагіат – це порок, властивий сучасному суспільству. Це крадіжка: видані за власні твір або його частина, ідеї, думки» [2, с. 25]. Дослідниця наголошує також на неприпустимості наукового плагіату, оскільки «збитки від плагіату полягають у тому, що запозичувальник отримує можливість використати частину наукової праці для своєї мети, не доклавши до цього особливих зусиль» [2, с. 26]. Слід зауважити, що це твердження може бути віднесене до плагіату будь-якого об'єкта, а не лише наукової праці; а збитки від плагіату можуть мати різний вияв – моральний, репутаційний, психологічний (надто, коли жертва плагіату жодним чином не може довести власну правоту чи добитися справедливості), економічний тощо, проте основна ознака їх – вигода для плагіатора (матеріального чи нематеріального характеру).

Доктор Р. Зендеровський (*Radosław Zenderowski*) пропонує **види** плагіату за: «1) способом використання чужого твору: а) явний (повне присвоєння цілого тексту або його частини із додавання свого прізвища) і б) прихований (фрагменти чужого тексту рерайтяться та переплітаються з власним); 2) обсягом присвоєння: а) цілий текст і б) окремі фрагменти; 3) носієм інформації: а) текст, скачаний з Інтернету і б) текст чи фрагмент, передрукований із книжки або журналу» [831]. Крім того, науковець акцентує увагу на руйнівних для особистості наслідках вдавання до плагіату. Веде мову, зокрема, про занепад критичного мислення, вміння формулювати судження чи й навіть самостійного творення правильних і зрозумілих речень і висловлювань [831].

Ще один польський науковець Т. Червінський (*Tomasz Czerwiński*) аналізує науковий плагіат, розглядаючи такі аспекти, як науковий твір і його

співвідношення з плагіатом; сутність і природу плагіату; особливості правової відповідальності за академічний плагіат; і також виокремлює, вслід за Е. Войницькою (*Wojnicka E., System prawa prywatnego. – T. XIII: Prawo autorskie / Red. J. Barta. – Warszawa, 2007*), **види** плагіату за обсягом присвоєння: «1) цілковитий (повний, привласнення цілого твору) та 2) частковий (привласнення фрагментів чужого твору); за способом використання: 1) явний (дослівний плагіат повного твору або його частини), висловлюючи припущення, що обсяг привласнення залежить від типу твору, внаслідок чого плагіатується зміст або форма чи форма і зміст водночас, і 2) прихований (модифікація тексту чи його фрагментів)» [704, s. 10]. Оскільки Т. Червінський розглядає, передусім, академічний плагіат, то наголошує: «в цій царині необхідно усвідомлювати існування “дуже делікатної межі” між плагіатом і правомірним запозиченням чи належно оформленим цитуванням; а також те, що плагіатом тут виступає не лише привласнення цілого чужого твору чи його фрагмента, а й: 1) цитування без виразного засвідчення, що це цитата (тобто без використання зовнішніх ознак цитат – лапок, якщо цитату подано упідбір; наявності верхніх/нижніх відбивок, шрифтових виділень (наприклад, курсиву), зміни ширини верстки, розміру кеглю шрифтів і самих шрифтів для великих за обсягом цитат. – *O. P.*); 2) цитування з недотриманням вимог дозволеного цитування (ми би говорили тут, приміром, про перенасиченість тексту цитатами або про цитування за цитатою. – *O. P.*); 3) привласнення концептуальних, уже опублікованих, думок і висновків, після їх рерайту, без визнання оригінального внеску іншого автора» [704, s. 10].

Російський вчений М. Гельфандт виділяє «сіру зону», до якої відносить такі **види** плагіату: «1) використання стандартних оглядів літератури, які мігрують із тексту в текст у межах однієї дослідницької групи; 2) внесення співавторами одного й того ж самого тексту в різні дисертації без виділення особистих здобутків; 3) запозичення з різноманітних звітів чи інших колективних праць, які (запозичення), по-перше, складно виявити, а, по-друге, неможливо виділити конкретний внесок дисертанта» [55, с. 206].

Австралійська дослідниця Дж. Іст (*Julianne East*) розглядає проблему плагіату в академічній культурі загалом і в співвідношенні з академічною чесністю зокрема та виділяє такі **види** студентського і викладацького плагіату: «1. Студент залучає когось до написання есе, а потім передає це есе для оцінювання (йдеться про купівлю робіт). 2. Студент бере дисертацію з бібліотеки і копіює структуру та стиль, а також використовує ті самі посилання. 3. При публікації роботи студента його викладач вказаний як автор, незважаючи на те, що він не брав участі в дослідженні або написанні (ми б схарактеризували це як примус до співавторства). 4. Студент складає абзац, вибираючи короткі фрази з декількох джерел і комбінуючи їх разом, так що цей текст звучить академічно (йдеться про компіляцію, мікс). 5. Автор використовує цілий абзац як цитату і дає повне бібліографічне посилання (тут ми б говорили про перенасиченість тексту цитатами – такі тексти ми винесли в групу «тексти з ознаками девіацій»). 6. Викладач читає статтю, а потім переписує її, змінивши деякі слова, зокрема – використовуючи синоніми, дещо змінюючи граматику та вносячи різні приклади (йдеться про рерайттинг як одну з технологій плагіату). 7. Група студентів працює разом і створює окремі частини роботи, які мають однакову організацію (архітекtonіку) та ідеї» [692].

У посібнику «Запобігання плагіату» (*Plagiarism Prevention*), виданому університетською (*University of Wisconsin-Platteville*) бібліотекою Карманн (*Elton S. Karrmann Library*), із посиланням на «Західну енциклопедію американського законодавства» (*West's Encyclopedia of American Law, 2004*) плагіат визначено як «крадіжку чи використання стилю або ідей інших людей як власних» [731], зазначено, що «в основі плагіату може бути незаконне присвоєння будь-якої форми письмових, музичних і візуальних образів; <...> не обов'язково копіювати всю роботу <...> – достатньо взяти значну частину матеріалу, захищеного авторським правом. Так, наприклад, плагіат може містити копіювання мови або ідей іншого прозаїка, складання нової пісні, що значною мірою заснована на чужій музичній композиції, або копіювання малюнка чи фотографії іншого митця» [731]. Також виділено такі **види** плагіату: «1) повне копіювання;

2) перефразування без посилання на джерело (простої зміни слів недостатньо); 3) неспроможність послатися на джерело цитати; 4) неправильне цитування; 5) змішування авторських і власних слів; 6) цитування абзацу без вказівки на те, що від кого чи звідки походить; 7) неспроможність задокументувати інтерв'ю; 8) завантаження офіційного документа з Інтернету, зміна мови або даних, а потім представлення його з науково-дослідною роботою як допоміжного матеріалу; 9) несанкціонована сумісна праця над завданням, що (як передбачалось) мало б бути самостійним дослідженням» [731].

Elsevier виділяє такі **форми** плагіату: «1) дослівне копіювання або відтворення слово в слово, повністю або частково, без дозволу й посилання на першоджерело; 2) значне (істотне) копіювання, при якому відтворюється значна частина роботи, без дозволу й посилання на першоджерело; істотність визначається кількісно та якісно; під кількістю розуміють відносну величину скопійованого тексту пропорційно до обсягу всього тексту (наприклад, М. Вронський працював із текстами, відсоток плагіату яких становив 70–90 %); під якістю – зміст, смислове навантаження сплагіаченого фрагмента (наприклад, порівняно короткий, але миттєво впізнаваний уривок із музичного твору; або, додамо, уривок тексту, в якому викладено концептуальну ідею); 3) перефразування – копіювання твору або його уривка без точного відтворення слів (рерайтинг як варіант)» [722].

Професор писемності та риторики Сиракузького університету (штат Нью-Йорк) Р. Мур-Говард (*Rebecca Moore Howard*) дає описове визначення плагіату: «Плагіат – це представлення слів або ідей джерела як своїх власних. Плагіат відбувається, коли автор не поставив лапок для точних цитат; не послався на джерела своїх ідей; або запозичив звороти з джерел, змінивши граматику або вибір слів» [726, р. 799] – і виділяє три **форми** плагіату.

1. «Шахрайство – запозичення, купівля або отримання іншим чином роботи, написаної кимось іншим, і представлення її під своїм іменем» [726, р. 799].

2. «Відсутність посилання – це написання власної роботи з внесенням до неї уривків тексту, скопійованих з роботи іншого автора (опублікованої чи ні, із

друкованого або електронного джерела) без вказування (а) приміток під текстом, кінцевих виносок або посилань у дужках, які цитують джерело і (б) лапок або відступу друкованого блоку (йдеться про спосіб виділення великих за розміром цитат. – *О. Р.*), щоб вказати, що саме було скопійовано з джерела» [726, р. 799].

3. «“Клаптикове письмо” (patchwriting) – написання уривків тексту, що містять парафрази надто близькі до тексту (тобто незначний рерайт); вони є плагіатом, незалежно від того, чи наведено примітки під текстом, кінцеві виноски чи посилання в дужках, які цитують джерело» [726, р. 799].

Проте вчена зазначає, що «клаптикове письмо» не завжди є формою академічної нечесності, оскільки до нього можуть вдаватись учні та студенти, які не вміють робити грамотні парафрази через нерозуміння тексту й ідей оригінальної роботи або не знають правил цитування та оформлення посилань [726, р. 799–800].

Формами академічного плагіату дослідниця Т. Павленко називає: «1) *копіювання* – дослівне відтворення й оприлюднення під своїм іменем опублікованого раніше тексту іншого автора (тут мусимо зауважити, що, оскільки йдеться про повний плагіат, не слід говорити лише про опубліковані тексти як джерело присвоєння, тому що, як засвідчив аналіз емпіричного матеріалу, зібраного М. Вронським, дослівно плагіатять і тексти на правах рукописів, наприклад, *skrypty* – курси лекцій, і самі рукописи. – *О. Р.*); 2) *парафраза* – перефразоване відтворення матеріалів без належно оформленого посилання на оригінального автора; 3) *компіляція* – робота, створена на основі компонування текстів, опублікованих раніше іншими авторами, без творчого опрацювання або зазначення авторства; 4) *самоплагіат* – відтворення без посилання на джерело інформації власних раніше опублікованих текстів» [193].

О. Сичивиця пропонує дуже образну (сказати б – по-львівськи вишукану) класифікацію плагіату, виділяючи (без маркування «види», «форми», «типи», «дії» чи «способи»): «1) ординарний (дослівний, явний); 2) сором’язливий (йдеться про рерайт); 3) “джентельменський” (мається на увазі мікс правильно оформлених цитат і некоректних текстових запозичень); 4) критиканський (плагіатор, під маскою критика, по суті привласнює ідеї автора (О. Сичивиця

наводить приклад енгельсівського “Анти-Дюрінга”, де представлено аналіз запозичень і думок Гегеля німецьким філософом Є. Дюрингом) [466, с. 41]; 5) примус до співавторства, у межах якого виділяються “силовики” [466, с. 42] (повноцінні узурпатори [466, с. 43]) і “спритники”» [466, с. 42].

У «Практичному антиплагіатному керівництві», підготовленому в межах Проекту «Кваліфікація якості в Університеті» (*Kwalifikacja jakości w Uniwersytecie*) на базі Університету ім. Кардинала Стефана Вишинського у Варшаві (*Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie*) за фінансової підтримки ЄС, так само виділено два узагальнені *typy* плагіату: 1) *jawny* (німецький відповідник терміна тотальний чи абсолютний) – є «свідомим використанням чужого повного тексту або його частини із приписуванням собі його авторства» [734, s. 2]; 2) *przykryty* – є «використанням чужого твору у зміненій формі (вживання синонімів – синонімайзинг, зміна будови речень, черговості представлення думок), від чого він не перестає бути плагіатом, оскільки такий текст не містить оригінальних думок, а лише копіює чужі роздуми, концепції, класифікації без зазначення джерел їхнього походження. Цей вид плагіату можна назвати “крадіжкою ідей”» [734, s. 3–4]. До різновидів прихованого плагіату відносять також прийом, коли використовуються фрагменти з робіт кількох авторів, але посилання дається лише на одного, таким чином створюється враження, ніби використано цитату і власні думки умовного «автора» (плагіатора) [734, s. 5], тобто маємо формулу «частковий плагіат+фальшування джерел». Принагідно мусимо зазначити, що коли йдеться про академічний плагіат (хоч студентський, хоч науковий), то він завжди становить собою лише один із виявів академічної недоброчесності, оскільки, зазвичай, поєднується з іншими недоброчесними практиками (фальшування, фабрикація) та з використанням текстів із ознаками девіацій (терміносполука запропонована О. Ромах) – перенасичення тексту цитатами, цитування за цитатами, «плагіат ідей». *Перекладний* плагіат подано як «вияв і явного (іншомовний текст перекладається дослівно й подається як власний), і

прихованого (використовується парафраза іншомовного тексту без зазначення автора і джерела) плагіату» [734, s. 6].

Автори методичного посібника «Плагіат у студентських роботах: методи виявлення та запобігання», вживають паралельно терміни «форма» і «тип», які, власне, можна в контексті нашого дослідження вважати синонімами, оскільки сам термін «тип» із грецької перекладається як «відбиток, форма, зразок» і першим словниковим значенням має дефініцію «зразок, модель або різновид, форма, яким відповідає певна група предметів, явищ» [480, с. 856]; і пропонують класифікацію *тунів* плагіату, яка ґрунтується саме на практиці вдавання до плагіату (способах вчинення плагіату) студентів, за трьома критеріями (класифікація вміщена на с. 7 у табличному форматі, тут цитуємо зміст таблиці із власними коментарями):

1. За наявністю умислу: 1) ненавмисний плагіат – в разі незнання вимог, яким повинна відповідати робота, або як такі вимоги виконати; 2) навмисний плагіат.

2. За формою відтворення: 1) прямий (відкритий) плагіат – пряме відтворення (відображення) чужого твору або його частини під своїм іменем; 2) завуальований плагіат – за умов, якщо текст твору зазнає несуттєвих змін шляхом заміни окремих слів та виразів їх синонімічними аналогами. При цьому форма твору в цілому не змінюється.

3. За наявністю вказівки джерела: 1) запозичення без вказівки джерела:

– «примарний автор» – автор видає виконану іншою людиною роботу за свою, не змінюючи її зміст (тобто йдеться про купівлю роботи або елементарне списування. – *О. Р.*);

– «фотокопія» – автор копіює значну частину тексту (але не весь текст) з одного джерела, не вносячи до нього змін (йдеться про привласнення авторства на значний текстовий фрагмент. – *О. Р.*);

– «натрапив на влучний матеріал» – робиться спроба приховати плагіат шляхом копіювання з декількох різних джерел, текст яких не змінюється, але автор пише свої перехідні фрази між частинами тексту (некоректне запозичення текстових фрагментів із робіт різних авторів, супроводжуване незначним, поверховим (неглибоким) рерайтом. – *О. Р.*);

– «погане маскування» – залишається зміст тексту джерела, але деякі формулювання замінюються (більш значний рерайт окремих фрагментів. – *О. Р.*);

– «праця ліні» – трудомісткий процес, у результаті якого інформація з різних джерел практично повністю перефразовується, пишеться в одному стилі (поглиблений рерайт; якщо говоримо про синонімічні заміни лексем без перефразування – то йдеться про синонімайзинг. – *О. Р.*);

– «вкрав у себе» – передбачає запозичення тексту з власних, більш ранніх робіт (йдеться про «авто-» чи «сомоплагіат», а точніше, за терміносполукою Г. Ульянової, «авторське дублювання наукових результатів». – *О. Р.*).

2) запозичення з вказівкою джерела:

– «забуте посилання» та «дезінформатор» – пов'язані з неправильним або помилковим оформленням посилань на джерело (відповідником у науковому плагіаті є фальшування джерел. – *О. Р.*);

– «занадто ідеальне перефразування» – якщо дослівна цитата не взята в лапки. Таким чином, у читача створюється неправильне враження про те, що автор привів свою оригінальну інтерпретацію поглядів, викладених у джерелі;

– «ідеальний злочин» – вчиняється, коли автор правильно наводить деякі цитати, а решту перефразовує. В результаті читач помилково думає, що перефразований текст є авторським аналізом цитованих думок (на нашу думку, зміст цього варіанта покриває зміст попереднього, в обох ідеться про зумисне введення читача в оману щодо оригінальності викладеного матеріалу. – *О. Р.*);

– «рясне цитування» або компіляція – відбувається з дотриманням усіх правил цитування та перефразування, але робота практично не містить оригінальних результатів авторського дослідження [480].

Це докладна класифікація і може бути дуже корисною з метою профілактики плагіату в студентському середовищі, оскільки, по суті, чітко демонструє студентам, чого слід уникати. Проте, водночас, мусимо висловити кілька зауважень.

Перше. Стосується змісту пропонованих видів. На наш погляд, про «ненавмисний» плагіат можна вести мову лише щодо школярів і студентів

(зокрема, молодших курсів, оскільки вже на етапі підготовки курсових робіт, не кажучи про дипломні, студенти отримують знання щодо вимог до робіт такого типу включно зі способами опрацювання наукової літератури та оформленням бібліографії), в усіх інших випадках слід говорити про свідомий (тут – навмисний) плагіат, який переслідує визначену корисливу (незалежно від того, буде вона виражатися в грошовому еквіваленті чи ні) мету.

Друге. Автори посібника, укладаючи наведену вище класифікацію, посилаються на матеріали І. Петренко та Є. Ніколаєва. Проте щодо І. Петренко, то розміщене посилання є неповним; щодо Є. Ніколаєва, то посилання наведене коректно, проте складається враження, що це саме Є. Ніколаєв розробив таку докладну класифікацію з оригінальними метафоричними назвами – «примарний автор», «праця ліні», «ідеальний злочин» тощо. Сам же автор одразу зазначає, що опрацював матеріали фахівців команди *TurnItin*, наголошуючи при цьому: «<...> в нашому суспільстві плагіат розуміється досить вузько, а саме як видавання чужого твору або його частини за своє – і, в принципі, все. На Заході ж академічна спільнота виробила більш розширене розуміння плагіату в науці, а рекомендації про те, як уникнути цього порушення норм наукової етики, достатньо докладні й великі за обсягом» [183]. Тобто тут слід було б або згадати про цей факт, або подати два посилання. Як це, наприклад, зробив І. Порало у справді ґрунтовній статті «Інтелектуальний капітал України в полоні плагіату» (2009), де він також уміщує названі види плагіату [222, с. 92].

Крім того, сам І. Порало виділяє чотири **види** плагіату за критерієм «виду діяльності та сфери застосування»:

«1) *професійний* – передбачає присвоєння інтелектуальних, творчих, професійних здобутків інших у професійних цілях (мета – авторитет, заробіток, нагороди, визнання тощо);

2) *освітньо-науковий плагіат* – присвоєння чужого інтелектуального майна виключно у процесі здобуття наукового ступеня, освітньої кваліфікації або визнання у цих напрямках;

3) *соціальний плагіат* – виникає у побутових відносинах. Він є тим самим що і «професійний» але не стосується фахової діяльності;

4) *нормативний плагіат* – привласнення законодавчих, юридичних, методичних, наукових, практичних напрацювань. Його особливість полягає у тому, що він є загальним, без приналежності до чогось або когось. Наприклад: привласнення програми розвитку пенсійної системи або оприлюднення за своїм авторством розробленої методики вирішення спорів у сімейному законодавстві» [222, с. 91].

Додамо, що автор не даремно в останньому виді подає номінему «напрацювання», бо, відповідно до пункту (в) ст. 10 Закону України «Про авторське право і суміжні права» самі «офіційні документи політичного, законодавчого, адміністративного характеру (закони, укази, постанови, судові рішення, державні стандарти тощо) та їх офіційні переклади» [269] об'єктами авторського права не є і, відповідно, де-юре не можуть бути сплагіачені.

Ми не даремно зазначили рік публікації статті І. Порала. Річ у тім, що працюючи над темою, нам прийшлося зіштовхнутись із такою проблемою, як плагіат матеріалів про плагіат. Початково це були матеріали мас-медіа (докладніше розглянемо це питання в іншому розділі), а потім – досить часто – в наукових статтях з юриспруденції. Закономірно, що ми намагаємося залучати найновіші публікації, тому в поле зору першочергово потрапляють тексти ближчі в часі. Так сталось із публікацією В. С. Петренка (на момент публікації статті – кандидат юридичних наук, доцент кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права Національного університету «Острозька юридична академія») «Поняття та види плагіату» (Часопис цивілістики. – 2013. – № 14. – С. 128–131), у якій нас зацікавило виділення чотирьох видів плагіату за критерієм сфери використання та класифікація п'яти форм плагіату. В цілій статті автор ніде не використовує лапки на позначення цитат, але після розміщення видів плагіату дає посилання на І. Порала, проте не зазначає конкретної сторінки оригіналу. Загалом стаття В. Петренка містить 5 позицій використаної літератури: Закон «Про авторське право і суміжні права», два енциклопедичних видання – Словник

Ф. Брокгауза й І. Ефрона та Большая советская Энциклопедия (БСЭ), а також 2 статті: С. Я. Матінченко «Інтелектуальна власність» та згадана вище стаття І. Порала. Виглядало дивним, що на підставі таких нечисленних джерел авторові вдалось представити таку розгорнену класифікацію. Тож ми звернулися до статті І. Порала (яка, між іншим, містить 20 використаних джерел, з-поміж яких є й посилання на відповідний закон, Ф. Брокгауза й І. Ефрона та БСЭ) і виявили, що згадана класифікація також належить І. Поралу, проте В. Петренко на нього не посилається. Крім того, ще один уривок видався нам знайомим, перевіривши, ми встановили, що він (лише трохи скорочений) є сплагіаченим фрагментом із посібника К. Горської (Афанасьєвої) (2006), посилань на яку нема ані в тексті, ані в переліку літератури. Означені приклади в порівняльній таблиці див. у Додатку А. Загалом же складається враження, що статті окремих юристів просто небезпечні для цитування, оскільки, процитувавши їх, можна стати мимовільним плагіатором.

Звісно, плагіатять не тільки юристи і не тільки українські – складно лише зрозуміти, якою логікою вони при цьому керуються, маючи (1) юридичну освіту й усвідомлюючи, що за плагіат існує, крім іншого, кримінальна відповідальність, і (2) розуміючи, що всі наукові статті викладаються у форматі PDF (або в інших форматах чи й просто відскановані) в Мережу, тобто будь-хто (не лише фахівець певної галузі чи сама жертва плагіату) може встановити факт його (плагіату) наявності.

Щоб не бути голослівним щодо твердження про плагіат юристів, наведемо приклад польського дослідника М. Вронського. Так, він розповідає такий випадок щодо плагіату юриста: колишній декан відділу права Гданського університету знайшов чудовий спосіб писати монографії та наукові статті. Він обирав студентів, які добре володіли англійською, давав їм визначені теми магістерських робіт і, після захисту останніх, вмщував значні за обсягом фрагменти їх у власній книжці і юридичних журналах. Плагіатора було викрито, оскільки одна з його колишніх магістранток почала працювати в гданській видавничій фірмі, яка спеціалізується на юридичній літературі, а тому відстежує всі профільні видання. Коли жінка опрацьовувала нову статтю декана, то зрозуміла, що читає, по-суті,

власну магістерську. За кілька днів у двох чергових статтях вона знайшла значні текстові запозичення з магістерської своєї приятельки (майже 90 % роботи), яка на той момент працювала в Гданській районній прокуратурі. Обидві жінки були обурені й подали скаргу в прокуратуру. Сам університет не вчинив жодних дисциплінарних проваджень, а оперативно звільнив декана за згодою сторін, однак прокуратура розслідувала справу, знайшла докази плагіату й передала справу в суд. По кількох роках судового провадження, Гданський суд визнав професора винним у плагіаті й покарав його значним штрафом [723].

Але продовжимо розгляд видів плагіату.

Дослідниця І. Литвинчук, аналізуючи проблеми академічного плагіату, у 2014 р. говорить про *форми* його, називаючи крадіжку, запозичення фрагментів, рерайт, парафраз і компіляцію [155]. Однак, на наш погляд, перші дві позиції можна віднести до видів плагіату, а наступних три – до технологій, оскільки вони передбачають здійснення певних операцій, що дають змогу досягнути визначеного результату. Наступного ж, 2015 р, І. Литвинчук запропонувала авторську класифікацію вже *видів* академічного плагіату за шістьма критеріями, спираючись, крім інших, і на класифікацію авторів згаданого вище навчального посібника за редакцією Н. Стукало (класифікація представлена в табличному форматі, тут послідовно цитуємо зміст таблиці), проте ця класифікація стосується академічного середовища в цілому (школярі – студенти – науковці):

1. За характером дій: 1) навмисний – плагіат з усвідомленням наслідків; 2) ненавмисний – плагіат, вчинений внаслідок незнання вимог, які ставляться до певного виду робіт в академічному середовищі.

2. За сферою вчинення: 1) «школярський» – крадіжка результатів інтелектуальної праці в процесі здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня; 2) професійний – крадіжка результатів інтелектуальної праці в процесі здійснення науково-педагогічної діяльності, здобуття наукового ступеня або вченого звання.

3. За суб'єктним складом: 1) традиційний (класичний) – недозволене запозичення результатів інтелектуальної праці однієї особи іншою; 2) автоплагіат – використання власних раніше оприлюднених праць; 3) вимушене співавторство

– включення докторантами, аспірантами, студентами тощо своїх наукових керівників до складу співавторів твору.

4. За рівнем майстерності плагіатора: 1) аматорський – плагіат особи, що не має відповідних навичок; 2) плагіат «спеціаліста» – плагіат автора, здатного маскувати запозичення, або такого, що бажає приховати інформаційні джерела.

5. За мотивами здійснення: 1) меркантильний – плагіат з метою отримання комерційної вигоди, додаткового заробітку; 2) плагіат «Нарциса» – плагіат з метою здобуття авторитету, визнання серед колег.

6. За методикою реалізації: 1) прямий (відкритий) – пряме відтворення чужого твору або його частини під своїм іменем:

- грубий – привласнення цілого твору або його значного за обсягом розділу;
- негрубий – привласнення незначного за обсягом фрагменту твору (на рівні цитати);

2) латентний (завуальований) – замасковане відтворення результатів інтелектуальної праці іншої особи під власним іменем:

- запозичення з маскуванням шляхом внесення до твору несуттєвих змін: а) маскування способом синонімізації чужого тексту (синонімайзинг. – *O. P.*); б) маскування шляхом насичення чужого тексту власними коментарями, перехідними фразами;

- запозичення з некоректними посиланнями на джерело: а) «дезінформація» (неправильне вказування джерел інформації); б) «ідеальний злочин» (частково правильне наведення цитат з паралельним парафразуванням інших, що створює хибне враження проведення авторського аналізу чужих думок) [156, с. 225].

На нашу думку, на сьогодні це найбільш докладна класифікація академічного плагіату, проте деякі категорії потребують уточнення, йдеться, зокрема, про «автоплагіат» (ми розглянемо цей вид окремо трохи згодом) і «вимушене співавторство»: ця категорія не покриває всіх варіантів учинення плагіату між співавторами, оскільки, крім примусового внесення в число співавторів, існує, як мінімум, ще примусове вилучення з числа співавторів, а також присвоєння авторства результатам праці співавтора без відома чи згоди останнього або з його

відома та за його згоди, що, проте, не змінює факту вчинення плагіату. Наприклад, у РФ, як підкреслює російський дослідник М. Фірсов: «Згода автора на присвоєння іншою особою авторства на його твір не усуває кримінальної відповідальності за вчинене діяння, оскільки право авторства є фундаментальним, невідчужуваним і таким, що не передається [іншій особі], а відмова від нього нікчемна [така, що не має жодного значення]» [654, с. 11].

Крім того, потрібно також зауважити, що *значимість* «прямого (відкритого)» плагіату не може, на нашу думку, опиратися лише на обсяг сплагіаченого тексту. Звичайно, має значення, відбулось привласнення 100 % чужого твору, 50 % чи 0,5 %. Проте не можна повністю погодитись із позицією І. Литвинчук, коли дослідниця говорить про плагіат на рівні цитати як про «негрубий». Річ у тім, що некоректно запозиченим уривком (на рівні цитати) може виявитись опис концептуальної ідеї всього твору, або висновки, або наукова новизна, або авторська методика реалізації дослідження. Тобто в дану позицію щодо «негрубого» плагіату потрібно внести уточнення, яке, на наш погляд, можна сформулювати так: «негрубий плагіат – це привласнення незначного за обсягом фрагменту твору (на рівні цитати)», крім випадків, коли означена цитата містить опис концептуальної ідеї всього твору, висновки, наукову новизну роботи, авторську методику реалізації дослідження чи текстову об'єктивацію іншого елемента, який самостійно не виступає об'єктом авторського права та, де-юре, не може бути визнаний плагіатом.

Також, розглядаючи «маскування шляхом насичення чужого тексту власними коментарями, перехідними фразами», слід брати до уваги, що «коментар» і «перехідна фраза» не є явищами одного порядку. На наш погляд, їх можна умовно поставити в один ряд лише тоді, коли коментар є емоційно-оцінним. Але початкове значення коментарю – це «система пояснень (приміток) до тексту в художньому творі, науковому виданні, публікації документальних матеріалів, мемуарів, щоденників, спогадів», він має бути «лаконічним, зручним для користування, враховувати новітні наукові погляди та концепції, словникові й енциклопедичні матеріали, довідки, що стосуються тлумаченого тексту» [157, с. 507]; крім того, коментар у наукових текстах може містити елементи аналізу.

Тобто віднесення наявності коментарю до ознак плагіату недоречне, бо тоді нам доведеться оголосити плагіатом кожен огляд літератури з теми в дисертаціях, оскільки він становить собою, по суті, суміш парафразів, «перенасичення цитатами» та коментарів з елементами аналізу. Тому, на нашу думку, згадане формулювання потрібно уточнити так: «маскування шляхом насичення чужого тексту власними *емоційно-оцінними* коментарями, перехідними фразами».

Російський учений А. Новіков відносить до *способів* плагіату такі: «1) пряме запозичення, викрадання чужих ідей; 2) вивідування програми досліджень іншого вченого для того, щоб випередити й першому отримати результат; 3) невизнання конструктивних досягнень іншого вченого відповідно до його очікувань; 4) несанкціоноване копіювання текстів, що зберігаються в електронній формі» [185, с. 445.].

У шведському посібнику з недопущення плагіату для студентів «Guiding students away from plagiarism / Hjälp studenterna att undvika plagiering» (2009) плагіатом визначаються такі *дії*: «1) видавання чужої роботи за власну; 2) використання чужих ідей і напрацювань без посилання на авторів; 3) використання перефразованих чужих матеріалів із метою введення в оману читача щодо власного авторства; 4) невиділення в тексті цитат» [703].

Покликаючись на Інтернет-словник Міріам Вебстер (*Merriam-Webster online dictionary*), сайт *plagiarism.org* класифікує як плагіат такі *дії*: «1) вкрати та видати за власні ідеї та слова іншого; 2) використати чужі матеріали без посилання на джерело; 3) здійснити літературну крадіжку; 4) представити як нові й оригінальні ідеї чи продукти, взяті з існуючого джерела» [749]. Тобто, плагіат є «актом шахрайства (шахрайством), що охоплює крадіжку чужої роботи й обман інших щодо цієї роботи» [749]. Таке ж визначення плагіату подає й сайт Міжнародного центру академічної доброчесності: «використання чужої роботи чи ідеї, видаючи їх за власні» [751].

Автори статті «Огляд і порівняння засобів для виявлення плагіату» (*Overview and Comparison of Plagiarism Detection Tools*) розглядають плагіат в Інтернеті і кваліфікують його як «один із електронних злочинів, таких як злам комп'ютера,

комп'ютерні віруси, спам, фішинг, порушення авторських прав та інші», наголошуючи, що «плагіат визначається як дія із заволодіння або спроба заволодіння чи використання (повністю або частин) роботи іншої людини, без посилань або цитування цієї особи як власника роботи. Він може охоплювати безпосередній копіпаст, модифікацію чи зміну деяких слів оригінальної інформації з інтернет-книги, часопису, газети, наукового дослідження, журналу, особистої інформації та ідеї» [696].

Отож на основі розглянутих класифікацій плагіату, які ми прагнули згрупувати за маркуванням самих авторів на «види», «форми», «типи», «дії» та «способи», можна стверджувати таке:

1. Три перші названі терміни науковці вживають як синоніми, тому ми будемо говорити про *види* (*вид* ми розуміємо як підрозділ, який об'єднує низку предметів, явищ за спільними ознаками) плагіату; два останні терміни теж вживають як синоніми, ми будемо послуговуватись терміном «*спосіб*» (*спосіб* ми розуміємо як дію, прийом, систему дій, що дає змогу досягти чого-небудь, щось здійснити); у контексті нашого дослідження ми говоримо про способи вчинення плагіату, які дають змогу вдатися до того чи іншого виду плагіату з використанням тієї чи іншої технології плагіату.

2. Поділ плагіату на окремі види здійснюється найчастіше за такими критеріями: 1) за способами вчинення; 2) за методикою реалізації; 3) за технологією (хоча самим терміном «технологія» ніхто не послуговується); 4) за обсягом привласненого матеріалу; 5) за ступенем автентичності текстів / за формою відтворення; 6) за сферою вчинення; 7) за наявністю умислу; 8) за наявністю вказівки джерела; 9) за характером дій; 10) за суб'єктним складом; 11) за рівнем майстерності плагіатора; 12) за мотивами здійснення; 13) за об'єктом посягання; 14) за категорією результатів інтелектуальної діяльності; 15) за особою плагіатора.

3. Узагальнювальні класифікації за кількома критеріями запропонували І. Литвинчук, Г. Ульянова, автори методичного посібника «Плагіат у студентських роботах».

4. У розглянутих класифікаціях відсутній такий вид як *тайпсквотинг* або *кіберсквотинг* (англ. cybersquatting).

5. У різних класифікаціях до *видів* плагіату відносять такі явища як «плагіат ідей» (ідея не охороняється авторським правом), парафраз/парафразування, компіляція, копіпаст, рерайтинг, перенасичення цитатами (усі – технології, зокрема й плагіату), «самоплагіат»/автоплагіат (до 2017 р. де-юре – не плагіат, у 2017 р. в новому Законі України «Про освіту» «самоплагіат» подано як одне з порушень академічної чесності [272]), фабрикація, фальсифікація (види академічної недоброчесності, як і плагіат – явища одного порядку, а не різновиди плагіату) – які суто «видом плагіату» не є – тому нижче ми розглянемо їх окремо.

6. Аналіз класифікацій і видів плагіату засвідчив ще одну проблему – потребу термінологічної точності. Так, ми зіштовхуємось із такими аспектами: 1) багаторазове дублювання, що виникає внаслідок послуговування різними науковцями термінами, прийнятими в різних країнах (при цьому слід пам'ятати, що саме поняття «плагіат» не скрізь є поняттям юридичним, як, наприклад, у Польщі) – українське «повний плагіат» відповідає англійському «Clone» (класифікація *TurnItIn*) і польському «plagiat całościowy» (класифікація професора Й. Сеньчило-Хлябіч); републікація/білий копіпаст; 2) використання синонімічних термінів, що позначають суперечливе поняття, як, наприклад, Recycle, Self-Plagiarism, самоплагіат, автоплагіат, «авторське дублювання наукових результатів» (термінологічна сполука, введена Г. Ульяновою [504, с. 370]); 3) відсутність українських термінів на позначення понять, що мають визначення в англійській, наприклад, тайпсквотинг (від англ. typosquatting, typo – опечатка + cybersquatting, від squatting – самовільне заселення) – «зумисне копіювання оригінального url з несуттєвими відмінностями» [488]; 4) сплутування понять, найчастіше – ототожнення фальсифікації і фабрикації, а також віднесення їх до видів плагіату.

2.1.1. Способи вчинення плагіату

Згадувана вище Й. Сеньчило-Хлябіч у ґрунтовній статті «Відповідальність викладачів ВНЗ, докторантів і студентів щодо вдавання до плагіату» (*Odpowiedzialność nauczycieli akademickich, doktorantów i studentów z tytułu popełnienia plagiatu*) [740], крім загальноприйнятих у польській науці видів плагіату, які ми навели вище, зосереджує увагу на *способах* вчинення плагіату [740, s. 138]. Також вчена проаналізувала доробок за 2002–2009 рр. «łowca plagiatów» М. Вронського (*Mareka Wrońskiego*) [723] опублікований у так само згадуваному нами часописі *Forum Akademickie* і на основі цього уклала «відкритий каталог найбільш уживаних способів плагіату, до яких вдаються студенти, докторанти (тут – здобувачі ступеня кандидат наук. – *O. P.*) й викладачі вищих шкіл» із 15 позицій. Тобто йдеться про способи вчинення академічного плагіату. Перелік і опис їх ми наводимо в нашій монографії [316, с. 159–162]. Ці приклади ми узагальнили за такими критеріями: 1) суб'єкти-фігуранти плагіатних справ; 2) джерело плагіату; 3) мета присвоєння авторства (використання). Отримані дані було представлено в таблицях, винесених у додатки (тут див. Додаток Б).

Доктор М. Вронський займається викриттям плагіаторів од 1997 р. Першим «клієнтом» був професор біохімії А. Єндрічко (*Andrzej Jendryczko*) зі Шлоуської медичної академії в Катовіцах. Як з'ясувалося, він опублікував 49 сплагіачених статей [723]. Від 2001 р. М. Вронський веде постійну рубрику *Z archiwum nieuczciwości naukowej* у часописі *Forum Akademicki*. У його зібранні 9,5 тисяч (станом на червень 2013 р.) прикладів наукової недоброчесності (переважно плагіату) з цілого світу. Вчений наголошує, що у ВНЗ не хочуть оприлюднювати плагіатні справи через те, що бояться втрати престижу навчального закладу. З-поміж причин вдавання до плагіату називає дві найчастіші: «1) невиконання роботи вчасно й представлення чужої роботи як своєї; 2) незнання правил належного цитування і підготовки грамотного парафразу; зауважуючи, що значно рідше трапляються такі: 1) піратський плагіат (тобто повна крадіжка чиеїсь

праці); 2) присвоєння теми дослідження; 3) крадіжка чужих наукових даних; 4) примус до співавторства; 5) фальшування чи фабрикація результатів» [723].

М. Вронський зібрав величезний за обсягом, сумлінно документований емпіричний матеріал щодо вчинення плагіату й інших проявів академічної недоброчесності. По суті, він багато років веде своєрідну хроніку, чітко відповідаючи на основні питання щодо об'єктів плагіату; осіб плагіаторів і жертв вчинення плагіату (із докладною інформацією щодо кар'єр, професійних зацікавлень, порушень, вчинених у сфері права чи етики, конфліктів інтересів усіх дійових осіб тих чи інших справ); підстав вчинення плагіату; перебігу дисциплінарних, цивільних і кримінальних проваджень щодо осіб, які вчинили плагіат; вироків суду; висвітлення плагіатних скандалів у пресі; поведінки адміністрацій університетів, задіяних у плагіатних скандалах; діяльності *Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów* (Центральна комісія ступенів і звань, польський відповідник української ВАК/ДАК) тощо. Дослідник публікує лише перевірену інформацію, повертаючись до тих чи інших плагіатних справ, якщо вони тривають (не завершені). Саме матеріали такого плану, зібрані дослідниками під час «ручної перевірки» (на противагу використанню спеціальних комп'ютерних програм для виявлення плагіату й інших текстових збігів) можуть стати підставою для укладання реєстру видів і технологій плагіату та способів його вчинення. Тож ми вирішили продовжити починання Й. Сеньчило-Хлябіч, оскільки на сьогодні в українській науці немає схожого переліку, а він потрібен для чіткого визначення способів учинення плагіату в справах, що стосуються порушення авторських прав та етичних приписів, а також академічної доброчесності. Нами було проаналізовано всі публікації М. Вронського в часописі *Forum Akademickie* за період 2010 р. – початок 2017 р. (загальна кількість – 78 матеріалів) і на їхній основі визначено 50 способів учинення плагіату.

Основну увагу М. Вронський приділяє проблемі плагіату, водночас він розслідує й представляє на розсуд громадськості й наукової спільноти всі вияви академічної недоброчесності. Зокрема, науковець піднімав проблему використання фальшивих дипломів [760, 786]; захист відверто слабких дисертацій

[762, 815, 827]; фальшування статей (ідеться про виготовлення відбитка статті нібито у верстці журналу, за умови, що в самому журналі цієї статті нема) [830]; введення в оману наукової спільноти (кандидатська дисертація, що отримала негативні рецензії та була відправлена на доопрацювання в одному університеті була захищена як нова оригінальна робота в іншому) [755, 798]; виготовлення дисертацій на замовлення професором польських ВНЗ [767]; виготовлення та купівля, захист куплених дисертацій, які містять значний відсоток плагіату чи є суцільним плагіатом, у іншій країні (тут – у Словаччині) [770]; проблеми, пов'язані із закордонними публікаціями, які подаються в пакеті супровідних документів кандидатських і докторських дисертацій, зокрема – це зазначення фальшивої дати видання наукового журналу чи збірника, неправдивих даних щодо наявності самої публікації, представлення фіктивного журналу, зазначення участі в неіснуючих конференціях [775, 803]; виготовлення і надання фальшивих рецензій до власних праць для публікації в рецензованих міжнародних виданнях (тут – для *Elsevier*) [804].

Розглядає науковець і неправдиві звинувачення в плагіаті (здебільшого, причиною їх є зведення рахунків, особливо тоді, коли неправдиво звинувачений раніше висував обґрунтоване (і згодом доведене) звинувачення в плагіаті проти «обвинувача» [778].

На основі аналізу матеріалів М. Вронського ми уклали поданий нижче перелік. Крім того, слід зазначити, що способи вчинення плагіату ми розглядали в окремій статті [311].

1. Привласнення в монографії значних текстових фрагментів із монографії іншого автора, зокрема й покійного [763, 768, 769, 783].

2. Плагіат монографії вже померлого автора, який виступав консультантом роботи плагіатора [770, 826].

3. Використання у докторській дисертації понад 50 % тексту із власної кандидатської [770].

4. Дослівний (повний) плагіат матеріалів з Інтернету [797].

5. Плагіат частин або цілих магістерських робіт науковими консультантами для власних дисертацій [754, 820].

6. Дослівний плагіат + поверховий рерайт з ідентичними посиланнями + запозичення 80 % бібліографії в кандидатській дисертації, присвяченій життю і діяльності певної особи, матеріалів збірника наукового симпозиуму, присвяченого цій особі (+ перекладний плагіат, оскільки збірник двомовний – польська/англійська) [800].

7. Прихований «автоплагіат» (тут ідеться про багаторазові самоповтори значних за обсягом шматків тексту в кожній наступній опублікованій книжці: М. Вронський наводить приклад робіт доктора наук Б. Кожируга (Bernarda Koziróga), професора Гуманістично-природничого університету в Кельце і водночас ректора Вищої теологічно-гуманістичної школи в м. Підкова Лісова) [800]; повний дослівний плагіат-переклад із опублікованої раніше енциклопедії без посилань + «автоплагіат» у докторській дисертації [764]; «автоплагіт» + дослівний плагіат значної частини чужої монографії у докторській дисертації [764]; «автоплагіат» (бакалаврська дипломна робота ввійшла повністю в кандидатську) [812].

8. Привласнення тексту магістерської роботи для монографії наукового керівника [800].

9. Дослівний плагіат у кандидатській дисертації з докторської переважної частини тексту (70 %) [756, 800]; повний плагіат кандидатської дисертації, «написаної» шляхом скорочення опублікованої раніше дисертації доктора наук з ідентичною темою [814].

10. Дослівний плагіат у монографії із монографії іншого автора, супроводжуваний привласненням авторства на переклади, зроблені автором оригінальної праці (тобто подвійна інтелектуальна крадіжка – оригінального авторського тексту і вперше виконаних автором перекладів першоджерел) [790].

11. Мікс дослівного плагіату праць різних авторів у статтях [790] та монографіях на здобуття ступеня доктора наук [761, 806]; використання техніки

«patchwork plagiarism» – «зшивання» тексту з привласнених абзаців із праць інших авторів без лапок і посилань (тобто – компіляція) [815].

12. Привласнення творчої концепції і фрагментів тексту в статтях з опублікованих статей інших авторів [782].

13. Привласнення структури і фрагментів тексту в монографії з опублікованих статей і монографії інших авторів [822].

14. Дослівний плагіат і привласнення лабораторних (експериментальних) даних у докторських дисертаціях із медицини, що склало основу фальсифікації даних [805]; плагіат із різних джерел (компіляція) + фальсифікація та підтасування даних у дисертаціях із медичних наук [825].

15. Дослівний плагіат майже повного (80 %) тексту методичних рекомендацій іншого автора з іншого університету [813].

16. Дослівний плагіат розділів кандидатської дисертації для розділу в колективній монографії, профінансованій за рахунок грантових коштів [753].

17. Плагіат матеріалів із Вікіпедії в наукових статтях [809].

18. Привласнення авторства на ілюстративний матеріал у раніше опублікованій книжці (тут – ста рисунків) [809].

19. Дослівний плагіат у кандидатській дисертації значних частин тексту з інших кандидатських і монографій [807].

20. Плагіат значних фрагментів тексту в кандидатській дисертації із докторської дисертації наукового керівника [807, 825].

21. Дослівний плагіат у кандидатській дисертації статті іншого автора [752]; монографії іншого автора та статей з Інтернету [791].

22. Використання неправдивих бібліографічних посилань у докторській дисертації, запозичення бібліографії з праць інших авторів безвідносно до тексту дисертації (тобто з метою збільшення кількості позицій у списку літератури) [785].

23. Використання парафразів (оригінальних і перекладних текстів), анотування без посилань і дослівного плагіату в докторській дисертації) [785].

24. Повний дослівний плагіат-переклад вузькоспеціалізованої іншомовної книжки, опублікованої раніше в іншій країні [764, 822]; повний плагіат-переклад іншомовної дисертації, захищеної в іншій країні (тут – кандидатська дисертація, перекладена з польської (захист у Польщі) іспанською й захищена в Наваррі (автономна область Іспанії), а потім диплом, отриманий на підставі спілагіаченої дисертації, був представлений для нострифікації у Польщі) країні [771]; повний плагіат-переклад у кандидатській дисертації іншої кандидатської дисертації іноземного автора (тут – австрійського), супроводжуваний отриманням гранту в розмірі 274 тис. злотих (станом на 26.04.2017 р це майже 2 млн гривень – 1 882 380 грн) [824].

25. Привласнення значних перекладених текстових фрагментів монографії іноземного автора (тут – плагіат-переклад із німецької) для докторської дисертації [781].

26. Плагіат-переклад іншомовної статті в книжці [794].

27. Плагіат-переклад іншомовних (тут – англomовних) статей [790]; зокрема й опублікованих в електронних наукових журналах [793].

28. Повний дослівний плагіат-переклад із опублікованої раніше енциклопедії без посилань + «автоплагіат» [764].

29. Плагіат-переклад статті іншого автора (тут – з мови оригіналу (польської) на англійську) з одночасним присвоєнням ілюстративного матеріалу (таблиці, графіки) [765].

30. Привласнення авторства значних фрагментів із неопублікованої статті та підручників (без посилань і лапок узагалі або з порушеннями правил цитування – посилання на джерело містилось у бібліографії, але жодним чином фрагменти чужих текстів не були позначені в роботі) в кандидатській дисертації [821].

31. Плагіат дослівний + незначний рерайт у монографії статті, опублікованої в Інтернеті (йдеться про інтернет-видання, а не про анонімну публікацію на кшталт реферату на замовлення) статті іншого автора, що є частиною захищеної магістерської [830].

32. Плагіат у книжці значних текстових фрагментів та ілюстративного матеріалу з раніше опублікованої книжки померлого автора [773].

33. Плагіат у книжці одним зі співавторів тексту кандидатської дисертації іншого автора (співавтори – магістр і кандидат наук, що був керівником магістерської праці, причому до плагіату вдався саме кандидат наук) [808].

34. Плагіат у науковій статті тексту статті іншого автора повністю та з поверховим незначним рерайтом, причому частина тексту містить спорадичні посилання на справжнього автора, а частина не містить, що створює оманливий ефект, ніби плагіаторові належать фрагменти, не взяті в лапки [817].

35. Дослівний плагіат у науковій статті тексту підручника іншого автора [817].

36. Приписування співавторства (тут – для здобуття ступеня доктора наук було представлено 10 статей (сукупність праць) на спільну тему; перша була виконана спільно з професором, коли здобувач був студентом молодших курсів, тож не міг виконати дослідження, представлене в статті; крім того, в цій статті жодним чином не виділено особистий внесок здобувача) [757].

37. Привласнення значних текстових фрагментів чужої докторської дисертації в підручнику [779].

38. Повний дослівний неприхований (явний) плагіат кандидатської дисертації і статей із трьох докторських монографій (причому тут робота плагіаторки – це проста послідовна компіляція із чужих робіт, що відображено навіть у змісті, а статті – це ті розділи із чужих монографій, які не ввійшли в основний текст) [787, 788].

39. Плагіат у кандидатській дисертації значних текстових фрагментів з опублікованих монографій інших авторів – дослівний і з незначним рерайтом (на рівні текстових зв'язок) [776].

40. Присвоєння доктором наук значних текстових фрагментів (від кількох до десятків сторінок без лапок і посилань) для власної монографії з рецензованої кандидатської дисертації [758, 772, 780, 801, 811].

41. Присвоєння авторства на графічні роботи інших авторів у кандидатській дисертації з мистецтвознавства [810].

42. Плагіат у докторській дисертації значних фрагментів тексту із кандидатської дисертації іноземного автора [828].

43. Привласнення авторства на огляд літератури, виконаний іншим науковцем (ідеться про цитування за цитатою без вказування джерела (тобто без використання формули «Цитуємо за...»), що створює враження, ніби «автор» сам опрацював першоджерела – таким чином відбувається введення в оману наукової спільноти) [823].

44. Недобросовісні запозичення в кандидатській дисертації (згодом опублікованій) із монографії іншого автора з використанням поверхового рерайту [816].

45. Плагіат матеріалів із колективної монографії (причому на основного окраденого, нині померлого, автора припадає 170 сторінок тексту) із незначними спорадичними скороченнями та поверховим рерайтом [789].

46. Присвоєння науковим керівником і рецензентом авторства на висновки досліджень, розрахунки і креслення, виконані магістранткою [759, 823].

47. Запозичення значних текстових фрагментів та ілюстративного матеріалу без посилань для науково-популярного видання із книжок інших авторів [766].

48. Повний плагіат у монографіях і статтях для отримання звання професора (чи ступеня доктора наук) наукових статей інших авторів [784, 795, 799].

49. Використання в кандидатській дисертації авторських фотографій без вказування імені фотографа [774].

50. Використання в кандидатській дисертації численних текстових запозичень (компіляція сплагіачених фрагментів) без посилань і належного оформлення як цитат із книжок та інтернет-джерел (тут: 10 % збігів у першому розділі, 25 % – у другому та 80 % – у третьому; зіставлення проводилося членами комісії персонально (ручний пошук)) [777, 818].

Узагальнення даних щодо суб'єкт-суб'єктних відносин див. Додаток В.

Слід звернути увагу ще на такий акцент у матеріалах доктора М. Вронського. Ми вже згадували щодо робіт М. Зубова та Т. Пархоменко, наскільки складно писати про плагіатні справи для мас-медіа так, щоб їх читали не тільки фахівці. М. Вронський не тільки часто вибудовує свої матеріали за принципами детективів зі скрупульозними розслідуваннями й багатьма сюжетними лініями, довідками й відступами, а й майстерно використовує стилістичні фігури та прийоми в заголовкотворенні: фразеологізми, зокрема й трансформовані, словогру, оксиморони, антитези та ін., що, безперечно, привертає увагу читачів. Наведімо кілька для прикладу: *Akademicka «pomrocność jasna»* («Академічне “сутінкове світло”») [753], *Co ma wisieć, nie utonie...* («Що має бути повішене, не втопиться») [756], *Habilitacja z prawa na lewo* («Габілітація з права “на ліво”»), йдеться про використання (купівлю) чужої докторської дисертації) [762], *Jak sprawę załatwić, aby jej nie załatwić* («Як вирішити справу так, щоб її не вирішити»), тут йдеться про те, щоб покарати плагіатора так, аби його не покарати, тобто про позірність справедливості) [765], *Klonowane doktoraty w sądzie* («Клоновані докторати (кандидатські дисертації) в суді») [767], *Koniec słowackiego eldorado?* («Кінець словацького ельдорадо?»), тут про потік плагіатних дисертації, виготовлених у Словаччині, в Польщу) [770], *Oszust w prawniczej todze* («Ошуканець у мантії юриста»), тут мається на увазі суддівська мантія) [786], *Plama na gronostajach* («Пляма на горностаях»), йдеться про плагіат у високопосадовця, алюзія на царську особу) [797], *Ślepa, akademicka Temida* («Сліпа академічна Феміда», це варіант: як покарати плагіатора, не караючи його) [806], *Smutny obraz rzeczywistości* («Смутний образ реальності») [808], *Triumf i porażka doktoranta* («Тріумф і поразка докторанта», тут – кандидата наук) [816], *Znikający artykuł* («Зникаюча стаття») [830].

Повертаючися до способів вчинення академічного плагіату (йдеться про наукові роботи здобувачів ступенів), зазначимо, що розгорнений відкритий список можна укласти й на основі даних, отриманих українськими дослідниками. Наприклад, на основі текстових файлів, розміщених у спільноті «Плагіат» у Facebook (<https://www.facebook.com/groups/plagiat/>; ми опрацювали 43 текстові файли, всі, що були викладені в групі на момент нашого аналізу; діяльність самої групи докладно розглянемо в іншому розділі), що містять аналіз сплагіачених

наукових робіт, здійснений доктором наук за двома спеціальностями («Журналістика» та «Теорія літератури») Е. Шестаковою:

1) привласнення (дослівний плагіат) значних за обсягом (або й повного обсягу) фрагментів із робіт українських авторів (автореферати, статті);

2) плагіат-переклад роботи іноземного автора (статті, монографії, захищені дисертації);

3) плагіат-переклад роботи колективу іноземних авторів;

4) некоректні запозичення форми викладення ідей, структури, системи аргументації із захищених дисертацій іноземних авторів;

5) плагіат фрагментів перекладних текстів (оригінал – англійською, мова перекладу – російська, мова сплагіаченого матеріалу – українська) із фальсифікацією джерел (неіснуючі або неповні посилання чи посилання на англійське першоджерело тоді, як наводиться сплагіачена цитата, перекладена з російської);

б) «множинний» плагіат – привласнення значних за обсягом фрагментів тексту іноземного автора чи колективу авторів двома (кількома) плагіаторами водночас.

Цей перелік можна продовжити на основі текстових порівнянь, виконаних доктором філософських наук Т. Пархоменко щодо докторської дисертації К. Кириленко [198]:

7) розміщення чужого тексту повністю у власній дисертації із фальшуванням джерел (до чужого тексту додаються «посилання» на власні попередні роботи);

8) присвоєння графічного матеріалу (схеми, рисунки, таблиці) без зазначення джерел; крім того, варто додати способи вчинення плагіату, виділені самою Т. Пархоменко у згаданій дисертації в іншому опублікованому матеріалі [196]:

9) привласнення положень, винесених на захист іншою людиною (наукова новизна) і, відповідно, наукового результату, із захищеної дисертації без зазначення джерела;

10) присвоєння результатів дослідно-експериментальної роботи;

11) дослівне копіювання методики іншого дослідника без посилання на нього (зауважмо, що йдеться не про використання однакових методів, а саме про принципи добору й авторську систему їх використання);

12) присвоєння визначень (дефініцій) інших авторів повністю або скопійованих визначень кількох авторів без посилання на них.

Розглянемо ще одну роботу Т. Пархоменко. У статті, присвяченій аналізу дисертації А. Яценюка «Організація системи банківського нагляду і регулювання в Україні» на здобуття вченого ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит; захищена 03.06.2004 в Українській академії банківської справи, м. Суми (вміщено фотографії текстових збігів), дослідниця виділяє такі способи вчинення плагіату:

- 1) дослівний переклад з англійської без лапок і посилань;
- 2) дослівний переклад з англійської із фейковими посиланнями;
- 3) дослівний плагіат із опублікованих навчальних посібників;
- 4) плагіат схем, розроблених іншими авторами;
- 5) представлення положень із чужих опублікованих підручників/посібників як власних розробок і рекомендацій у загальних висновках дисертації;
- 6) присвоєння рекомендацій, розроблених іншим дослідником і викладених в опублікованій монографії;
- 7) присвоєння концептуально важливих ідей;
- 8) присвоєння повного тексту чужої статті з ілюстративним матеріалом включно (графіки, діаграми, таблиці) [202].

На основі аналізу, виконаного О. Смирновим, кандидатом біологічних наук, активістом «Дисергейту», однієї зі статей О. Волосовця, доктора мед. наук, професора, чл.-кора НАМН України, який претендує на посаду голови НАЗЯВО [470], можна виділити такі способи вчинення плагіату:

- 1) присвоєння авторства на резюме статей інших авторів без посилань на них;
- 2) присвоєння значних текстових фрагментів – переписаних дослівно і з незначним рерайтом;

3) дослівний плагіат із фальшуванням даних і джерел (використання неіснуючих посилань);

4) значний текстуальний збіг табличного матеріалу;

5) дослівний плагіат текстових фрагментів, що містять опис концептуальних ідей;

б) некоректні цитування, при яких одні фрагменти цитуються належно, а інші – з порушенням вимог (тобто без лапок чи інших засобів увиразнення, як-от – верхня/нижня відбивка, шрифтові виділення (інші гарнітура й розмір), інша ширина шпальти), що створює оманливе враження, нібито автори «новоствореного» тексту самостійно дійшли певних висновків, тоді як останні переписані зі статей інших авторів.

Розглянемо також аналіз текстових запозичень у докторській монографії О. А. Войцевої «Водогосподарська лексика польської мови: від давнини до сучасності» (Чернівці: Букрек, 2010. – 424 с.), виконаний М. Зубовим [100]. Означена монографія, за словами дослідника, «позиціонується як новітнє слово в славістичних дослідженнях», а «насправді є карикатурним симулякром, що ґрунтується на перекладному перелицюванні столітніх праць польських термінологів без належних посилань на їхні дослідження» [100, с. 1]. На основі матеріалів М. Зубова можна виділити такі способи вчинення плагіату:

1) дослівне запозичення емпіричного матеріалу (тут – лексичні одиниці – корабельна і морська термінологія та словотвірні моделі) із монографій і статей інших авторів;

2) дослівний плагіат-переклад значних за обсягом текстових фрагментів без посилань на авторів оригінальних текстів;

3) запозичення методологічного підходу польських дослідників, зокрема Е. Лучинського, без відповідних посилань;

4) запозичення текстових фрагментів, що містять опис концептуальних ідей (тут – етнолінгвістичних ідей Гданської термінологічної школи);

5) привласнення авторства наукових результатів.

Узагальнення даних див. Додаток Д.

Таким чином, опрацювання емпіричного матеріалу щодо випадків академічного плагіату на предмет виявлення й опису *способів* учинення плагіату дає нам підстави констатувати таке:

1. Укладений нами перелік не є вичерпним. У подальшому його буде уточнено й доповнено, оскільки чим більше позицій названо, тим простіше буде визначати плагіат. Крім того, слід брати до уваги і той факт, що, хоч одним людям (науковцям, суб'єктам, індивідам) і достатньо базових морально-етичних приписів і ціннісних настанов для того, аби (у найбільш загальному і спрощеному вигляді) розуміти: плагіат – це привласнення авторства чужого тексту чи фрагментів тексту, крадіжка, тобто дія аморальна й незаконна; іншим же потрібні чіткі приписи й деталізовані реєстри, як мінімум, із двох причин (із протилежними аксіологічними маркерами): 1) через потребу чітко класифікувати (визначати) власні дії, аби у жодному разі не припускатися плагіату і 2) для пошуку лазівок у Законі, тобто шляхів його обходу.

2. Наш реєстр, крім суто утилітарного призначення – полегшити працю людей, що мають справу з текстами професійно, дає уявлення про деструктивну винахідливість плагіаторів, але не до кінця демонструє масштабність задіяння людського чинника. Тому ми вирішили укласти таблиці суб'єкт-суб'єктних відносин в академічному доколаплагіатному дискурсі саме для увиразнення й унаочнення тотальності деструктивних зв'язків і впливового потенціалу плагіату, джерелом (впливу) якого є його (плагіату) соціальнокомунікаційна природа, оскільки і пандемія поширення плагіату, і рівень його патогенності були уможливлені варіантом розвитку соціальних процесів (передусім, тривале невизнання проблеми, а потім її толерування), обраним цивілізацією.

Таким чином, дані, узагальнені в таблицях суб'єкт-суб'єктних відносин в академічному доколаплагіатному дискурсі, демонструють, що будь-хто (будь-який суб'єкт академічного середовища) може вкрати/присвоїти будь-який академічний текст у будь-кого, а це породжує тотальну недовіру, тобто плагіат виступає чинником деструктивного впливу на академічне середовище не лише на рівні аксіологічному через девальвацію базових фундаментальних цінностей

академічної доброчесності (до яких ми будемо апелювати ще не раз) – чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності, мужності, а ще – гідності, особистісного розвитку, оригінальності, творчості, поваги до інтелекту – чи морально-етичному через ігнорування основних приписів етичних кодексів (студента, викладача, науковця, професіонала певної галузі) чи норм моралі; а й на рівні психологічному – замість гордості від приналежності до елітарних спільнот (якими мають бути Університет у значенні Універсуму, символічної структури; наукова спільнота; колектив професіоналів тощо) спостерігаємо гіркоту від усвідомлення їхньої деградації чи редукції їх до структур маргіналізованих, профанації сакрального колись простору (Університет як храм науки), меркантилізація його (перетворення на «ще один» (один із ряду) бізнес).

3. На основі укладених відкритих реєстрів способів учинення плагіату можна виділити, толеровані соціумом, поведінкові моделі (див. Додаток Е).

4. Компаративний аналіз способів вчинення плагіату дає підстави стверджувати, що й українські, і польські науковці вдаються до практично однакових способів учинення плагіату, а це вкотре демонструє глобальність проблеми плагіату: поширення його, деструктивність впливу, необхідність профілактики передусім, оскільки жодна боротьба з плагіатом не допоможе, якщо не працювати на недопущення формування передумов для його (плагіату) процвітання й експансії в усі сфери.

5. На основі визначених способів учинення плагіату можна запропонувати таку **класифікацію наукового плагіату**:

За суб'єкт-суб'єктними відносинами:

- 1) класичний: плагіатор – жертва плагіату;
- 2) авторське дублювання наукових результатів (терміносполука Г. Ульянової – вживаємо замість «автоплагіат» чи «самоплагіат»);
- 3) співавторський: примус до співавторства, вилучення зі співавторів, присвоєння одним зі співавторів результатів праці іншого.

За об'єктом присвоєння:

1) текстовий матеріал (включно з об'єктивованими у тексті концептуальними ідеями, авторськими методиками, архітектонікою реалізованого в тексті задуму, бібліографією тощо);

2) ілюстративний: графіки, діаграми, таблиці, рисунки та ін.;

3) цифровий: розрахунки, формули та ін.

За джерелом присвоєння:

1) друковані видання: а) статті, б) книжкові видання та брошури (монографії (одноосібні та колективні), підручники, посібники, курси лекцій, методичні рекомендації, навчально-методичні комплекси), в) дисертації;

2) електронні видання: все, що може запропонувати Інтернет із базами даних включно.

За метою використання:

1) плагіат для статей;

2) для книжкових видань і брошур: монографії (одноосібні та колективні), підручники, посібники, курси лекцій, методичні рекомендації, навчально-методичні комплекси;

3) для дисертацій.

За використовуваною технологією:

1) копіпаст; 2) рерайт (рерайтинг); 3) компіляція (+ patchwork plagiarism); 4) умовний парафраз (коли текстовий фрагмент заявлений як парафраз, але насправді є плагіатом); 5) зумисне змішування правильно оформлених цитат і сплагіачених фрагментів із того ж джерела без посилань, лапок чи інших способів виділення чужого тексту.

За мовним критерієм: 1) плагіат мовою оригіналу; 2) плагіат-переклад.

За ступенем прозорості:

1) відкритий (явний, неприхований, дослівний);

2) завуальований (прихований, із використанням відповідних технологій).

За ступенем оригінальності джерела плагіату:

1) плагіат цілого тексту або частини першоджерела;

2) плагіат сплагіаченого тексту.

2.2. Тексти з ознаками девіацій

На початку розділу ми вже говорили, що йдеться про особливу групу текстів, що балансують поміж плагіатом і не-плагіатом: де-юре вони не є плагіатом, але де-факто містять ознаки етичних проступків і аксіологічних перверсій, а суб'єкти, що практикують їх, виявляють ознаки девіантної поведінки, яка «відрізняється від тієї, що вважається нормальною або прийнятною в суспільстві» [485, с. 230]. На позначення цієї групи текстів дослідниця О.Ромах (канд. наук із соц. комунікацій) запропонувала термінологічне словосполучення «тексти з ознаками девіацій», яким ми й будемо послуговуватися. Також слід зазначити, що про тексти означеного сегменту ми писали в окремій статті («Тексти з ознаками девіацій» [313]).

2.2.1. «Плагіат ідей»

Явище плагіату ми розуміємо передусім як соціальнокомунікаційне і вважаємо агресивну експансію його в усі сфери життєдіяльності суспільства закономірним наслідком соціального розвитку. Водночас, ми беремо до уваги, що плагіат досліджений насамперед як одне з видів порушень авторського права, а також як етичне порушення і вияв деструктивної трансформації ціннісних орієнтацій і самих цінностей. Тому, інтерпретуючи плагіат у соціальнокомунікаційному вимірі, ми все одно спираємось на законодавчу базу (українську та міжнародну) в сегменті авторського права; праці українських і закордонних юристів, які розглядали проблему плагіату і, зокрема, можливість/неможливість віднесення ідей до охоронюваних об'єктів і, відповідно, визнання «плагіату ідей» як окремого виду; а також емпіричний матеріал, зібраний дослідниками щодо конкретних прикладів плагіату та оприлюднений через мас-медіа, оскільки самі ЗМК є: 1) платформою, на якій розгортається довколаплагіатний дискурс; 2) безпосередніми учасниками цього дискурсу як

борці з плагіатом і як плагіатори (чорний копипаст і плагіат матеріалів про плагіат).

Потреба ж розглянути співвідношення понять «ідея» та «плагіат» зумовлена кількома чинниками: 1) необхідністю наскільки можливо повно окреслити види, технології і прийоми плагіату, враховуючи різні підходи та критерії, якими послуговуються українські та зарубіжні науковці для визначення окреслених компонентів; 2) виникненням ситуацій у науковій, професійній (приміром, журналістика чи літературна творчість) або освітній діяльності, коли з'являється потреба в диференціації тих чи інших дій, окреслення їх як плагіату або ж ні; 3) існуванням суперечливості в розумінні кореляції концептів «ідея» та «плагіат» у науковому, освітньому та професійних середовищах. Щодо останнього, то слід звернути увагу на таке. У п. 14 Порядку присудження наукових ступенів є таке формулювання: «У разі виявлення текстових запозичень, використання ідей, наукових результатів і матеріалів інших авторів без посилання на джерело дисертація знімається з розгляду незалежно від стадії проходження без права її повторного захисту» [271]. Тут не вживається термін «плагіат», але йдеться саме про нього. А от словосполучення «використання ідей» наявне як підстава для санкцій (зняття дисертації з розгляду), хоч українське законодавство однозначно засвідчує, що ідеї авторським правом не охороняються [269, 669]. Тобто існує суперечність, яку потрібно проаналізувати. Ще одна суперечність виникає у процесі рецепції явища плагіату, зокрема в середовищі творчої молоді, передусім, майбутніх журналістів. Приміром, під час цільового й експертного опитувань «Рецепція плагіату» [298, 307] окремі респонденти також вели мову про плагіат ідей, докладніше див. нашу монографію [316, с. 187–188]. Це може свідчити про недостатню поінформованість щодо суті й видів плагіату, з одного боку; а, з іншого, нерозрізнення недобросовісного використання чужих ідей і права на переосмислення й інтерпретацію ідей як невід'ємного складника права на творчість, сплутування елементів змісту і форми тощо.

Г. Ульянова слушно підкреслює, що «питання визнання плагіатом привласнення чужої ідеї» є «найбільш дискусійним» [504, с. 88]. Справді, ми

щодня стикаємось із низкою концептів – складників дискурсивних полів, суб'єктами яких є ми самі, як-то «фундаментальні, засадничі ідеї», «ідеї, що витають у повітрі», «авторські ідеї», «концептуальні ідеї» тощо. Наприклад, обмірковуючи проблему плагіату й намагаючись відійти від суто юридичного розуміння його, ми звернулися до поняття симулякра (див., приміром, розділ 1 нашої дисертації) і чесно вважали себе новатором у такій інтерпретації аж до грудня того ж 2016 р., коли координатор проекту «Інтелектуальні дискусії» І. Новоставська запросила на чергову дискусію, тема (№ 41) якої звучала так: «Плагіат. Імітація. Сурогат. Симулякр» (відеозвіт обговорення можна переглянути на *YouTube*, див., приміром [491]); пізніше натрапили на статтю М. Зубова «Одесский симулякр Гданьской терминологической школы, или Казус Войцевой» [100], згадувану вище; а ще пізніше – на згадувану в першому розділі працю Е. Шестакової «Обыкновенная история, или плагиат как проявление социальной власти» [678], у якій вчена, аналізуючи принципи функціонування «сміттєвих журналів», підкреслює їхній руйнівний вплив на соціум і зазначає: «Плагіат, який отримує наукове і соціальне життя через наукові видання, – це формування збоченої соціально-культурної свідомості, коли замість реального наукового авторитету і, зазвичай, соціального престижу, що його супроводжує, формується *симулякр* (виділення наше. – *О. Р.*) значимості. <...> Плагіат, який став нормою науково-соціального життя, – це симуляція нормального існування не тільки науки, освіти, а й суспільства в цілому» [678]. Тобто тут не йдеться жодним чином про «плагіат ідей», а лише про той факт, що тлумачення плагіату як симулякра є цілком логічним, адже цільовою настановою плагіату є множення копій, попри претензії «авторів»-плагіаторів на статус оригінальних творців.

Тож, перш ніж перейти до конкретних позицій законодавців і науковців у цій дискусії, слід зупинитися на дефініції та сутнісних ознаках ідеї. У науці є багато визначень ідеї, але, оскільки нас цікавлять, передусім творчі (художня і журналістська творчість), філософські та правові аспекти, то зупинимось на тих, що наведені нижче. Так, тлумачний словник першим із п'яти подає таке визначення: «Думка, загальне уявлення про предмет чи явище, що відбивають

дійсність у свідомості людини та виражають її ставлення до навколишнього світу; форма пізнання, яка не тільки відображає предмет, а й спрямована на його перетворення» [485, с. 353]. Філософський енциклопедичний словник представляє ідею як «форму осягнення дійсності в думці, яка включає усвідомлення мети і способи подальшого пізнання й перетворення світу. <...> Ідеї є дієвим чинником у створенні раніше не існуючих форм реальності, відіграють важливу синтезуючу й евристичну роль у науці і мистецтві» [655, с. 236]. Ю. Ковалів у літературознавчій енциклопедії дає таку дефініцію: «Ідея – найвища форма пізнання й мислення, яка, відображаючи об'єкт, спрямована на його перетворення. Вона має креативну мету, виконує евристичну функцію. Ідея зазвичай не сенсорна за своєю природою, містить ментальний зміст, що не обмежується процесом сприйняття» [157, с. 403]. Словник «Інтелектуальна власність» тлумачить ідею як «найвищу форму пізнання й мислення, яка не тільки відображає об'єкт, а й спрямована на його перетворення; думка, загальне поняття про предмет чи явище» [107, с. 105] і підкреслює, що «охорона авторських прав на ідеї не поширюється» [107, с. 105]. Вичерпно ідею схарактеризував Г. Гегель [157, с. 403], а в українській філософії вчення про ідеї плідно розвивав П. Юркевич [665, с. 236–237].

Отож ідея – це найвища форма пізнання й мислення, спрямована на перетворення предмета/об'єкта/світу, створення нових/оригінальних/таких, що не існували раніше форм реальності (із віртуальною реальністю включно, якщо виходити з особливостей трансформації сьогодення), характеризується креативністю – несенсорністю – ментальністю втілюваного змісту. Плагіат же (законодавча дефініція, представлена у ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права», – це «оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору» [269]) інспірується перверсивним мисленням, спрямований не на створення нових форм реальності/віртуальності, а на множення/тиражування симулякрів, порожніх копій; руйнування/деградацію особистості; деструктивну трансформацію цінностей; розмивання ментального ядра. Ідея та плагіат співвідносяться як

творчість та анігіляція творчості. І поки конкретна ідея не втратить своєї «несенсорності», тобто не буде втілена в цілісній, оригінальній, деталізованій формі ми не зможемо вести мову про плагіат ідей навіть у переносному значенні. Розглянемо співвідношення концептів «ідея» та «плагіат» докладніше.

Отож, якщо розглядати можливість плагіату ідей із юридичної точки зору, то слід зазначити, що 1) «концептуальні засади авторського права побудовані на вільному обігу ідей та неможливості встановлення монополії на них» [683, с. 72] і 2) в науковому та професійному середовищах існують протилежні підходи до визнання/невизнання суто ідей об'єктами авторського права.

Щодо першого, то українське законодавство однозначно засвідчує: ідеї авторським правом не охороняються, як це potwierджують наведені вище положення ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» і п. 3 ст. 433 Цивільного Кодексу України.

Таку ж позицію знаходимо, наприклад, і в законодавстві Польщі. Зокрема, в Законі «Про авторське право й суміжні права» (*USTAWA z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych*) у ст. 1 п. 2 наголошується, що авторським правом «охороняється тільки спосіб вираження; не охороняються відкриття, ідеї, процедури, методи й засади (принципи) роботи та математичні поняття (концепції)» [745, с. 2]. Цієї ж норми дотримується законодавець у Республіці Білорусь. Так, у ст. 7. п. 2 Закону «Про авторське право й суміжні права» зазначено: «Авторське право не поширюється на власне ідеї, методи, процеси, системи, способи, концепції, принципи, відкриття, факти, навіть якщо вони виражені, відображені, пояснені або втілені у творі» [187]. Така ж норма (хоч і лаконічніша) є і в законі «Про авторське право й суміжні права» Республіки Казахстан. Стаття 6 п. 4 визначає: «Авторське право не поширюється на власне ідеї, концепції, принципи, методи, процеси, відкриття, факти» [188]. У болгарському законі «Про авторське право й суміжні права» у Р. 2 ст. 4, яка дає перелік об'єктів, що не охороняються авторським правом, у п. 2 зазначені «ідеї та концепції» [91]. Таку ж норму закладено в угоду TRIPS (Ч. 2, ст. 9, п. 2): «Захист авторського права поширюється на вислови, а не на ідеї, процедури, способи дії

або математичні концепції як такі» [502]. Принагідно зазначимо, що самого терміна «плагіат» у згаданих законах (крім українського) нема.

Щодо другого, то фахівці висловлюють протилежні думки або ж намагаються обґрунтувати одразу обидва бачення.

Так, фахівець із авторського права О. Штефан, підкреслюючи, з одного боку, абсурдність «звинувачення у плагіаті науковців щодо “плагіату ідей, теорій, принципів, методів, процедур, процесів, систем, способів, концепцій, відкриттів” з єдиної причини – наведені об’єкти не належать до охоронюваних об’єктів авторського права» [685, с. 18], з іншого, слушно зауважує: «якщо розповсюдити охорону на вище наведені не охоронювані об’єкти, суспільство може зайти у глухий кут – науки не буде, оскільки ідеї, теорії, принципи і т. п. не зможуть отримати свого подальшого розвитку» [685, с. 19].

Російський дослідник Н. Фокін об’єктом плагіату називає «оформлення ідеї» [657], наводячи промовистий приклад: «в багатьох літературних творах у плані змісту немає нічого нового. Але вони мають своєрідну форму і нові відтінки вираження думок і почуттів. Присвоєння саме цієї індивідуальної сторони твору і може бути назване плагіатом» [657].

Автор посібника з авторського права для журналістів і видавців К. Горська (Афанасьєва), підкреслюючи важливість категорій форми та змісту твору для правової охорони його, підкреслює: «Зміст будь-якого твору завжди відображений у певній формі, через яку він подається. І якщо змістові елементи (ідея, сюжет, художні образи) у творах різних авторів можуть повторюватися, то форми, в яких вони подаються, завжди будуть оригінальними. Саме тому використання ідеї, сюжету та художнього образу в новій формі не є порушенням авторського права» [13, с. 56]. Цієї ж думки дотримується дослідниця А. Штефан: «Авторське право абсолютно справедливо поширює правову охорону не на загальний задум, не на концепцію як певну основу твору, а на ті результати, які одержав автор, йдучи шляхом від ідеї до остаточного відображення її у творі» [683, с. 73]. Дослідниця Т. Коваленко додає: «<...> власне ідеї не охороняються авторським правом, і в тому, що в іншому творі розкривається така ж сама ідея

іншого автора, немає нічого нечесного» [117, с. 36]. Схожу думку висловлює згадувана вище К. Горська (Афанасьєва), міркуючи про парафрази як вид похідних творів: «<...> взята за основу сюжетна канва чи ідея не обов'язково порушують права авторів оригінальних творів» [11, с. 22].

Наприклад, культовий режисер Люк Бессон у 1990 р. зняв кримінальну драму «Нікіта» (франко-італійський фільм, *Nikita / La Femme Nikita*). У 1993 р. з'явився американський римейк фільму – трилер «Повернення нема» (*Point Of No Return*) режисера Джона Бедема, а Люк Бессон спільно з Робертом Гетчелом виступив автором сценарію. Упродовж 1997–2001 рр. за мотивами фільму було знято п'ятисезонний канадський серіал «Її звали Нікіта» (драма-бойовик, *La Femme Nikita*) з Петою Вілсон та Роєм Дюпої в головних ролях. Творець серіалу – Джоель Сурноу. А 2010–2013 рр. американці зняли серіал-римейк «Нікіта» (*Nikita*) американського римейка, створений Крейгом Сілверсоном. Усі фільми/серіали обігрують одну ідею: дівчина за певний проступок опиняється спочатку у в'язниці, а згодом стає суперагентом суперзасекреченого відділу; проте кожен має свої змістові акценти й вважається оригінальним твором. Найкращою ж версією бессонівської ідеї став канадський серіал, завдяки чудовій грі акторів, глибокому психологізму та прекрасній музиці, попри закономірну «застарілість» спецефектів.

По-різному до запозичення ідей ставляться письменники. Так, А. Франс досить поблажливий і дає певною мірою метафоричне визначення плагіату, посилаючись на римське право та П'єра Бейля: «<...> плагіатором є людина, яка спустошує помешкання думки без будь-якого розуміння і виносить усе, не розбираючись. Такий писака не вартий ані писати, ані жити. Але якщо письменник запозичує від інших лише те, що йому підходить, що піде йому на користь, якщо він уміє вибирати, – то це чесна людина» [659, с. 283].

Якщо нівелювати образність цього визначення, то можна побачити, що А. Франц говорить про: 1) широке (викрадення ідей) і вузьке (викрадення як конкретний злочин проти особи) розуміння плагіату; 2) про дослівний плагіат і про творче запозичення з подальшим переосмисленням запозиченого і створення

нового (перетворення предмета/об'єкта/світу загалом – продукування нових/оригінальних форм реальності – креативність/несенсорність/унікальна ментальність втілюваного змісту); тобто йдеться про давню опозицію змісту і форми, які А. Франс виразно розмежовує, акцентуючи увагу на тому, що «думка цінна лише своєю формою і що надавати нової форми старій думці – це і є все завдання мистецтва і єдина можлива для людини творчість» [659, с. 286], саме в цьому причина його поблажливого ставлення до, назовемо це умовно, «плагіату геніїв».

Суголосні А. Францовим думки щодо запозичення ідей висловлює інший французький письменник і критик Ш. Нодьє: «<...> нині про оригінальні ідеї не може йти й мови: кількість їх обмежена, а якщо запас обмежений, то раніше чи пізніше він закінчується; нескінченним є лише розмаїття форм, у яких втілюються ідеї, та їх (форм. – *O. P.*) поєднання» [186, с. 97–98].

Фотохудожники розмежовують плагіат знімків та повторне відтворення вдалої авторської ідеї, зауважуючи, що «часто ідея виявляється настільки чарівною, що її хочеться повторити свідомо. Це прийнятно. Повтор є спробою зробити ще краще або пройти шлях автора й навчитися чомусь» [473].

Польський юрист-практик у галузі творчості й електронної комерції В. Вавжак (*Wojciech Wawrzak*), розглядаючи ситуації, коли потрібно прийняти рішення, чи було допущено плагіат чи ні, зазначає: «Сама ідея, задум, на думку законодавця, це надто мало, щоб очікувати надання охорони. Ідея мусить бути вербалізована, набути певної форми, тобто постати у формі конкретного твору – книжки, статті, фільму, музичного твору і т. п. Поки так не станеться – використання чужої ідеї не буде плагіатом» [746].

Той факт, що ідея не є об'єктом авторського права підкреслює і бостонський професор, доктор юриспруденції S. McJohn [724, pp. 77–85].

Французький юрист, політик і науковець Р. Дюма (*Roland Dumas*), аналізуючи авторське право Франції, наводить протилежні погляди щодо можливості охоронюваності ідей Р. Саватьєра (*René Savatier*) й А. Дебуа (*Henry Desbois*) супроти спроб Р. Ліндона (*Raymond Lindon*) «змусити визнати авторсько-

правову охорону ідей, особливо тоді, коли вони були надані третім особам з метою їхньої реалізації» [80, с. 31–32]; а також сам підкреслює, що «запровадження охорони (ідей. – *О. Р.*) паралізувало б людську думку. Закон же оберігає саме форму вираження ідеї, а не саму ідею» [80, с. 31]. Слід також додати, що і В. Вавжак, і Р. Дюма підкреслюють, що ідею можна захистити опосередковано через подання позову про недобросовісну конкуренцію. Зрештою, на цьому наголошують усі юристи.

Науковець і юрист С. Корновенко, аналізуючи погляди українських і зарубіжних дослідників щодо можливості охоронюваності авторським правом ідей, зазначає, що «обґрунтовано заговорили про необхідність надання ідеї статусу об'єкта права інтелектуальної власності» [135, с. 57] такі вчені, як Є. Белиловський, Н. Макагонова, М. Малєїна.

Обидві позиції – і «за», і «проти» – обґрунтовує Г. Ульянова. Дослідниця розглядає ідею як «особливий вид інформації, яка вирізняється творчою складовою, на підставі якої з'являється новий об'єкт, який залежить від об'єктивної форми вираження і без об'єктивізації не зможе отримати правову охорону» [504, с. 95]. Але, на наш погляд, навіть людину можна розглядати як «особливий вид інформації», що «вирізняється творчою складовою», враховуючи наявність ДНК, що забезпечує зберігання і передачу унікальної генетичної інформації.

Далі вчена стверджує: «Привласнення ідеї, зовнішня форма вираження якої несуттєво видозмінюється зі збереженням сутнісного змісту, може бути визнано плагіатом, який вчиняється у завуальованій формі» [504, с. 96]. Тобто, інакше, тут ідеться про несуттєву зміну зовнішньої форми вираження ідеї, що означає, що ця ідея (її суть) уже об'єктивована, виражена у формі закінченого твору. Тоді тут потрібно вести мову не про завуальований «плагіат ідей», а про, приміром, такий вид плагіату, як Find-Replace, при якому зберігається основний зміст джерела зі зміною ключових слів і фраз [694], або про рерайт.

Потім дослідниця наводить цілком резонний контраргумент: «<...> обмежити право на ідею авторською монополією – це фактично обмежити право

мільйонів на творчість. Попри те, що ідея може бути «старою як світ», завдяки технічному прогресу вона може отримати «нове життя», стати підґрунтям для розробки нових об'єктів, процесів тощо» [504, с. 96]. І врешті-решт пропонує «складовою права на свободу творчості визнати право на інтерпретацію ідеї, сутність якого полягає у визнанні правомірним використання ідеї з метою її творчої переробки, удосконаленням форми її вираження, внаслідок чого з'являється новий охороноздатний об'єкт права інтелектуальної власності» [504, с. 96]. Але, на наш погляд, таке право реалізується через існування похідних творів.

Дослідники ведуть мову і про присвоєння «концептуально важливих ідей». Так, Т. Пархоменко виявила такий фрагмент у кандидатській дисертації експрем'єр-міністра А. Яценюка (загалом ця дисертація містить 70 сторінок плагіату, як встановила дослідниця, опублікувавши фотографії сплагіачених сторінок) [202]. В абзаці зі статті Н. Бондаря висвітлено оригінальну ідею, що робить цю інтелектуальну крадіжку «багатоплановим злочином»: дослівний плагіат і оприлюднення наукових результатів, отриманих іншою особою, як порушення авторського права і вияв правового нігілізму + етичне порушення + ціннісна перверсія як вияв нігілізму ціннісного + девіантна поведінка.

Треба зазначити, що про плагіат ідей більше говорять закордонні дослідники. Наприклад, С. Грін (*Stuart P. Green*), міркуючи про смисл (сенс) плагіату, говорить про плагіат «письмових, усних, візуальних або музичних ідей» [712, с. 174]. Покликаючись на Інтернет-словник Міріам Вебстер (*Merriam-Webster online dictionary*), сайт *plagiarism.org* класифікує як плагіат, окрім іншого, як ми згадували вище, такі дії: «1) вкрати та видати за власні ідеї та слова іншого; 2) використати чужі матеріали без посилання на джерело; 3) здійснити літературну крадіжку; 4) представити як нові й оригінальні ідеї чи продукти, взяті з існуючого джерела» [749]. Як бачимо, дві з чотирьох названих дій містять згадку про плагіат ідей. Дослідниця А. Алі (*Asim M. El Tahir Ali*) також вносить «плагіат ідей» у класифікацію, виділяючи п'ять категорій: «1) плагіат за принципом «копіпаст» (від англ. *Copy & Paste*, букв. «скопіювати та вставити»); 2) плагіат зі зміною слів;

3) плагіат стилю; 4) плагіат метафор; 5) плагіат ідеї» [696, с. 162]. Говорить про плагіат ідей і американський вчений М. Роїг (*Miguel Roig*), даючи таке визначення: «Плагіат ідей – це незаконне привласнення ідеї (наприклад, пояснення, теорії, висновку, гіпотези, метафори) повністю або частково, чи з незначними змінами, не віддаючи належного її творцю» [735, р. 4].

Можна наводити ще багато різних поглядів, та все ж, на нашу думку, у юридичному розумінні про «плагіат ідей» вести мову не слід. Бо, як слушно підкреслює О. Сичивиця, «від ідеї чи сюжету до завершеного твору веде дуже довгий і важкий шлях, сповнений творчих пошуків, прикрих помилок і дійсно вагомих здобутків» [466, с. 39]. Тому ми погоджуємось із висновком цитованої раніше А. Штефан: «Плагіатом є використання не ідеї як такої, а того способу, як вона втілена у конкретному творі, у формі його вираження» [683, с. 76]; що, з одного боку, відповідає сучасній правовій доктрині, а, з іншого, не обмежує реалізацію права на творчість. Проте, є й інші аспекти, у яких можна і потрібно говорити про «крадіжку (плагіат) ідей» Це, передусім, морально-етичний і аксіологічний аспекти.

Так, наприклад, згадуваний вище В. Вавжак, моделює дві дещо іронічні, але типові ситуації-прикладні щодо використання чужих ідей, які, з точки зору юриспруденції, плагіатом не є, та все ж виразно демонструють неморальність такої поведінки. Перша стосувалася того, що приятель, вислухавши ідею товариша про сюжет його нової книжки, сам її написав, констатує: «Дружба закінчилася. Але плагіату не було. Зрештою, я використав лише його ідею, яку він ніде й жодним способом не зматеріалізував» [746]. Друга ситуація стосувалася того, що навіть скорочений запис ідеї (синопсис) також не забезпечує їй (ідеї) правової охорони, оскільки, «аби дійшло до привласнення авторства, мусить бути сплагіачений конкретний твір. А самий лише задум, навіть звербалізований, важко визнати таким (повноцінним. – *О. Р.*) твором» [746]. Таку ж думку підкреслюють Г. Драпак і М. Скиба: «<...> охороні підлягають форми висловлювання ідей автора, а не самі ідеї. Наприклад, якщо автор друкує у журнальній статті короткий виклад власних ідей щодо будови певного пристрою,

це не може завадити третій стороні використати ці ідеї для створення такого пристрою» [78, с. 16].

Болгарський дослідник І. Загорчев, розглядаючи етичні принципи підготовки наукових публікацій, акцентує увагу на тому, що плагіат у значенні «привласнення текстів чи ідей іншої людини й видавання їх за свої» [91] є складником своєрідної тріади «неетичної поведінки» – фальшування, фабрикивання, плагіат.

Плагіат як «привласнення чужих думок і творів» визнається передусім етичним порушенням і в процесі підготовки журналістських текстів, загалом у контексті журналістської творчості, як засвідчують «Кодекс професійної етики українського журналіста», «Етичний кодекс українського журналіста», «Декларація принципів поведінки журналістів» [121] тощо.

Отже, ми можемо вести мову про «плагіат ідей» лише в морально-етичній та аксіологічній площинах, тому, на наш погляд, внесення Г. Ульяновою поняття «плагіат ідей» в узагальнювальну класифікацію плагіату за критерієм об'єкта посягання (вчена виділила «плагіат ідеї (оскільки ідея не підлягає охороні як об'єкт авторського права, не визнається правопорушенням) та плагіат об'єкта права інтелектуально власності (передбачає привласнення всього об'єкта або його охороноздатної частини)» [504, с. 370–371]) не зовсім коректне, навіть за умови акцентування уваги на тому, що ідея не охороняється авторським правом.

У площині *соціальних комунікацій* ідеї розглядають, по-перше, у загальнонауковому аспекті (як і в будь-якій іншій галузі) як «сукупність ідей, висловлюваних конкретною групою людей» [478, с. 16], тобто як визначені ідеології, що обґрунтовують певні поняття і явища, значення і претензії на значення, «надають сенс прагненням і діяльності» [478, с. 16]. Приміром, дослідниця Л. Городенко в «Теорії мережевої комунікації» в підрозділі «Ідеї мережевого суспільства в мережевій комунікації» аналізує ідеї М. Маклюєна, Д. Белла, Д. Тапскотта, М. Кастельса, П. Бурдьє й Ж. Делеза, Д. Іванова й Г. Камаралі [59, с. 97–104]. По-друге, ідеї розглядають як джерело і засіб інспірації дискурсу. Наприклад, згадувана вище М. Городенко зазначає: «Обмін

ідеями в МК (мережевій комунікації. – *O. P.*) є складним дуальним процесом, в якому не завжди ідея має смислове навантаження, а їхня генерація часто носить схоластичний характер. Проте саме обмін ідеями породжує дискусію й пошук істини, а також спонукає індивідів об'єднуватися у спільноти, в яких спільність ідей і позицій є базовою умовою організації віртуального осередку» [59, с. 106]. На наш погляд, розуміння ідеї як засобу інспірації дискурсу, зокрема конструктивного, зближує це розуміння з тлумаченням ідеї в наратології, відповідно до якого ідея – це «причина, чому наратив розповідається, суть, до якої він прямує (В. Лабов)» [495, с. 47]. Приклад використання ідеї як засобу інспірації дискурсу можемо навести із власного досвіду. Медіафілософ і прихильник парадоксального мислення Б. Потятиник у монографії «Медіа: ключі до розуміння» (відступ «Свобода як спокуса»), зіставляючи світ дітей і дорослих, висловлює таке твердження: «Ми живемо в нудному й одновимірному світі. Все, у тому числі любов, іноді тривіальне як стара прокисла капуста, від якої зводить щелепи» [259, с. 117]. На нашу думку, це твердження просто-таки вимагає розгорненої інтерпретації, саме тому ми внесли його як тему (із зазначенням автора висловлювання) в перелік обов'язкових есе для вивчення дисципліни «Сучасні українські ЗМІ в ціннісному вимірі», який розробили для студентів 4-го курсу спеціальності «Журналістика». Студенти залюбки обирають саме цю тему й захоплено дискутують під час обговорень есе. Цей приклад може ілюструвати концепцію добросовісного використання (*fair use*), яка існує й успішно використовується в авторському праві США, переважно у справах про апропріацію. Твір вважається таким, що використаний добросовісно, якщо його використовують «з метою критики, коментування, для випуску новин, викладання чи наукових досліджень» [207]. Коли вирішується питання, чи є той чи інший випадок добросовісним використанням, враховуються такі критерії: «1) чи використовується твір із некомерційною метою; 2) кількість використаних творів; 3) ринкова ціна твору» [207]. Крім того, як підкреслює юрист О. Зайцева, щодо, зокрема апропріації, то в США основне – це встановлення «є робота похідною (*derivative*) чи перетвореною (*transformative*). У першому випадку є всі шанси, що

твір буде визнано плагіатом, а в другому – апропріацією» [92]. Принагідно зазначимо, що йдеться про встановлення наявності оригінальної нової ідеї у новоствореному творі, а це завжди складно, коли йдеться про мистецтво. Також потрібно додати, що в українському законодавстві поняття «добросовісне використання» не існує. Натомість, якщо виходити зі змісту окресленого поняття, то він (зміст) по суті виражений у статтях 21–23 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Йдеться про використання/відтворення твору чи його фрагмента: 1) цитат для критики, полеміки, наукової чи інформаційної мети (с. 21, п. 1); 2) літературних і художніх творів як ілюстрацій (с. 21, п. 2); 3) бібліотеками за запитами фізичних осіб для освіти, навчання, дослідження за умови несистемності (спорадичності) таких дій (с. 22, п. 1, підпункти *а*, *б*); вільне відтворення для навчання (с. 23) [269].

Як засіб інспірації дискурсу використано ідею і під час обговорення теми «Крадіжки ідей» 28 вересня 2015 р. у межах проекту знань «Інтелектуальні дискусії» [142], докладніше див. також нашу монографію [316, с. 204–206].

Третій тип ідей, що розглядаються у соціальних комунікаціях, – це конкретні (комерційні) ідеї, успішна реалізація яких забезпечує прибуток, як, приміром, ідеї успішних телепроектів. Згадувана вище К. Горська (Афанасьєва) підкреслює особливості реалізації таких ідей: «Оскільки охороні авторським правом підлягають не ідеї телепрограм, а конкретні передачі, сполучення образів, кадрів, фраз, тому цією можливістю успішно користуються телеканали. Запозичуючи в конкурентів вдалі ідеї телевізійних проектів, вони абсолютно легально реалізують їх на своєму каналі» [13, с. 57]. Проте, цілком зрозуміло, що така практика викликає заперечення і навіть судові позови. Одним із найвідоміших кейсів у даній площині є справа «Ревізор» проти «Інспектора Фреймут».

Розглянувши юридичний, морально-етичний, аксіологічний і соціальнокомунікаційний аспекти співвідношення понять «ідея» та «плагіат», можемо акцентувати увагу на таких твердженнях: 1) закон і в Україні, і за кордоном охороняє не саму ідею, а форму її вираження; 2) існує суперечливість у розумінні кореляції означених концептів у науковому та професійних, зокрема

мас-медійному, середовищах; 3) про «плагіат ідей» можна вести мову не в царині юриспруденції, оскільки своєрідна «монополізація» ідей призведе до застою у творчій сфері, її стагнації і, зрештою, до масових порушень; оскільки жодна заборона творчого самовияву окремого індивіда чи цілої спільноти (від громади до нації) успіхом не завершувалась; а в контексті академічної доброчесності, морально-етичних принципів творчих професійних спільнот, зокрема журналістської, плекання цінностей, спрямованих на формування гармонійної особистості та усунення деформацій інфопростору; 4) ідея та плагіат, на нашу думку, співвідносяться як творчість та анігіляція творчості – наукової, журналістської, літературної; 5) «плагіат ідей» потрібно розглядати в окремому сегменті парадигми сплагіачених текстів, які ми будемо окреслювати як «тексти з ознаками девіацій» (терміносполука О. Ромах).

Крім того, узагальнюючи матеріал щодо ідей і «плагіату (крадіжки) ідей», можемо запропонувати окрему (відкриту, таку, що не є вичерпною) **класифікацію**, що ґрунтується на сприйнятті та розумінні ідей у суспільстві:

1) чисті/великі/фундаментальні/засадничі ідеї як форми осягнення та перетворення дійсності – вони давно названі філософами, оприявлені в бутті (витають у ноосфері) й належать всьому людству (як платонівські любов-дружба чи безтілесна любов); максимум, що з ними можна зробити в контексті нашої теми – порефлексувати з їхнього приводу;

2) ідеї, втілені у формі вічних сюжетів (символічних/метафоричних образів, композиційних прийомів – усього, що є елементами змісту, а не форми), які давно стали мандрівними, хоч початково могли бути запропоновані кимось визначеним, але й цей хтось конкретний лише узагальнив, типізував досвід поколінь (Спаситель, Madonna Dolorosa, Понтій Пилат, Дон Кіхот, Ідеальна Коханка, Дон Жуан, Femina Melancholica; «взаємне нещасливе кохання», «нерівний шлюб», «заборонена любов»; роман, збудований як словник; роман, у якому кожен із головних героїв розповідає свою версію подій (тобто можна сплагіатити «Хозарський словник» Мілорада Павича або «Нестерпну легкість буття» Мілана Кундери, але не можна стверджувати, що згадані композиційні прийоми належать

лише їм) тощо); вони покладені в основу безлічі творів, їх неможливо сплагіатити/присвоїти/вкрасти, але можна сплагіатити той чи інший конкретний твір, що, згідно з презумпцією авторства, від моменту своєї появи стає об'єктом авторського права;

3) концептуальні ідеї, що стосуються переважно наукової творчості, належать сучасним авторам/дослідникам і об'єктивовані, виражені у визначеній формі (дисертації, авторефераті, науковій статті), тож можуть бути сплагіачені посередництвом фрагмента чи цілого твору, авторство на який присвоюється (як згаданий вище приклад із дисертації А. Яценюка);

4) комерційні ідеї (будь який вид творчості – літературної, художньої, наукової тощо), реалізація яких дає славу і прибуток – ідеї фільмів, книжок, картин, пісень, шоу, медіа-ресурсів тощо, які початково (наприклад, для конкурсів чи пошуку фінансування) викладаються у стислій, скороченій формі (синопсиси, які не захищаються авторським правом) і можуть бути присвоєні (сплагіачені), але максимум, що загрожує плагіаторам такого гатунку – це моральний осуд.

Також додамо, що частина матеріалу, який стосується «плагіату ідей», вміщеного в цьому підрозділі, було оприлюднено в окремій статті («Співвідношення понять “ідея” та “плагіат”») [310].

2.2.2. «Самоплагіат» / «авторське дублювання наукових результатів»

«Самоплагіат», «автоплагіат», Recycle, Self-plagiarism – це ще одне поняття, з приводу якого думки вчених розділилися. Йдеться про багаторазове оприлюднення автором одних і тих самих результатів із незначними змінами, або й без них, «видання власної вже колись написаної роботи за нову» [47, с. 284]. Згадане явище породило чимало суперечок у спробах довести чи спростувати правомірність використання цієї категорії. Наприклад, А. Ковальова зазначає, що, крім закономірного бажання автора «якомога ширше розповсюдити свої ідеї» [120, с. 64], в Україні «“самоплагіат” провокується (і легалізується) також необхідністю виконувати обов'язкові вимоги академічних інституцій» [120, с. 64].

Йдеться про апробацію дисертацій. Справді, якщо «за темою дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук необхідна наявність не менше 20 публікацій» [120] і монографія, яка повинна «містити узагальнені результати наукових досліджень автора, опубліковані раніше в наукових фахових виданнях» [41], то згадані статті, де-факто, будуть дублювати розділи дисертації, а монографія становитиме собою подвійне дублювання (міститиме положення статей, які міститимуть положення дисертації).

На проблемі стимулювання «самоплагіату/автоплагіату» вимогами «академічних інституцій» акцентує увагу й польська дослідниця А. Громковська-Мелосік. Вчена підкреслює, що «науковці зазнають величезного тиску (пресингу) в царині наукових публікацій, оскільки список друкованих праць тепер служить не лише підставою для подолання чергового щабля в академічній кар'єрі; він стає основним доказом наукової активності самих академічних установ і одним із найважливіших пунктів різних звітів, які, своєю чергою, стають підставою для отримання фінансування. В таких умовах починає реалізуватися принцип «чим більше – тим краще», не викликаючи ані сумнівів, ані спротиву» [713, s. 64–65]. Зрозуміло, що така бюрократизація призводить лише до профанації наукових досягнень. А. Громковська-Мелосік звертає увагу ще на один аспект, із яким, вважаємо, стикався ледь не кожен науковець і в Україні. Йдеться, зокрема, про ситуацію, коли відомі вчені отримують запрошення опублікуватись у тому чи іншому журналі чи в монографії із, як підкреслює дослідниця «явною сугестією» (навіюванням), прозорою настановою: «якщо не маєш чогось нового, то може бути щось, що публікувалось у минулому; хочемо мати твоє прізвище у змісті» [713, s. 65]. І тут, зауважмо, йдеться не про «сміттєві» журнали, до послуг яких радо вдаються плагіатори. Це ініціатива окремих фахових часописів, яку, ймовірно, породжує необхідність забезпечити належний індекс цитованості та залучити більше не надто відомих авторів, які, зазвичай, друк у таких виданнях оплачують.

На поширеності «самоплагіату» в науковому середовищі акцентують увагу й А. Артюхов і О. Меньшов, підкреслюючи, що «тиражування результатів власних

досліджень кілька разів <...> знижує оригінальність отриманих у кожному випадку результатів» [10, с. 127], а «виявлення такої форми автоплагіату є вельми складним завданням, оскільки різні форми представлення одних і тих даних важко піддаються ідентифікації» [10, с. 127].

Американський вчений М. Роіг (*Miguel Roig*) виділяє три види самоплагіату:

1. «Академічний самоплагіат (“подвійне занурення”) – повторна публікація, коли студент здає всю роботу або її значну частину, щоб виконати вимоги курсу, хоча раніше ця робота була представлена для виконання вимог іншого курсу, який веде інший викладач» [735, р. 19].

2. «Прихована дія (“метод салями”, тобто фрагментація даних) – розділення значного за обсягом дослідження на дві (або більше) публікації; “метод салями” може призвести до викривлення літератури, підводячи читачів до думки, що дані, наведені у кожній “скибочці салями” (тобто в журнальній статті), походять від іншого результату теми дослідження» [735, р. 19].

3. «“Споріднена протизаконна дія” відома як введення додаткових даних і повторний друк статті; при цьому читач вважає, що це повністю нова праця» [735, р. 19].

У «Білій книзі Ради наукових редакторів щодо принципів цілісності публікацій в наукових журналах» увагу акцентовано на тому, що загалом плагіат передбачає використання чужих матеріалів, але «може використовуватись до випадків дублювання власних робіт дослідника, які були опубліковані раніше, без посилання на них (часом це називають самоплагіатом або повторною публікацією)» [17, с. 81]. Тут для нас важливий акцент на терміносполучі «дублювання власних робіт дослідника» як домінантній номінемі.

Причини вдавання до «самоплагіату» Б. Буюк пояснює «не тільки злим наміром науковця збільшити кількість власних публікацій, не доклавши до цього творчо-пошукових зусиль» [32, с. 139], а й «через невиправдане прагнення дослідника якомога ширше розповсюдити та популяризувати свої ідеї, зробивши їх доступними для більшої кількості людей. Як наслідок, науковці надсилають свої твори до декількох різних наукових збірників, адаптують свій науковий

доробок до різноманітних аудиторій тощо» [32, с. 139]. Із самою названою причиною можна цілком погодитися, правда, на нашу думку, не можна погодитися з тим фактом, що Б.Буяк характеризує означене прагнення дослідників до просування власних ідей як «невиправдане», оскільки, ми вважаємо, що таке прагнення і виправдане, і прийнятне, і потрібне; інакше втрачається сам смисл розроблення нових ідей і концепцій. Інша річ, що за умов, коли йдеться про «авторське дублювання наукових результатів», то слід зазначити це. Тобто проблема знімається за рахунок наявності примітки про попередні публікації з коректними посиланнями на них.

Норму щодо «дублювання авторських наукових результатів» містить і «Етичний кодекс ученого України». Про це йдеться, зокрема, в пункті 3.4: «Учений не повинен повторювати свої наукові публікації з метою збільшення їх кількості. Якщо для пропаганди наукових досягнень доцільна публікація однієї і тієї ж роботи в різних журналах, автор обов'язково мусить поінформувати редакторів про факт публікації її в інших виданнях» [84].

На наш погляд, саме поняття «плагіат» передбачає крадіжку *чужої* інтелектуальної власності, а за умов «самоплагіату» автор оприлюднює власні дані, тобто йдеться про «крадіжку» в самого себе. Крім того, нам суголосо думка Е. Фромма, який наголошував на тому, що «науковці змушені повторювати основні тези своїх праць, інакше нові будуть позбавлені підґрунтя» [661, с. 84].

Однак російський економіст І. Котляров наголошує, що така логічна суперечність є лише позірною, оскільки «автор, що займається самоплагіатом, таким чином створює у читача хибне враження новизни матеріалу, що міститься в статті. Саме факт хибного враження, що формується у читача, обман його сподівань споріднює плагіат із самоплагіатом» [138]; і далі – «при самоплагіаті автор окрадає не себе самого, а той журнал, у якому вихідний матеріал був початково опублікований (тобто порушує чужі права – як і при плагіаті)» [138]. Згадана стаття спричинила суперечливі коментарі в діапазоні від права автора скільки завгодно оприлюднювати власні матеріали до раціональних, на наш погляд, зауважень, що звичайне посилання на свою попередню працю вичерпує

питання. А якщо взяти до уваги, що в західній традиції різновидами «самоплагіату», крім того, вважають: 1) перевидання тексту та 2) згадану вище фрагментацію даних або «салям-нарізку», за якої окремі аспекти досліджуваної проблеми друкуються як самостійні статті [739], то можна очікувати ще більших суперечок.

Ще одним яскравим прикладом контроверсійності явища плагіату загалом і «самоплагіату» зокрема може бути таке. Щойно ми яна цілком резонні міркування щодо «самоплагіату» І. Котлярова. Але на сайті *PhD в Росси* (<http://phdru.com>) натрапили на статтю про «самоплагіат», у якій не лише згадуються публікації самого І. Котлярова щодо цієї проблеми, а й уміщено скріншоти фрагментів його статей, що становлять собою самоповтор [1].

Ми не намагаємося когось засудити чи «піймати» на подвійних стандартах, але прагнемо окреслити загальну картину довколаплагіатного дискурсу; а також наголосити на принципові прозорості, на дотриманні якого наполягає Комітет із видавничої етики, та, згідно з яким, автор має належним чином інформувати і редакції журналів, і наукову спільноту щодо оприлюднення результатів своєї праці.

Згаданий Комітет із видавничої етики (*COPE – Committee on Publication Ethics*) опублікував у 2014 р. спільно з *BioMedCentral* керівництво (інструкцію) [715] для редакторів наукових журналів щодо роботи з текстами, які містять «самоплагіат». В основі такої роботи два принципи: «1) кожен випадок потрібно розглядати окремо; 2) на сайті журналу потрібно дати тлумачення «самоплагіату», щоб із авторами не виникало непорозумінь» [455].

У цій інструкції віддано перевагу терміну «перероблений текст» замість «самоплагіат», про який можна вести мову, коли фрагменти одного й того ж тексту використовуються (зазвичай, без посилання) в більш, ніж одній із власних публікацій автора. Цей термін було запроваджено для розмежування зі справжнім плагіатом. Також підкреслено, що «перероблений текст» не слід плутати з повторною публікацією автора (дублем) [715].

Редактори зобов'язані розглядати кожний фрагмент переробленого тексту в індивідуальному порядку, опираючись на такі аспекти: «1) обсяг переробок; 2) умови використання переробленого тексту; 3) наскільки легко ідентифікувати джерело переробки; 4) науковість/ненауковість статті; 5) наявність порушення авторських прав; 6) час і місце попередньої публікації; а також зважаючи на обсяг переробленого тексту» [715].

Цінним, на наш погляд, є те, що в інструкції представлено основні частини наукової статті (оскільки тут розмежовують власне наукову статтю, а також оглядову, критичну та коментовану) і дано чітке роз'яснення щодо можливості/неможливості використання в цих елементах перероблених фрагментів [715]. Докладно про цю інструкцію див. нашу монографію [316, с. 213–214].

Також в одній із публікацій Комітету (*COPE*) щодо «самоплагіату» було розглянено випадок, коли автор подав статтю до редакції, не повідомивши, що значні фрагменти цієї роботи були вже оприлюднені і не надавши посилання на попередні публікації. Редакція, окрім безпосереднього звернення до автора й до керівника установи, в якій автор працює, винесла це питання на обговорення. Думки учасників форуму розділилися, але «всі погодилися, що це було питання прозорості. Автори повинні вказувати, якщо надані матеріали були опубліковані в попередніх роботах, а також давати посилання на загадані роботи в тексті» [738]. Як бачимо, ключовим для редакції є позиція саме щодо прозорості.

Отже, вважаємо, що слід акцентувати увагу на таких аспектах: 1) плагіат – це крадіжка *чужої* інтелектуальної власності; 2) автор справді має виняткове право на власний твір, якщо інше не обумовлено юридично (маємо на увазі передачу майнових прав на твір; нюанси, пов'язані з творами, виконаними у співавторстві чи під час виконання професійних обов'язків, як, приміром, журналістські матеріали, тощо) і сам вирішує, де і як його оприлюднювати, тож категорія «самоплагіат», як зазначає Г. Ульянова, «не є коректною» [504, с. 370]; 3) явище багаторазового оприлюднення автором власних публікацій має місце, і це потрібно брати до уваги; 4) до «самоплагіату» й імітації наукової діяльності

авторів в Україні підштовхують вимоги не лише «академічних інституцій», а й ВНЗ і МОН: дуже складно при навантаженні, наприклад на посаді доцента в понад 800 годин, займатися науковими дослідженнями, а якщо викладач мусить поєднувати ще й адміністративну діяльність – то це взагалі мало реально; 5) якщо автор працює над певним дослідженням, то механізм оприлюднення його результатів дуже простий і логічний (і працює в усьому світі): повідомлення на конференції з опублікуванням тез, а потім (із урахуванням зауважень, висловлених під час обговорень) – підготовка й опублікування повноцінної статті, яка, зрозуміло, міститиме й раніше опубліковані тези, і тому не варто робити з цього трагедії, звинувачуючи автора в «самоплагіаті»; 6) проблему справді можна розв'язати через розміщення посилань на ті публікації, де автор уперше розмістив певні результати чи висловив якусь ідею; 7) на наш погляд, не варто вважати «самоплагіатом» перевидання текстів (особливо, коли йдеться про тексти художні), адже, по-перше, кожне перевидання містить інформацію про всі попередні, а по-друге, зважаючи на незначні накладки книжок українських авторів в Україні, без перевидань (справді якісних текстів) просто не обійтися; 8) «фрагментація даних» («салям-нарізка»), на нашу думку, спричинюється не лише тим, що певні проблеми (як приміром, проблема плагіату) є міждисциплінарними, і тому результати їхніх досліджень можуть бути опубліковані у виданнях різних напрямів, а й обмеженням обсягу статей, що висувають різні часописи; 9) характер «самоплагіату» залежить від сфери побутування й спричинює різні наслідки: в науковій сфері – втрату репутації, в красному письменстві призведе до самоповторів і врешті-решт, до втрати читачів, у журналістиці – до втрати професіональності – загадаймо, як приклад, міркування Е. Бойда щодо кліше у журналістських текстах: «Технології розвиваються так швидко, що, можливо, невдовзі стане можливим внести в комп'ютер старанно напрацьований лексикон кліше, а далі просто ввести тему матеріалу, скажімо, *вбивство* (курсив Бойда. – *О. Р.*), додати подробиць, наприклад, ім'я жертви, і за кілька секунд можна читати роздруківку блискучого новинного тексту <...>» [25, с. 102].

З огляду на сказане, вважаємо, що логічним є оперування не терміном «самоплагіат», а новою категорією, яку запропонувала Г. Ульянова, – «авторське дублювання наукових результатів» [504, с. 370] і, власне, в академічному середовищі, коли йдеться про оприлюднення результатів досліджень, кількість обов'язкових публікацій, як-от для захисту дисертацій чи отримання наукових звань або звітів із розроблення бюджетних науково-дослідних тем тощо. У зв'язку з цим дивним видається той факт, що в новому Законі України «Про освіту», прийнятому 5 вересня 2017 р., не враховано варіант Г. Ульянової і в п. 4 ст. 42 «Академічна доброчесність» використано термін «самоплагіат» для номінування одного з порушень академічної чесності: «самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів» [272]; оскільки виглядає так, що наукові дослідження самі по собі, а законотворчість сама по собі.

Якщо ж ідеться про інші сфери, як-то журналістика чи література (ми говоримо тут про практичний аспект, а не про наукові дослідження з літературознавства чи соціальних комунікацій), то варто вести мову про непрофесійність, якщо інше не передбачено цільовою настановою творення певного тексту – маємо на увазі текстотворення в межах постмодерної традиції загалом і цифрового постмодерну зокрема [105]. Між іншим, прикладом такої постмодерної гри можна вважати книжку російського письменника В. П'єцуха (Вачеслав Пьєцух) «Плагиат. Повести и рассказы» (2006), у якій автор «приміряв на себе» тексти класиків – М. Гоголя, Л. Толстого, М. Салтикова-Щедріна та А. Чехова. Також слід зазначити, що наші міркування про «самоплагіат» були оприлюднені в окремій статті – «Тексти з ознаками девіацій» [313].

2.2.3. «Перенасиченість тексту цитатами»

Поняття цитування в контексті нашого дослідження пов'язане з кількома аспектами: 1) дехто з науковців називає перенасиченість тексту цитатами плагіатом (зокрема, в класифікації видів плагіату за *TurnItin* є RSS Feed – належне оформлення цитат без оригінальних думок); 2) окремі науковці пропонують ввести

верхню межу дозволеного цитування; 3) законодавець дозволяє цитувати уривки з творів із обов'язковим зазначенням автора в обсязі, виправданому поставлено метою, але мета, як виявляється, може бути різною; 4) чому саме слід віддати перевагу: великій цитаті чи великому парафразу, якщо виникає потреба передати складну авторську теорію; 5) часто, зокрема в студентів, виникають проблеми з ненавмисним плагіатом через те, що вони не вміють правильно оформлювати цитати і не знають принципів належного цитування; 6) цитування за цитатою.

Отож щодо першого. За літературознавчою енциклопедією, цитата – це «дослівний уривок з іншого твору, вислів, що наводиться для підтвердження або заперечення певної думки з дотриманням усіх особливостей чужих міркувань та з посиланням на авторитетне джерело» [158, с. 571]. Словник-довідник з інтелектуальної власності вміщує майже таку ж дефініцію, лише замість «авторитетного джерела» маємо просто «джерело»: «Цитата – уривок з тексту, запозичений з певного джерела і використований в іншому тексті з посиланням на джерело, з якого взята цитата» [107, с. 245]. Як бачимо, неодмінна вимога – вказівка джерела, додамо, що вона має бути належно оформлена. Одна з кваліфікуючих ознак плагіату – це привласнення авторства. Чи відбувається привласнення авторства в ситуації, коли новостворений текст містить надто багато цитат із одного чи кількох джерел за умови, що всі вони ретельно оформлені належними посиланнями? Вочевидь, ні. По-перше, якщо погодитися вважати перенасичений цитатами текст плагіатом хай навіть у широкому значенні, тоді доведеться назвати плагіатом, як мінімум, усі огляди літератури в дисертаціях і розгорнені рецензії. По-друге, ми підтримуємо думку правознавця А. Штефан, що «автор твору, значна частина якого складається з цитат з одного і того ж джерела з посиланням на кожну цитату, не удає, що він є автором запозичених фрагментів. Відтак спроба пов'язати плагіат з обсягом цитування однієї і тієї ж праці, якщо кожна цитата має відповідне посилання, видається помилковою в силу її невідповідності засадам авторсько-правової охорони» [683, с. 71]; «інша річ, – зазначає дослідниця (і ми знову з нею солідарні), – що науковий твір, який містить великий обсяг запозичень з однієї і тієї ж праці, не завжди має наукову новизну чи значимі для певної галузі результати, – проте їх відсутність не

ознака плагіату» [683, с. 71]; тобто такий твір буде позбавлений наукової цінності й негативно вплине на репутацію науковця, але плагіатом – не буде.

Щодо другого. У ст. 1 Закону «Про авторське право і суміжні права» дається таке визначення цитати: «цитата – порівняно короткий уривок з літературного, наукового чи будь-якого іншого опублікованого твору, який використовується, з обов'язковим посиланням на його автора і джерела цитування, іншою особою у своєму творі з метою зробити зрозумілішими свої твердження або для посилання на погляди іншого автора в автентичному формулюванні» [269]. А в п. 1 ст. 21 цього ж закону йдеться про те, що допускається «використання цитат (коротких уривків) з опублікованих творів в обсязі, виправданому поставленою метою» [269]. До обох формулювань науковці висувають претензії – щодо обсягу («порівняно короткий уривок») і щодо виправданості мети («в обсязі, виправданому поставленою метою»). Так, дослідник Л. Глухівський, зазначає, що дефініція цитати, вміщена в згаданому Законі містить надто невизначене формулювання «порівняно короткий уривок», що спричинює різнотлумачення. На його думку, «верхню межу цитати слід було б обмежити більш конкретно певною максимальною кількістю речень, а може, навіть і знаків» [56, с. 123], що є дуже важливим для наукових текстів, зокрема в природничих науках. Дослідник пропонує таку дефініцію: «Цитата – порівняно короткий уривок з опублікованого письмового чи усного літературного твору белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру, який використовується, з обов'язковим посиланням на його автора і джерела цитування, іншою особою у своєму творі з метою зробити зрозумілішими свої твердження або для посилання на погляди іншого автора в автентичному формулюванні» [56, с. 123]. Для природничих наук це може бути важливим. Але щодо інших наук можуть виникнути проблеми, наприклад, щодо юридичних (де треба постійно цитувати закони та інші документи) або філологічних (приміром, під час інтерпретації текстів). Крім того, як слушно зазначає вже згадувана А. Штефан, «поняття “обсяг, виправданий поставленою метою” є оціночним і надзвичайно суб'єктивним, встановити його точні межі, які підходили б для всіх випадків певного характеру <...>

практично неможливо» [683, с. 70–71]. Із цим формулюванням пов'язана ще одна проблема, яку ми згадували – проблема виправданості мети.

Отже, щодо третього, цитування має бути виправдане поставленою метою. «Але, – як підкреслюють автори монографії “Особисті немайнові права інтелектуальної власності творців”, – і мета може бути різною. У тому числі такою, що суперечить ідеї твору. Окремо взятими цитатами можна обґрунтувати погляди навіть протилежні авторським. У результаті матимемо посягання на честь і репутацію автора» [181, с. 166].

Як підтвердження цієї тези слід навести неперевершений приклад із підручника М. Тимошика. Йдеться про спотворення статті С. Петлюри «Російські культурно-просвітні інституції на Україні», зроблене, як зазначає М. Тимошик, «з метою компрометації відомого діяча, творення з нього образу ворога народу редакцією однієї із антиукраїнських газет, що видаються в Україні російською мовою» [492, с. 264]. (Напівжирним курсивом виділено скорочені фрагменти першоджерела.) *Першоджерело*: «Висловлюючись за українізацію російських культурно-просвітніх товариств на Україні, ми **не** кажемо, що таких товариств не повинно бути на Україні. Україну заселяють не тільки українці. **Є в ній і інші нації, культурному розвитку котрих ми не маємо ніякого права робити перешкод чи заборон. Але** ті товариства, **які удержуються за кошти українського народу**, повинні стати національними, з російських змінитися на українські. Здійснити це завдання можуть тільки українці» (С. Петлюра). *Цитата*: «Висловлюючись за українізацію російських культурно-просвітніх товариств на Україні, ми кажемо, що таких товариств не повинно бути на Україні. Ті товариства повинні стати національними, з російських змінитися на українські. Здійснити це завдання можуть тільки українці» [492, с. 264–265].

Тепер щодо четвертого питання, яке знову повертає нас до обсягів цитованих фрагментів, і стосується пошуку балансу між перенасиченістю тексту цитатами й інтересами адресата тексту. Так, М. Аркадьєв у передмові до монографії «Лінгвістична катастрофа» спеціально наголосив: «Ми спробуємо зробити цитації за змогою докладними і явними, часом навіть антологічними, не забуваючи, при цьому, і враховуючи іронічність самої інтертекстуальної ситуації: що не напишеш – все

цитата, та ще й не з перших рук» [9, с. 7]. У цьому зауваженні нас цікавлять два акценти: 1) автор одразу попереджає, що зі стандартними мірками до його тексту підходити не варто, – і таке піддражнювання потенційного «фанатичного шукача плагіату» (ще раз наголосимо, що жодним чином плагіат не толеруємо, вважаючи його неприпустимим) можна розцінювати, як провокаційний елемент постмодерної гри; 2) проблема текстотворення в час, коли всі фундаментальні речі вже озвучені, всі світові сюжети мільйони разів описані/переписані, перед сумлінною людиною-текстотворцем розгортається ледь не екзистенційний жах.

Отож у тексті монографії М. Аркадьєва і справді можна зустріти значні за обсягом цитати. Приміром, цитуючи праці Б. Уорфа «Відношення норм поведінки і мислення до мови» та «Наука й мовознавство», автор наводить суцільну цитату (виділену меншим, від основного тексту, кеглем) на восьми половиною сторінках (с. 126–134 фактично); яку через півсторінки авторського тексту продовжує 6-сторінкова цитата з Е. Бенвеністи, що становить собою відсканований текст (менший, від основного кегль; займає обсяг на $\frac{1}{4}$ менший, ніж основний текст на сторінці; в окремих шматках не збігається вирівнювання по ширині, наче маємо механічне склеювання різнорозмірних фото) (с. 136–142; у книжці нумерація ведеться аркушами формату А-4, тобто в цитованому тексті це сторінки 63–67 і 68–71). Тобто «гігантські» цитати максимально виділені в тексті, їх не сплутаєш із авторським мовленням, з одного боку. Але, з іншого, можна назвати такий текст компілятивним, перенасиченим цитатами, навіть із урахуванням авторського застереження у передмові. Але зараз ми не говоримо про способи організації постмодерних текстів, для яких цитатність є диференціюючою ознакою. Натомість, маємо на увазі той факт, що процес читання загальнофілософської та професійної літератури дедалі більше ускладнюється, оскільки чим «пізніша» («найсвіжіша») в часі книжка, тим «густіша» її інтертекстуальність, тим ширший науково-культурний контекст доводиться залучати, щоб зрозуміти автора й осмислити його текст. Виглядає на те, що ми скоро взагалі не зможемо читати без постійного апелювання до «мережевої пам'яті» (Інтернету), аби актуалізувати (частіше дізнатися) смисл (значення) слова чи основи вчення, погляди, приналежність до наукової школи тощо персоналії. І, повертаючись

до авторської манери цитування М. Аркадьєва, можна поставити питання: чи справді читач виграє від того, що автор використає складний парафраз, враховуючи, що й сам парафраз, за певних умов, дуже легко може перетворитися на плагіат, щоб переповісти міркування Б. Уорфа й Е. Бенвеністи? Чи все-таки кращим буде вміщення цитат – хай навіть таких розлогих, але чітко й однозначно виділених? На нашу думку, тут слід використовувати диференційний підхід, який би враховував численні нюанси, приміром, особливості галузі.

Щодо п'ятого: вдавання до плагіату студентами через невміння належно оформлювати джерела. Тут нема особливої проблеми: студентів слід ознайомити з технічними вимогами до оформлення джерел і з основаними доброчесного цитування. Для першого прекрасно підійде посібник, укладений О. Гужвою «Що потрібно знати про плагіат: посібник з академічної грамотності та етики для “чайників”» [689], який містить вимоги МОН щодо посилань і цитувань, а також приклади опису різних джерел за міжнародними стилями *Chicago Manual, MLA*. Для другого можна скористатися, наприклад, порадами польського дослідника доктора Т. Качмарєка, який, даючи настанови студентам щодо написання бакалаврських і магістерських робіт, акцентує увагу на таких аспектах належного цитування: «1) цитати слід використовувати тоді, коли особа не може власними словами передати чужу думку або погляди так, щоб останні не зазнали деформації; 2) тоді, коли автор настільки блискуче висловив ту чи іншу думку, що ми не хочемо нічого змінювати; 3) для коректної полеміки з тим чи іншим автором; 4) за інших умов цитування не потрібне, оскільки воно може свідчити про відсутність самостійного мислення, оцінок і формулювання висновків» [718, s. 22–23]. Або ж професора М. Краєвського, який наводить такі випадки вживання цитат: «1) якщо думка блискуче сформульована автором; 2) якщо потрібно передати еволюцію поглядів автора; 3) є потреба вступити в полеміку з певним автором, що засвідчує достовірність аргументів того, хто полемізує; 4) невміння передати власними словами думок іншого автора; а також підкреслює, що надмірне цитування є помилкою, яка свідчить про безпорадність того, хто пише, і врешті-решт призводить до “контрольованої компіляції”» [721, s. 125].

Щодо цитувань у текстах мас-медіа, то, відповідно п. 1 ст. 21 Закону України «Про авторське право та суміжні права», цитуватися можуть усі типи творів – текстові, зокрема й матеріали ЗМК, та аудіовізуальні. Проте існує кілька проблемних моментів, на яких цілком слушно зосереджує увагу К. Горська (Афанасьєва). Вона говорить про: 1) відсутність чітких стандартів і обмежень щодо допустимих обсягів цитування і радить, в умовах, коли є потреба використати цитату, «відповісти на запитання: чи завдали Ви збитків авторові або зменшили його потенційний прибуток таким використанням? Якщо Ваша відповідь позитивна – від цитування краще відмовитися» [13, с. 165]; 2) про неможливість дотримання всіх умов цитування, зокрема вимоги обов’язкового зазначення джерела, «оскільки це обтяжило б сприйняття матеріалу» [13, с. 166].

І, зрештою, шостий пункт – *цитування за цитатою*. Ця проблема актуальна в контексті академічної чесності. І теж пов’язана з проявами девіантної поведінки. Оскільки, крім очевидного, – обману наукової спільноти щодо реального стану опрацювання заявленої проблеми (робота з першоджерелами), цитування за цитатами може призвести до мимовільного тиражування помилок (якщо автор, який справді джерело опрацьовував, припустився помилки) або до завдання шкоди репутації (горе-дослідник може опинитись у смішній ситуації, коли, приміром, зробить вигляд, що працював із джерелом, яке, наприклад, було втрачене багато років тому). Хоча наша дійсність засвідчує, що найчастіше цитування за цитатою використовують особи, які прагнуть отримати результат, не докладаючи зусиль, або ж у контексті загальної недоброчесної поведінки, тобто купно з плагіатом, фальшуванням, фабрикаціями тощо. Промовистий приклад знаходимо в «Експертному висновку щодо лінгвостилістичної коректності та оригінальності тексту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук К. М. Кириленко “Теоретичні і методичні основи формування інноваційної культури майбутніх культурологів у вищому навчальному закладі”» Українського мовно-інформаційного фонду, у якому зацентровано увагу на тому, що К. Кириленко «надмірно вдається до нормативно незабороненого, але науково некоректного

прийому «цитовання цитованого», посилаючися не на першоджерела, а на джерела, в яких першоджерела, на її думку, процитовано» [482].

Загалом же мусимо сказати, що, на наш погляд, «перенасичення тексту цитатами» за умови належного зазначення всіх джерел – це текст, позбавлений оригінальності і, відповідно, такий, що не становить наукової цінності, а не плагіат. Також зазначимо, що свої міркування про тексти, перенасичені цитатами, ми виклали в статті «Тексти з ознаками девіацій» [313].

2.3. Технології плагіату

У цьому підрозділі ми коротко розглянемо такі поняття як рерайтинг, копіпаст, парафраз/парафраза, компіляція, фабрикація і фальсифікація. Така потреба виникла у зв'язку з тим, що частина науковців відносить їх до плагіату (зокрема, до видів плагіату), а частина – ні. На наш погляд, усі вони, крім компіляції (вона може виражатись як твір і навіть як жанр – центон) належать до технологій, зокрема й технологій плагіату (фабрикація і фальсифікація є, з одного боку, видами академічної недоброчесності, а з іншого – так само технологіями).

Технологія – це «сукупність виробничих операцій, методів, процесів у певній галузі виробництва, способів, що використовуються в якій-небудь справі» [485, с. 855]. Тобто, якщо ми послідовно здійснимо над певним об'єктом низку визначених операцій або застосуємо до предмета дослідження певні методи в певній послідовності, то отримаємо на виході передбачуваний результат. Також слід зазначити, що про названі технології ми вже писали в окремій статті [305].

2.3.1. Рерайтинг

Дослідниця рерайтингу Л. Ремажевська ще 2012 р. зазначала, що поширеність інформації, як і «спроможність онлайн-видання до швидкого відтворення значущих повідомлень» [278, с. 177], разом із унікальністю стає її новою цінністю [278, 273]. Саме домінування швидкості над якістю і спричинює

використання згаданих технологій, зокрема й плагіатних, для контентного наповнення сайтів.

Рерайтинг (від англ. *rewriting* – переписувати) – «переписування тексту іншими словами без зміни його суті» [47, с. 283]), що «передбачає відтворення (переказ) ідеї та головних змістових маркерів оригінального тексту, а також посилання на першоджерело» [278, с. 178].

Тобто рерайтинг – це технологія продукування вторинних текстів, що служить для збільшення обсягу контенту зі зміною мовностилістичного вираження його, але не для прирощення смислів або знань. Відсутність посилання на першоджерело перетворює рерайтинг на плагіатну технологію.

У сучасному розумінні рерайтинг виник у межах Інтернет-журналістики [189], але можна вважати, що його підвалини були закладені ще в XVII ст., на яке припадає пік плагіаторства. Зокрема у Франції існували своєрідні теоретики плагіату, приміром, згадуваний вище Рішесурс, який у керівництві для ораторів «*Masque des orateurs ou Manière de déguiser toutes sortes de compositions, lettres, sermons etc.*» («Шаблони (кальки) ораторів або спосіб зміни будь-яких творів, листів, проповідей і т.п.», 1667 р.) з-поміж різноманітних засобів замінити відсутність творчості зазначав і «плагіаризм», який полягав у послідовній заміні всіх висловів украденої фрази їхніми синонімами [692, с. 796–797]. Тобто йдеться про такий сучасний прийом рерайтингу як синонімайзинг.

Виділяють два види рерайтингу:

- 1) простий або технічний – становить собою переважно заміну слів синонімами;
- 2) складний або глибокий – текст перероблюється повністю, але зі збереженням основних ідей.

При рерайтингу переформулюється не тільки текст, а й заголовки, проте їх не можна занадто змінювати, оскільки це може призвести «до невідповідності заголовка змісту статті» [189]. Від копірайтингу відрізняється відсутністю особистої думки рерайтера [189] та неможливістю внесення в текст нової інформації.

Російські вчені Є. Шарапова та Р. Шарапов називають прийоми, що використовуються для приховування «запозичених» (тобто сплагіачених) текстів, які можна вважати прийомами рерайтингу: «1. Корикування родів, чисел і часів слів, що входять у текст <...>. 2. Незначна зміна запозиченого тексту. 3. Скорочення запозиченого тексту шляхом видалення слів, речень, абзаців, рисунків, формул тощо. 4. Обхід системи перевірки на плагіат шляхом заміни російських букв (йдеться про мову оригіналу створюваного тексту. – *О. Р.*) на аналогічні за написанням англійські тощо. 5. Ручна або автоматична синонімізація тексту» [674, с. 53].

Загалом же до прийомів рерайтингу можна віднести такі: синонімічні заміни (синонімайзинг) із термінологічними (питома/запозичена термінологія) замінами включно; зміна порядку слів; зміна ключових слів і фраз при збереженні основного змісту; введення сполучних слів і словосполучень, перехідних фраз; використання непрямой мови замість прямої і навпаки; граматичні заміни слів (зміна роду, числа, відмінка, виду дієслів тощо); зміна архітекtonіки тексту; спрощення тексту (вилучення слів і словосполучень); розбивка складних речень на комплекс простих; використання скорочень або розшифрування їх та ін.

Рерайтинг може використовуватися для:

- 1) мінімізації затрат під час контентного наповнення сайтів;
- 2) використання контенту інформаційних агентств для мас-медіа;
- 3) підвищення читабельності складних текстів (наприклад, наукових або науково-технічних);
- 4) просування сайтів (за рахунок оптимізації текстів) та ін.

Формально продукти рерайтингу під визначення «плагіат» не підпадають. Як зазначає згадана Л. Ремажевська: «Рерайтинг, зокрема у ЗМІ, передбачає відтворення (переказ) ідеї та головних змістових маркерів оригінального тексту, а також посилення на першоджерело» [278, с. 178]; вона ж наголошує, що «поняття рерайтингу якісно відрізняється від плагіату» [278, с. 179], оскільки «передбачає відтворення змістових маркерів з використанням інших мовностилістичних засобів» [278, с. 179], а «наявність плагіату в переписаному тексті визначається

лише добросовісністю як журналіста, що виконав рерайтинг, так і видання, в якому передруковується дане повідомлення» [278, с. 179]. Виходить, що провідна роль у визнанні рерайту технологією плагіату, а його продуктів – плагіатом чи, навпаки, сприйманні його як оригінального текстотворення належить мовностилістичним засобам (див. також наші статті, присвячені цій темі [290, 305, 309]).

Журналісти-практики не схильні вважати рерайт плагіатом. Науковці ж – навпаки. Так, до видів (форм) плагіату рерайт відносять, зокрема, О. Кузнецова: «Це прихований плагіат, коли журналіст до чужого матеріалу без дозволу автора додає додаткову інформацію, переробляє раніше обнародований матеріал, замінюючи слова, вирази, щоб не розпізнали чужий текст. У рерайті ключові, суттєві слова лишаються нерухомими. Рерайтери змінюють форму тексту, а суть інформації, в кращому випадку, може лишитися незмінною» [148]. Науковець О. Огірко розглядає рерайт як технологію, яка за певних умов може перетворитися на плагіатну [189]. І. Литвинчук, окреслюючи його як поверхневе (хоча в даному контексті, на наш погляд, варто послуговуватись прикметником «поверховий», який у переносному вживанні має значення «неглибокий, такий, що не стосується суті справи», тоді як прикметник «поверхневий» означає «такий, що відбувається на поверхні чи на невеликій глибині від неї» [155]) редагування: «внесення незначних правок у скопійований матеріал (перезформування речень, зміна порядку слів в них тощо) та без належного оформлення цитування» [155]. Тобто, йдеться про зміну архітекτονіки тексту.

Іноді зміст поняття може (хоч і без називання) становити собою частину дефініції плагіату, як, наприклад, у В. Волікова й І. Дзьобко: плагіат – це «привласнення будь-якими методами авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора та (або) *виклад іншими словами в іншому порядку чужих слів, думок без посилань на дійсне джерело цієї інформації* (виділення наше. – О. Р.)» [48, с. 351].

На наш погляд, для того, щоб остаточно визначитись, в основу розмежування рерайту та плагіату слід покласти принцип розрізнення «твору» і «тексту», обґрунтований професором В. Різуном у праці «Аспекти теорії тексту» [317], що дає підстави класифікувати рерайтинг як технологію плагіату. Виходячи з цього принципу: «Твір – це продукт мовної діяльності людини, найчастіше закріплений у тексті. Текст – це лише графічно-знакова фіксація твору» [317]. Рерайтер працює із текстом як формою втілення твору. Якщо вдатися до метафор, то він чужий продукт мовної діяльності переодягає у новий стрій, використовує таку собі текстову пластичну хірургію. Але ж всі ці маніпуляції не змінюють того факту, що їх проводять над чужим твором.

2.3.2. Копіпаст

Редактор російського журналу «Научная периодика: проблемы и решения» у статті, присвяченій проблемі плагіату, наводить промовистий епіграф з журналу *Esquire* (№ 55), який можна було б сприймати з легкою іронією, якби він насправду не підкреслював глибину проблеми, з якою зіштовхнулися сьогоднішні мас-медіа, і не тільки в Україні. Ось він: «У 1974 році співробітник компанії *Xerox* Ларрі Теслер, працюючи над створенням комп'ютерного текстового редактора для американського видавництва *Ginn and Company*, змінив програмний інтерфейс для переміщення фрагментів тексту. Він скоротив число маніпуляцій з 6 до 2 і присвоїв операціям назви “cut-paste” і “copy-paste”, запозичивши ці терміни з практики традиційної паперової верстки. Злі язики стверджують, що тим самим він заклав підвалини всієї сучасної журналістики» [2, с. 25].

У медійному середовищі, як ми вже зазначали раніше [292, 305], побутує думка, що причина засилля копіпасти як вияв непрофесіоналізму полягає в неймовірній завантаженості працівників медіа-сфери. Таке бачення спростовує К. Горчинська в інтерв'ю О. Мамченковій. Зокрема, журналістка акцентує увагу на кількох аспектах: 1) «виробництво оригінального контенту є основним завданням журналістів на Заході, як приклад, середнє навантаження у

вашингтонському виданні *Politico* – до двадцяти оригінальних матеріалів на день, що суттєво відрізняється від українських вимог, за винятком онлайн-видань» [163]; 2) «українська агрегація новин також значно відрізняється від західної: там ви ніколи не побачите більш як 500 скопійованих символів або відсутності посилання на джерело. Контент повністю перепаковується, журналіст телефонує додатковим джерелам, верифікує дані, переписує. У нас, звичайно, такого нема» [163]; 3) «рівень професіоналізму пов'язаний не тільки й не стільки із завантаженням, як із наявністю в голові професійного компаса – усвідомлення того, що в кожній новині повинно бути 5W, nut graph і бекграунд. Якщо ця структура не закладена компанією, на яку працює журналіст, якщо редакція за цим не стежить, не контролює, не тренує, то буде абищо. І це ніяк не буде пов'язано з обсягами роботи» [163].

Ми вже згадували вище, що новини давно вимірюються не якістю, а швидкістю, тому засилля копіпасту стало практично всеохопним і загрозливим. Одним із найяскравіших прикладів цього можна назвати поширення численними українськими ЗМІ (зокрема й тими, що позиціонують себе як поважні видання) «новини» (а фактично фейка) щодо «рейдерського захоплення» «Приватбанку» 19 грудня 2016 року. Докладно цей випадок описав В. Миленко [168]. А втім, і науковці, і журналісти-практики давно акцентували увагу на проблемах, що виникають із застосуванням норм авторського права в Мережі загалом, і на зростанні обсягів копіпасту зокрема, особливо наголошуючи на економічному чиннику. Так, дослідниця Л. Городенко підкреслювала: «У сфері Інтернет-журналістики під авторським договором розуміється погодження автора на поширення його текстів (чи іншого виду журналістської продукції) з посиланням на першоджерело. Для багатьох комунікаційних мережевих ресурсів саме порушення цієї угоди є основним засобом для заробляння грошей» [59, с. 227]. А Р. Кульчинський у розмові з Д. Дуцик (2012 р.) зазначав: «Професійна журналістика все більше витісняється копіпастом. Ані в Україні, ані у світі ніхто не хоче вкладати у виробництво серйозного журналістського контенту: розслідувань, ґрунтовних репортажів тощо. Економічно вигідніше набрати людей,

які сидітимуть в офісі і писатимуть по 10 клікабельних новин на день» [79]. На економічній вигоді вдавання до копіпасту наголошував і О. Шалайський у спеціальній лекції «Інтернет-журналістика. Що вигідніше – копійейст чи створення власного контенту?» (2011 р.): «Люди роблять сайти, щоб отримати якесь добро, вигоду для себе. Це добро зводиться до трьох речей – гроші, слава або влада. Четверті, п'яті, шості – підпадають під ці три. Так ось – ексклюзиви не дають ні першого, ні другого, ні третього» [673] (виділення О. Шалайського. – О. Р.). Медіакритик О. Довженко не тільки акцентує увагу на проблемі копійейсту, зокрема з соціальних мереж, (див., напр., його статтю «Зустріч із фейкерами: комісар Рекс рекомендує перевіряти інформацію» [72]), а й пропонує журналістам і редакторам покрокову інструкцію для виходу з кризи з десяти кроків [73]. Зазначмо, що О. Довженко часто й слушно говорить про шкоду копіпасту: «Журналістики стає менше – копіпаст її витісняє. Стає менше журналістського пошуку» [64]. А також про варіант копіпасту – републікацію повідомлень із соціальних мереж, яку він називає «формою паразитизму», підкреслюючи, що «інколи новини тільки з цього і складаються <...>» [64]. Треба також зазначити, що, на наш погляд, небезпека копіпасту не лише в тому, що руйнуються самі засади професії журналіста, а ще й у тому, що тиражуються фейки, спотворюючи реальність і руйнуючи репутації й долі (див., як приклад, ґрунтовну статтю про поширення фейків у Британії Катарін Вайнер (*Katharine Viner*) «Як технологія підриває основи правди» [35]). Ми вважаємо копіпаст ще однією технологією, яка легко перетворюється на технологію плагіату.

Копіпаст пов'язується передусім зі створенням сайтів і продукуванням новин: «Найчастіше технологію копіпасту використовують новинні ресурси – інформація переноситься з першоджерела на інші сайти, що створює об'єктивні умови для її поширення» [672]. Причому визначення явища апелюють до полісемічності поняття і його окреслюють як: 1) технологію, 2) метод, 3) крадіжку. SEO словник окреслює його як «повністю скопійований без редагування з одного на інший сайт контент (текст, фото, відео та ін.)» [130]. До основних ознак віднесено такі: 1) порушує авторське право; 2) добре

розпізнається пошуковими системами; 3) становить собою другосортний матеріал («не становить жодної цінності, захаращує інтернет дублями» [130]). Увагу акцентовано також на тому, що основна загроза, яку може спричинити копіпаст, «пов'язана з можливістю неправильного визначення пошуковими роботами першоджерел (тобто хто є автором, а хто злодієм)» [130]. Як бачимо з дефініції і ознак, копіпаст визначається як плагіат. Якщо проаналізувати різні мережеві матеріали, що тлумачать поняття копіпасту, та інтерв'ю з журналістами-практиками, то можна виділити ознаки, які відносять до переваг і недоліків використання копіпасту. Отож найсуттєвіші переваги такі: 1) економічна вигідність; 2) швидкість продукування текстів; а до недоліків відносять: 1) відсутність творчого складника (тобто визнання вторинності); 2) привласнення чужого контенту спричинює втрату довіри та рейтингу для «автора» і блокування сервісу для власника сайту; 3) вимушена боротьба з іншими копіпастерами.

Прийнято виділяти білий, сірий і чорний копіпаст. Білий – це розміщення матеріалів з чужого ресурсу із зазначенням посилання на нього, як, приміром, перепости в соцмережах. Сірий – «передрук матеріалу із зазначенням посилання не на конкретну веб-сторінку, а на сам ресурс» [129], але тут діє «правило семи»: пошуковики «пропускають» такий сайт, але тільки за умови, що конкретний сайт потрапляє в першу сімку видачі за запитами [129]. Чорний – це крадіжка контенту, тобто, повторимось, плагіат.

Слід звернути увагу ще на таке: термін «копіпаст» утворений за допомогою транслітерації з англійської. Його прозора семантика відсилає реципієнта до двох простих технічних дій (операцій) – сору (копіювати фрагмент тексту, текст, фото тощо у буфер обміну) + paste (вставити фрагмент тексту, текст, фото тощо з буфера обміну). Така виразна технічність не просто нівелює виникнення бодай якихось спроб надати певної (морально-етичної чи аксіологічної) оцінки діям реципієнта в процесі аналізу його поведінки чи самоаналізу – вона взагалі не передбачає можливості їх виникнення. Тобто в кого, справді, може з'явитися думка, що він чинить неправильно, якщо йдеться лише про певний сегмент технології, за наших умов – це виготовлення та поширення новин. Однак, якщо

замінити слово «копіпаст» на слово «плагіат» або «крадіжка» (чи, як пропонує український мережевий ресурс «Словотвір», що спрямовує зусилля на створення питомо української термінології, – «вкрав-та-встав», «списанка», «смиканина», «висмикування» [131] – зараз не йдеться про стилістичну маркованість їх і реалістичність їх запровадження в широкий вжиток), – то, погодьмося, ситуація міняється. І тепер той, хто вдається до Ctrl+C & Ctrl+V уже не може ігнорувати оцінний складник. Причому до двох згаданих вище оцінок додається ще й оцінка правова. Крім того, виразно проступає перелік ризиків, із-поміж яких – професійний і репутаційний.

Таким чином, копіпаст, по-перше, слід внести до технологій плагіату, використовуваних, передусім, у соціальних комунікаціях, а, по-друге, проблему поширення копіпасту варто розв'язувати в контексті професійної медіакритики, тобто остання має означити запобігання плагіату та боротьбу з ним як одне зі своїх завдань.

2.3.3. Парафраз

Парафраз (парафраза) – це технологічний прийом, який становить собою «вільну переробку тексту або тлумачення, яка розвиває і модифікує (перетворює) зміст оригіналу, зберігаючи, водночас, його засадничий смисл» [716]. Парафраза виступає антитезою метафрази (дослівного підрядкового перекладу, із якого виконується художній переклад, наприклад, дослівний переказ прозою змісту поезії). Її можна назвати реферативним прийомом, при якому зміст чиеїсь праці переказується своїми словами і передає власне розуміння думок іншого автора. Зазвичай, парафраза апелює до широковідомої праці. Вона не становить собою плагіату, але вимагає належного посилання на автора оригінальної праці [716].

Ю. Ковалів відносить парафраз до інтертекстуальних прийомів, що становить собою «скорочений чи розширений переказ своїми словами чужих думок» [158, с. 183]. Так само вважає й А. Ткаченко: «Парафраз[а] – переказ твору або чужих думок іншими словами, іноді скорочено або розширено, незрідка – прози поезією

або навпаки» [494, с. 293]. Науковець також слушно підкреслює, що в літературі «маємо справу не так із чітко окресленою стилістичною фігурою чи жанром, як із різними способами “переливання” попереднього формозмісту в новий» [494, с. 293]. У наукових текстах «перефразування може мати місце у розумінні повторення, встановлених чи доведених для певної галузі науки положень, щоб проаналізувати їх, розвинути чи заперечити. Тому не всяке повторення фраз свідчить про плагіат» [181, с. 165]. Про хистку межу між парафразом і плагіатом говорить, зокрема, У. Еко. Також він радить студентам писати парафрази, не зазираючи в першоджерело, що свідчитиме про розуміння тексту останнього [691, с. 188]. Такої ж думки й С. Капральський: «Фальшивий парафраз тільки позірно є парафразом, по суті – це плагіат. Оскільки він не становить собою скорочений переказ чужої думки *власними словами* (виділення автора. – *О. Р.*), але містить дослівний фрагмент чужої праці. Такі фрагменти повинні бути взяті в лапки (й містити посилання), оскільки саме лише посилання не убезпечить нас од визнання нашої праці плагіатом» [719].

Таким чином, основним для віднесення або не віднесення парафрази до технології плагіату є наявність/відсутність правильно оформленого посилання, а також умова, аби чужі думки були (чи не були) переказані власними словами, що засвідчить розуміння автором новоствореного тексту думок автора першоджерела. Також зазначимо, що про парафраз ми писали в статті «Плагіатні технології» [305].

2.3.4. Компіляція

Компіляція (нім. *kompiration*, від лат. *compilatio* – крадіжка, грабіж) – 1) технологія створення тексту на основі використання чужих даних (матеріалів), без опрацювання першоджерел; 2) текст (вір, праця) створений на основі використання означеної технології.

Як *вір* компіляцію визначає Т. Павленко: «робота, створена на основі компонування текстів, опублікованих раніше іншими авторами, без творчого

опрацювання або зазначення авторства» [193]. Г. Драпак та М. Скиба: «Компіляція – несамоцїйна лїтературна чи наукова праця, побудована на використаннї чужих творїв» [78, с. 137]. Автори словника-довїдника «Інтелектуальна власнїсть»: «Компіляція – твір, пїдготовлений шляхом вїдбору і розташування ранїше існуючого матерїалу або вїдомостей таким чином, що одержаний творчий результат становив собою оригїнальний авторський твір. Колективний твір є одним з вїдїв компїляцїї» [107, с. 113]. Професор М. Краєвський визначає компїляцїю як «працю, що спирається на матерїали, зїбранї з інших джерел, неоригїнальний текст, складання частин чужих праць» [721, s. 175].

Росїйський вчений С. Коломїєць визначає компїляцїю як «роботу, в якїй зазначено всї джерела запозичень, причому робота складена, переважно, з цих запозичень без будь-якої самостїйної творчої обробки їх» [122]. Пїд творчою обробкою вчений розумїє «власний аналіз, власнї висновки, власнї творчї результати» [122]. Дослїдник А.-Л. Лозинський, аналізуючи проблему компїляцїї в науковїй лїтературї, доходить такого висновку: «У цифрову епоху компїляція стала одним з найпоширенїших методїв написання робїт. Якщо компїляція мїстить елементи плагїату, то це, безперечно, явище негативне і водночас складне для виявлення, адже плагїат у нїй має доволї завуальований характер. Якщо ми говоримо про творчу компїляцїю, зумовлену типологїчними характеристиками твору, то вона вїдїграє дуже важливу роль в інформацїйному суспїльствї, адже автор-укладач доносить її до широкого загалу з ознайомлювальною метою, вїдсїюючи зайву та недоцїльну інформацїю» [160, с. 153]. Професор О. Сичивиця пїдкреслює, що «груба, примїтивна компїляція, яка зводиться до конгломеративного об'єднання результатїв чужих дослїджень і думок без належної їх обробки, знаходиться не дуже далеко вїд звичайного плагїату і може розглядатися як прояв несумлїнностї в науково-дослїднїй дїяльностї або нездатностї квалїфїковано її здїйснювати» [466, с. 43]. І, навпаки, цїннїсть мають «науковї працї узагальнюючого характеру, навчальнї посїбники і пїдручники, саме призначення і методика пїдготовки яких передбачають використання елементїв компїляцїї» [466, с. 43].

Як *технологію* компіляцію виокремлює І. Кременовська, аналізуючи некоректні запозичення та плагіат у дисертації з юриспруденції Ю. Делії, крім іншого, зазначає, що компіляція – це «спосіб і одночасно результат одного з видів антинаукової діяльності» [145, с. 125]. Доктор Т. Качмарек також розглядає компіляцію з позиції технології, визначаючи як «поєднання фрагментів текстів інших авторів (або власних). Становить собою утворення нових систем, текстових зв'язків і комбінацій елементів на основі прямих асоціацій і понять, почерпнутих із чужих праць. Компіляція, отже, є процесом перетворення і становить *sui generis* (своєрідне право, право особливого роду. – *O. P.*) спроб створення quasi-“власної” праці, причому автор зазначає джерело натхнення (інспірації)» [718, s. 27].

Компіляція може становити собою окремий *жанр* – центон («полягає у введенні до основного тексту певного автора фрагментів із творів інших авторів без посилання на них» [158, с. 569]), використовуваний для переосмислення художньо-літературних явищ, увиразнення драматизму твору, розгортання постмодерних текстів та ін. або ж окремі різновиди коментарю.

Часом зустрічаються приклади неповного розуміння суті компіляції, приміром, у юриста І. Бруса [30, с. 167]; докладно див. нашу монографію [316, с. 234–235]. Як цікавий факт можна згадати сучасний роман у жанрі філософської фантастики Енді Фокстейла (є в російському перекладі) «Компиляция. Введение в патологическую антропологию (роман)» (2013).

Загалом до основних ознак компіляції можна віднести: 1) оперування фрагментами чужих праць із зазначенням або без зазначення (тоді компіляція стає технологією плагіатною) авторів першоджерел; 2) несамостійний характер твору (без опрацювання першоджерел); 3) переважна відсутність творчого опрацювання; 4) монтаж готових шматків тексту без переосмислення. На нашу думку, віднесення або не віднесення компіляції до технології плагіату і, тим самим, її значення для наукової і художньої творчості залежить від наявності/відсутності таких умов: 1) творчого опрацювання; 2) зазначення/не зазначення авторства використовуваних фрагментів; 3) нової якості створеного; 4) наукової цінності новоствореного тексту. Про компіляцію ми писали раніше в статті «Плагіатні технології» [305].

2.3.5. Фабрикація і фальсифікація

Фабрикацію і фальсифікацію часто ототожнюють або плутають їхні визначення, а також помилково називають видами плагіату, тоді як насправді це види академічної нечесності, тобто фабрикація, фальсифікація і плагіат є явищами одного порядку (можна сказати, що вони перебувають у сурядному зв'язку, а не в підрядному).

Саме в контексті академічної доброчесності дає визначення їх В. Сацик:

– «фабрикація даних (fabrication) – передбачає штучне створення вигаданих даних чи фактів на підтримку положень, які пропонуються автором у науковій праці» [461];

– «фальсифікація даних (falsification) – полягає у свідомій зміні чи модифікації вже наявних даних для підтвердження тих чи інших наукових висновків дослідника» [461].

Тобто фабрикація первинна дія, а фальсифікація – вторинна, для того, аби щось сфальсифікувати – воно має існувати.

Як порушення академічної доброчесності фабрикацію подано в Проекті нового закону України «Про освіту» (3491-д від 04.04.2016), який містить статтю 42 «Академічна доброчесність», де, крім іншого, представлено дефініцію академічної доброчесності і (пункт 4) перелік її порушень. Визначення фабрикації виглядало так: «фабрикація – фальсифікація результатів досліджень, посилянь у власних публікаціях, будь-яких інших даних, у тому числі статистичних, що стосуються освітнього процесу та наукових досліджень» [276]; тобто й тут бачимо змішування понять, оскільки фабрикація та фальсифікація, як ми й зазначали, не дорівнюють одна одній. У чинній редакції Закону «Про освіту» (прийнятий 05.09.2017) ці поняття вже представлено, як і належить, окремо як порушення академічної доброчесності: «фабрикація – вигадання даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях; фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень» [272].

А. Артюхов і О. Меньшов основною і найбільш поширеною причиною вдавання до фальсифікацій називають «Намагання досягти відповідності поставленій апріорній меті, висновкам попереднього теоретичного аналізу або результатам раніше опублікованих досліджень» [10, с. 127].

У «Білій книзі Ради наукових редакторів щодо принципів цілісності публікацій в наукових журналах» [17, с. 80] знаходимо такі визначення. Фабрикація – «вигадка, запис і повідомлення про дані» [17, с. 80]. Фальсифікація – «зміна інформації про матеріали, обладнання, протоколи і дані або результати досліджень» [17, с. 80]. Укладачі називають їх «основними видами недобросовісної поведінки, оскільки виражаються у формі наукової інформації, де спостережувані явища представлені в спотвореному вигляді» [17, с. 80]. На наш погляд, найбільш небезпечними фабрикація та фальсифікація є у сфері медицини, оскільки йдеться не лише про змарновані грошові ресурси чи підірвану репутацію, а, передусім, про життя і здоров'я людей.

Яскравим прикладом фальсифікації і фабрикації даних є випадок, описаний М. Вронським у статті «В Торуню позбавили ступеня доктора наук» (*Odebrana habilitacja w Toruniu*), докладно див. нашу монографію [316, с. 236–237].

Російський вчений М. Гельфанд, аналізуючи текстові запозичення (плагіат) і фальсифікації в дисертаціях із природничих наук, підкреслює, що в таких дисертаціях «запозичення <...> неминуче супроводжуються фальсифікацією спостережень або експериментальних результатів, і ознаки цієї фальсифікації залишаються в тексті» [55, с. 203]; а також виділяє такі ознаки їх наявності: 1) «арифметична невідповідність наведених величин» [55, с. 203–204]; 2) «наявність фактичних помилок, що проявляється на етапі, коли дані, обґрунтовані для одних захворювань, механічно переносяться на інші, для яких вони не є і не можуть бути властиві» [55, с. 205]; 3) «пряма суперечність фактам» [55, с. 205–206].

Вчені говорять також, крім фальсифікації даних, про фальсифікацію джерел. Приміром, дослідник М. Зубов, аналізуючи докторську дисертацію О. Яковлевої, виділяє такі її способи: 1) «невідповідність між кількістю заявлених опрацьованих джерел і реально опрацьованих» [101, с. 15–16]; 2) «системне використання

фальшивих посилань (невідповідність посилання, вказаного в цитаті, позиції в бібліографії)» [101, с. 16–17]; 3) «використання порожніх бібліографічних позицій (у список літератури внесено позиції, на які нема посилань у дисертації; тут – 167 позицій із 561 заявленої)» [101, с. 17–18]; 4) «відсутність зазначення конкретної сторінки в багатосторінковій праці (йдеться не про електронні джерела, хоча, зазначимо, нині багато праць оприлюднюються лише в електронних варіантах у певних форматах, які містять нумерацію, тож цієї вимоги цілком можна дотриматися; так є, приміром, і в тексті самого М. Зубова, який ми зараз цитуємо. – *О. Р.*)» [101, с. 19].

Додамо також, що чимало прикладів фабрикацій і фальсифікацій зібрано на згадуваному нами польському сайті *Etyka i patologie polskiego środowiska akademickiego* (<https://nfaetyka.wordpress.com/>). Зокрема станом на 20.08.2017 р. у рубриці *Oszustwa naukowe* («Наукове ошуканство») було вміщено 32 публікації.

Отже, фабрикація і фальсифікація також є технологіями, але не плагіату, а академічної нечесності; крім того, вони часто поєднуються з плагіатом, особливо в природничих науках.

Висновки до розділу

Проблема плагіату є системною, соціально значущою й багатоаспектною, а складники її розуміння багато в чому – контрверсійними. Мас-медіа відводиться особлива роль у процесі сприйняття й осмислення проблеми плагіату науковцями і соціумом, оскільки розвиток інфосфери призвів до того, що якщо будь-які об'єкт, суб'єкт, явище дійсності не представлені в інформаційному потоці, тобто не внесені в порядок денний ЗМК, то їх начебто й не існує.

На підставі аналізу визначень плагіату та опису його видів, представлених у законодавстві, працях вітчизняних і зарубіжних дослідників, а також виходячи з власного розуміння плагіату, яке ґрунтується на осмисленні соціальнокомунікаційної природи явища, ми можемо запропонувати дві – ширшу та вузку – дефініції плагіату. Отже, у *ширшому* розумінні, плагіат – це

багатоаспектне явище, що має соціальнокомунікаційну природу, проявляється як порушення авторського права та права на творчість зокрема і правовий нігілізм загалом; деструктивна ціннісна трансформація; чинник множення симулякрів, руйнування економіки, девальвації освіти й науки, занепаду морально-етичних норм і саморуйнування індивіда, що може бути виражене в різних видах (формах, типах) за допомогою визначених способів і спеціальних технологій. У *вужчому* розумінні, плагіат – це повне або часткове оприлюднення чужого твору або його фрагментів із текстовими фрагментами, що містять описи, які розкривають суть концептів, що не є об'єктами авторського права (ідеї, концепції, авторські методики та ін.) включно, під іменем особи, що не є автором цього твору. Це означає, з урахуванням п. 3 ст. 8 Закону «Про авторське право і суміжні права», що де-юре, у правовій площині, не можна говорити про «плагіат» ідей, концепції і под., але можна вести мову про плагіат текстового фрагмента, у якому міститься ідея, концепція тощо.

Укладений нами реєстр способів учинення плагіату, крім суто утилітарного призначення – полегшити роботу людей, що працюють із текстами, дає уявлення про деструктивну винахідливість плагіаторів, але не до кінця демонструє масштабність задіяння людського чинника. Тому ми сформували таблиці суб'єкт-суб'єктних відносин в академічному доколаплагіатному дискурсі для увиразнення й унаочнення тотальності деструктивних зв'язків і впливогенного потенціалу плагіату, джерелом (впливу) якого є його (плагіату) соціальнокомунікаційна природа, оскільки і пандемія поширення плагіату, і рівень його патогенності були уможливлені варіантом розвитку соціальних процесів (передусім, тривале невизнання проблеми, а потім її толерування), обраним цивілізацією. Дані, узагальнені в означених таблицях, демонструють, що будь-хто (будь-який суб'єкт академічного середовища) може вкрати/присвоїти будь-який академічний текст у будь-кого, а це породжує тотальну недовіру, тобто плагіат виступає чинником деструктивного впливу на академічне середовище не лише на рівні аксіологічному через девальвацію базових фундаментальних цінностей академічної доброчесності – чесності, довіри, справедливості, поваги,

відповідальності, мужності, а ще – гідності, особистісного розвитку, оригінальності, творчості, поваги до інтелекту – чи морально-етичному через ігнорування основних приписів етичних кодексів (студента, викладача, науковця, професіонала певної галузі) чи норм моралі; а й на рівні психологічному – замість гордості від приналежності до елітарних спільнот (якими мають бути Університет у значенні Універсуму, символічної структури; наукова спільнота; колектив професіоналів тощо) спостерігаємо гіркоту від усвідомлення їхньої деградації чи редукції їх до структур маргіналізованих, профанації сакрального колись простору (Університет як храм науки), меркантилізація його (перетворення на «ще один» (один із ряду) бізнес). На основі укладених відкритих реєстрів способів учинення плагіату ми також виділили толеровані соціумом, поведінкові моделі.

На основі визначених нами способів учинення плагіату ми запропонувати авторську класифікацію наукового плагіату за такими критеріями: 1) за суб'єкт-суб'єктними відносинами; 2) за об'єктом присвоєння; 3) за джерелом присвоєння; 4) за метою використання; 5) за використовуваною технологією; 6) за мовним критерієм; 7) за ступенем прозорості.

Ми вважаємо доцільним ввести в науковий обіг термінологічну сполуку *«тексти з ознаками девіацій»* (запропонувала О. Ромах) для номінування текстів, що містять так званий «плагіат ідей», «самоплагіат» і «перенасичення цитатами», які де-юре не є плагіатом, але де-факто містять ознаки етичних проступків і аксіологічних перверсій, а суб'єкти, що практикують їх, виявляють ознаки девіантної поведінки.

Розглянувши юридичний, етичний, аксіологічний і соціальнокомунікаційний аспекти співвідношення понять «ідея» та «плагіат», можемо акцентувати увагу на таких твердженнях: 1) закон і в Україні, і за кордоном охороняє не саму ідею, а форму її вираження; 2) існує суперечливість у розумінні кореляції означених концептів у науковому та професійних, зокрема мас-медійному, середовищах; 3) про «плагіат ідей» можна вести мову не в царині юриспруденції, оскільки своєрідна «монополізація» ідей призведе до застою у творчій сфері, її стагнації і, зрештою, до масових порушень; оскільки жодна заборона творчого самовияву

окремого індивіда чи цілої спільноти (від громади до нації) успіхом не завершувалась; а в контексті академічної доброчесності, морально-етичних принципів творчих професійних спільнот, зокрема журналістської, плекання цінностей, спрямованих на формування гармонійної особистості та усунення деформацій інфопростору; 4) ідея та плагіат, на нашу думку, співвідносяться як творчість та анігіляція творчості – наукової, журналістської, літературної; 5) узагальнюючи матеріал щодо ідей і «плагіату (крадіжки) ідей», ми запропонували окрему (відкриту) класифікацію, що ґрунтується на сприйнятті та розумінні ідей у суспільстві.

Розглянувши розуміння категорії «самоплагіат» українськими та зарубіжними вченими, ми дійшли висновку, що логічним є оперування не терміном «самоплагіат», а новою категорією, яку запропонувала Г. Ульянова, – «авторське дублювання наукових результатів».

«Перенасичений цитатами текст», за умови належного зазначення всіх джерел – це текст, позбавлений оригінальності і, відповідно, такий, що не становить наукової цінності, але не плагіат.

Нами було виділено низку технологій, які є або за певних умов стають технологіями плагіату. До них належать – *рерайтинг*, *копіпаст*, *парафраз*, *компіляція*; ми також коротко розглянули *фабрикацію* та *фальсифікацію*, які не є технологіями плагіату, але часто з ним ототожнюються. Отже, в основі розмежування рерайтингу та плагіату може бути принцип розрізнення «твору» і «тексту». Оскільки рерайтер працює із текстом як формою втілення твору, не створюючи нічого нового, а лише трансформуючи дане, *рерайтинг* слід вважати технологією плагіату. *Копіпаст*, по-перше, слід внести до технологій плагіату, використовуваних, передусім, у соціальних комунікаціях, а, по-друге, проблему поширення копіпасти варто розв'язувати в контексті професійної медіакритики, тобто остання має означити запобігання плагіату та боротьбу з ним як одне зі своїх завдань. Основним для віднесення або не віднесення *парафрази* до технології плагіату є наявність/відсутність правильно оформленого посилання, а також умова, аби чужі думки були (чи не були) переказані власними словами, що

засвідчить розуміння автором новоствореного тексту думок автора першоджерела. Віднесення або не віднесення *компіляції* до технології плагіату залежить від наявності/відсутності таких умов: 1) творчого опрацювання; 2) зазначення авторства; 3) нової якості створеного; 4) наукової цінності новоствореного тексту. *Фабрикація* і *фальсифікація* також є технологіями, але не плагіату, а академічної нечесності; крім того, вони часто поєднуються з плагіатом, особливо в природничих науках.

Під час аналізу плагіату ми пропонуємо таку сегментацію емпіричного матеріалу:

- 1) види плагіату (узагальнювальна класифікація нижче);
- 2) тексти з ознаками девіацій – «плагіат ідей», «авторське дублювання наукових результатів» («самоплагіат»), «перенасиченість тексту цитатами»;
- 3) технології плагіату – рерайт, копіпаст (білий, сірий, чорний), парафраз, компіляція + плагіат із використанням фабрикації і фальсифікації даних як технологій академічної недоброчесності.

У межах технологій можна виділити такі технічні прийоми (у значенні усталених способів виконання чого-небудь):

- дослівне копіювання (зі списуванням включно);
- синонімічні заміни (синонімайзинг) із термінологічними (питома/запозичена термінологія) замінами включно;
- зміна порядку слів;
- зміна ключових слів і фраз при збереженні основного змісту;
- введення сполучних слів і словосполучень, перехідних фраз, невеликих коментарів;
- міксування змісту: цитування + умовний (позірний) парафраз + перехідні фрази чи незначні коментарі – в результаті неможливо вичленити власний здобуток автора;
- копіювання з використанням фабрикації і фальсифікації;
- неправильний опис джерела;
- неповний опис джерела;

– посилання на неіснуюче джерело.

На основі опрацьованих класифікацій видів плагіату інших науковців, способів учинення плагіату (визначених нами на основі емпіричних даних, зібраних М. Вронським та іншими дослідниками), укладеної нами класифікації наукового плагіату, технологій здійснення плагіату та розглянутих текстів із ознаками девіацій ми можемо представити таку авторську узагальнювальну класифікацію плагіату.

1. За характером дії:

- 1) *навмисний* – плагіат із усвідомленням наслідків;
- 2) *ненавмисний* – плагіат як наслідок незнання вимог до роботи з першоджерелами, цитування, оформлення посилань;
- 3) *неусвідомлюваний* (пов'язаний із процесами пам'яті) – плагіат, пов'язаний із мимовільним присвоєнням інформації, отриманої давно й забутої на певний час.

2. За суб'єкт-суб'єктними відносинами:

- 1) *класичний*: плагіатор – жертва плагіату;
- 2) *авторське дублювання наукових результатів* (терміносполука Г. Ульянової – вживаємо замість «автоплагіат» чи «самоплагіат»);
- 3) *співавторський*: примус до співавторства, вилучення зі співавторів, присвоєння одним зі співавторів результатів праці іншого

3. За об'єктом присвоєння:

- 1) *текстовий* матеріал (включно з об'єктивованими у тексті концептуальними ідеями, авторськими методиками, архітектонікою реалізованого в тексті задуму, бібліографією тощо, а також рекламні тексти);
- 2) *послідовності кадрів* (аудіовізуальні твори);
- 3) *ілюстративний*: фото, графіки, діаграми, таблиці, рисунки та ін.;
- 4) *цифровий*: розрахунки, формули та ін.

4. За джерелом присвоєння:

- 1) *друковані* видання: а) статті, б) книжкові видання та брошури (монографії (одноосібні та колективні), підручники, посібники, курси лекцій, методичні

рекомендації, навчально-методичні комплекси), в) дисертації, г) рекламна продукція.

2) *електронні* видання: все, що може запропонувати Інтернет із базами даних включно;

3) *аудіовізуальні* твори.

5. За метою використання:

1) для *наукової* діяльності: а) плагіат для *статей*; б) для *книжкових* видань і брошур: монографії (одноосібні та колективні), підручники, посібники, курси лекцій, методичні рекомендації, навчально-методичні комплекси; в) для *дисертацій*;

2) для *професійної* діяльності.

6. За використовуваною технологією:

1) *копіаст*;

2) *рерайтинг*;

3) *компіляція* (+ patchwork plagiarism);

4) умовний *парафраз* (коли текстовий фрагмент заявлений як парафраз, але насправді є плагіатом);

5) *міксування* – плагіат різних видів із використанням фабрикації і фальсифікації;

7. За мовним критерієм:

1) плагіат *мовою оригіналу*;

2) плагіат-*переклад*.

8. За ступенем прозорості:

1) *відкритий* (явний, неприхований, дослівний, повний/частковий);

2) *завуальований* (прихований, із використанням відповідних технологій)

9. За ступенем оригінальності джерела плагіату:

1) плагіат тексту або його частини *першоджерела*;

2) плагіат *сплагіаченого* тексту.

10. За типом реальності:

1) *всі види* плагіату (буденна реальність);

2) *тайпсквотинг/кіберсквотинг* (віртуальна реальність).

11. За категорією результатів інтелектуальної діяльності (за Г. Ульяновою):

1) *авторський* (привласнення авторства на результат інтелектуальної, творчої діяльності);

2) *промисловий* (привласнення об'єкта інтелектуальної діяльності, що призводить до порушення майнових прав та інтересів правовласника).

12. За сферою вчинення (за І. Литвинчук):

1) *«школярський»* – крадіжка результатів інтелектуальної праці під час здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня;

2) *професійний* – крадіжка результатів інтелектуальної праці в процесі здійснення науково-педагогічної або іншої професійної діяльності, здобуття наукового ступеня або вченого звання.

13. За мотивами здійснення (за І. Литвинчук):

1) *меркантильний* – плагіат з метою отримання комерційної вигоди, додаткового заробітку;

2) плагіат *«Нарциса»* – плагіат з метою здобуття авторитету, визнання серед колег.

14. За специфікою виявлення:

1) плагіат *об'єктів, захищених авторським правом*, що тягнуть за собою адміністративну, цивільну та кримінальну відповідальність;

2) *тексти з ознаками девіацій* («плагіат ідей», «авторське дублювання наукових результатів» («самоплагіат»), «перенасиченість тексту цитатами»);

3) *«сіра зона»* (за М. Гельфандтом) – плагіат, специфіка якого детермінується корпоративним чи професійним функціонуванням (використання стандартних оглядів літератури, які мігрують із тексту в текст у межах дослідницької групи; внесення співавторами ідентичного тексту в різні дисертації без виділення особистих здобутків; запозичення зі звітів чи інших колективних праць, які складно виявити і неможливо виділити конкретний внесок дисертанта тощо).

РОЗДІЛ III

РЕЦЕПЦІЯ ПЛАГІАТУ

Без аналізу особливостей рецепції явища плагіату в академічному та професійному середовищах неможливо виробити рекомендації для запобігання плагіату та боротьби з ним. Тож у цьому розділі ми представимо результати цільового опитування в середовищі студентської молоді; невеличкого опитування, яке ми зі студентами традиційно проводимо, вивчаючи курс «Сучасні українські ЗМІ в ціннісному вимірі», половина тем якого присвячена проблемі плагіату; експертного опитування, оскільки, зазвичай, таке опитування «передбачає вивчення думки профільних спеціалістів щодо певної <...> ситуації; <...> застосовується в діагностиці соціальних комунікативних процесів у тих випадках, коли йдеться про вирішення питань, пов'язаних з промоцією окремих брендів, торгових марок, груп товарів, або певних критичних ситуацій» [153, с. 49]. Для нас, власне, підходить номінема «критична ситуація», оскільки проблема плагіату справді стоїть дуже гостро, є системною і соціально значущою. Також у цьому розділі йтиметься про результати дослідження висвітлення теми плагіату в ігровому кіно та про приклади проживання особистого досвіду зіштовхування з плагіатом, що, на наш погляд, так само важливо для визначення особливостей сприйняття плагіату.

3.1. Опитування молоді київських ВНЗ

Методика проведення дослідження. Цільове опитування проводилось у листопаді–грудні 2015 р. і січні–лютому 2016 р. на базі таких університетів: Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Інститут журналістики), Національний авіаційний університет (Навчально-наукові інститути: Міжнародних відносин, Юридичний), Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Інститут української філології та літературної творчості імені Андрія Малишка), Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут» (Видавничо-поліграфічний інститут), Національний університет біоресурсів і природокористування України (Факультети гуманітарно-педагогічний і комп'ютерних наук). В опитуванні взяли участь 411 респондентів. Було сформовано чотири цільові групи (в основі поділу – віковий критерій): I група – студенти 1 і 2 курсів (164 особи), II – 3 і 4 курсів (110 осіб), III – 5, 6 курси + молоді фахівці, які закінчили університети 2–3 роки тому (65 осіб), IV – студенти спеціальностей «Правознавство» та «Міжнародне право» (72 особи; ця група була введена для того, аби порівняти ставлення до плагіату студентів, які мають спеціальну юридичну підготовку, і тих, що її не мають, але безпосередньо чи опосередковано пов'язані з текстотворенням). Для цього опитування референтна група має складатися не менше, ніж із 50 осіб. Ми залучили різну кількість респондентів у кожній групі для того, аби простежити підтвердження чи спростування певних тенденцій. Анкета містила 10 запитань: 5 відкритих (1, 2, 3, 4, 7.4) і 5 закритих (2 альтернативні – 5 і 6; 3 – поліваріантні – 7.1, 7.2, 7.3), пов'язаних із розумінням самого явища плагіату, причин виникнення його, боротьби з ним і покарання за плагіат, поширеності явища і його видів.

Додамо також, що попередньо ми вже оприлюднювали дані цього дослідження [287 (частково), 298].

Перше питання стосувалося ставлення опитуваних до плагіату. У I групі відповіді розподілились так: негативно – 95,12 % (156 респондентів), нейтрально – 4,27 % (7), позитивно – 0,61 % (1). У II групі: негативно – 90,9 % (100), нейтрально – 8,18 % (9), позитивно – 0,9 % (1). У III: негативно – 87,7 % (57), нейтрально – 10,8 % (7), позитивно – 1,5 % (1). У IV – негативно – 77,78 % (56), нейтрально – 16,67 % (12), позитивно – 5,56 % (4).

Отримані дані свідчать, що більшість опитаних виявляє негативне ставлення до плагіату, ототожнюючи його з крадіжкою. Нейтральність зумовлюється баченням у плагіаті неподоланої проблеми. Прийнятність порушення авторського права фактом плагіату спричинюється сприйняттям явища в діапазоні від байдужості («мені все одно – ця проблема мене особисто не стосується») до толерування, породженого деструктивним перетворенням ціннісних парадигм

(«якщо інтелектуальну власність крадуть – вона того варта»). Відносно високий відсоток нейтрального і позитивного ставлення до явища в IV групі може бути пояснений тим, що опитані не працюють із творенням контенту і не стають жертвами плагіату самі. Крім того, далеко не всі студенти розуміють принципи роботи з науковою літературою і цитатами, а також суть означеного явища.

Друге питання стосувалося причин виникнення і поширення плагіату. У I групі респонденти називають: стрімкий і неконтрольований розвиток мережі Інтернет, надмірне навантаження на творчу людину, лінь, прагнення слави, збагачення за чужий рахунок, брак знань, задрість, відсутність креативності. У II групі, крім зазначених, додалися такі: недосконалість законодавства, безкарність, перевантаженість студентів. У III – глобалізаційні процеси, менталітет українців, загалом схильність людей до запозичень. У IV – мовчазна згода власників авторського права на неправомірне використання своїх творів.

Як бачимо, опитувані називають і суб'єктивні причини (особистісні людські риси), і об'єктивні.

У третьому питанні респондентів просили висловитись щодо боротьби з плагіатом і назвати прийнятне покарання за плагіат. У I групі переважна більшість опитаних запропонували систему штрафів, водночас, були пропозиції щодо позбавлення волі за особливо масштабний плагіат і, більш раціональна, повсюдне запровадження систем перевірки на плагіат. У II групі, крім штрафів і обмеження доступу до Інтернету, назвали відрахування (якщо йдеться про студентів) і публічний осуд плагіаторів. У III – звільнення з роботи, позбавлення звань і ступенів нечесних науковців, кримінальну відповідальність, створення загальнодержавного електронного реєстру плагіаторів, унеможливлення отримування зиску від присвоєння чужих здобутків; для медійних ресурсів – позбавлення ліцензії. У IV – популяризацію академічної чесності, створення адекватних умов для розвитку науково-дослідної роботи, удосконалення законодавства з уведенням жорсткішого покарання за плагіат і обов'язкових публічних вибачень.

До того ж, у групах, окрім третьої (що цілком зрозуміло з огляду на те, що її становлять респонденти старшого віку, яким частіше доводиться зіштовхуватись із цією проблемою і навіть ставати жертвами плагіаторів), були респонденти, які заявили, що карати за плагіат не потрібно: I гр. – 3 особи; II гр. – 1; IV гр. – 4; і що з плагіатом боротись неможливо: I гр. – 3 особи; II гр. – 4.

Як бачимо, респонденти пропонують не лише види покарання за плагіат, а й засоби запобігання поширенню цього явища.

Четверте питання стосувалося готовності обстоювати власні права в суді, якщо виявиться, що респондент став жертвою плагіату. Відповіді розподілилися так (для наочності узагальнимо результати в таблицях).

Таблиця 3.1
Відповіді на питання 4 анкети цільового опитування «Рецепція плагіату»

Тип відповіді	I група	II група	III група	IV група	Загалом
	Кількість-відповідей / відсоток				
Так	111 / 67,7	66 / 60,0	41 / 63,08	49 / 68,05	267 / 64,96
Ні	25 / 15,24	22 / 20,0	11 / 16,92	18 / 25,0	76 / 18,49
Можливо	21 / 12,8	19 / 17,27	11 / 16,92	1 / 1,39	52 / 12,65
Не знаю	1 / 0,61	1 / 0,9	2 / 3,08	1 / 1,39	5 / 1,22
Без відповіді	8 / 4,88	4 / 3,64	0	3 / 4,16	11 / 2,67

Джерело: власне дослідження.

Небажання іти в суд респонденти пояснюють такими причинами: недосконала (корумпована) судова система, недосконалий закон, тривалість і високі витрати на судовий процес, марнування часу, неможливість довести власну правоту, а також – не вважають плагіат злочином чи взагалі проблемою, самі вдаються до плагіату. Бажання ж іти в суд залежить від ступеня завданої шкоди та наявності неспростовних доказів і фінансів.

П'яте питання стосувалося поширеності явища у студентському середовищі.

Таблиця 3.2
Відповіді на питання 5 анкети цільового опитування «Рецепція плагіату»

Тип відповіді	I група	II група	III група	IV група	Загалом
	Кількість-відповідей / відсоток				
Понад усяку міру	12 / 7,32	12 / 10,9	18 / 27,69	6 / 8,33	48 / 11,68
Дуже поширене	64 / 39,02	43 / 39,09	36 / 55,38	22 / 30,56	165 / 40,15
Поширене	71 / 43,29	44 / 40,0	11 / 16,92	28 / 38,89	154 / 37,47
Мало поширене	8 / 4,88	5 / 4,55	0	11 / 15,28	24 / 5,84
Рідкість	6 / 3,66	2 / 1,82	0	2 / 2,78	10 / 2,43
Узагалі відсутнє	1 / 0,61	2 / 1,82	0	3 / 4,16	6 / 1,46

Джерело: власне дослідження.

Шосте питання стосувалося поширеності явища в середовищі викладачів.

Таблиця 3.3
Відповіді на питання 6 анкети цільового опитування «Рецепція плагіату»

Тип відповіді	I група	II група	III група	IV група	Загалом
	Кількість-відповідей / відсоток				
Понад усяку міру	3 / 1,83	3 / 2,73	2 / 3,08	2 / 2,78	10 / 2,43
Дуже поширене	9 / 5,49	10 / 9,09	5 / 7,69	8 / 11,11	32 / 7,79
Поширене	51 / 31,1	46 / 41,81	31 / 47,69	29 / 40,28	157 / 38,2
Мало поширене	59 / 36,0	36 / 32,73	17 / 26,15	10 / 13,89	122 / 29,68
Рідкість	34 / 20,73	9 / 8,18	10 / 15,38	18 / 25,0	71 / 17,27
Узагалі відсутнє	5 / 3,05	2 / 1,82	0	6 / 8,33	13 / 3,16
Не знаю	3 / 1,83	2 / 1,82	0	0	5 / 1,22

Джерело: власне дослідження.

Як бачимо, переважна більшість респондентів вважає плагіат дуже поширеним і поширеним явищем і в середовищі студентства, й з-поміж викладачів.

Сьоме питання (розділене на чотири підпитання) пов'язане з рецепцією видів плагіату, які були сформульовані на основі визначень видів плагіату, запропонованих, зокрема О. Кузнецовою для розрізнення плагіату в Мережі [148] та І. Литвинчук для академічного плагіату [155]. Звучали питання так: 7.1. Які з названих видів плагіату найбільш неприйнятні? 7.2. До яких із названих видів плагіату Ви вдавались (якщо вдавались)? 7.3. Якщо Ви вдавались до плагіату, то як часто? У питаннях 7.1 і 7.2 можна було обрати кілька відповідей, у питанні 7.3 – лише одну.

Таблиця 3.4
Відповіді на питання 7.1. анкети цільового опитування «Рецепція плагіату»

Вид плагіату	I група	II група	III група	IV група	Загалом
	Кількість-відповідей / відсоток				
Републікація	54 / 33,93	31 / 28,18	12 / 18,5	32 / 44,44	129 / 31,39
Реплікація	97 / 59,15	64 / 58,18	48 / 73,84	36 / 50,0	245 / 59,61
Творчі переробки	34 / 20,73	12 / 10,9	21 / 32,3	9 / 12,5	76 / 18,49
Рерайт	31 / 18,9	15 / 13,64	15 / 23,07	6 / 8,33	67 / 16,3
Компіляція	39 / 23,78	26 / 23,64	15 / 23,07	6 / 8,33	86 / 20,92
Перенасичення цитатами	12 / 7,32	10 / 9,09	2 / 3,07	6 / 8,33	30 / 7,3
Усі названі	33 / 20,12	17 / 15,45	12 / 18,5	9 / 12,5	71 / 17,27

Джерело: власне дослідження.

Таблиця 3.5
Відповіді на питання 7.2. анкети цільового опитування «Рецепція плагіату»

Вид плагіату	I група	II група	III група	IV група	Загалом
	Кількість-відповідей / відсоток				
Републікація	19 / 11,58	16 / 14,55	20 / 30,77	7 / 9,7	62 / 15,09
Реплікація	10 / 6,1	8 / 7,27	3 / 4,62	0	21 / 5,11
Творчі переробки	61 / 37,2	50 / 45,45	25 / 38,46	15 / 20,83	151 / 36,74
Рерайт	56 / 34,	62 / 56,36	38 / 73,08	24 / 33,33	180 / 43,8
Компіляція	39 / 23,78	38 / 34,55	28 / 43,08	18 / 25,0	123 / 29,93
Перенасичення цитатами	26 / 15,85	21 / 19,09	11 / 16,9	10 / 13,89	68 / 16,55
Усі названі	32 / 19, 51	9 / 8,18	7 / 10,76	23 / 31,94	71 / 17,27

Джерело: власне дослідження.

Таблиця 3.6
Відповіді на питання 7.3. анкети цільового опитування «Рецепція плагіату»

Тип відповіді	I група	II група	III група	IV група	Загалом
	Кількість-відповідей / відсоток				
Понад усяку міру	5 / 3,04	7 / 6,36	4 / 6,15	5 / 6,94	21 / 5,11
Більше 20-и разів	15 / 9,15	13 / 11,82	16 / 24,62	8 / 11,11	52 / 12,65
Більше 10-и разів	49 / 29,88	23 / 20,9	15 / 23,07	8 / 11,11	95 / 23,11
Менше 10-и разів	42 / 25,6	35 / 31,82	18 / 27,7	18 / 25,0	113 / 27,5
1–2 рази	35 / 21,34	19 / 17,27	7 / 10,76	14 / 19,44	75 / 18,25
Ніколи не вдавався	23 / 14,02	8 / 7,27	5 / 7,7	15 / 20,83	51 / 12,41

Джерело: власне дослідження.

Найбільш неприйнятним видом плагіату респонденти всіх вікових груп вважають реплікацію. Самі ж опитувані найчастіше вдаються до рерайту, творчих переробок і компіляцій. Варіант же неприйнятності всіх видів плагіату (оскільки будь-який плагіат – крадіжка) обрали тільки 17,27 % опитаних. Крім того, лише 12,41 % опитаних заявили, що ніколи не вдавались до плагіату. Вочевидь, такий відсоток не можна вважати задовільним. Прикметними є й відповіді на кшталт такої: 7.1 – плагіат – це крадіжка, він неприйнятний, але при цьому опитуваний використовував 4–5 видів плагіату (7.2) і визнає, що вдається до нього понад усяку міру (7.3). Тобто бачимо тут взаємозв'язок проблеми плагіату з аксіологічними проблемами (неусвідомленість ціннісних орієнтацій, невиробленість ціннісних парадигм, нігілізм тощо).

У питанні 7.4 було висловлене прохання назвати інші види плагіату, якщо такі респондентам відомі. У цій категорії було названо: «самоплагіат»; «рекламний плагіат» – пояснення таке: «виражається в тому, що рекламні плагіатори (з метою залучення покупців і відвідувачів) як заголовки або ключові слова навмисно використовують популярні імена та назви, які не мають нічого спільного з сайтом плагіатора» (на це варто звернути увагу в подальшому дослідженні); власне повне текстове відтворення; «дослівний переклад» іноземних джерел; дехто до плагіату зараховує фальсифікацію в розумінні спотворення статистичних даних із посиланням на впливове джерело (хоча вище ми вже згадували, що фальсифікація не є різновидом плагіату). Респонденти також часто згадували «плагіат ідей», що є неправомірним, оскільки на ідеї правова охорона не поширюється (див. попередній розділ). Ще один варіант – віднесення до видів плагіату суб'єктів – *ghost writer* («літературний раб»), із зазначенням, що це «оплачуваний плагіат». До речі, у контексті використання праці «літературних рабів» слід зупинитися на такому прикладі. Йдеться про енциклопедію для дітей «Веселих свят!» (2014), створену, за інформацією «України Молодої», журналісткою, редактором відділу цієї газети Я. Музиченко та фольклористкою Я. Левчук на замовлення видавництва «Зелений Пес»; яка була оприлюднена під авторством братів Капранових [479]. Я. Музиченко та Я. Левчук зазначені як редактори. Брати Капранови ж стверджують, що цю книжку створили вони, а Я. Музиченко та Я. Левчук лише виконали наукове редагування [451]. Отож 25 березня 2015 р. «Україна Молода» оприлюднила великий за обсягом матеріал Ю. Стрижневського «Як заБРАТИ авторство» [479]. У ньому висвітлено перипетії цієї історії (стаття містить пряму мову зацікавлених осіб; уривки авторських оригіналів та їхні відредаговані версії тощо), а також розміщено коментар адвоката К. Братківського, який, посилаючись на Закон «Про авторське право і суміжні права», підкреслює невідчужуваність права на авторство та робить такий висновок: «<...> видання книжки «Веселих свят!» під іменем братів Капранових – це брутальне порушення авторського права, яке переслідується законом. І навіть якщо припустити, що існують договори на

упорядкування та наукове редагування книжки «Веселих свят!», це зовсім не позбавляє авторів права на авторство» [479]. У березні наступного (2016) року «Україна Молода» (стаття Я. Музиченко) повідомила, що брати Капранови вимагають від газети компенсацію за непроданий другий наклад згаданої книжки, оскільки розголос після наведеної вище статті спричинився до того, що її перестали купувати [176]. Етнолог і журналіст Я. Музиченко і в «Україні Молодій», і в інших виданнях розповіла про етапи роботи над книжкою (укладення договорів, створення концепції, правки тощо), підкресливши, що, отримавши остаточну верстку, вони зі співавторкою так і не бачили обкладинки, а про вихід книжки довідалися з Інтернету; а також про позов щодо порушення авторських прав [175]. Йдеться про справу 761/8184/15-ц. Суд вирішив, що «стороною позивачів не доведено, що з боку відповідачів були порушенні їх немайнові авторські права» [451], а тому в позові було відмовлено.

У березні 2016 р. ТОВ «Гамазин» (підприємство братів Капранових) подало «позов про захист ділової репутації, спростування недостовірної інформації та стягнення 85 239 грн. матеріальної шкоди» [644] проти газети «Україна Молода» в Господарський суд міста Києва, але позовну заяву було відхилено через відсутність «доказів сплати судового збору у встановлених порядку та розмірі» [644]. Інших документів щодо цієї справи Єдиний державний реєстр судових рішень не містить.

Очевидно, що ми не можемо й не будемо перебирати на себе функції суду, проте маємо зробити певні висновки: 1) практика використання «літературних рабів» поширена не тільки за кордоном, а й в Україні (і тут ми не маємо на увазі працівників численних фірм, що пропонують послуги на кшталт «дисертації/дипломи під ключ»); 2) позовів про захист авторських прав (зокрема, порушення фактом плагіату), з одного боку, стає більше, а, з іншого, в таких позовах дуже складно довести порушення авторських прав саме фактом плагіату; 3) і автори, і видавці мають більш ретельно ставитися до обговорення умов співпраці, жодним чином не нехтуючи її документальним підтвердженням, оскільки неакуратність у документації, надмірна довірливість, несерйозне

ставлення до права авторства загрожують судовими позовами та втратою репутації; 4) мас-медіа вкотре підтвердили статус «повноцінних гравців» в довколаплагіатному дискурсі; 5) сучасний розвиток соціальних комунікацій (маємо на увазі суто сегмент нашої теми) спричинився не тільки до експансії плагіату, а й до генерування необхідних ресурсів (інструментів) для викриття його і створення цілісної картини розгортання тієї чи іншої «плагіатної» справи: так, в описаному прикладі ми можемо довідатися подробиці історії з мас-медіа; пересвідчитися, хто значиться автором, а хто редактором на сайтах (з фотографіями 1 і 4 сторінок обкладинок включно) численних інтернет-книгарень; подробиці судових перипетій довідатися з матеріалів справ, розміщених в Єдиному державному реєстрі судових рішень; а, звернувшись до соціальних мереж, ще й простежити розгортання дискусії щодо згаданої справи.

Також ми проводили міні-опитування в межах курсу «Сучасні українські ЗМІ в ціннісному вимірі» на базі Інституту міжнародних відносин НАУ (тепер – Навчально-науковий Інститут міжнародних відносин) у 2014 р. четвертокурсниками спеціальності «Журналістика» в межах вивчення дисципліни «Сучасні українські ЗМІ в ціннісному вимірі». Загалом вивчали ціннісні орієнтації студентської молоді. Результати цього опитування див. у нашій монографії [316, с. 277–280]. Принагідно зауважимо, що такі опитування в межах цього курсу – цілком традиційні. Так, результати схожого (2013 р., 61 респондент ми опублікували в матеріалі «СМИ как фактор влияния на ценностные предпочтения студентов-журналистов» [459]). Одне з питань анкети було присвячене описуваній проблемі і звучало так: «Як ви ставитесь до плагіату? Дайте розгорнену відповідь». В опитуванні взяли участь 103 особи. Відповіді розподілилися: негативно (64 опитаних) – 62,1 %; позитивно (5) – 4,9 %; прийнятно (7) – 6,8 %; нейтрально (11) – 10,7 %; компромісно (16) – 15,5 %.

3.2. Експертне опитування

Експертне опитування проводилось у червні–листопаді 2016 р. шляхом анкетування із використанням платформи Googl Forms і безпосереднього розсилання анкети через електронну пошту та Facebook. Кожен респондент (узяло участь 63 особи) мав змогу вибрати той варіант анкети, що йому більше підходить. В опитуванні взяли участь члени Науково-методичної комісії з журналістики та інформації МОН, а також викладачі різних ВНЗ України, що працюють у галузі соціальних комунікацій. У розповсюдженні анкети ми опирались на метод «снігової кулі»: кожен із експертів, до якого ми зверталися, мав змогу переслати анкету людям, яких вважав компетентними щодо означеної проблеми. Анкета містила 4 відкритих запитання, що стосувалися ставлення до плагіату, причин його виникнення, методів боротьби і способів покарання за плагіат, а також видів плагіату. Проміжні результати опитування було оприлюднено окремо [307].

Отож у першому питанні респонденти мали схарактеризувати власне ставлення до плагіату, аргументувавши свою позицію. Відповіді розподілилися так: «негативно», «вкрай негативно» (57 осіб, 92 %) – «плагіат – це профанація науки», «плагіат <...> віддаляє і споживача, і продуцента інтелектуального продукту від реального джерела інформації, а також заповнює інформаційний простір симулякрами ідей, а ринок праці – нездатними до повноцінного продукування працівниками», «неповага до себе» тощо; «загалом негативно» (1 особа, 1,6 %) – «непродумане навчальне навантаження (надмірні вимоги щодо підготовки рефератів)»; «неоднозначно» (1 особа, 1,6 %) – «запозичення, співзвучність, паралельність думок – це творчість»; «спокійно, нейтрально» (3 особи, 4,8 %) – «вважаю це проблемою дня, але не суспільства», «чув, що існує, але не стикався».

Основний аргумент негативного ставлення – визнання плагіату крадіжкою, підкріплене домінантними аксіологічними, ціннісними (з етичними, емотивними й навіть естетичними акцентами), а також гносеологічними, пізнавальними та

праксеологічними, утилітарними оцінками. Отже, ми можемо говорити про плагіат у контексті аксіології і зважати, як мінімум, на два моменти. У ширшому розумінні, сама проблема плагіату є проблемою деструктивної перверсії цінностей. У вузькому – дифузію цінностей та ідей можна трактувати як один із видів запозичення, тобто як різновид плагіату.

Цікавим є міркування респондента, який у відповіді щодо ставлення зазначив: «Не можу сказати, що негативно! Тому що до кожної вкраденої ідеї ми додаємо щось нове, яке починає існувати по-новому». Залежно від ціннісних настанов інтерпретатора, таку відповідь можна тлумачити як відверто цинічну (визнання факту вдавання до плагіату і навіть хизування цим), фривольну (гра на «почуттях» соціуму, на кшталт ігор футуристів чи їхніх послідовників, приміром, «бубабістів», постмодерністів) чи відповідь людини, що сповідує інші цінності. Звичайно, можна сказати, що респондент висловлює такі думки (додамо, що, відповідаючи на друге питання – причини виникнення плагіату – він зазначив: «Іноді не вистачає чогось для початку або завершення» – цей опитуваний виділив власні відповіді *caps lock*, тож його легко ідентифікувати, хоч він і скористався *Googl Forms*. – *O. P.*) до того часу, доки сам не стане жертвою плагіаторів. А тоді, можливо, для цього опитаного (як і тих, хто міркує так само) актуальною стане репліка іншого респондента: «<...> є треновані творчі злодії, яким інколи важко довести факт плагіату. Бо існують різні фігові листки, що прикривають це ганебне явище. Наприклад: ремінісценція, наслідування, варіація тощо. Чим і користаються нечисті на руку “майстри пера”». Але й цю думку, на наш погляд, можна вважати неоднозначною в аспекті трактування як плагіату згаданих компонентів, які в літературознавстві, наприклад, відносять до внутрішніх чинників розвитку літературного процесу [53, с. 445–456].

У другому питанні респондентів, як і в опитуванні студентської молоді, просили назвати причини виникнення плагіату. Експерти називають два типи причин: суб’єктивні (особистісні людські риси, мотивації, ціннісні настанови) та об’єктивні.

До *суб'єктивних* можна віднести такі: лінь і неспроможність; несформованість критичного мислення; брак креативності; брак совісті й відповідальності; ігнорування морально-етичних приписів; впевненість у безкарності; низький інтелектуальний рівень; неповага до праці іншого; «спаплюжене ціннісне сприйняття світу»; прагнення статусу без наявності задатків; нерозуміння важливості етичних приписів у професійній взаємодії; «всі так роблять» (тобто узвичаєність дії, у нашому випадку – вдавання до плагіату за умов його толерування).

До *об'єктивних* такі: неконтрольований доступ до інформації в Інтернеті; нездатність академічної еліти продукувати нові ідеї; закритість і збідненість вітчизняного інтелектуального поля; нестача часу, зумовлена завищеними вимогами при відсутності належних умов; недоступність джерел, відсутність спроможності придбати їх; «вкрай слабкий в теоретичному сенсі рівень підготовки науковця та інертність (малодинамічність) наукового життя»; зниження вимогливості до робіт різних типів; «поступове відмирання системної навчальної та наукової роботи через перехід на тестовий освітній стандарт, який передбачає механічне запам'ятовування, а не осмислення»; складність визначення першоджерела через засилля плагіату; «“виготовлення” наукового дослідження на замовлення»; незнання норм авторського права; корупція; «відсутність відповідної нормативно-правової практики протидії плагіату»; імітація боротьби з плагіатом у соціумі загалом; безкарність; «розмиванням поняття “авторства” через копійейст» та ін.

Як бачимо, в названих причинах так само, як і в першому питанні, виразно проявляються аксіологічні й емотивні оцінки. До речі, емотивна складова (виражена на лексичному, синтаксичному, графічному рівнях) дуже часто з'являється в матеріалах про плагіат. Наприклад: «Увага!!! безпрецедентний зухвалий ПЛАГІАТ (!) (крадіжка чужої інтелектуальної власності) та фальсифікації в наукових статтях, монографіях, авторефераті та докторській дисертації Голови Чернігівського апеляційного суду Тагієва Садіга Рза Огли» [57].

Загалом же зазначені причини корелюють із причинами, оприлюдненими згаданим у першому розділі Східноукраїнським фондом соціальних досліджень [6, с. 50].

У третьому питанні респондентів просили висловитися щодо боротьби з плагіатом і назвати прийнятне, на їхню думку, покарання за плагіат. Відповіді розподілилися за такими напрямками: 1) проводити захист від плагіату через судову систему, караючи винуватців, залежно від виду й обсягу плагіату, штрафами, звільненнями/відрахуваннями та позбавленням звань, ступенів і навіть волі; 2) запровадити обов'язкову загальну перевірку на плагіат через відповідні технічні засоби (програми перевірки текстів) робіт усіх рівнів; 3) сформувати національній репозитарій академічних текстів (що, як згадувалось вище, нині відбувається); 4) займатися послідовною роз'яснювальною роботою (починаючи з молодшої школи) щодо сутності явища, шляхів боротьби з ним, принципів правомірного використання чужих текстів.

Зазначимо, що, на наш погляд, у визначенні методів боротьби важливими є принципи рівності й всеохопності, а покарання має залежати від форм, обсягів, мотивів вдавання до плагіату.

Четверте питання стосувалося видів плагіату, які найчастіше траплялися респондентам. Було запропоновано, як приклад, такі види, як: 1) републікація, 2) реплікація, 3) творчі переробки, 4) рерайт, 5) компіляція, 6) перенасиченість цитатами. Респонденти зазначають, що зустрічались із усіма видами, найчастіше ж траплялися републікація (яку не всі опитані вважають плагіатом), рерайт, реплікація, компіляція, повний (дослівний) плагіат. Крім того, дехто з опитаних говорить про «плагіат ідей» і «самоплагіат», які ми розглянули окремо.

3.3. Представлення теми плагіату в ігровому кіно як варіант рецепції явища

Нас зацікавили особливості висвітлення теми плагіату в ігровому кіно, оскільки вплив його на формування ціннісних настанов соціуму, зокрема щодо плагіату, й тиражування певних моделей поведінки складно переоцінити.

Приміром, Р. Дебре (*Regis Debray*) – творець медіалогії – міркував щодо кіно так: «Як сказав століття тому Томас Едісон, “той, хто контролює кіноіндустрію, – контролюватиме найбільш потужний вплив на людей”. А сьогодні це означає – [контролювати. – *O. P.*] всіх людей на планеті. Зображення визначають наші мрії, а наші мрії спонукають нас до дій. Коли дитина дивиться *Easy Rider* (“Безтурботний їздець”) чи *Mourir à Madrid* (“Смерть у Мадриді”) або *Citizen Kane* (“Громадянин Кейн”) – це може змінити її життя» [717].

Дослідник Г. Почепцов підкреслює: «Кіно створює соціальні моделі, які імплантуються у суспільство, тому кіно є таким цікавим інструментарієм для внесення соціальних змін: людина слідкує за сюжетом, але підсвідомо отримує структури, на яких базується соціум. Це образи героїв і ворогів, це відповідні соціальні “кванти” типу “суворого батька”. Потім на підставі цієї моделі американці за теорією Дж. Лакоффа розглядають міжнародні відносини, де Америка як суворий батько може карати неслухняних дітей, тобто інші країни» [260, с. 122]. Якщо розвинути цю думку далі, то можна стверджувати, що кіно, обираючи центральною темою плагіат, пропонує реципієнтам готові поведінкові формули в межах заданих координат: варіанти ставлення до факту плагіату; набір переваг і ризиків при вдаванні (уникненні) плагіату; неунікність покарання або, навпаки, його уникнення (з ціною за таке уникнення включно та неодмінним, вираженим прямо чи завуальовано, питанням: чи готовий суб’єкт платити таку ціну?); невідворотність покарання за злочин або прощення та винагорода за каяття і визнання провини; а також ті ж таки соціальні моделі. Тому так важливо, аби і соціальні моделі, і поведінкові формули будувались на адекватних, а не перверсивних цінностях і ціннісних орієнтаціях, згідно з якими плагіат – це крадіжка, а вдавання до нього – девіантна поведінка, що однозначно має бути і буде засуджена.

Трохи згодом, Г. Почепцов, аналізуючи серіали, виділив низку закономірностей, які можна використати й для осмислення теми плагіату в кіно. Йдеться знову-таки про моделі поведінки, які пропонуються сучасній людині (зрозуміло, що нас, передусім цікавлять моделі, які становлять собою потенційні поведінкові шаблони, що їх може використати людина, ставши учасником –

мимовільним чи добровільним – довоколаплагіатного дискурсу). Так, учений зазначає, що в глядача «розширюється доступний набір моделей поведінки; попередня оцінка поведінки може бути змінена, як із позитиву на негатив, так і з негативу на позитив; глядач, реагуючи на те, що представляють йому як гумор, гротеск тощо, все одно змінює відчуття дозволеності/забороненості» [262]. До того ж нам близька думка вченого про надпотужний вплив на глядача серіальної і фільмової культури: «Серіали розважальні, але це все розважальна реальність, яка створюється на дуже раціональній, об'єктивній основі, що в результаті веде до впливу на глядача більше, від будь-якої істинної реальності. Ця віртуальність вибудована так, щоб заглушити всі інші інтерпретації нашого життя» [261].

У пресі час від часу з'являються повідомлення про плагіат у фільмах і серіалах, приміром білоруси випускали серіал «Теоретики», що був відвертим плагіатом американського «Теорія великого вибуху» (*The Big Bang Theory*) [472].

Так само час від часу плагіат озвучується як причина дій чи бездіяльності героїв (навіть як мотив убивства). Наприклад, герой п'ятого епізоду першого сезону американського серіалу «Правосуддя Чикаго» (*Chicago Justice*, 2017, режисери – Ф. Бернер, В. Неллі мол., Д. Пітрі), колишній морський піхотинець (член команди спецоперацій) пише книжку про одну з таємних операцій, що провалилась (місце дії – Схід України, зона бойових дій, час – теперішній), але існує єдина копія на комп'ютері, не поєднаному з Інтернетом, оскільки герой боїться перешкод із боку представників державних органів, але найбільше – плагіаторів.

Отож загалом наш інтерес до розкриття особливостей цього явища в межах ігрового кіно цілком виправданий: кінематограф є одним із засобів соціальних комунікацій, що справляє потужний вплив на соціум. «З-поміж усіх засобів соціальної комунікації кінематограф є сьогодні одним з найпоширеніших і найвище цінованих. – Підкреслював свого часу Папа Іван Павло II у черговому посланні з нагоди Всесвітнього дня комунікації. – <...> він може навіювати <...> певні рішення чи певну поведінку, промовляючи до глядачів не так словами, як конкретними подіями, що виражені в образах, здатних глибоко впливати на свідомість і підсвідомість» [196, с. 396]. Саме тому нас цікавить основна

настанова – ціннісна, дидактична, перверсивно-нігілістична тощо, закладена у фільми, що так чи інакше обігрують тему плагіату. Оскільки поява того чи іншого фільму зазвичай (а за умови успішності кінокартини – то неодмінно) інспірує багаторівневий дискурс, що охопить масову та міжособистісну соціальні комунікації. Причому, якщо за нульовий рівень прийняти прем'єру, то допрем'єрний дискурс буде об'єднувати, як мінімум, сукупність мікродискурсів, що виникли на етапах: 1) виникнення ідеї та її первинного матеріального закріплення (наприклад, синопсис); 2) створення сценарію; 3) безпосередня робота над фільмом режисера, сценариста, оператора, продюсера, акторів, композитора, художника тощо; 4) допрем'єрний показ. А після оприлюднення фільму можна говорити, зокрема, про такі мікродискурси, як: 1) реакція глядачів; 2) реакція ЗМК; 3) реакція кінокритиків; 4) студентська аудиторія (обговорення, коли той чи інший фільм використовуємо з навчальною метою); 5) науковий – кінознавство, журналістикознавство, літературознавство (використовуємо як фактаж, джерело інформації); 6) літературний (наприклад, коли фільм і ті численні мікродискурси, які він породжує, стають елементами інтертексту, постмодерної гри) тощо. Причому між означеними мікродискурсами нема чітких граней – вони взаємопроникні. Отож слід вважати, що розуміння й трактування проблеми плагіату, пропоноване кінематографом, має важливе значення, бо, як мінімум, засвідчує: 1) наявність проблеми; 2) її серйозність; 3) створює певні цільові настанови, які можуть бути конструктивними чи деструктивними і, відповідно, можуть бути прийняті чи відкинуті соціумом.

Ми не будемо говорити тут про т. зв. плагіат тих чи інших фільмів. Тому що така спроба могла б дорівнювати спробі назвати плагіатом всю сучасну літературу (не тільки постмодерну) на підставі того, що французький театральний критик Ж. Польті ще в 1910 р. у книжці «Тридцять шість драматичних ситуацій» по суті назвав ті основні сюжети (власне 36), на яких будується вся література й драматургія [178, с. 97–98], а російський дослідник В. Пропп у своїй «Морфології казки» (1928 р.) пояснив «внутрішню логіку розвитку сюжету» [178, с. 100], виділивши 31 функцію дійових осіб [178, с. 100–101]. (Звісно, ми розуміємо і той

факт, що теорія традиційних сюжетів та образів оперує іншими цифрами, приміром, А. Волков, згадує довідник Е. Френцель (*Frenzel E.*) «Сюжети світової літератури» (*Stoffe der Weltliteratur: Ein Lexikon dichtungsgeschichtlicher Langsschnitte, Stuttgart, 1983*), у якому названо 295 традиційних сюжетів [496, с. 61]; і те, що самі ці теорії стають об'єктом критики, наприклад, І. Дзюба, полемізуючи з іронічними випадками М. Блеймана у дискусії про розвиток українського кіно саме щодо кількості основних сюжетів зазначає, що «ідеться про фундаментальний напрям у світовій науці та літературі, репрезентований цілою низкою блискучих імен; про спроби встановити сюжетотвірні константи літератури, елементарні “одиниці” сюжету» [68, с. 761], згадуючи Франса, Гете, Гоцці, Шилера; але докладний аналіз цієї проблеми виходить за межі нашого дослідження.) Або, як слушно зауважує один із коментаторів (нікнейм – PIESA TRISTA, коментар від 08.07.2014 о 22.16) статті М. Федоровича про плагіат у культовому фільмі «Матриця» (1999 р.): «Щодо плагіатів у кіно – під час навчання в університеті вивчала такий предмет як “Історія світового кіно”. Переважно ми обговорювали й оглядали німі та високоякісні (високохудожні) фільми. Мораль із того була така, що все вже було за “німих часів”. Сучасне кіно тільки додало нові технології» [708]. Дуже промовисто схарактеризував цю ситуацію Ж. Бодріяр, обґрунтовуючи власну тезу про те, як кінематограф перетворює реальність на гіперреальність: «Кінематограф займається плагіатом відносно самого себе, переписує себе самого, перероблює своїх класиків, ретроактивує свої первісні міфи, наново знімає німі фільми, ще кращі, ніж були оригінальні, і т. д.; усе це логічно, *кінематограф зачарований самим собою як утраченим предметом, точнісінько так само, як він (і ми) зачаровані реальним як референційним, що гине* (виділення автора. – О. Р.)» [24, с. 71–72].

Тут ми проаналізуємо ті фільми, сюжет яких розвивається довкола факту плагіату, не зупиняючися на докладній історії чи художніх вартостях кожного фільму, перебираючи на себе роль кінокритика. Нас цікавить лише те, як у них розкривається тема плагіату та які потенційні меседжі (послання) зроджує та чи інша інтерпретація теми в реципієнтів (глядачів), оскільки, на нашу думку, кіно є

важливим складником суспільного полілогу щодо плагіату в контексті соціальнокомунікаційного дискурсу. Принагідно зазначимо, що проміжні результати аналізу фільмів ми вже публікували [297].

Ми проаналізували 14 фільмів сукупним хронометражем 23 год. 36 хв. Отримані дані структуруємо двояко: 1) у текстовому форматі даємо опис основних даних фільму і стислий його аналіз (за потреби – компаративний); 2) у табличному форматі представимо дані щодо: а) виду плагіату, який ілюструє фільм; б) визначеної нами моделі розвитку сюжету; в) основної настанови (основного меседжу) фільму. Ми подаємо короткий огляд фільмів нижче. Докладніше зупинимось лише на тих, для яких тема плагіату є основною.

1. «Великий товстий брехун» (*Big Fat Liar*, 2002, США, Німеччина). Головні ролі: Ф. Муніз, П. Джаматті, А. Байнс, А. Детмер. Режисура: Ш. Леві. Сценарій: Д. Шнайдер, Б. Роббінс. Жанр: комедія, пригоди, сімейний. Дата прем'єри: 2 лютого 2002 р. [37]. Чотирнадцятирічний Джейсон Шеферд (Ф. Муніз), щоб не залишитись у літній школі мусить терміново написати твір. Він пише «Невиправного брехуна», але дорогою до школи забуває його в машині голлівудського продюсера, який, прочитавши текст, вирішує присвоїти ідею й поставити фільм, що згодом стає блокбастером. І тепер Джейсон, який живе самою брехнею, мусить довести, що цього разу сам став жертвою обману. В процесі йому доведеться переглянути свою поведінку, подорослішати й узяти відповідальність за власні вчинки.

2. «Великі очі» (*Big Eyes*, 2014, США, Канада). Головні ролі: Е. Адамс, К. Вальц, Д. Г'юстон, К. Ріггер. Режисура: Т. Бертон. Сценарій: С. Александер, Л. Карацавські. Жанр: драма, мелодрама, кримінал, біографія. Дата прем'єри: 13 листопада 2014 р. [39]. Картина розповідає про плагіат у сфері мистецтва. Це, заснована на реальних подіях, біографічна драма про відому американську художницю-портретистку М. Кін (*Margaret Keane*). Герої її портретів – діти й жінки з дивовижно-великими та неймовірно сумними очима-блюдцями. Основна інтрига в тому, що авторство картин присвоїв тодішній чоловік Маргарет – В. Кін. У 60-х рр. ХХ ст. картини Маргарет продавались під його іменем. А в 70-х

художниця зізналася, що саме вона є істинним автором і виграла суд щодо авторства. Цікаве інтерв'ю з художницею містить матеріал, підготовлений В. Масловим [165]. Слід пам'ятати, що плагіат можна розцінювати по-різному, але плагіат свідомий – це завжди обман. Кожен же обман неодмінно розкривається. І ось цей страх викриття (якими б не були першопричини) – руйнує людину.

3. «Залізничний роман» (*Roman de gare*, Франція, 2007). Головні ролі: Д. Пінон, Ф. Ардан, М. Берньє, М. Буайє, З. Суалем. Режисура: К. Лелюш. Сценарій: К. Лелюш, П. Уйттерховен. Жанр: трилер, драма. Дата прем'єри: 24 травня 2007 р. [94]. Перед нами бунт «літературного раба» – учитель літератури, який пише романи замість відомої письменниці – Жюдїт Ралїтцер, дотримуючись її стилю, та мріє написати роман власний і, опублікувавши, повернути собі себе. Він розігрує хитромудру комбінацію, підробляючи власну смерть, аби звільнитись, а письменниця-плагіаторка кінчає життя самогубством. Цікавий факт: коли на ювілейному випуску літературної програми Жюдїт просто у прямому ефірі звинувачують у плагіаті й використанні праці «літературного раба», вона висуває емоційний аргумент: «А хто з великих писав сам? Може, Дюма-батько?» Тобто по суті плагіат виправдовується як такий, що усталений традицією.

4. «Ідеальний чоловік» (*Un home idéal*, 2015, Франція). Головні ролі: П. Ніне, А. Жирардо, А. Маркон, В. Каваллі. Режисура: Я. Гозлан. Сценарій: Я. Гозлан, Г. Леман, Г. Віньєрон. Жанр: трилер. Дата прем'єри: 18 березня 2015 р. [106]. Аналіз фільму подамо нижче, оскільки для нас є важливим порівняння його з кінострічкою «Слова».

5. «Мої слова, моя брехня, моє кохання» (*Lila, Lila*, 2009, Німеччина). Головні ролі: Д. Брюль, Х. Херцшпунг, Г. Хюбхен, К. Блок. Режисура: А. Гспонер. Сценарій: А. Буриш, М. Зутер. Жанр: драма, мелодрама, комедія. Дата прем'єри: 17 грудня 2009 р. [172]. Якщо, зазвичай, головний герой мріє стати письменником і не втримується від спокуси, коли в руки йому потрапляє чийсь самотній рукопис; то Давід Керн – звичайний офіціант, і все, чого він

хоче – це Марію – дівчину, яка обожнює літературу. Саме тому він передає їй нібито власний роман (насправді знайшов його у шухляді столика, якого придбав на блошиному ринку), але тільки для читання – не для друку. А вже дівчина відсилає рукопис у видавництво, запускаючи ланцюгову реакцію, яка призведе до викриття. Важлива деталь: Давід у розмові з Марією підкреслює, що не знає, ким насправді хоче бути. Врешті-решт, після всіх поневірянь і спокути за вчинений злочин, він пише власний роман, який виявляється дуже вдалим. Цікавий хід: герой визнає злочин, відбуває спокуту і, як винагороду, отримує вже заслужене визнання й кохану дівчину. Можна припустити, що автори фільму акцентують увагу на такому аспекті: злочин (присвоєння авторства) є злочин, і він має бути покараний, але якщо розкаяння щире і герой засвоїв урок, то він має отримати шанс на прощення і на самореалізацію. Вважаємо, що це важливий момент. І він має бути взятий до уваги, особливо в ситуаціях, коли до плагіату вдається студентська молодь через незнання або хибні настанови.

6. «Морверн Каллар» (*Morvern Callar*, 2002, Велика Британія, Канада).
 Головні ролі: С. Мортон, К. МакДермот, П. Попплуелл. Режисура: Л. Ремсі.
 Сценарій: Л. Доніні, Л. Ремсі, А. Ворнер. Жанр: драма. Дата прем'єри: 19 травня 2002 р. [173]. Фільм (авторське кіно) знятий за однойменною книжкою (1995 р.) шотландського письменника А. Ворнера. Отримав 9 нагород і 14 номінацій на кінофестивалях, зокрема в Каннах (2002 р.). Головна героїня Морверн Каллар мешкає в маленькому містечку в Шотландії, працює в супермаркеті і великих претензій до життя не має. Її хлопець – письменник. Якось на Різдво він закінчує писати роман, головна героїня якого дуже схожа на Морверн, залишає дівчині записку й кілька тисяч фунтів і кінчає життя самогубством. У записці просить Морверн поховати його, а роман відправити у видавництво. Дівчина ж осмислює трагедію дуже специфічно – вирушає на нарковечірку, залишаючи труп хлопця посеред кімнати. Врешті вона бере його гроші з картки, труп розрізає на шматки й закопує в лісі, роман же підписує своїм іменем і відправляє у видавництво, заробивши на тому 100 тисяч фунтів. Але тепер вона мусить залишити місто, знайомих, подругу й вирушити кудись, де її ніхто не знатиме. Тут варіантом

покарання за злочин (присвоєння рукопису) буде самотність і неможливість коли-небудь знайти власне призначення у світі.

7. «Привид» (*The Ghost Writer*, 2010, Франція, Німеччина, Велика Британія). Головні ролі: Ю. МакГрегор, П. Броснан, О. Вільямс, К. Кетролл, Т. Вілкінсон. Режисура: Р. Поланський. Сценарій: Р. Гарріс і Р. Поланський. Жанр: трилер, детектив. Дата прем'єри: 12 лютого 2012 р. [268]. Фільм знято за мотивами однойменного роману Р. Гарріса (2007 р.). «Привид пера» береться за написання мемуарів колишнього віце-прем'єра Великої Британії А. Ленга. Тут тема плагіату – лише привід для того, щоб розказати шпигунську історію. Та все ж у фільмі цінні два застереження: 1) практика «привидів пера» чи «літературних рабів (негрів)» хоч і не афішується широко, але вважається цілком узвичаєною; 2) така праця, попри те, що високо оплачується, не дає сатисфакції.

8. «Слова» (*The Words*, 2012, США). Головні ролі: Б. Купер, Дж. Айронс, З. Салдана, Д. Куейд, О. Вайлд. Режисери й автори сценарію – Б. Клагман і Л. Стернтал. Жанр: психологічна драма. Дата прем'єри: 27 січня 2012 р. [467]. Ще один фільм про літературну крадіжку. Сюжет фільму вигаданий, але – правдоподібний. Ми зіставимо його з «Ідеальним чоловіком».

9. «Таємне вікно» (*Sekret Window*, 2004, США). Головні ролі: Дж. Депп, Дж. Туртурро, М. Белло, Т. Хаттон. Режисура: Д. Кепп. Сценарій: Д. Кепп і С. Кінг. Жанр: трилер, детектив. Дата прем'єри: 12 березня 2004 р. [487].

Фільм знятий за мотивами повісті С. Кінга *Secret Window, secret Garden* (1990 р.). Незнайомець на ім'я Кокні Шутер звинувачує письменника Морта Рейні в плагіаті свого оповідання. Рейні звинувачення не визнає, бо його оповідання було опубліковане на два роки раніше, ніж написане Шутером. Однак починає сумніватись у собі, бо колись усе-таки вдався до плагіату і був змушений виплатити велику суму компенсації скривдженому автору. Однак тут тема плагіату – тільки привід для моторошної історії про роздвоєння особистості та помсту. Хоча сам С. Кінг із плагіатом зіштовхнувся ще у шкільні роки, коли представив широкій публіці свій перший «бестселер» «Колодязь і маятник» – «літературну версію» (вільний переказ змісту) однойменного фільму за сценарієм

Р. Мейтсона, випущений у власному «видавництві» з гучною назвою «ДВК» («Дуже Важливі Книги») [113]. Слід також додати, що ім'я С. Кінга в контексті плагіату згадується і тепер. Так, нещодавно його звинуватили в плагіаті образу головного героя у циклі романів «Темна вежа»: автор коміксів *The Rook* (публікувалися упродовж 1977–1983 рр.) подав у суд, вимагаючи компенсацію 500 млн доларів, оскільки вважає, що персонаж «Темної вежі» Роланд Діскейн списаний із героя його твору Рестіне Дейна. С. Кінг не заперечує, що читав комікси [500, 744].

10. «Убивця ворон» (*A Murder of Crows*, 1998, США). Головні ролі: К. Гудінг мол., Т. Берінджер. Режисер і сценарист – Р. Херрінгтон. Жанр: бойовик, трилер, кримінал. Дата прем'єри: 12 грудня 1998 р. [501]. Адвокат Лоссен Рассел, переживаючи муки сумління, відмовляється захищати можновладного вбивцю і тим самим руйнує власну кар'єру. Він вирішив стати письменником, але хисту до того не має. І коли йому до рук потрапляє рукопис, автор якого нібито помирає, він без вагань присвоює його. Законник іде на злочин. Треба зазначити, що всі, хто вдаються до плагіату, рано чи пізно опиняються перед дилемою наступного твору: «Іншої книжки не буде, – констатує колишній адвокат. – Я звичайний злодій». Суперуспішний роман, як виявилось, описує реальні злочини серійного вбивці. Справжній автор роману і вбивця за сумісництвом – професор літератури, який мстить адвокатам (воронам) за смерть родини. Расселу ж залишає життя, але зауважує, що той продав душу дияволу.

11. «Двоє людей» (*Tva människor*, 1945, Швеція). Головні ролі: Г. Рюдеберг, В. Ротгардт. Режисер – К. Т. Дрейєр. Сценарій – К. Т. Дрейєр, В. О. Сомен. Жанр: драма. Дата прем'єри: 25 березня 1945 р. [65].

В академічному середовищі розгорівся скандал: з різницею в один день було опубліковано докторську дисертацію молодого вченого Арне Лунделла, присвячену винайденню ліків од шизофренії, та професора медицини Сандера. Праці ідентичні. Усі ЗМІ країни повідомили про небувалий у своїй безсоромності плагіат. Єдине питання – хто в кого украв працю? Адже обидва вчені працювали в одній лабораторії. Наступного дня Сандера було вбито. Всі докази проти Арне. Ніхто, крім дружини Маріанни, не вірить у його безвинність. Зрештою,

з'ясовується, що причина – в нерозділеній любові: колись Маріанна зустрічалась із Сандером, але, зустрівши Арне, закохалась і вийшла за нього. Через якийсь час Сандер розшукав їх і запропонував жінці підтримку для Арне – роботу в лабораторії та допомогу з дисертацією. Маріанна таємно показала докторську чоловіка професорові. Той же повідомив, що як жінка не розлучиться з Арне і не одружиться з ним – він знищить кар'єру Лунделла. Маріанна не повірила. А наступного дня після публікації Арне Сандер видав «свою» монографію. Тож саме Маріанна застрелила підступного професора. Врешті родина покінчила життя самогубством.

Зрозуміло, що фільм 1945 р. мало хто спеціально (як ми) буде вишукувати для перегляду, але цінним є трактування самого задуму: формально плагіат виступає знаряддям помсти, але йдеться про усвідомлення, що плагіат може бути надзвичайно потужним руйнівним чинником і призвести до нищення кар'єри і життя: тут – гинуть усі – плагіатор, жертва плагіату, мимовільний посередник.

12. «Художник» (*El artista*, 2008, Аргентина, Італія). Головні ролі: А. Лаїсека, С. Панхаро, А. Дюпра, Е. Гаглієсі, А. Л. Лоза. Режисери – М. Кон, Г. Дюпра. Сценаристи – ті ж та Г. Дюпра. Жанр: драма, комедія. Дата прем'єри: 28 жовтня 2008 р. [667].

Головний герой – медбрат Хорхе Рамірес у будинку для літніх людей. Він краде малюнки старого, за яким доглядає, і, видаючи їх за власні, стає знаменитим і заможним. Цей фільм так і дихає іронією й сарказмом: йдеться навіть не про зміщення акцентів у людських взаєминах чи категоріях «прекрасне» / «потворне», а про те, що сучасне мистецтво, по суті, складно назвати мистецтвом: воно більше не розрізняє прекрасного й потворного; не є й мистецтвом для мистецтва; його більше не розуміють ні еліти, ні маси; воно не збуджує чуттєвості й не апелює до чутливості; воно з розряду «монтажники забули в галереї дріль, а відвідувачі вирішили, що це новий експонат»; воно всуціль – кітч, компіляція, апропріація, плагіат. Причому плагіат (присвоєння картин іншого художника та видавання їх за власні) – не просто центральна тема екранної оповіді, він постає в багатьох виявах. Наприклад, є чудова сцена: «мистецтвознавець» і дівчина перед картиною

нашого героя-плагіатора: дівчина прагне схопити смисл, зрозуміти твір або хоча б з'ясувати для себе, в якому ключі його інтерпретувати, тому весь час ставить запитання співбесіднику; проте його мовлення – це варіант «тексту з ознаками девіацій» – «текст, перенасичений цитатами»: жодної власної думки – лише озвучування думок інших, навіть без інтерпретації.

13. «Великий товстий брехун 2» (*Big Fat Liar 2*, 2017, США). Головні ролі: Р. Гарсія, Дж. Ферланд, Б. Боствік, Е. Херр. Режисер: Р. Олівер. Жанр: комедія, пригоди, сімейний фільм. Дата прем'єри: 25 квітня 2017 [38]. Кевін Шепард (Рікі Гарсія) – геній брехні – мусив зробити домашнє завдання – підготувати доповідь про нові технології. Про завдання він забув і тому просто скачав готову доповідь з Інтернету. Проте вчителька скористалася антиплагіатною програмою і виявила 47 сплагіачених фрагментів (тобто увесь текст). Як покарання герой має обходитися цілий місяць без Інтернету, машини та кишенькових грошей. Крім того, він мусить за добу підготувати нову доповідь, написану від руки. Зрештою, Кевіну спадає на гадку ідея створити нову відеогру (мобільний додаток), яку він назвав «Великий товстий брехун». Свою ідею (опис, програмний код, графіка) він описує в доповіді, яка опиняється в руках продюсера-шахрая Ларрі Вулфа (Беррі Боствік). Разом із Беккі (Джоделль Ферланд) – найкращою подругою героя – вони роблять усе, аби продюсер зізнався в крадіжці інтелектуальної власності. Основна цільова настанова: винагорода (тут – можливість відстояти власне авторське право, повернути довіру та повагу близьких та ще й отримати гідну оплату власної праці) можлива тільки за умови чесного визнання власного проступку та переосмислення своїх ціннісних орієнтацій. Є й додаткова настанова: помилку у програмному кодї спільно з Кевіном виправляє команда програмістів; і коли він представляє гру споживачам, то спочатку говорить «моя гра», але одразу ж виправляється «наша», тобто йдеться про чесне зазначення всіх співавторів.

14. «Інший чоловік» (*Un autre homme*, 2008, Швейцарія). Головні ролі: Р. Харш, Н. Кучумов, Е. Вебер, Ж.-А. Депра. Режисер і сценарист – Л. Байєр. Жанр: драма. Дата прем'єри: 9 серпня 2008 р. [108]. Вишукана чорно-біла картина про мистецтво кінокритики та плагіат. Франсуа Робен – історик-медієвіст із фаху – в пошуках роботи

вирішує стати журналістом. Із подругою вони приїздять в альпійське містечко Валле де Жу. Тут Робена беруть у маленьку місцеву газету, і він змушений стати кінокритиком. Не маючи до того хисту, він плагіатить рецензії з паризького видання. На прес-показі в Лозанні він зустрічається зі справжнім кіокритиком, Розою Руж (журналісткою солідного щоденного видання «Епоха»), в яку закохується. Вона вміло маніпулює Франсуа, майстерно жонглюючи кінознавчими термінами, та акцентує увагу на використанні шаблонів і кліше всіма критиками. Як і в «Художнику», герой поринає в невідомий контекст. І ось цей прийом занурення людини з іншої сфери у незнане середовище виставляє на показ прихований, глибинний пласт творчого плагіату (це той «творчий плагіат», про який говорить Л. Краусс (*Lawrence M. Krauss*), дарма, що він говорить про фізику: «Пересадка старих ідей в організм нових теорій так часто завершується успіхом, що ми маємо всі підстави чекати, що ця практика приноситиме плоди й у подальшому. Навіть ті рідкісні нові фізичні концепції, які пробрили собі шлях у науці, приречені на мирне співіснування зі знаннями, що вже існують. Це той творчий плагіат, який робить фізику простою і зрозумілою, оскільки це означає, що фундаментальних фізичних принципів дуже мало» [144, с. 89]. Героїня іронічно веде мову про цитати у фільмах, алюзії, оммажі і, власне, плагіат (докладніше про тонкощі між названими категоріями саме в кіно див., наприклад, сюжет Д. Смолева, М. Шилохвостова та Є. Молодцової «Як відрізнити цитату від плагіату?», у якому автори демонструють відмінності між означеними явищами на прикладі фільмів А. Тарковського та відгомоні їх у картинах Л. фон Трієста, А. Іньярріту, К. Лопушанського [471]; а також підкреслюють, що ключовим чинником розрізнення плагіату й інших елементів залишається питання цілісності структури фільму. Наскільки зміст залежить від форми і наскільки обидва ці компоненти запозичені? [471]); а вище ми говорили про сцену в «Художнику», де йшлося про перенасиченість тексту цитатами. Більш докладний аналіз фільму див. у нашій монографії [316, с. 301–303].

Франсуа Робен, як і Хорхе Родрігес («Художник»), ніби ілюструють собою, що плагіат – явище набагато контроверсійніше, ніж просто інтелектуальна крадіжка. Плагіат – закономірний вислід тотальної імітації життя. Навіщо створювати щось

оригінальне, справжнє у світі, який віддає перевагу несправжності (шаблони та кліше замість власної думки, мода замість формування власних смаків, престижне (чи й не дуже) споживання замість плекання справжніх цінностей). Тому кожен випадок плагіату потрібно розглядати окремо, індивідуально, бо сам плагіат може виступати і суспільною хворобою, і симптомом занепаду окремих суспільних практик чи й соціальної деградації загалом.

Також потрібно докладніше зупинитися на фільмах «Слова» й «Ідеальний чоловік». Отож «Слова» – наче метафора самого інтертексту: письменник (Д. Куейд) читає роман («Слова») про те, як інший письменник Рорі (Б. Купер) украв роман третього (Дж. Айронс). На перший погляд, перед нами три історії, поєднані за принципом «історія в історії». Та їх може бути чотири. Четверта – це взаємодія глядача з фільмом: сценарій (текст писаний) перетворюється на канву фільму (стає «живим» текстом), який із віртуальності (екран) випадає у реальність (глядацький зал), змушуючи реципієнта до численних роздумів та інтерпретацій. Таке запрошення до інтерпретацій посилюється наприкінці фільму, коли герой Д. Куейда пропонує юній журналістці (О. Уайлд) самій сказати, чим закінчиться історія. І коли глядач міркуватиме про перипетії фільму, він доконечно зупинятиметься на основних меседжах: «Слова руйнують» (цю настанову виголошують усі три екранних письменника); «Таке з авторами трапляється не вперше» (ремарка літературного агента, який пояснює Рорі, чому той не може зняти свого імені з чужої опублікованої книжки); «Украти чиєсь життя і нічим за це не заплатити?» (запитання окраденого письменника); «Я любив слова більше, ніж любив жінку» (визнання старого, яке так само підходить і Рорі, бо дружина питає в нього, чи він бодай згадав, що буде з ними, з їхньою довірою і любов'ю, коли крав чужий текст). «У цьому житті ми всі робимо вибір. І найскладніше – жити з ним». Отже, з-поміж основних послань фільму, дотичних до нашої теми (наслідки вдавання до плагіату – крадіжки), можемо назвати: 1) зруйновані життя; 2) втрата довіри; 3) змарнований шанс повірити у власні сили і, тим самим, розвинути власні здібності. З нашого погляду, це приклад вдалого розкриття теми й хороша настанова для реципієнтів. Особливо беручи до уваги те, що фільм

отримав розголос. Лише в кінотеатрах, за даними КіноПошуку, його переглянули 258,2 тис. осіб. Проте слід узяти до уваги, що основна сюжетна лінія (довкола Рорі) легко вкладається в типову (оскільки її можна звести до формули: *всепоглинаюче прагнення – невдачі – рятівна знахідка – присвоєння (крадіжка) – процвітання (слава, гроші, жінки) – розкриття таємниці – розплата*) модель: молодий невизнаний письменник пристрасно хоче опублікувати свій роман, а між тим мусить перебиватися, виконуючи якусь «чорну» роботу (поштар, вантажник, кур'єр, дрібний службовець тощо), при цьому на нього тиснуть обставини і близькі (батьки, кохана, дружина тощо), ситуація майже безнадійна, і тут йому до рук потрапляє чужий текст, і він, тратячи голову, присвоює його, тим самим здобуваючи гроші і визнання, але – за все доводиться платити.

Ця модель сюжетотворення, на наш погляд, успішна. І як будь-яка успішна модель вона має бути тиражована. Ще один приклад фільму за цією ж моделлю – «Ідеальний чоловік». Тут головний герой краще виконує «домашнє завдання». Він не тільки публікує під своїм іменем чужі мемуари (військовий щоденник учасника війни в Алжирі), бо думає, що його власник помер абсолютно самотнім, він (постфактум) аналізує справжні історичні події (якщо б він провів таке дослідження раніше, – хто зна? – міг би самостійно написати чудовий роман), переглядає багато відео з успішними письменниками, готуючись до розмови з видавцем, і присвоює від когось фразу, від когось частину історії, від когось жест та ін. По суті – багаторівневий плагіат – крадіжка тексту, іміджів, висловлювань, ідей. Модель та ж сама, але якщо всі головні герої «Слів» так чи інакше переживають складні психологічні колізії й докори сумління, то головного героя «Ідеального чоловіка» цілковито захопив азарт – гонитва за повним перевтіленням. Усю енергію він спрямовує на покривання злочину, замість спрямувати її на реалізацію власного потенціалу. Різниця в деталях. Наприклад, Рорі кладе рукопис у могилу старого (влаштувавши гідний похорон, на якому, проте, жодної, крім нього, людини не було), виявляючи каяття, можливо навіть сентиментальність, ніби хоче повернути справжньому авторові його вкрадене життя. Матьє ж спалює оригінал (як і фото справжнього автора) у ванні: ніщо не має стати на заваді. Тобто діє за принципом: бачу ціль – не бачу перешкод. Але одна річ –

присвоїти чужий текст, який вважають геніальним; і зовсім інша – написати наступний. Отож герой починає з плагіату (крадіжки інтелектуальної), за тим переходить до крадіжки майна (колекції зброї), а тоді – до вбивства, і, врешті, до інсценізації власної смерті. Якщо Рорі дуже переймається з приводу вчиненого, ним рухають докори сумління, то Матьє – лише страх викриття. Зрештою, він відкривається коханій жінці й пише-таки власний роман. Але, як і передбачає означена вище модель, розплата – неминуча. Матьє починав із вантажника і знову ним став. Якось пізнього вечора він повертається з роботи й бачить у вікні книгарні презентацію свого роману, кохану жінку й власного сина. Та нічого з того більше йому не належить. Дані щодо виду плагіату, який ілюструє фільм, визначеної нами моделі розвитку сюжету й основної настанови (основного меседжу) фільму, ми представили в Додатку Ж.

Дж. Сторі підкреслював: «Популярне кіно структуроване навколо двох моментів: розповіді та видовища» [478, с. 187]. На наш погляд, в аналізованих фільмах захопливі й видовищні історії цілком можуть бути використані для запобігання плагіату, органічно вкладаючись у нашу модель боротьби з плагіатом: теорія (спецкурс із плагіатознавства) + практика (робота з текстами) + творча практика (написання есе (або інших творчих робіт) на основі переглянутих фільмів і обговорень їх під час занять).

Для переосмислення ставлення людини до плагіату важливий також особистий досвід. Його цінність у тому, що він спонукає зрозуміти масштабність проблеми та гостру потребу необхідності змін в академічному середовищі, усвідомити, що масштабні зміни в державі в цілому не відбудуться без перегляду ролі кожного в утвердженні конструктивних або деструктивних цінностей, без осягнення, що вибір бути чесним або не чесним – залежить суто від індивіда. Докладно про це див. нашу монографію [316, с. 310–312].

3.4. Аналіз документів Єдиного державного реєстру судових рішень, що стосуються плагіату

У контексті нашого дослідження, Єдиний державний реєстр судових рішень цікавить нас не стільки з точки зору юриспруденції, скільки як джерело інформації і складник довколаплагіатного дискурсу, пов'язаний із рецепцією плагіату.

Доктор юридичних наук Г. Ульянова зазначає, що «цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності від плагіату полягає у застосуванні передбачених чинним законодавством способів припинення порушення, відновлення порушених прав правоволодільців, притягнення порушників до відповідальності за привласнення авторства» [504, с. 277].

Реєстр (станом на 09.08.2017) містить 235 судових справ за 2006–2017 рр., що стосуються плагіату, на різних стадіях провадження. Однак треба одразу зазначити, що понад 20 справ під окремими номерами стосуються тих самих спорів. Наприклад, кримінальне провадження, у якому, крім інших, є обвинувачення у використанні сплагіаченої «Методики організації навчально-тренувального процесу футбольної команди ФК “Волинь”» (№№ справ: 11-449/2006р., 11-121/08, 1-415/08, 1-415/2008, 11-44/09, 11-124/10, 0308/2732/2012, 0308/13778/12, 161/13778/13-к), оформлене в дев'яти справах за 2006–2013 рр. Також є випадок, коли дві різні справи об'єднані під одним номером (2-1099/11) і рішення за однією справою внесені в реєстр двічі (перший документ із помилкою в записі реєстраційного номера): 27/179-08(н.р. і 27/179-08(н.р.08/271-07).

Реєстр містить 1224 документи за цими справами, у 315 (це рішення, постанови, ухвали, вирoki) з них згадано плагіат (і як термін, і в контексті судження, зокрема оціночного). Для довідки: всього в реєстрі (станом на 09.08.2017) містилося 66 299 714 документів. Його створення та функціонування передбачене Законом України «Про доступ до судових рішень» (від 22.12.2005 р. № 3262-IV) [263].

Загалом аналізовані справи перебувають у провадженні чотирьох типів (виходимо із загальної кількості 235): цивільне (136), господарське (59), кримінальне (25), адміністративне (15). Тільки в 65 справах згадано факт плагіату, який підтверджено судом (судовою експертизою чи іншими матеріалами справи). 23 справи так чи інакше стосуються мас-медіа. 14 справ стосуються плагіату лише побіжно, у висловлюваннях позивачів, відповідачів, їхніх юридичних представників, свідків, в описах доказів тощо.

За цими справами прийнято такі рішення (сукупно, тобто йдеться про суди першої інстанції, розгляд апеляційних і касаційних скарг, додаткові розгляди, тобто в одному позові може бути одне рішення, а в іншому – п'ять або шість): задоволено (позов, апеляційну чи касаційну скаргу) – 59; відмовлено – 159; частково задоволено – 75; триває провадження – 25; заяву повернено – 3; припинено провадження – 1; рішення скасовано – 1; відмова від позову – 3; мирова угода – 3. Докладніше щодо кожної справи див. Додаток 3.

Справи стосуються: захисту авторських прав (немайнових і майнових), виплати компенсації, відшкодування моральної шкоди; захисту ділової репутації, спростування недостовірної інформації; поновлення авторських прав; відновлення прав споживачів друкованої (оприлюдненої через аудіовізуальні канали та через Інтернет) продукції.

Зазвичай у таких справах використовують судову експертизу. Але слід зазначити, що експертиза – це завжди дорого. Крім того, доводиться визнати, що й самі судові експертизи часом викликають питання щодо своєї якості. На цьому, зокрема, акцентує увагу представник групи «Дисергейт», українська вчена І. Єгорченко [87].

Ми згрупували всі позови (від двох і більше), що стосуються плагіату за тематичними напрямками. У групу «Різне» об'єднали ті, що зустрічаються по одному. Окрему групу становлять собою позови, плагіат у яких згадується лише побіжно. Також слід зазначити, що матеріали цього підрозділу частково були оприлюднені в окремій статті «Аналіз судових справ, що стосуються плагіату» [281].

1. Академічний плагіат (студентський і науковий). Позов до НАЗЯВО щодо виявлення академічного плагіату в дисертації та скасування рішення про присудження наукового ступеня [624–627]. Позов до Міністерства освіти і науки України про визнання протиправним та скасування «п. 7.1. Наказу МОНУ від 26.02.2015 №217 “Про затвердження рішень Атестаційної комісії Міністерства щодо присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань від 26.02.2015”, в частині позбавлення ОСОБА_1 доктора юридичних наук, доцента, як офіційного опонента, строком на два роки права участі в атестації наукових кадрів» [252]. Судом встановлено, що «оскаржуване рішення в частині позивача прийнято з огляду на те, що останній при підготовці відгуку на дисертацію ОСОБА_2 не виявив плагіату (текстових запозичень), у той час коли, опонент (позивач по справі) відповідає за об’єктивність і високу якість підготовленого ним відгуку» [252]. Тобто йдеться про те, що офіційний опонент дисертації на здобуття ступеня доктора юридичних наук був покараний за невиявлення плагіату. При цьому МОНУ виходило з ч. 6 ст 6. Закону України «Про вищу освіту», яка передбачає покарання за академічний плагіат. Однак суд встановив, що згаданий наказ МОН був виданий на основі Закону, який на момент захисту дисертації, у якій було виявлено плагіат (26.03.2014) ще не діяв, оскільки набрав чинності лише 06.09.2014. Позов було задоволено, згаданий наказ – скасовано. МОНУ було подано апеляційну скаргу, у задоволенні якої – відмовлено [252, 601].

Аналогічний позов до МОНУ (щодо цього ж наказу) висунув і науковий консультант згаданої дисертації. Суд першої інстанції позов задовольнив. МОНУ знову було подано апеляційну скаргу, у задоволенні якої – відмовлено [253, 602].

Касаційна скарга з приводу рішення судів (першої інстанції та апеляційного), які відмовилися задовольнити вимоги позивача про визнання висновку таким, що не відповідає дійсності, порочить честь, гідність та ділову репутацію. Йдеться про те, що дисертант захистив докторську дисертацію в РФ, а в процесі переатестації в Україні було виявлено, що його докторська дисертація містить плагіат. Скаргу відхилено [548].

Кримінальне провадження щодо порушення на Інтернет-ресурсі plagiat.com.ua. Із Ухвали Деснянського районного суду міста Чернігова [590] довідуємося, що позивач у «період з 2005 до 2015 року <...> готував докторську дисертацію на тему «Формування ефективного використання сільськогосподарських земель Полісся України в ринкових умовах». 29 грудня 2015 року на спеціалізованій вченій раді Національного університету біоресурсів і природокористування <...> захистив вказану дисертацію. Захист дисертації відбувався прилюдно, інформація про що міститься за посиланням <http://nubip.edu.ua/node/17982>. При захисті жодних нарікань в плагіаті на адресу <...> [позивача. – *О. Р.*] будь-якою особою не було. Після захисту останньому стало відомо, що в мережі Інтернет за посиланням <http://plagiat.com.ua/ViewShame.aspx?id=79d2cea3-939d-4947-a816-3f188c32ce14> (на даний момент – 24.07.2017 – доступ до зазначеної сторінки, як і до сайту в цілому – заблоковано. – *О. Р.*) опубліковано недостовірну інформацію нібито докторська дисертація <...> [позивача. – *О. Р.*] написана на замовлення і за результатами офіційної перевірки на плагіат його обсяг становить близько 50 %. За результатами розгляду дисертаційної роботи <...> [позивач. – *О. Р.*] отримав наукову ступінь доктора економічних наук. Окрім цього, за вказаним посиланням міститься архів з назвою «Moskalenko.rar», де знаходиться один з варіантів дисертаційної роботи потерпілого, дозвіл на розміщення якої останній нікому не надавав» [590]. Проведення досі триває, тому неможливо визначити правдивим чи ні є згадане звинувачення в плагіаті.

Виконання дипломної роботи на замовлення [42]. Плагіат у кваліфікаційній студентській роботі [328, 430, 538, 541, 551, 635, 636].

Позов до Спеціалізованої вченої ради КНУ імені Тараса Шевченка про скасування рішення щодо присвоєння ступеня кандидата наук з огляду на те, що дисертація містить плагіат. Оскільки висновок експертної комісії плагіат підтвердив, то суд першої інстанції задовольнив позов. Тоді оскаржуваний (відповідач) звернувся з апеляційною скаргою, яку було відхилено. Касаційну

скаргу також. Але через три роки позивач відмовився від позову, і провадження було закрито, а рішення судів – скасовано [549].

Позов про скасування наказу щодо адміністративної відповідальності (позивача було звинувачено, крім іншого, в плагіаті). У задоволенні позову відмовлено [435].

Плагіат у дисертаційних роботах [526, 527, 600, 641–643, 645, 646]. Плагіат матеріалів дисертації в іншій дисертації та в монографії [613, 615, 616]. Академічний плагіат в докторській дисертації, авторефераті та монографії [409]. Плагіат в авторефераті [650].

Зустрічні позови які стосувалися плагіату в дисертації та захисту честі і гідності. Позивач просив визнати запозиченими ідеї та наукові розробки, а також основне положення дисертації, винесене на захист. Причому спочатку погодився на експертизу, потім відмовився її оплатити. Оскільки ідеї та концепції законом не охороняються, а також виходячи з відсутності доказів, суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову; а згодом апеляційний суд відмовив у задоволенні скарги. Зустрічний позов про захист честі й гідності відповідача було задоволено частково [528].

Позов до МОНУ, АК МОНУ, Спеціалізованої вченої ради Д 64.053.07 у Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди про визнання протиправними рішення та наказу. Йдеться про позбавлення наукового ступеня доктора філософських наук за плагіат («текстових запозичень без посилання на джерело» [594]). Ступінь доктора наук було присуджено у 2013. У 2015 до МОН надійшло звернення громадянки з інформацією про наявність у тексті дисертації позивача текстових запозичень без посилань. МОН передало отримані документи до спеціалізованої ради, в якій відбувався захист. Спецрада, «перевіривши надані заявницею матеріали, подала до МОН клопотання щодо позбавлення ОСОБА_1 наукового ступеня доктора філософських наук і долучила своє рішення від 22 липня 2016 року та на 55 сторінках порівняльну таблицю щодо текстових запозичень без посилання на джерело у дисертації ОСОБА_1» [233]. У позові про повернення ступеня було відмовлено в повному обсязі [593].

Позов до КМУ та МОН (йдеться про можливість проходження атестації докторантом у контексті зміни законодавства) [254].

Допущення до захисту науковим керівником (водночас особа є проректором) роботи студента магістратури без довідки про перевірку на плагіат (позов про скасування наказу щодо догани до Київського національного університету технологій та дизайну) [331, 423, 424].

У наукових статтях (наявні ознаки плагіату з монографії позивача та в підручнику – з наукових праць позивача – використання матеріалів без посилань; але в позові відмовлено (попри те, що факти плагіату було встановлено судовою експертизою) через неправильне застосування норм матеріального або процесуального права судом першої інстанції) [652, 325]. Плагіат матеріалу зі статті в іншій статті [628, 651]. Присвоєння авторства на статтю. Суд встановив факт плагіату і зобов'язав редакцію опублікувати на веб-сайті журналу оголошення про вчинення плагіату та вибачення позивачці [443, 444, 536]. Незаконне розміщення наукової статті в Інтернеті [505]. Плагіат статті в науковому виданні. Факт плагіату визнано плагіатором, укладено мирову угоду з виплатою компенсації [592]. Розділів книжки в науковій статті (тут – 7 сторінок); позов задоволено частково в частині виплати компенсації (значно меншої, ніж просили), однак судова експертиза підтвердила факт плагіату [442]. Про захист прав споживача (поширення плагіатних статей) [595, 397]. Плагіат у наукових публікаціях [341]. Про відшкодування моральної шкоди та стягнення компенсації за порушення авторських прав (статтю позивача було перекладено відповідачем російською мовою, на її основі виготовлено презентацію і оприлюднено на науковому форумі під іменем відповідача – тобто на перший погляд йдеться про плагіат-переклад; але під час судового розгляду було встановлено, що стаття позивачки є значною мірою компілятивною – і позивач, і відповідач працювали з однаковими джерелами) [534].

Плагіат із монографії позивача у багатотомному виданні, підготовленому колективом авторів. Позов було задоволено [330, 558]. Плагіат у монографії (позивач підготував три параграфи, але його не зазначили в числі співавторів).

Експертиза встановила, що згадане видання є службовим, не має номера ISBN і знаку захисту авторського права, та й сам перелік авторів відсутній, тому в позові було відмовлено за недоведеністю [440].

Позов про відновлення права споживача, проведення рецензування, вилучення та знищення статті (йдеться про ситуацію, коли третя особа (не автор і не плагіатор) звертаються до суду з приводу виявлення плагіату в наукових працях) [326].

Позов до ВНЗ про поновлення на роботі (звільнення за аморальний поступок: позивач стверджує, що надавала додаткові послуги з підготовки курсових робіт за окрему плату, а не вимагала хабар; а студентка помстилася за те, що викладач не прийняла сплачені курсові роботи; судом було доведено правомірність звільнення) [346]. Про поновлення на роботі, стягнення заробітку за час вимушеного прогулу та відшкодування моральної шкоди: особа була звільнена за плагіат у науковій роботі, безвідповідальність і недбалість; суд першої інстанції поновив її на роботі, апеляційний суд скасував це рішення [329].

2. Плагіат у підручниках, навчальних посібниках, методичних рекомендаціях, словниках, зокрема й текстів іноземними мовами. Захист авторських прав на перекладний твір (тут – із англійської мови, факт порушення – плагіат), вміщений у методичному посібнику та відшкодування моральних збитків (позов до Дніпропетровського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників). У позові було відмовлено, оскільки в суді з'ясувалося, що позивач володіє авторським правом на твір спільно з відповідачем, крім того, методичку не було оприлюднено (майже всі примірники були знищені) і в ній не зазначено жодного автора [412].

Плагіат англійських текстів у навчальному посібнику (позов до управління освіти і науки Дніпропетровської облдержадміністрації та ПП «Видавництво “Промінь”»). Йдеться про використання текстів без згоди автора і без зазначення її авторства. Суд першої інстанції стягнув компенсацію на користь позивача, проте апеляційний суд відмінив рішення, оскільки тираж посібника було знищено майже повністю (інші примірники були передані позивачу), він не

розповсюджувався [322, 410]. Плагіат англomовних текстів у навчальних посібниках [413, 414, 516].

Плагіат у статті і навчальному посібнику з монографії (83 %) та з підручника). Факт плагіату було доведено в суді [75, 441, 521].

Плагіат в одному підручнику матеріалів іншого (тут позивачі/відповідачі співпрацювали початково в одному видавництві як автори/редактори); суд відмовив у позові, тому що, за висновками експертів, «жодна із проаналізованих книг, які видані сторонами, не може претендувати на беззаперечну первинність авторського тексту, оскільки як шкільні видання вони містять виклад методично вивірених та науково обґрунтованих фактів, а також запозичень фактичного, текстуального характеру з інших друкованих джерел» [339, 340].

Плагіат у навчальному посібнику з інших навчальних посібників. У задоволенні позову було відмовлено, оскільки, за висновком експерта, «жодна із проаналізованих книг не може претендувати на беззаперечну первинність авторського тексту, оскільки ці видання, як методичні рекомендації і посібники з театральної педагогіки, містять виклад методично вивірених та науково обґрунтованих фактів і запозичень. Експерт <...> вказує на те, що закономірності і характеристики, які подані в посібниках позивача і відповідача встановлені 40–50 років тому, підтверджені багатьма дослідженнями і не претендують на наукову новизну, а можливі перегуки можуть мати місце на рівні формулювання думок, оскільки обидві сторони тривалий час займаються педагогічною діяльністю у схожих за профілем навчальних закладах» [400].

Про визнання дій відповідача незаконними та такими, що порушують честь, гідність та ділову репутацію, стягнення моральної шкоди (у позовній заяві йдеться про те, що в навчальному посібнику вміщено вступ, який учений не писав, а сам посібник містить плагіат). Суд першої інстанції частково задовольнив позов (стосується захисту честі і гідності, але не плагіату). Відповідач оскаржив рішення в апеляційному суді і виграв справу [324, 421].

Про захист авторського права, виплату компенсації та стягнення моральної шкоди: позов співавторів науково-практичного коментарю (виданого в ТОВ

«Юрінком Інтер») до іншого видавництва, яке видало інший, розширений, коментар (він поглинув текст попереднього) під авторством іншої особи; позивачі вважають, що вчинено плагіат їхнього твору. Експертиза факт плагіату підтвердила. Позов було задоволено в частині визнання цього факту та виплати компенсації (по 57 350 грн) і моральної шкоди (3000 грн) кожному з трьох співавторів [427, 633].

Плагіат у виданому підручнику, а також вилучення позивача з числа співавторів. Провадження триває [648]. Плагіат посібників/підручників повністю та частково [332, 342, 530, 611].

Слід зазначити, що позови, в яких ідеться про повне або часткове відтворення (плагіат) підручників пов'язані, зазвичай, із фактами виготовлення так званих шпаргалок (різноманітних «помічників»), що служать для підготовки до ЗНО, заліків, іспитів тощо. Тобто можна сказати, що такі дії плагіаторів цілком логічні в загальній деструктивній ціннісній тенденції – переорієнтації із процесу здобування знань на отримання швидкого результату – оцінки чи диплома.

Про захист порушених авторських прав та відшкодування моральної шкоди: тут позивач заявив про плагіат принципів транслітерації у методичних рекомендаціях – «12.04.2001 р. на засіданні Науково-технічної ради Українського інституту промислової власності затверджено “Рекомендації щодо транслітерування літерами української абетки власних назв, поданих англійською, французькою, німецькою та італійською мовами”» [435]. Зокрема, йшлося про те, що «під час розробки Рекомендацій авторами було використано терміни, форма тлумачення засад транслітерації та форма представлення транслітераційного перетворення, авторство на які належить позивачеві» [435]. Суд закономірно відмовив у задоволенні позову, оскільки охорона не поширюється на ідеї, концепції, принципи тощо [539].

Про поновлення на роботі та стягнення заробітної плати за час вимушеного прогулу (особа була звільнена, оскільки неякісно виконувала свою роботу (доцента кафедри), зокрема й вдавалася до плагіату в методичних рекомендаціях) [411, 544, 607].

Плагіат у навчальних посібниках, вилучення зі співавторів [432]. Про вилучення зі співавторів (йдеться про розроблення робочих навчальних зошитів) [531, 556]. Вилучення з числа співавторів навчального посібника і в зустрічному позові про заборону його публікувати. Ця справа містить яскраво виражений етичний складник: автор навчальних посібників, одружившись, почав зазначати як співавтору дружину, хоча вона не брала участі у створенні їх, а після смерті чоловіка «почала вимагати від ТОВ «УВЦ «Школяр» сплати їй авторської винагороди, укладення з нею авторських договорів, погрожувала звернутись до правоохоронних органів, звинувачувати у плагіаті тощо, що підтверджується її листом від 24.09.2010 року» [392]. Тобто з цього зрозуміло, що потенційні звинувачення в плагіаті використовувалися як засіб шантажу [532].

Плагіат словників – відповідач видав великий словник, який повністю поглинув словники позивача, без зазначення авторства позивача [387, 543, 557].

Крім інших звинувачень, використання сплагіаченої «Методики організації навчально-тренувального процесу футбольної команди ФК “Волинь”» [43–45, 507–513].

3. *Плагіат у художніх і науково-популярних виданнях.* Позов братів Капранових до газети «Україна Молода»; а також позов Я. Музиченко та Я. Левчук до братів Капранових про порушення їхніх авторських прав. Через рік брати подали такий само позов у цивільний суд; а представники «України Молодої» – апеляційну (відхилено), а згодом – касаційну (триває провадження) скарги [240, 320, 333, 375, 451, 604, 644]. Плагіат художніх текстів (тут – віршів) [382, 383, 597, 598]. Плагіат оригінал-макетів у художньому календарі [225].

Позов до автора статті-відгуку на книжку «Ічнянці в Армії УНР» та редакції газети «Ічнянська панорама»; автор згаданої статті звинуватив авторів (упорядників), крім іншого, в плагіаті). Суд першої інстанції позов задовольнив, але позивача не влаштував розмір відшкодування; і позивач, і відповідач подали апеляційні скарги; апеляційний суд частково задовольнив їх, суттєво не збільшивши розмір відшкодування. Тобто, в даному випадку, відповідальність понесли і журналіст, і редакція через опублікування неперевіраних фактів [402,

546]. Плагіат книжки: позов задоволено повністю, факт плагіату встановлено в суді [321]. Перекладний плагіат: нариси з книги позивача були перекладені українською й опубліковані відповідачем окремою книгою під своїм іменем [246, 247].

Позивач претендує на компенсацію від видавництва за перевидання книжки, права на яку він отримав у спадок спільно з сестрою; проте він не забороняв сестрі укласти договір із цим видавництвом про перевидання, тому в позові відмовлено [422].

Здійснення видання раніше виданої книги під іменем іншої особи [552].

Про посягання на свободу наукової творчості (йдеться про звинувачення у фактичних перекрученнях у науково-популярному виданні, авторство якого належить позивачу [522]. Історія отримала продовження в іншій справі [350].

Виплата компенсації за порушення авторського права фактом плагіату (позов до видавництва «Ранок»); позов про встановлення способу і порядку виконання рішення суду щодо стягнення призначеної судом компенсації. Слід зазначити, що в даній справі було встановлено факт плагіату і призначено компенсацію (2006 р.); згодом втрачено виконавчий лист і видано його дублікат (2011 р.), але станом на 2017 р. згадану компенсацію (5000 грн) досі не стягнуто (крім іншого, тут варто взяти до уваги знецінення визначеної суми від 2006 р.). Нині відкрито касаційне провадження у справі [608, 610].

Плагіат науково-популярного видання. У матеріалах справи позивач зазначив, крім іншого, що «Відповідач ОСОБА_2, порушуючи його авторські права, дослівно переписала нариси із його книги, порушила недоторканність та цілісність твору. Практично весь текст його твору “Географический калейдоскоп” переписаний слово в слово, речення за реченням, навіть із розбивкою на абзаци. При цьому змінено ім’я автора, назву книги та назву розділів» [649]. У позові було відмовлено через недостатність доказів, оскільки суд не взяв до уваги висновки експертиз, виконаних на замовлення позивача (містилися в матеріалах прокуратури), а нову експертизу не призначав [436, 649].

Плагіат юридичної літератури [426, 428, 448]. Плагіат матеріалів книжки в іншій книжці [323]. Плагіат біографічної статті та літературного нарису [434]. Плагіат книжки [445, 506]. Позов авторів до видавництва, які незаконно видали й розтиражували їхній твір без жодної про них згадки [433].

Про надання доступу до інформації та отримання міжнародної правової допомоги. Йдеться про створення книжки «Україна – країна можливостей» (англійською мовою *Opportunity Ukraine*, 2011), авторство якої нібито належало В. Януковичу (на той час – Президенту України) і за яку йому було виплачено гонорар у розмірі понад 26,5 млн грн (із передбачуваних 32 млн грн). Між тим під час кримінального провадження було встановлено, що розділи книжки готувалися різними людьми; також у справі фігурують пояснення щодо плагіату [328, 430, 540, 629, 635, 636].

Треба додати, що журналісти не залишили цей факт поза увагою. Так у 2011 р. на «Українській правді» з'явилася велика стаття С. Лещенка та К. Каплюк «Книга Януковича – плагіат президентського масштабу», у якій не лише згадуються приклади плагіату можновладців (В. Литвина, віце-президента НАНУ і двічі спікера ВРУ (опублікування під своїм іменем статті вченого зі США Т. Каротерса); тодішнього заступника міністра юстиції В. Мармазова (плагіат у науковій монографії); Р. Богатирьової, на той час – секретаря Радбезу (плагіат промови Стіва Джобса)), а й докладно розбираються сплагіачені фрагменти з книжки В. Януковича (через посторінкове зіставлення). З-поміж них – плагіат зі статей головного редактора газети «Рідне Приазов'я» С. Шведка, журналіста газети «2000» М. Михайленка (зокрема й уривки, коли цей журналіст цитує Ю. Луценка), В. Піховшека (публікації «Лівого берега»), колишнього очільника Держфінпослуг В. Волги, а також із праць політолога з Макіївки Р. Манекіна [154].

4. *Плагіат в аудіовізуальних творах, піратське використання їх.* Заборона демонстрації фільму, стягнення компенсації (тут спір щодо використання відеоматеріалів, права на які належать іншій особі та які були оприлюднені в іншому фільмі) [429, 555, 634, 637, 638]. Запис і піратське поширення телепрограм

[244]. Транслявання телесеріалу через кабельні мережі в обхід правовласників [365]. Незаконне використання твору образотворчого мистецтва – «Позначення “Чоловічі Розваги”» в телепрограмах [337].

5. *Плагіат елементів торгових марок.* Позов про захист ділової репутації (йдеться про поширення інформації щодо використання торговельної назви дієтичної добавки «Лактузан DUO» такої як плагіат ТМ «Лактусан»). Позивалося підприємство, яке звинуватили, окрім іншого, саме в плагіаті торговельної марки. Суд першої інстанції відмовив у позові (саме щодо захисту ділової репутації), а от апеляційний суд визнав звинувачення в плагіаті неправдивим, інше залишивши без змін [236, 373]. Про захист права інтелектуальної власності (позивач заявляє право власності на ескізи та назви торгових марок, що використовуються без його відома) [547]. Визнання та поновлення авторського права на ужитковий твір мистецтва і фірмовий стиль (у суді було з'ясовано що спірний твір є не ужитковим твором, а товарним знаком) [563]. Визнання права інтелектуальної власності на знак для товарів та послуг (відповідач використовував у рекламі назву концертних заходів, права на які належать позивачу) [345]. Позов щодо схожості етикеток мінеральних вод різних виробників, але експертиза встановила, що вони не є схожими аж до змішування (сплутування) [380].

6. *Плагіат баз даних.* Про визначення авторства на бази даних і стягнення відшкодування: фірма видала друком довідник, а потім звільнила одного зі співробітників, який видав (як приватна особа) інший довідник, де використав дані з попереднього. Фірма-позивач вважає, що колишній співробітник вдався до плагіату. Суд призначив експертизу, але позивач не оплатив її, тому позов було залишено без розгляду [589]. Використання мистецького твору та баз даних без дозволу і винагороди [639].

7. *Плагіат матеріалів мас-медіа та плагіат у мас-медіа.* Журналіст газети «Уманська зоря» позивався до цієї газети, а також до Головного управління МНС України в Черкаській області, державного підприємства «Агентство “Чорнобильінтерінформ”» щодо заборони використання його статті без відома (згадану статтю опублікували повторно, частково переробивши, не зазначивши

його як автора – тобто мав місце частковий плагіат + спотворення тексту), спростування публікації та відшкодування моральної шкоди. Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову; апеляційний суд задовольнив його частково, присудивши стягнути компенсацію з газети. Касаційну скаргу подав представник газети, яку частково задовольнили, повернувши справу для повторного розгляду [553].

Відповідачі випустили у світ книгу, в якій сплагіатили матеріали видань «Дело и право» і «Вечірній Донецьк», опубліковані позивачем, як окремі нариси, які, водночас, мали увійти в книгу позивача [407, 408].

Про зміну формулювання звільнення, стягнення заробітної плати та моральної шкоди (однією з підстав звільнення було виявлення плагіату в журналістських матеріалах) [542].

Про захист честі та гідності фізичної особи та відшкодування моральної шкоди: позивач, який свого часу був визнаний винним у порушенні авторського права фактом плагіату, позивався з приводу публікації в інтернет-виданні «События и комментарии», де його, крім іншого, було названо плагіатором. Позовні вимоги відхилено, оскільки факт плагіату був визнаний у суді [418].

Спростування статті, опублікованої у ЗМІ, де, крім іншого, містяться й звинувачення у плагіаті [399]. Про перевищення меж допустимої критики в газетній публікації, оскільки висловлювання журналіста становили собою недоведене звинувачення в плагіаті [335]. Плагіат у газетній статті [517]. Плагіат журналістської статті + часткова переробка матеріалу [343, 439]. Продукцію позивача було названо «піратською» і «сплагіаченою» на сайті одного з видань [569].

Позов про спростування недостовірної інформації. Це єдина з розглянутих справ, у якій визнання потенційного плагіату відповідачі хотіли використати для захисту. Йдеться про те, що в телепередачі була озвучена інформація, яка нібито є цитатою з визначеного видання, проте з'ясувалося, що книжка з'явилася друком пізніше, ніж світ побачила телепрограма [519].

8. *Плагіат літературних героїв (персонажів) із анімаційних і мультиплікаційних фільмів.* Тут треба зазначити, що, згідно з даними реєстру, найчастіше позиваються щодо персонажів мультфільмів «Капітошка» і «Маша і Медведь».

«Капітошки» стосуються такі справи: про використання оригінальної назви як назви для сосисок (фаршу) з розміщенням реклами в Інтернеті). Позов було задоволено повністю [419, 614]. Позов до ТзОВ «Торгівельна компанія “Економ плюс”», ПАТ «Горлівський м’ясокомбінат» [394]. Розповсюдження «Іграшки-пищалки КАПІТОШКА» [357]. Використання образу «Капітошки» для реклами в Інтернеті харчових продуктів – тортелліні [334, 431]. Виробництва й продажу сосисок [437]. Використання персонажа для маркування стенд-підставки для ліплення [384, 533]. Стендів під магніти [385]. Ще одна справа, в якій, на думку позивача йдеться про «Капітошку», але суд прийшов до рішення, що на товарах відповідача (капцях) зображена мильна бульбашка, але не можна стверджувати, що це саме «Капітошка») [406, 523].

Блок справ цивільного та господарського провадження ТзОВ «Маша и Медведь» (Москва, РФ) до українських компаній і приватних підприємців щодо незаконного використання (плагіат і піратство) персонажів мультсеріалу: на розмальовках із наклейками [226, 338, 584]; на упаковках цукерок [336, 393, 588]; на парасольках [580]; на іграшках і магнітах, зокрема й набори іграшок-персонажів [367, 368, 582, 583]; на наплічниках [378]; на обкладинках блокнотів [352]; на дитячих фартухах для творчості [379]; на книжках і олівцях [369]. Така кількість позовів у різних областях України може свідчити про успішну стратегію захисту авторського права, з одного боку, оскільки представники компанії планомірно відстежують різноманітну продукцію українських виробників, яку можна пов’язати з героями мультсеріалу; з іншого боку, слід зазначити, що ці позови стали своєрідним бізнесом, який регулярно приносить дохід, а тому судові спори виникають не лише тоді, коли порушення явне, а й тоді, коли продукція лише віддалено нагадує героїв мультсеріалу. У 2014 р. у кількох справах (наприклад, №№ 910/27258/14, 916/1802/14, 916/2281/14) ТОВ «Маша и Медведь»

відмовилося від позовів на різних стадіях провадження. Можна припустити, що це пов'язано з політичною ситуацією, бо від 2016 р. у позовах щодо героїв цього серіалу фігурує вже не це російське товариство, зареєстроване в Москві, а компанія «АНІМАККОРД ЛТД» (ANIMACCORD LTD), зареєстрована на Кіпрі (наприклад, справа № 915/1206/16 [356]). Додамо також, що цей мультсеріал створено саме на замовлення студії «Анимаккорд» і вона має право на використання малюнків, що зображують героїв мультсеріалу. Позовів компанії стосуються також інші справи [251, 623].

Про стягнення компенсації за порушення авторського права на твір (розповсюдження іграшок, що становлять собою персонажа мультфільму) [389].

9. *Плагіат у рекламі.* Позов про стягнення моральної шкоди з приватної фірми на користь фірми-позивача у зв'язку з неправомірним використанням бренду позивача в рекламній кампанії відповідача, йдеться, зокрема, про плагіат рекламних ескізів. У позові відмовлено через невиконання вимог ухвали суду [559, 560]. Про визнання дій такими, що порушують авторське право та стягнення грошових коштів (йдеться про музичний твір – «Fuck you», автори Lilly Allen та Greg Kurstin): використання фрагмента згаданого твору в рекламі на телебаченні у формі плагіату чи піратства [241, 574]. Плагіат у звіті з маркетингового дослідження [242, 376].

10. *Плагіат текстів технічних умов (ТУ).* Позови стосуються найрізноманітнішого обладнання, деталей і пристроїв [224, 228, 232, 238, 239, 353, 355, 358–361, 565–568, 605, 606]. Також плагіат ТУ, але прикметно, що в Постанові Київського господарського апеляційного суду у справі 910/29402/15 (один із висновків судової експертизи) знаходимо по суті опис технології рерайту, який ілюструє наше розуміння згаданого явища як технології продукування вторинних текстів, що служить для збільшення обсягу контенту, але не для прирощення смислів або знань: «За нормами авторського права, в заміні в тексті словесних одиниць їх еквівалентами, в перестановці місцями слів, речень, абзаців немає творчості, оскільки таке підставлення еквівалентів доступне будь-якій людині, тобто носить суто технічний характер. За даними літературних джерел,

при зміні мовних засобів (в літературному творі – слів), що не потребують творчості, не може бути створено творчо самостійний твір: така заміна не суттєва. Мова твору не піддається запозиченню, її можна лише цитувати із зазначенням джерела, у іншому випадку буде наявний плагіат. Оскільки, формою вираження літературних творів є мова (слова, фрази, їх комбінації), то саме копіювання оригінального стилю автора порушує авторські права» [243, 374].

11. Плагіат програмного забезпечення. Плагіат програмного забезпечення для вимірювальних приладів [562, 564]. Позов Корпорації «Майкрософт», м. Редмонд, штат Вашингтон, США проти Приватного підприємства «Топограф», м. Донецьк про використання неліцензійного програмного забезпечення (комп'ютерних програм) [231, 357]. Плагіат комп'ютерних програм і піратське розповсюдження програмного забезпечення [229, 230, 356, 377, 581]. Також плагіат комп'ютерних програм, але в цьому кримінальному провадженні (справа 213/2850/13-к) спостерігаємо симптоматичне неусвідомлення плагіату як злочину. Так, в апеляційній скарзі обвинувачений зазначив: «Звичайний плагіат, якщо ним не заподіяно зазначеної матеріальної шкоди автору, не є злочином, і кваліфікується як і деякі інші порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності, що непов'язані із заподіянням матеріальної шкоди, за ст. 51-2 КУпАП» [515].

12. Плагіат у юридичних документах. Скарга на бездіяльність прокуратури (використання суддею сплагіаченої постанови) [596]. Плагіат у судових рішеннях, вироках і постановках [514, 525, 529, 537, 545, 617, 619].

Позов стосується незадоволеного інформаційного запиту. Плагіат згадується у контексті апеляційної скарги. Наприклад, «Пунктом 2.1.1. апеляційної скарги визначено, що ухвала судді <...> містить запозичення текстів законів, тобто плагіат, в порушення законів та міжнародних договорів про охорону авторського права» [591]. Цей приклад свідчить про недостатню компетентність юридичного представника апелянта, оскільки закони не є об'єктом авторського права, тому не можуть бути визначені як плагіат.

13. *Плагіат фотографічних творів.* Позов про визнання авторства, відновлення авторського права та виплату компенсації за порушення авторського права на фотографічні твори (тут – портрети Ю. Тимошенко) [520]. Про визнання авторства на фотографічний твір і стягнення компенсації за його неправомірне використання (плагіат) [362]. Введення в оману позивача відповідачем щодо авторства фотографічних творів, внаслідок чого позивач був змушений виплатити компенсацію за порушення авторських прав у іншій справі. Це приклад випадку, коли особа несе відповідальність за дії третьої сторони, як, приміром, коли автора А звинуватять у плагіаті твору автора В, хоча він цитував твір автора Б, який і вдався до плагіату тексту автора В [587]. Про адаптацію авторського фото й розміщення його на схемах для вишивання; факт плагіату підтверджено експертизою [438]. Про стягнення компенсації за порушення авторського права («плагіат та незаконне подання фотографічного твору до загального відома публіки у глобальній мережі Інтернет» [420]).

Принагідно зазначимо, що проблема плагіату в фотографії часто стає предметом обговорення на форумах, присвячених фотомистецтву. Наприклад, на сайті fotokto.ru обговорюються питання умов визнання того чи іншого об'єкта (світлина) плагіатом [210].

Самі ж приклади плагіату фотографічних творів можна знайти в матеріалі «Збіги, повтори і плагіат у фотографії» [473], у якому підкреслюється: «<...> зовсім погано, якщо повтор видається за власну й оригінальну ідею» [473]. Приклад стосується робіт двох фотохудожників, присвячених розкриттю теми еміграції та біженців у країни Європейського Союзу. Першим було створено документальний фотопроєкт «Загублені Привиди» (дипломант фотоконкурсу «Золота камера») Семюеля Івіна (*Samuel Ivin*). Сам фотограф так описав мету проєкту: «розповісти про міграційну систему Великої Британії і про те, як почувуються ті, хто приїздить у нашу країну в пошуках безпеки. Ці “Привиди” не в змозі миттєво увійти в суспільство і надовго залишаються в підвішеному стані. Часто це призводить до втрати особистістю гідності, мети й упевненості. Я сподіваюся передати глядачеві почуття розчарування і розгубленості біженців, які

втрачають власну ідентичність» [473]. Інший фотограф (чиї роботи можна вважати плагіатом) – Роберт Тапперт (*Robert Tappert*) – володар гран-прі (2015) *Slovak Press Photo*, в обґрунтуванні значиться, що фотографію оцінили за «її актуальність, інформативність і чудову естетичну якість», а «переможець отримав скляну скульптуру Пало Мачо (*by Palo Macho*) і премію в розмірі 2000 євро» [744]. Його серія, як іронічно підмічає автор матеріалу, «називається набагато коротше» [473] – *#ID*, бо й справді, вельми складно описувати філософське підґрунтя й джерела інспірації ідеї, яка тобі не належить. Тобто в першому випадку маємо цілісне бачення ідеї, розуміння самої проблеми іншості / вимушеного чужинства та її оригінальне втілення у циклі справді мистецьких творів, що мимоволі відсилає нас до осмислення цієї проблеми філософами, літературознавцями, письменниками, як-от, приміром, у Ю. Кристевой: «Чужинець – це той, хто працює. Тоді як автохтони цивілізованого світу, розвинених країн, вважають важку працю річчю вульгарною і набувають аристократично невимушеного й вередливого (коли мають таку змогу) вигляду, чужинця ви впізнаєте по тому, що він *досі* (виділення автора. – *О. Р.*) вважає працю цінністю. І, звичайно, життєвою необхідністю, єдиним засобом виживання, що його він не обов’язково оповиває славою, а просто потребує, як первісного права, як нульового ступеня своєї гідності» [146, с. 27]. І у фотографа, й у дослідниці йдеться не лише про осмислення (попри різні засоби донесення до реципієнта результатів цього осмислення) проблеми вимушеної іншості, а й про усвідомлення існування екзистенційної прірви, на краю якої опиняються вимушено переміщені особи, і доторкання до неї, що породжує заледве чи не екзистенційний жах. Ю. Кристева сама була емігранткою, тобто її осмислення проблеми ґрунтується на власному досвіді, крім літературознавчого. Можна припустити, що бачення проблеми в С. Івіна засновується на глибокій емпатії. Саме тому йому вдається власні візії передати чітко й мотивовано; плагіатору ж сказати практично нічого.

14. Плагіат у музичних творах і піратське використання їх. Про публічне сповіщення музичного твору без належних прав; Українська Музична Видавнича

Група проти «Гравіса» [371, 570–573, 575–579, 585, 586]. Неправомірне використання музичних творів [256, 370].

Між іншим, варто наголосити, що плагіат у музичних творах стає об'єктом розгляду не лише в суді. Так, в Інтернеті, зокрема на *YouTube*, можна знайти багато відеоматеріалів, присвячених аналізу різноманітних виявів плагіату в музиці усіх напрямів (від популярної до року чи хіп-хопу), організованих, зазвичай, за принципом зіставлення фрагментів композицій із коментарями чи без них [208, 209, 211, 212, 214, 215].

Власні версії щодо плагіату в музиці часто висувають і журналісти. Так, одним зі свіжих прикладів є повідомлення каналу 24 про подвійний плагіат (у пісні та у кліпі) конкурсанта від Болгарії (Крістіан Костов) на Євробаченні-2017 [125].

15. Плагіат архітектурних творів і проектної документації. Порушення авторських прав (плагіат проекту забудови) [363]. Про стягнення компенсації за порушення авторського права на архітектурний твір [364]. Плагіат і переробка проектно-кошторисної документації [354, 561].

16. У наукових звітах та експертних висновках. Про захист інтелектуального права – визнання недійсними майнових прав (йдеться про права на сорти рослин – сої культурної «Терек» і «Кубань»). У справі фігурують обвинувачення щодо наявності плагіату в одному з експертних висновків, долучених до справи [245, 372]. Плагіат у звіті з науково-дослідної роботи [540]. Порушення авторського права (плагіат – привласнення авторства на винахід, тут – «рубочного станка для виготовлення палички для морозива») [260].

У кримінальному провадженні (справа 2604/7425/12) щодо розтрати бюджетних коштів в особливо великих розмірах (близько півмільйона гривень) встановлено також факти академічного плагіату – плагіат у звітах про науково-дослідну роботу матеріалів із магістерської і кандидатської дисертацій (підтверджено судовою експертизою). Обвинувачена у справі сфальшувала згадані звіти, вдавшись до плагіату [227].

Про поновлення на роботі й виплату компенсації: йдеться, крім іншого, про викриття плагіату у звіті про науково-дослідну роботу як неофіційну причину звільнення з академічної установи, за словами позивача, та компілятивність праць самого позивача, за словами відповідача [351].

17. Плагіат художніх зображень на сувенірній продукції (магніти, картини, рамки тощо). Розповсюдження магнітів сувенірних із зображенням, авторство на яке належить позивачу [347, 349, 388, 391, 404, 416, 417]. Розміщення художнього твору (зображення козака) на обкладинці для паспорта [405, 524].

Плагіат робіт художниці Є. Гапчинської: на керамічній плитці [390]; картин [415]; на обкладинках на документи [327, 348].

18. Різне. Про захист авторського права: апеляційну скаргу подав відповідач за іншою справою, у якій суд встановив його вину через вдавання до факту плагіату на основі відповідної судової експертизи. Апеляційний суд його скаргу відхилив, оскільки факт плагіату було доведено в суді першої інстанції [535]. Про визнання права авторства (за словами позивача, співавтор присвоїв право авторства на мистецькі твори в оригінальній техніці, тобто йдеться про вилучення зі співавторів) [447]. Про визнання дій незаконними, захист виключного авторського права та призначення компенсації (гіпотетичне перешкоджання творчості з боку держави) [398]. Позивача було обвинувачено в плагіаті документів [449, 450]. Плагіат платіжної системи – текст, бланк, пакети фінансування [647]. Про ненадання визначеної інформації через побоювання того, що вона може бути сплагіачена [235, 618]. Плагіат у виборчій програмі. Суд відмовив, оскільки виборча програма не є об'єктом захисту Закону «Про авторське право і суміжні права» [622]. Скарга на бездіяльність державного виконавця: судом було встановлено факт плагіату, призначено виплату компенсації, але позивач не може її отримати [612]. Апелятивна скарга, що стосується ненадання суб'єктом владних повноважень інформації (твору) для того, аби здійснити перевірку його (твору) на плагіат [620]. Про виплату авторського гонорару (йдеться про гіпотетичне використання в сценарії театральних постановок перекладу конкретного перекладача без виплати йому

винагороди) [237]. Використання зображення персонажу «Верка Сердючка» на етикетках пластикових пляшок напоїв «Веркін квас похмільний» та «Веркін квас класичний», що «є відтворенням сценічного, музичного та аудіовізуального твору ОСОБА_1, якому належать виключні немайнові та майнові права суб'єкта авторського права» [403]. Плагіат дизайну меблевих тканин (плагіат доведено експертизою) [249, 250].

19. Справи, у яких плагіат згадується лише побіжно. Справа стосується послуг страхування; плагіат згадується як один із проступків (крім невиконання страхової суми) відповідача («використання інформації, як плагіату, тобто здобутої злочинним шляхом») [603]. Справа про стягнення аліментів. Плагіат згадується принагідно (відповідач вважає, що позивач не користувалася послугами адвоката, а просто представила в суд документи, скопійовані з Інтернету) [395]. Позов про скасування рішення про відрахування з докторантури та зобов'язання поновити у докторантурі історичного факультету. Позивачка не залишила монографію на кафедрі, оскільки боялася, що її роботу буде спілгачено [446]. Справа про спадкування майна. Плагіат згадується як аргумент (свідчення позивача): «Батько сам не писав книг, це було викладення чужих праць, тобто плагіат» [396]. Згадка у свідченнях [248]. Спір щодо статусу установи – держустанова чи ВНЗ, плагіат згадується побіжно, в розділі зобов'язань ВНЗ [234].

Отже, аналізовані справи ми згрупували за дев'ятнадцятьма параметрами: 1. Академічний плагіат (студентський і науковий). 2. Плагіат у підручниках, навчальних посібниках, методичних рекомендаціях, словниках. 3. Плагіат у художніх і науково-популярних виданнях. 4. Плагіат в аудіовізуальних творах, піратське використання їх. 5. Плагіат елементів торгових марок. 6. Плагіат баз даних. 7. Плагіат матеріалів мас-медіа та плагіат у мас-медіа. 8. Плагіат літературних героїв (персонажів) із анімаційних і мультиплікаційних фільмів. 9. Плагіат у рекламі. 10. Плагіат текстів технічних умов (ТУ). 11. Плагіат програмного забезпечення. 12. Плагіат у юридичних документах. 13. Плагіат фотографічних творів. 14. Плагіат у музичних творах і піратське використання їх.

15. Плагіат архітектурних творів і проектної документації. 16. У наукових звітах та експертних висновках. 17. Плагіат художніх зображень на сувенірній продукції (магніти, рамки тощо). 18. Різне: йдеться про плагіат творів мистецтва в оригінальній техніці, сценічного образу, візерунків на тканинах, документів, платіжної системи, у виборчій програмі тощо. А також про «випадкове» встановлення факту плагіату під час експертизи в іншій справі, ненадання текстів для перевірки на плагіат або через побоювання, що хтось вдасться до плагіату їх та ін. 19. Справи, у яких плагіат згадується лише побіжно.

Найбільше справ стосується перших трьох груп. Також слід зазначити, що позови подаються від імені автора – фізичної особи, чиє право порушене (і його правонаступників), від імені юридичної особи, якій належить авторське право, та від імені третій осіб (позови про порушення прав споживачів, наприклад, читача до наукового журналу, в якому вміщено статтю з плагіатом).

Крім того, слід звернути увагу на той факт, що до суттєвих недоліків судового способу захисту порушення авторського права фактом плагіату слід віднести, крім занадто дорогої судової експертизи, яку змушений оплачувати той, хто заявляє про порушене право (а це під силу далеко не кожному), занадто тривалі терміни таких справ. До того ж, це не є ознакою суто українського правосуддя.

Приміром, доктор М. Вронський наводить приклад шестирічного кримінального процесу за звинуваченням у плагіаті в наукових статтях, до якого вдалися: доктор наук, професор, очільник кафедри педагогіки Жешувського університету (*Uniwersytet Rzeszowski*), раніше – проректор Марек Палюх (*Marek Paluch*), кандидат наук Людмила Хомінська (*Ludmila Chomińska*), науковим керівником дисертації якої був М. Палюх, а також ксьондз і кандидат наук Броніслав Вичавський (*Bronisław Wyczawski*) [792].

Історія, яка перипетіями скидається на детектив, тривала від 2009 р., коли плагіат із статті кандидата наук Тадеуша Камінського (*Tadeusza Kamińskiego*) у публікаціях М. Палюха було викрито випадково, у зв'язку з перевіркою його кандидатури (тоді проректора) як особи, що претендувала на посаду ректора.

З'ясувалося, що Л. Хомінська підготувала на прохання М. Палюха презентацію для Вченої ради, згодом він запропонував цю роботу опублікувати. Стаття вийшла за потрійним підписом (примус до співавторства), хоча згодом, коли було викрито плагіат, М. Палюх стверджував, що навіть не читав її, а Б. Вичавському належить лише фрагмент праці. Коли дисциплінарне розслідування переросло у кримінальне, М. Палюх і Б. Вичавський, замість визнати провину, вирішили завітати до Т. Камінського і запропонувати йому, аби він підписав заяву такого змісту: «Особа, яка підписалася нижче, виражає згоду на безоплатне і необмежене використання свого тексту панством Хомінською, Палюхом і Вичавським; ця згода має незворотну дію» [792]. Після того, як ошуканий автор відмовився, йому запропонували підписати більш «лагідний» документ, у якому йшлося про те, що окрадений автор «ані сьогодні, ані в майбутньому не буде висувати претензій проти названих осіб з приводу використання його статті» [792]. Коли Т. Камінський відмовився вдруге, плагіатори почали апелювати до його милосердя та людяності, пропонувати йому грошову винагороду, видання його монографії і навіть «залагодження» габілітації (тобто диплом доктора наук). Отримавши на все відмову, у гніві пішли геть. Урешті-решт, за вироком суду, М. Палюх та Б. Вичавський були покарані штрафом у 3 тис. злотих, а Л. Хомінська – у 2,4 тис. злотих, а також спільно плагіатори мусили сплатити судові витрати [792].

Як слушно зазначає М. Вронський, ідеться не про розмір штрафу, а про втрату репутації та внесення плагіаторів у реєстр осуджених осіб. Апеляційний суд залишив вирок суду першої інстанції без змін. Проте, якщо ксьондз Б. Вичавський після цього втратив посаду викладача, то М. Палюх спокійно викладає в університеті і нині [792]. Тобто суди в Польщі (такого висновку ми дійшли на основі опрацьованих нами у 2 розділі публікацій М. Вронського за 2010–2017 рр. у часописі *Forum Akademickie*), зазвичай (на відміну від університетських/інститутських адміністрацій, які переважно досить поблажливо ставляться до плагіату в роботах високопосадовців – проректорів, директорів, завідувачі кафедр тощо), стають на бік осіб, чиє авторське право було порушене,

обґрунтовуючи вирок у справах академічного плагіату аргументами, які варто було б узяти до уваги й українському правосуддю.

Так, приміром, суддя апеляційного суду (*Sądu Okręgowego w Krośnie*) Артур Ліпінський (*Artur Lipiński*), який залишив чинним вирок суду в описаній справі так прокоментував своє рішення: «Обвинувачені є особами великих знань, розуму, статусу і становища в суспільстві, з більш ніж середнім інтелектом. Повинні бути взірцем для студентів. Як наукові працівники, які пишуть статті і створюють власний доробок, [вони] точно розумілися на засадах (нормах) авторського права. Тим більше, що працювали зі студентами, котрих уже на етапі написання магістерських робіт навчали працювати з цитатами і вводити фрагменти чужих публікацій у свої роботи. На думку суду, поведінка оскаржених викликає здивування, оскільки вони не визнали своєї провини і не виказали каяття» [792]. Тобто суддя акцентує увагу на тому, що представники академічної спільноти (освітньої еліти) мають нести підвищену відповідальність за власні вчинки, оскільки їхня поведінка в академічній спільноті є взірцевою для студентів, і від того, які принципи – доброчесності чи недоброчесності – вони утверджуватимуть, залежатиме, якими особистісними та професіональними якостями володітимуть їхні вихованці, на які ціннісні настанови вони будуть орієнтуватися, на яких засадах провадитимуть власну діяльність у соціумі, сприяючи розвитку освіти, науки, культури чи долучаючись до руйнування базових принципів повноцінного, гармонійного та плідного розвитку суспільства і держави. І така настанова справедлива для представників освітньої й наукової еліти будь-якої країни.

Висновки до розділу

Отже, аналізуючи результати опитувань, ми дійшли таких висновків: переважна більшість респондентів ставиться до плагіату негативно, усвідомлюючи, що це крадіжка. Крім того, опитування засвідчує, що далеко не всі студенти розуміють принципи роботи з науковою літературою і цитатами, а також

суть самого явища. З-поміж причин виникнення плагіату називають і суб'єктивні, і об'єктивні. Пропонують не лише види покарання за плагіат, а й засоби запобігання поширенню його. Майже 65 % респондентів готові обстоювати власні права в суді і майже 20 % вважають цю справу безперспективною. Причому половина з тих, що готові йти до суду, уточнюють: лише тоді, якщо їхнім правам буде завдано значних збитків і якщо вони матимуть неспростовні докази власної правоти. Ще частина зауважує, що зважаться на такий крок лише за умови, якщо за допомогою судового процесу вдасться змінити систему розгляду справ про плагіат. Переважна більшість респондентів вважає плагіат «дуже поширеним» і «поширеним» явищем в освітньому середовищі загалом; акцентує увагу на недосконалості законодавства й наголошує на необхідності провадити роз'яснювальну роботу щодо плагіату.

Майже всі респонденти експертного опитування визнають плагіат крадіжкою й засвідчують, відповідно, негативне ставлення до нього. Аргументація власної позиції неодмінно супроводжується оцінкою суті явища із домінуванням аксіологічної, ціннісної оцінки, що ще раз акцентує увагу на аксіологічному вияві проблеми плагіату – в контексті не лише дифузії цінностей, образів та ідей як одного з виявів некоректних запозичень, а й в інтерпретації самого вдавання до плагіату як свідчення відсутності (несформованості, трансформації) певних цінностей, як-то повага до праці іншого, самоповага, творення нового, повага до закону, розвиток науки, сталий людський розвиток та ін. Експерти називають два типи причин, що зумовлюють плагіат: суб'єктивні (особистісні людські риси, мотивації, ціннісні настанови) та об'єктивні. Узагальнюючи їх, можна сказати, що в суб'єктивних причинах основний акцент припадає на своєрідну девальвацію чи деградаційну трансформацію основних цінностей людини, нерозвиненість (несформованість) критичного мислення та впевненість у безкарності; а в об'єктивних увага зосереджується на: бурхливому розвитку Інтернету (із гігантськими масивами інформації й полегшенням доступу до неї), загальному зниженні якості освіти на всіх рівнях і, зокрема, в підготовці наукових кадрів, толеруванні плагіату в академічному й навчально-науковому середовищі, засиллі

«замовних» робіт усіх рівнів (від курсових до дисертацій), невмінні коректно опрацьовувати літературу, відсутності належного правового регулювання (справді дуже складно і довести наявність плагіату, і добитись справедливості). Ще один аспект, який заслуговує на окрему розвідку, виявляється в тому, що міркування про плагіат супроводжуються домінантними аксіологічними, ціннісними (з етичними, моральними, емотивними, естетичними акцентами), а також гносеологічними, пізнавальними та праксеологічними, утилітарними оцінками. Щодо покарання за плагіат, то воно має відбуватися в судовому та позасудовому порядку із неодмінним публічним широким розголосом. Крім того, зусилля мають бути спрямовані, передусім, на профілактику й запобігання вдаванню до плагіату через роз'яснювальну роботу, широке інформування щодо природи (сутності) явища, починаючи зі школи. Значну увагу потрібно звернути на формування відповідних ціннісних парадигм.

Проаналізовані нами фільми можна згрупувати за такими параметрами: 1) типом головного героя: а) плагіатор («Слова», «Ідеальний чоловік», «Вбивця ворон», «Морверн Каллар», «Таємне вікно», «Мої слова, моя брехня, моє кохання», «Інший чоловік», «Художник»); б) жертва плагіату («Великий товстий брехун», «Двоє людей»); в) тандем – плагіатор + «добровільна» жертва («Великі очі») г) заробітчанин (варіант – заробітчанин-бунтівник) – ghost writer – «літературний раб» або «привид пера» («Привид», «Залізничний роман»); 2) сферою вчинення плагіату: а) література; б) образотворче мистецтво; в) кінематограф; г) наука; ґ) журналістика; 3) видом плагіату: а) присвоєння авторства (прямий навмисний плагіат – крадіжка чужого тексту); б) присвоєння оформленої матеріальної ідеї; в) оприлюднення твору, написаного іншою особою (використання «літературних рабів» чи «привидів»); 4) значимістю теми: а) тема плагіату – центральна; б) тема плагіату – на другому плані, як привід розповісти іншу історію. Найпоширенішими мотивами вчинення плагіату є: 1) любов (бажання справити враження на кохану жінку); 2) честолюбство + любов (бажання прославитись як письменник і таким чином завоювати кохання); 3) меркантильність (бажання отримати зиск за будь-яку ціну). Основна модель

розвитку сюжету: всепоглинаюче прагнення – невдачі – рятівна знахідка – присвоєння (крадіжка) – процвітання (слава, гроші, жінки) – розкриття таємниці – розплата. Найважливіша настанова – плагіат руйнує життя і плагіатора і жертви плагіату; виливається у втрату довіри та змарнований шанс повірити у власні сили і, тим самим, розвинути власні здібності, та неодмінно спричинює викриття й покарання. Виходячи з результатів аналізу, можемо стверджувати, що ігрове кіно є важливим ресурсом у профілактиці плагіату й у боротьбі з ним.

Єдиний державний реєстр судових рішень цікавить нас, передусім, як джерело інформації і складник довколаплагіатного дискурсу, що пов'язаний із рецепцією плагіату. Станом на 09.08.2017 реєстр містить 235 судових справ за 2006–2017 рр., що стосуються плагіату, на різних стадіях провадження, причому близько 20 справ, розміщених як окремі, насправді стосуються тих самих спорів. Справи стосуються: захисту авторських прав (немайнових і майнових), виплати компенсації, відшкодування моральної шкоди; захисту ділової репутації, спростування недостовірної інформації; поновлення авторських прав; відновлення прав споживачів друкованої (оприлюдненої через аудіовізуальні канали та через Інтернет) продукції. Із усієї сукупності проваджень за цими позовами (йдеться про те, що в одній справі може бути суд першої інстанції, апеляційний, касаційний розгляд чи ухвала Верховного Суду України, тобто в одному позові може бути одне рішення, а в іншому – п'ять або шість) було прийнято лише 59 повністю позитивних рішень.

До причин відмов найчастіше належать: 1) суперечність нормам процесуального права; 2) неправильне застосування норм матеріального або процесуального права; 3) недотримання формальних вимог до позовних заяв; 4) ненадання необхідних доказів, зокрема, примірників текстів для порівняння; 5) несплата (несвоєчасна сплата) судового збору; 6) недостатність доказів; 7) невиконання вимог ухвали суду; 8) відмова від судової експертизи та ін.

Крім того, далеко не завжди, коли йдеться про плагіат, уживається сам термін «плагіат».

РОЗДІЛ IV

ЗАПОБІГАННЯ ПЛАГІАТУ І БОРОТЬБА З НИМ

Ми неодноразово акцентували увагу на тому, що плагіат сьогодні – це дуже легко і дуже вигідно [287], зокрема, завдяки оцифруванню джерел книгозбірень та архівів, вільний доступ до яких забезпечила Мережа. З одного боку, це сприяє самоосвіті, гармонійному розвитку особистості, розвитку наукової думки і художньої творчості тощо. І тут ми визнаємо абсолютну слушність думки дослідниці мережевої комунікації Л. Городенко: «Світові скарбниці знань – від найбільшої й найдавнішої до найменшої й найновішої віртуальної бібліотеки відкривають свої сховища для всіх зацікавлених осіб, надаючи доступ до зразків примірників або безкоштовно, або за мінімальну плату. Архіви відео та аудіо дають можливість доторкнутися до світового музичного спадку. Таким чином у мережі створено й розвиваються всі умови для культурного удосконалення особистості» [59, с. 338]. Але мусимо визнати й те, що валоподібне поширення всіх видів академічного шахрайства, зокрема експансія плагіату – це темний бік відкриття «світових скарбниць знань», забезпечений Інтернетом.

4.1. Особливості висвітлення теми плагіату в ЗМК

Матеріали, що їх вміщують українські ЗМК щодо плагіату, можна, як ми писали про це раніше [294], розглядати за різними критеріями. Приміром, підготовлені журналістами і науковцями різних галузей, тобто експертами. Вмішувані в загальноукраїнських виданнях (і в електронних версіях паперових часописів, і, власне, в електронних мас-медіа) й у спеціалізованих юридичних.

За тематикою їх можна розподілити на кілька груп. Перша стосується висвітлення плагіатних скандалів (йдеться, переважно, про академічний плагіат, тому й статті, здебільшого, є аналітичними, містять багато порівняльних таблиць або посторінкове порівняння робіт), які, своєю чергою, можна поділити на підгрупи: а) українські скандали і б) міжнародні скандали. З-поміж найсвіжіших

прикладів – «кейс К. Кириленко», перебіг якого поставив під сумнів усі конструктивні починання МОНУ щодо боротьби з плагіатом. Низку публікацій, зокрема, вмістила «Українська правда. Життя». Це, наприклад, матеріали, підготовлені, Т. Пархоменко [див., приміром, 198, 200, 202] і редакційні статті [190, 497].

Друга група вміщує матеріали, пов'язані з обговоренням державних ініціатив (законодавчої і виконавчої гілок влади): прийняття Закону України «Про вищу освіту», створення національного репозитарію академічних текстів, розгортання проекту сприяння академічній доброчесності тощо.

Третя група охоплює матеріали, що стосуються соціологічних досліджень. Наприклад, на основі даних згаданого вище соціологічного дослідження «Академічна культура <...>» [6] було створено чимало інфографіки [83, 161]. До речі, інфографіку на базі ресурсу <http://www.plagiarism.org> створюють і фахівці з Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні, наприклад, «Шкала плагіату» [616].

Четверту групу можна умовно назвати «інше». Тут об'єднано інформаційні повідомлення та невеликі за обсягом замітки про випадки плагіату в Україні й у світі, як, наприклад, історія, пов'язана з фентезійними Темними й Сутінковими мисливцями: йдеться про судовий процес між двома американськими письменницями Шеррлін Кеньон (сага «Темні мисливці», позов від 5 лютого 2016 р.) і Кассандрою Клер (низка бестселерів «Знаряддя смерті») [213]. Або повідомлення про спроби спадкоємців англійського письменника Е. Джейкобса звинуватити в плагіаті Дж. Роулінг, яка нібито використала в одному з романів Поттеріани («Гаррі Поттер і Кубок вогню», 2000) сюжетні ходи з роману Е. Джейкобса «Пригоди чарівника Віллі» (1987) [177].

Чи матеріали, які стосуються усесвітньо відомого скульптора Джеффа Кунса. Так, приміром, навесні 2017 р. його звинуватили в плагіаті твору (порцелянова фігурка «Балерина Леночка») українки Оксани Жникруп, після встановлення в Нью-Йорку велетенської надувної балерини, проте, як виявилось за свідченнями онука майстрині М. Лозового, родина продала представникам Дж. Кунса права на

використання двох творів, зокрема й фігурки балерини [206]. Проте слід зазначити, що звинувачення проти Дж. Кунса з легкістю було прийнято на віру через те, що скульптор таки вдавався до плагіату. Зокрема, за плагіат фотографії Жана-Франсуа Боре, створеної у 1975 р., у роботі Дж. Кунса «Оголені» (1988 р.), за вироком суду, скульптор, спільно з мистецьким Центром Помпиду (там планувалося демонструвати «Оголених») мусив виплатити вдові фотографа 40 тис. (за іншими даними – 42 тис. [98]) євро. Крім того, компанію Дж. Кунса Jeff Koons LLC було оштрафовано на 4 тис. євро за використання світлина роботи на своєму сайті [675]. Плагіатом була визнана й інша скульптура Дж. Кунса «Набір (в інших перекладах «Рядок») щенят», причому також із роботи фотографа – Арта Роджерса (1992 р.) [675, 98]. У 2015 р. Дж. Кунса звинуватив у плагіаті фотограф Мітчел Грей за використання його світлина для створення роботи «Я був би не проти чогось від Гордона». 1993 р. його було визнано винним у апропріації персонажа мультфільму «Гарфілд» Одді (робота «Дикий хлопчик і щеня», 1988 р.). 2006 р. до нього позивалася фотограф Андреа Бланч за використання її знімка у роботі «Ніагара» (2000), а 2014 р. Дж. Кунс отримав два позови всього за два тижні [675, 98].

Можна виділити матеріали про плагіат і матеріали, які самі містять плагіат. Промовисті приклади такого плагіату ми наводили в нашій монографії [316, с. 325–326]. Один із них стосується матеріалу без зазначення автора, вміщеного у Всеукраїнському загальнополітичному освітянському (*sic!*) часописі «Персонал плюс» – «Проблема плагіату в Україні» [274], який виявився передруком із сайту «Украина криминальная», де також розміщено матеріал «Проблема плагиата в Украине» [19]: тут із зазначенням автора – Анатолій Берлач і з посиланням на першоджерело *gazeta.zn.ua* («Плагіат і Феміда») [18]. У цьому випадку «Украина криминальная» вдалась до републікації, змінивши назву, але вказавши автора й першоджерело, а «Персонал плюс» – до реплікації, що є основним видом плагіату. Ще один симптоматичний приклад – це плагіат, учинений юристом зі статті про плагіат професора О. Кузнецової: див. наші тези для Білоруської конференції [456] або нашу монографію [316, с. 326–328].

Часом журналісти і самі виявляють плагіат своїх матеріалів про плагіат, як, наприклад, І. Ковалів із «Урядового кур'єра»: «Про те, що можна вкрати не тільки гроші, а й думки, «УК» писав ще торік, коли у рамках боротьби з плагіатом Кабмін підтримав ідею створення єдиної бази – Національного репозитарію академічних текстів. Яким було здивування, коли на сайті finforum безсоромно сплагіатили текст моєї статті про... боротьбу з плагіатом! Без жодного посилання на автора чи видання. Ще й самовільно додали рекламу бюро перекладів. Тож красномовним доказом порушення Закону «Про авторське право і суміжні права» стане скріншот на пам'ять інтернет-сторінки і заява у відповідні органи» [118].

Слід також звернути увагу на стилістику матеріалів про плагіат: докладно див. нашу монографію [316, с. 328–329] та на особливості словотворення. У контексті проблеми плагіату йдеться, передусім, про творення неологізмів. Наприклад, популярною є модель «основа слова + афіксоїд *гейт*»: *Дисергейт* (українська громадська антиплагіатна ініціатива, відповідник російського *Диссернета*), *Кириленкогейт* (згадуваний плагіатний скандал, пов'язаний із докторською дисертацією К. Кириленко). Така модель цілком виправдана, оскільки афіксоїд *гейт* означає «кінцева частина складних іменників, що додає значення: політичний скандал, спричинений якоюсь непорядною ситуацією у вищих ешелонах влади» [52], і зустрічається часто: *Вотергейт* (політичний скандал 1972–74 рр., що спричинив відставку президента США Р. Ніксона), *Кучмагейт* (касетний скандал, плівки Мельниченка), *Панамагейт* (офшорні рахунки високопосадовців) тощо. Інша ж модель «основа + суфікси *a* + *n*» викликає певні запитання. За цією моделлю утворено okazіonalіzm *лептоніана* (йдеться про той самий скандал із К. Кириленко). Річ у тім, що цим терміном, зазвичай, позначають поняття, що мають позитивну або ж нейтральну конотацію. Наприклад, *шевченкіана* – це «зібрання творів літератури, мистецтва, пов'язаних із життям і творчістю Т. Г. Шевченка» [676, с. 974]. Такого ж порядку слова *франкіана*, *пушкініана*. Ми свого часу запропонували термін *рубаяна* «на позначення зводу рубаїв, окресленого тематично, хронологічно чи якимось інакше, а також усього доробку того чи іншого поета в цьому жанрі» [486, с. 5]. А

лептоніана, зрозуміло, таких конотацій не має, оскільки вжита в іронічному значенні. Схожий неологізм *гуракіада* (плагіатний скандал, пов'язаний із Р. Гураком), у якому так само за рахунок іронії нівелюється відтінок епічності (пор. *сибіріада*). Звичайно, можна загадати, що, приміром, старослов'янськи вживаються і в піднесено-патетичному контексті, і в іронічному, проте, на нашу думку, використання цієї моделі для творення слів, що, по суті, стають синонімами скандалів, мимоволі викривлюють сприйняття позитивних і нейтральних понять, як-то *шевченкіана* чи *рубаяна*, додаючи небажаних і невиправданих відтінків.

4.2. Державні ініціативи в боротьбі з плагіатом

Ми не будемо розглядати всі державні починання, проте мусимо акцентувати увагу на неоднозначності діяльності МОН України: з одного боку, маємо важливі урядові ініціативи, а з іншого стикаємося з наслідками недостатньої продуманості їх. Приміром, новий Закон України «Про вищу освіту» містить низку положень про академічний плагіат. Це, зокрема, сам термін «академічний плагіат» (п. 6 ст. 69), який визначається як «оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання» [270]. Проте, як підкреслює О. Штефан (завідувач відділу авторського права і суміжних прав НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, доктор юридичних наук, доцент), «така законодавча новація є дещо неоднозначною». Вчена називає низку проблемних аспектів, пов'язаних із запровадженням цієї дефініції. Зокрема, такі: 1) «термін “академічний плагіат” за своєю суттю є лише вказівкою на сферу, в якій вчиняється порушення авторського права <...>, але не впливає власне на сам склад цього правопорушення та встановлену законодавством відповідальність за нього» [684, с. 60]; 2) «законодавець закріплюючи тлумачення академічного плагіату змішав плагіат із цитуванням», а «недотримання вимог щодо цитування не може визнаватися плагіатом» [684,

с. 61]; 3) Закон України «Про авторське право і суміжні права» (п. «в» ст. 50) «містить визначення “плагіату”, що суттєво відрізняється від визначення “академічного плагіату”, закріпленого в ч. 6 ст. 69 Закону України «Про вищу освіту», що <...> може призвести до ускладнень при їх застосуванні на практиці» [684, с. 61]. Крім того, О. Штефан пропонує викласти ч. 6 ст. 69 відповідного закону в такій редакції: «плагіат у науковій (академічній) сфері – це оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого наукового (творчого) результату, під іменем особи (учасника освітнього процесу), що не є автором цього наукового (творчого) результату» [684, с. 61].

Закон передбачає порядок дій за умови виявлення плагіату в дисертаціях (п. 6, ст. 6), а статтею 16 (п. 2, ч. 8) на ВНЗ покладено обов’язок «забезпечення ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових працях працівників вищих навчальних закладів і здобувачів вищої освіти» [270]; у ст. 32, п. 3, ч. 1 йдеться про вимогу до вишів «запровадження відповідних новітніх технологій» [270] для боротьби з плагіатом. Однак законодавець не пропонує для цього механізмів. Якщо взяти до уваги закордонний досвід, то такий механізм може бути прописаний в етичному кодексі студента/викладача, а також у відповідних положеннях (вище ми аналізували положення НаУКМА). Проте, як свідчить аналітичне дослідження, проведене Інститутом освітньої аналітики (МОН), щодо наявності етичних кодексів студента/викладача (на базі 172 ВНЗ державної і комунальної власності) та способів протидії плагіату (206 ВНЗ), а також опитування представників адміністрацій ВНЗ щодо боротьби з плагіатом (186 запрошень – 139 відповідей); то виявлено лише 27 студентських і 19 викладацьких кодексів (при цьому в 10-ти ВНЗ це спільний документ) [8, с. 31], представники 94 ВНЗ згадують про виявлення випадків плагіату [8, с. 32] – результати викладені в документі «Аналітична довідка за результатами дослідження практик академічної доброчесності у вищих навчальних закладах України» [8].

Стаття 19 (п. 5), регламентуючи діяльність НАЗЯВО, передбачає функціонування в його складі Комітету з питань етики, який, крім іншого,

«розглядає питання академічного плагіату і вносить відповідні подання» [270] до НАЗЯВО. Проте Агентство досі повноцінно не працює, хоча, своєю чергою, ініціювало запровадження електронних декларацій для боротьби з академічною нечесністю [179]. Додатково про перипетії довкола НАЗЯВО див., наприклад, матеріал Л. Суржик «Чотири мільярди на плагіат» [484].

Ще одна потрібна ініціатива – створення Національного репозитарію академічних текстів. Але й тут виникає кілька проблем. На одній із них наголошує, наприклад, І. Єгорченко у дописі (10.08.2016 об 11.36) на своїй сторінці у *Facebook* з приводу новини про відміну стипендій: «Щодо системи стипендій – а є спосіб їх справедливо призначати? Принесуть довідки про малозабезпеченість + накрутять рейтинги намальованими оцінками, плагіатними статтями (але списаними не з репозитарію чи перефразованими, МОН списування не з репозитарію офіційно дозволить і професор, який знає, що списана іноземна стаття нічого зробити не зможе)» [85]. Тобто, справді, у репозитарій увійдуть роботи українських науковців, але залишаться поза увагою роботи, виконані у формі «плагіат-переклад» (термін Крістіана Фааля [цит. за 167, с. 111; оригінал див. 706]).

Додамо також, що аналіз шансів Національного репозитарію в боротьбі з плагіатом представлено в матеріалі І. Громлюк: журналістка, крім іншого, представляє експертну думку О. Бруй, яка є членом робочої групи зі створення Національного репозитарію академічних текстів [63].

На наш погляд, на сьогодні, найбільш вдалою ініціативою МОН є розгортання роботи Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні – це спільний проект МОН України та Американських рад з освіти за підтримки Посольства США, координатор в Україні Т. Тимочко (ми неодноразово згадували його у цьому тексті). Ініціатори проекту акцентують увагу на тому, що проект розрахований на 4 роки і це дасть змогу підготувати «покоління випускників», яке має «стати носієм нових цінностей у вищій освіті, в науці та в суспільстві загалом» [273]. У проекті беруть участь 10 українських вишів. Докладно про діяльність учасників проекту можна прочитати на їхньому сайті, останні в часі

події – це, наприклад, семінар із академічного письма та академічної доброчесності (Київ, 5 квітня 2017 р., *America House Kyiv*), конференція «Академічна доброчесність: практики українських ВНЗ» (20 квітня 2017 р., НТТУ «КПІ» ім. Ігоря Сікорського), прес-конференція «Мотивація студентів до навчання як визначальна умова академічної доброчесності» (були представлені результати однойменного соціологічного дослідження) [476], створення робочої групи зі школярів, студентів і викладачів для розроблення робочого зошита й методичних вказівок для проекту «Зрозуміло про плагіат» та ін. Найважливішим для нас є розроблення методичних рекомендацій та програми курсу «Основи академічного письма» [682], вивчення цього курсу в десяти згаданих університетах і передбачає проект. Визначальною для проекту є категорія *академічної доброчесності*, до якої ми також постійно апелюємо.

Засновник сайту «Освітні тренди», учений-економіст В. Сацик, розглядаючи специфіку утвердження в Україні академічної доброчесності, аналізує світовий досвід у боротьбі з плагіатом, зокрема, Великої Британії, Австрії, Швеції та Індонезії; а також визначає низку заходів, яких доведеться вжити українським ВНЗ для того, аби академічна доброчесність справді стала дієвим засобом забезпечення якості освіти. З-поміж них:

1) «вимога введення в освітнє законодавство України чітко визначених і суворих норм відповідальності за плагіат і за бездіяльність щодо плагіату з боку всіх учасників освітнього процесу» [461];

2) «створення етичних кодексів і комітетів з етики» [461];

3) «збір статистичних даних і моніторингу інформації щодо вчинення плагіату та оприлюднення отриманих даних у періодичних відкритих звітах» [461];

4) «завершення створення загальнонаціонального репозитарію академічних текстів» [461];

5) «передбачення як критерію акредитації освітніх програм ВНЗ наявності відповідних процедур і політики боротьби з плагіатом і списуванням, а також навчальних модулів з академічної доброчесності» [461];

б) «створення національної інституції незалежного арбітражу у сфері академічної доброчесності для вирішення спорів і реагування на несправедливі практики, пов'язані з покаранням за плагіат і списування» [461];

7) «МОН України ініціювати загальнодержавну програму популяризації культури боротьби з плагіатом та списуванням, у тому числі через навчання студентів академічному письму, започаткування грантових дослідницьких проектів у цій сфері тощо» [461].

З одного боку, наведені рекомендації є логічними та можуть бути дієвими за наявності державної (і політичної) волі для їх виконання. З іншого боку, виникають і зауваження. Приміром, в українському законодавстві вже є норми відповідальності за плагіат, які чинні для будь-кого, а не лише для представника академічної спільноти. Інша річ, що довести в суді вчинення кимось плагіату дуже складно, а такі процеси тривають роками, та й успіхом увінчуються, переважно, на Заході. Це не означає, що не потрібно формулювати «чітко визначені і суворі норми» покарання за плагіат або за бездіяльність щодо його покарання, проте робити це слід, узгоджуючи законодавство у сфері освіти із законодавством у сфері авторського права, лише за таких умов у згаданих норм є шанс бути дієвими. Те ж саме стосується і створення незалежного арбітражу. Його запуску має передувати розроблення докладного механізму всіх аспектів (з економічними включно) його функціонування. Щодо «загальнодержавної програми популяризації культури боротьби з плагіатом та списуванням», то, на нашу думку, популяризувати треба не боротьбу з плагіатом, а заходи запобігання плагіату з основним акцентом на всебічному розвитку особистості.

4.3. Запровадження навчальних курсів і розроблення посібників

Ми вважаємо, що успіх у боротьбі з плагіатом залежить від комплексу чинників, з-поміж яких – усвідомлення серйозності різнорівневих загроз, які спричинює плагіат; розуміння, що, крім іншого, засилля плагіату зумовлюється корупцією, тож без подолання (чи хоча б обмеження) останньої не можна

врегулювати проблеми, спричинені першим; системність державних заходів щодо реформування освіти, яке неможливе без відновлення/утвердження принципів академічної доброчесності; об'єднання зусиль держави і громадськості щодо запобігання плагіату і боротьби з ним тощо.

У цьому контексті університетам належить вирішальна роль. Ми неодноразово писали про це раніше [284, 285, 457]. Вважаємо, що зусилля ВНЗ мають бути спрямовані, передусім, на профілактику (запобігання) плагіату, а це і розроблення відповідних Кодексів честі (або доповнення чинних), що міститимуть положення про дотримання академічної доброчесності загалом і запобігання плагіату зокрема; і запровадження чітких механізмів виявлення плагіату та боротьби з ним; і введення в навчальні плани курсів, пов'язаних із утвердженням академічної доброчесності й запобіганням плагіату. Щодо останнього, то проблема плагіату може бути розглянена окремим модулем у ширшому курсі або винесена в окремий курс. Приміром, її можна розглядати в контексті вивчення авторського права, аксіології чи основ наукової діяльності. Наприклад, у НАУ від 2015 р. відповідні теми з плагіату містить розроблений нами курс «Сучасні українські ЗМІ в ціннісному вимірі» для студентів спеціальності «Журналістика». Згадані теми стосуються, зокрема: особливостей рецепції плагіату в соціумі загалом і в журналістській спільноті зокрема; ефективності використання систем виявлення плагіату; світового досвіду рецепції плагіату та боротьби з ним; цінності унікального тексту й тенденцій у сучасних ЗМК (копіпаст, рерайт, тайпсквотинг та ін.); особливостей рецепції плагіату в контексті культури постмодернізму; розрізнення літературних інтертекстуальних практик і банальної крадіжки; найрезонансніших справ, пов'язаних із плагіатом, тощо.

Цей курс викладається в НАУ два роки на стаціонарі і рік на заочному відділенні. Зрозуміло, що рано робити остаточні висновки, але попередні – цілком можливо. По-перше, прагнучи дати студентам простір для самовиявлення (і зменшити спокусу вдатись до плагіату), ми замінили реферати на есе: спрацювало на стаціонарі і не дуже на заочному відділенні (третина представлених робіт були

«скачані» з Мережі); очевидно тут ідеться не стільки про небажання висловитися, скільки про те, що для заочників пріоритетом є робота, а не навчання. Це не означає, що така форма самостійної роботи не працює. Вважаємо, що з контрольних робіт для заочників потрібно прибрати теоретичні питання (залишивши їх для усної форми контролю), замінивши на практичні завдання, які вимагають самостійності та творчих зусиль. Аргументи ж на кшталт «неможливості змінити систему» вважаємо деструктивними. По-друге, таку дисципліну слід запровадити з першого курсу; можливо, змінивши назву; крім того, у зміст додати основи *academic integrity*, принци роботи з науковою літературою та академічного письма, правила складання грамотних парафразів, які не порушують авторське право тощо. Необхідність курсу зумовлюється ще й тим, що частина студентів щиро не розуміє: від чого стільки галасу та чому вдаватися до плагіату це погано, або й узагалі не усвідомлюють, що вже вдаються до плагіату. По-третє, вважаємо, що інтерпретація проблеми плагіату в контексті аксіології справді слухна. Оскільки студенти, переважно, все-таки виявляють розуміння, що плагіат – це, передусім, 1) проблема деструкції цінностей і 2) унеможливує гармонійний розвиток особистості та повноцінного професійного становлення. Крім того, можливо створити окремий спецкурс із плагіатознавства.

У 2016 р. Н. Шліхта й І. Шліхта розробили методичні рекомендації та базову програму курсу «Основи академічного письма» [682] у межах згадуваного вище Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні. Проблему плагіату тут запропоновано розглянути в контексті порушень авторського права і впливу їх на формування академічної культури [682, с. 19–20].

План окремого навчального курсу з плагіатознавства запропонувала на своїй сторінці у *Facebook* [86], поширивши його в групі «Плагіат» у цій же соціальній мережі, учасниця громадської ініціативи «Дисергейт» І. Єгорченко (докладніше про саму ініціативу можна прочитати в згаданій групі або в матеріалі І. Громлюк [62]). Науковець, зокрема, пропонує до розгляду такі теми, як «розуміння плагіату у світі та в Україні; співвідношення академічного плагіату, авторського права та інтелектуальної власності; плагіат та інші види академічної недоброчесності;

коректне цитування; методи знаходження та доведення плагіату; популярні маніпуляції захисників плагіату та плагіатні скандали; необхідність покарань за академічну недоброчесність; штучний інтелект і плагіат; ризики в процесі «боротьби з плагіатом»; плагіат у спеціалізованих галузях; світова практика ставлення до академічної недоброчесності; шляхи боротьби з плагіатом» [86].

Ми цілком погоджуємось із необхідністю розроблення спецкурсу, змістом якого буде всебічний розгляд проблеми плагіату. На основі власного дослідження вважаємо, що в контексті роботи з майбутніми журналістами цей курс має, крім запропонованих І. Єгорченко, охоплювати теми, пов'язані з: 1) розумінням суті, видів, кваліфікуючих ознак плагіату; 2) осмисленням різних аспектів його вияву; 3) плагіату в ЗМК і зусиллями ЗМІ в боротьбі з плагіатом.

Методичною основою можуть стати посібники: «Плагіат у студентських роботах: методи виявлення та запобігання» за редакцією проф. Н. Стукало [480], який містить інформацію щодо історії та видів плагіату, методів виявлення плагіату й запобігання йому, рекомендації щодо оформлення бібліографії та правил цитування; «Що потрібно знати про плагіат: посібник з академічної грамотності та етики для “чайників”», укладений О. Гужвою за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» у межах неодноразо згадуваного нами проекту № 49169 «Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку» [6, с. 2]; посібник містить інформацію щодо визначення і видів плагіату, міжнародних і вітчизняних академічних стандартів щодо, вимоги до бібліографічних описів і цитування, огляд програм перевірки тексту на плагіат, рекомендації щодо боротьби з плагіатом, положення про відповідальність за вдавання до плагіату, численні приклади плагіату. Він розроблений на зразок довідника з академічної чесності Массачусетського технологічного університету – *Academic Integrity at the Massachusetts Institute of Technology: A Handbook for Students, Boston* (2016, 36 p.) [695].

Схожим на роботу О. Гужви є «Практичне антиплагіатне керівництво», підготовлене в межах Проекту «Кваліфікація якості в Університеті» (*Kwalifikacja jakości w Uniwersytecie*) на базі Університету ім. Кардинала Стефана Вишинського

у Варшаві (*Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie*) за фінансової підтримки ЄС [734]. Складається з дефініції плагіату, роз'яснення його суті та видів, при цьому акцентується увага, що плагіатом визнається не лише привласнення чужого тексту повністю чи частково, а також використання чужих таблиць, рисунків, діаграм, графіків без вказівки джерела їх походження та авторів [734, s. 1]. Містить приклади плагіату різних видів; поради щодо уникнення плагіату (правильне цитування, грамотне складання парафразів і висновків із чужих досліджень, належне оформлення посилань) [734, s. 8–15].

Основна увага і в посібниках, і в окремих статтях, адресованих переважно студентам, зосереджена на представленні набору правил, що допоможуть уникнути плагіату. До них здебільшого відносять: «1) коректне цитування; 2) повагу до неопублікованої думки; 3) посилання на власні раніше опубліковані праці під час використання цитат із них; 4) погодження з виданням, у якому було опубліковано працю того чи іншого автора, якщо автор збирається опублікувати свою працю повторно; а якщо йдеться про зараховані студентські роботи (наприклад, есе чи реферат), то таку згоду потрібно отримати від обох викладачів (того, який зарахував працю, і того, який збирається це зробити (або ні) для свого предмета); 5) правильність і ретельність оформлення бібліографії; 6) використання відповідних посилань, якщо наводяться цитати за цитатами» [734].

Корисним також буде посібник Т. Павленко «Культура й етика наукових публікацій» (2016 р.) [193].

Крім названих посібників, можна скористатися положеннями захищеної докторської дисертації з юриспруденції Г. Ульянової «Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату» [504], а також результатами нашого дослідження. Орієнтовний тематичний план спецкурсу з плагіатознавства, розроблений нами, вміщено в Додатку К, а також в окремій статті «Зміна мотивації як неодмінна умова запобігання плагіату» (буде опублікована у Віснику Харківського університету, серія «Соціальні комунікації», 2017, вип. 11).

Також додамо, що нині вже укладено посібник для молодших і середніх школярів за загальною редакцією згадуваної вище О. Гужви: «Довідник з академічної доброчесності для школярів» (2016) за підтримки згадуваного Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні. У посібнику розкривається поняття академічної доброчесності та плагіату, пояснюється, чому плагіат – це погано, ілюструються види плагіату, розповідається про відповідальність за плагіат [74]. Вважаємо, що поява цього посібника – важливий крок у запобіганні плагіату, оскільки він пояснює суть проблеми вже молодшим школярам, орієнтуючи їх на розвиток власних творчих здібностей.

Загалом же ми пропонуємо таку модель боротьби з плагіатом і його профілактики: теоретичне підґрунтя (спецкурс із плагіатознавства) + практика (робота з текстами) + творча практика (написання есе (або інших творчих робіт) на основі переглянутих фільмів, у яких розкривається тема плагіату, і обговорень їх під час занять).

4.4. Антиплагіатні комп'ютерні системи

Нині у ВНЗ масово запроваджуються автоматизовані системи перевірки текстів на плагіат. Ми неодноразово писали про це [458]. Така тенденція властива для всіх країн. Приміром, у Польщі, в межах внесення змін у Закон про вищу освіту, було запроваджено вимогу обов'язкової перевірки «письмових дипломних робіт із використанням антиплагіатних програм, які співпрацюють із загальнопольським репозитарієм дипломних робіт» (*ORPPD – Ogólnopolski repozytorium pisemnych prac dyplomowych*)), починаючи з 1 січня 2017 р. [700]. Зрозуміло, що в Польщі й раніше використовували антиплагіатні програми, але їхнє використання не було обов'язковим. Таких програм існує справді багато – від глобальних, на кшталт *TurnItin* (www.turnitin.com), *Strike Plagiarism*, *Urkund*, *Advego Plagiat*, *Etxt Antiplagiat*, *Unplag* до локальних, розроблених ученими різних країн, як, наприклад, «Плагіат-контроль» (розроблена лабораторією інтелектуальних інформаційних систем Білоруського державного університету,

Мінськ) [275]; *Otwarty System Antyplagiatowy* (OSA, створено в Університеті імені Адама Міцкевича, Познань) [700]; система порівняльного аналізу електронних текстів студентських дипломних робіт і проектів (розроблена спеціалістами НАУ), яку ми розглянемо докладніше [688]. Загалом же, у цьому контексті нам близька позиція російського дослідника А. Нікітова: «Завдання технологій і схожих на “Антиплагіат” сервісів – відкинути найперший рівень, він же найбільш масовий – грубого і банального копіпасти. <...> А далі необхідно включатися в роботу викладачеві або науковому керівнику, перевіряти легітимність запозичень, а найважливіше – визначити цінність роботи, ставити їй оцінку. Зокрема й аналізуючи її на плагіат вже змістовно, у первісному розумінні цього терміна» [182].

Попри те, що запровадження систем перевірки текстів на плагіат у кожному ВНЗ є прямою вимогою нового закону «Про вищу освіту», ставлення до ефективності використання згаданих систем дуже неоднозначне. Передусім тому, що, хоч у ВНЗ і використовують такі системи і для перевірки студентських робіт (здебільшого – спеціалістів/магістрів), не лише кандидатських/докторських, юридичних механізмів для покарання злісних студентів-плагіаторів нема, тож офіційно не можна не допустити до захисту дипломну роботу на підставі наявності в ній плагіату. Це і спричинює негативне ставлення до таких перевірок представників освітянської і наукової спільнот. Як приклад, можна назвати коментарі (спільнота «Плагіат» у *Facebook* [216]) до публікації «За перевірку студентських робіт на плагіат “Львівська політехніка” заплатила 130 тис.» [90]. У самому матеріалі йдеться про те, що упродовж 2015–16 рр. НУ «Львівська політехніка», користуючися послугами ТОВ «Антиплагіат», перевіряв майже 10 тис. студентських робіт. Основні закиди сфокусовані довкола магістрального питання «Що це дає?», а також невдалого, на наш погляд, висловлювання проректора з науково-педагогічної діяльності університету Д. Федасюка: «Ми не ведемо статистику у скількох роботах ми виявили ознаки плагіату, але ця система є потрібною. Були випадки, що людей не допускали до захисту, після того, як їхні роботи перевірили» [90]; що спричинило коментарі на кшталт: «Тобто якщо

домовилися – то допускали до захисту, а якщо ні – то “ні, вибачайте”? І як же не вести статистики – невже не цікаво, чи є сенс у програмі ціною 130 тис. гривень?» (Oleg Smirnov). Ми вже згадували, що юридичних підстав для відрахування за плагіат в Україні просто нема. На відміну від, приміром, університетів Західної Європи, США чи Канади. Наприклад, українські студенти, що навчаються за кордоном, зазначають із приводу корупції та плагіату таке: «<...> якщо ви відраховані за плагіат чи ще яке шахрайство <...> жоден із французьких вишів не матиме права прийняти вас протягом п'яти років» (О. Москаленко, *Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne*, Париж, Франція); «Тут із вишу відраховують за найменший плагіат» (Р. Галелюк, *Canadian College*, Ванкувер, Канада) [152]. Що ж до статистики, то річ ось у чім. Якщо вести статистику, «у скількох роботах» виявиться плагіат, то на виході отримаємо наявність плагіату у 100 % перевірених робіт. Це пояснюється тим, що кваліфікаційні роботи в Україні дуже формалізовані, тож відсоток плагіату (точніше – тестових збігів) набігатиме за рахунок загальноновживаних у науковому стилі слів і конструкцій; називання й опису методів і методик та ін.

Є й ще одна проблема: чим більше розвиваються антиплагіатні системи, тим більше винахідливості проявляють плагіатори. Існують окремі сервіси, які пропонують за певну платню зменшити плагіат і підвищити «унікальність» (тут поняття «унікальності» вживається в контексті роботи пошукових програм у інтернеті, а не в первісному значенні) тексту. Суть пропозиції полягає в приховуванні плагіату, зокрема від таких антиплагіатних систем, як «Etxt Antiplagiat (найбільш поширена); Advego Plagiatus; Антиплагіати різних українських вишів; Антиплагіат ВАК (укр.); Антиплагіат.ру* (рф); Антиплагіат.вуз* (рф); unplug* (НУЛП, частково ТНЕУ); turnitin* (Європа, США, Канада, Австралія); інші» [205].

На наш погляд, доцільно буде, як приклад, розглянути докладніше систему, використовувану в Національному авіаційному університеті (НАУ): від 2006 р. ця система діє на рівні окремих структурних підрозділів, а для всього університету, згідно з наказом ректора, від 2010 р. У 2016 р. (наказ в. о. ректора № 53/од від

23.02.2016 р.) систему впроваджено для перевірки авторефератів і дисертацій. Її було розроблено фахівцями НАУ і НВП «Авіацентр» під керівництвом декана факультету комп'ютерних систем НАУ, доктора технічних наук, професора О. Литвиненка. На кафедрі комп'ютерних систем і управління, яку він очолює, ця програма діє з 2002 р.

Програма дає змогу визначати збіги в текстах, написаних українською, російською, англійською, французькою, німецькою та іспанською мовами, враховуючи зміни порядку слів у реченні, використання синонімів і «творчий» переклад (тобто поверховий рерайт). Фрагменти тексту, розпізнані як плагіат різного ступеня, виділяються окремим кольором. Програма розпізнає і пропускає правильно оформлені цитати з посиланнями.

О. Литвиненко підкреслює, що порівняльна база системи складається з електронних форм: бібліотечного ресурсу Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, бібліотечного ресурсу Російської державної бібліотеки, депозитарію дисертацій провідних університетів США, Канади, Західної Європи, спеціалізованих збірників наукових праць і аналітичних публікацій [33, с. 3]. Слід також додати, що в 2005–2006 рр. тривала дискусія про запровадження цієї системи в усіх ВНЗ України та у ВАК. Докладніше і про систему, і про дискусію можна довідатись із матеріалів мас-медіа (див., приміром [3, с. 15; 52, с. 4; 140, с. 6; 218, с. 18–19; 460, с. 14; 469; 481, с. 18; 688, с. 9]).

Переконатись у достатній ефективності використання системи можна переглянувши статистику. Так, таблицю результатів перевірки студентських робіт на плагіат у Навчально-науковому Інституті міжнародних відносин (ННІМВ) НАУ (статистику було надано кафедрою комп'ютерних систем і управління НАУ зі згоди О. Литвиненка) можна подивитися в нашій монографії [316, с. 347].

Тут ми представляємо аналіз даних щодо виявлення плагіату в роботах студентів кафедри журналістики цього інституту за 2013–2015 рр. (77 робіт).

Таблиця 4.1

Результати перевірки студентських робіт на плагіат (спеціальність «Журналістика»)

Спеціальність	% збігів	2013	2014	2015
7/8.030301	до 15 %	29,68	32,14	22,7
7/8.03030101	16–20 %	29,68	42,86	41

Журналістика видами)	(за	21–25 %	33,33	14,29	27,3
		26–30 %	7,41	3,57	4,5
		31–35 %	0,00	7,14	4,5
Найб. і найм. % збігів		–	29 / 12	32 / 10	35 / 9

Джерело: власне дослідження.

Відсоткове співвідношення текстових збігів змінюється рік від року стрибкоподібно. Тут проявляється передусім суб'єктивний чинник: на якість робіт (і зниження відсотка плагіату відповідно), впливає кількість «сильних»/«слабких» студентів у групах, а також наявність студентів, що мають певні фізичні обмеження (як, приміром, у 2015 р.). Найбільше робіт містять 16–20 % збігів. Зазвичай, найбільший і найменший показники представлені однією роботою. Основна маса – збіги до 25 %. Це значний відсоток. І самого функціонування антиплагіатної програми недостатньо для його зниження.

Українські і зарубіжні дослідники неодноразово здійснювали огляди антиплагіатних програм. Так, В. Зуб і М. Дем'яненко констатують: «Кожен із вищезгаданих сервісів, незважаючи на наявність певних недоліків, дозволяє знаходити плагіат, а значить – може бути корисним для тих авторів, яким не байдужа своя репутація, а отже – зобов'язані самі перевірити текст на плагіат, оскільки не можна виключити вірогідність повного збігу окремих словосполучень і виразів, що часто вживаються, в інших джерелах» [99, с. 89–90]. Слід зазначити, що автори мають слушність щодо корисності таких сервісів, але для надійного функціонування їм необхідна потужна база текстів для порівняння, по-перше; а, по-друге, не можна обійтися без ручного пошуку, виконаного експертом у тій чи іншій галузі і представленого, наприклад, як порівняльні таблиці. Також, на наш погляд, формулювання «вірогідність повного збігу окремих словосполучень і виразів, що часто вживаються, в інших джерелах» не зовсім коректне, оскільки «окремі словосполучення і вирази», надто ж за умови, що вони «часто вживаються», не можуть бути підставою для звинувачення в плагіаті. Приміром, ті чи інші термінологічні словосполучення («соціальнокомунікаційний підхід», «дискурсивна практика», «когнітивний дисонанс» тощо) вживаються в писемному й усному мовленні не лише всіма науковцями певної галузі, а й, часто, цілим

соціумом (як це сталося із «когнітивним дисонансом»); загальноживані формулювання на кшталт «для досягнення поставленої мети було розв'язано такі завдання» наявні в усіх дисертаціях; найбільш уживані фразеологізми трапляються в тисячах текстів. Тобто потрібно розрізняти плагіат і текстові збіги загальноживаної наукової фразеології, кліше чи терміносполук, а також не зв'язаних словосполучень, які можуть вживатися в мовленні будь-кого.

Про розрізнення плагіату й текстових збігів ідеться й у рішенні апеляційного суду м. Києва у справі № 758/1464/15-ц студентки НаУКМА (спеціальність «Правознавство», освітньо-кваліфікаційний рівень «Спеціаліст») проти Національного університету «Києво-Могилянська академія» щодо відрахування її зі складу студентів через наявність у кваліфікаційній роботі плагіату (позов задоволено частково, особу відновлено в числі студентів) зазначено: «Генерація нових ідей та опис наукових концепцій здійснюється саме завдяки вивченню та аналізу здобутків інших вчених. При викладенні певних положень науковці використовують термінологічний апарат, який притаманний певній галузі науки, при цьому у гуманітарних науках (особливо у юридичних) широко використовуються мовні конструкції, що містяться у нормативно-правових актах. Тому, доволі часто можуть спостерігатися певні текстуальні збіги у роботах різних авторів, і лише після дослідження їх характеру та розміру може бути встановлено чи має місце у певному творі недобросовісне запозичення фрагментів творів інших авторів або ні» [328].

Та й, як слушно підкреслює І. Єгорченко: «Небезпека програмного забезпечення з пошуку плагіату в тому, що можна зробити іншу програму, яка буде міняти текст так, аби плагіату не знайшли. На Заході ці програми засекречені. Студент самостійно нічого не може перевірити» [653].

Дослідник О. Воронкін виділяє два підходи у використанні «детекторів плагіату» – систем автоматизованого текстологічного аналізу: 1) «статистичний – використовується для виявлення співпадаючих фрагментів електронних текстів. Підхід не дозволяє автоматично з'ясувати чи є запозичений текст плагіатом» [49, с. 39]; 2) «семантичний – використовується для аналізу змісту та синтаксичної інформації тексту» [49, с. 39].

Учені Є. Шарапова та Р. Шарапов представили опис і переваги власної системи перевірки текстів на плагіат «Автор.NET» [674], яка використовує тексти для перевірки з Інтернету та зі спеціальної порівняльної бази.

Дослідниця Ю. Квашина запропонувала новий алгоритм пошуку дублікатів скомпонованих документів (йдеться саме про наукові тексти), дійшовши висновку, що «розроблення модифікованого алгоритму шинглів (шингл – кілька послідовно розташованих слів у тексті, що використовуються антиплагіатними програмами – програмами перевірки тексту на унікальність [див., напр., 679]) дасть змогу швидко і якісно виявляти плагіатні роботи, і викладачі зможуть удосконалити перевірку наукових робіт студентів» [112, с. 19].

Грунтовний аналіз програмних засобів виявлення текстового плагіату здійснила Л. Лупаренко. Вона виділяє три напрями досліджень у галузі автоматизованого пошуку плагіату: 1) «аналіз існуючих алгоритмів пошуку текстових збігів і розробка та технічний опис нових методів» [161, с. 152]; 2) «класифікація програмних засобів пошуку плагіату» [161, с. 152]; 3) «порівняльний аналіз існуючих програмних засобів та проектування і розробка нових» [161, с. 152]. Докладніше зупиняється на аналізі досліджень у «сфері внутрішнього пошуку плагіату в документі за умови відсутності списку джерел та на основі аналізу зміни авторського стилю в окремих частинах тексту» [161, с. 154], спираючись, зокрема, на розробки С. Мейєра (*Sven Meyer zu Eissen*) та Б. Стейна (*Benno Stein*) і наводячи розроблену ними схему виявлення внутрішнього плагіату [161, с. 154].

Самі ж С. Мейєр і Б. Стейн у роботі «Внутрішнє виявлення плагіату» (*Intrinsic Plagiarism Detection*) акцентують увагу на таких аспектах: «(1) більшість досліджень у сфері автоматичного виявлення плагіату фокусуються на алгоритмах, які порівнюють документи, що містять плагіат, із потенційними оригінальними документами, та (2) ці підходи добре працюють за умов дослівного плагіату чи незначного рерайту, але (3) вони передбачають так званий “замкнений світ” (поняття у програмуванні: “хибне будь-яке твердження, про яке не можна сказати, що воно істинне”), тому для них (4) має існувати довідково-інформаційний фонд, із яким можна порівняти документ, що містить плагіат» [725]. Тому науковці зосередилися на питанні «чи можна

автоматично виявити в межах документа уривки тексту, які є плагіатом, якщо довідкового матеріалу не надано, тобто якщо уривки тексту, що становлять собою плагіат, базуються на джерелі, не доступному в цифровому вигляді» [725] і назвали його «проблематичним класом виявлення внутрішнього плагіату» [725]. Дослідники встановили, що «можна ідентифікувати уривки тексту, які потенційно містять плагіат, шляхом аналізу одного документа з урахуванням змін у стилі письма» [725] (тобто авторського ідіостилю. – *О. Р.*) і: 1) здійснили класифікацію правопорушень, пов'язаних із плагіатом, зі вказівкою методів виявлення; 2) назвали нові ознаки для кількісного опису аспектів стилю; 3) надали загальнодоступний звід плагіату для еталонного порівняння; 4) представили перспективні результати щодо виявлення нетривіального плагіату [725].

Загалом же, протестувавши низку продуктів, Л. Лупаренко дійшла висновку, що ефективним буде використання таких програм: «1) eTXT Антиплагіат, FindCopy(MiraTools), Защита уникальности контента та Text.ru; 2) Anti-Plagiarism, PlagScan, Docol©с, Grammarly – за можливості їх передплати; 3) Advego Plagiatus, Плагіата.НЕТ – за відсутності дефіциту часу на виконання перевірки та Viper – для англomовних текстів» [161, с. 165]. Також дослідниця акцентувала увагу на тому, що «такий інструментарій лише виявляє подібність текстів та знаходить джерела запозичення, однак не визначає, чи є той чи інший фрагмент тексту першоджерелом або правильно оформленою цитатою. <...> тому потреба в ручній перевірці та людському оцінюванні (рецензуванні) матеріалу все одно існує» [161, с. 165].

Отже, на нашу думку, ефективним у боротьбі з плагіатом може бути об'єднання зусиль експертів-професіоналів у тій чи іншій галузі із можливостями антиплагіатних систем.

4.5. Громадські ініціативи

Роль громадських ініціатив у протидії плагіату дуже часто стає визначальною. Як приклад можна навести понад п'ятнадцятирічну діяльність згаданого вище М. Вронського. Так само вагома роль належить громадським

організаціям. З-поміж них можна назвати польський *Niezależne Forum Akademickie* (засновник – Й. Вечорек (J. Wieczorek)), що має окремий сервіс *Etyka i patologie polskiego środowiska akademickiego*, на якому розміщуються матеріали, пов'язані з плагіатом (станом на 20.08.2017 на ресурсі розміщено 274 таких матеріалів (<https://nfaetyka.wordpress.com>), переважна більшість із яких – це передруки праць М. Вронського з різних медійних ресурсів); російський *Диссернет*; український ТРОН («Точка росту: освіта і наука»); а також групу «Плагіат», розміщену в *Facebook* (адміністратори Е. Шестакова та Є. Ніколаєв). Ми вже писали про можливості *Facebook*, які ця соціальна мережа надає для боротьби з плагіатом [736], тут же розглянемо як приклад, діяльність згаданої групи (результати дослідження діяльності групи «Плагіат» частково були оприлюднені в окремій статті [288]).

Ми виходимо з міркування, що *Facebook* (як і інші соціальні мережі) на сьогодні є «гігантським складом персональної інформації» [260, с. 85] та може стати (і стає) платформою, з одного боку, для поширення плагіату (наприклад, зловживання републікаціями з коментарями власника облікового запису, а, частіше, без них), а, з іншого – комунікативним простором, у якому відбувається роз'яснення суті проблеми плагіату, вживаються заходи для запобігання поширенню плагіату й оприлюднюються матеріали щодо боротьби з ним.

Отож група «Плагіат» заснована в 2012 р. Нині об'єднує понад 800 учасників (834 станом на 31.01.17 р.). Адміністратори – доктор філологічних наук Е. Шестакова та кандидат економічних наук Є. Ніколаєв. За визначенням засновників, мета групи – «збирати інформацію про випадки плагіату в українській і світовій науці, ініціювати викриття плагіату у вітчизняному науково-освітньому просторі, відстежувати долю робіт із плагіатом і вимагати від інститутів влади притягнення до відповідальності плагіаторів і осіб, причетних до просування плагіатних робіт» [216]. Як бачимо, від початку діяльність групи мала бути зосереджена на боротьбі з академічним плагіатом на рівні підготовки й захисту кандидатських/докторських робіт і апробації їх (наукові статті, монографії, посібники/підручники тощо).

У групі викладено понад 40 файлів (на момент нашого аналізу), що стосуються наведених нижче окремих аспектів проблеми плагіату.

1. Утвердження принципів академічної чесності, профілактики й протидії плагіату та боротьби з ним, наприклад, презентація А. Сингаївської «Кампанія викорінення недоброчесного навчання», у якій представлено досвід ДНУ ім. Олесь Гончара, ДДПУ ім. Івана Франка, УКУ та НаУКМА; презентація «Етичні проблеми сучасної науки» В. Грінченко; згадана вище аналітична довідка Інституту освітньої аналітики [8]; презентація І. Єгорченко «Досвід антиплагіатної ініціативи “Дисергейт”».

2. «Чорного списку плагіаторів України» – зразок розроблення такої бази даних внесла А. Сингаївська. Однак, на наш погляд, формування такого реєстру має юридичні та етичні застереження – може із профілактичної міри перетворитися на засіб зведення рахунків чи полювання на відьом.

3. Матеріали (тексти авторефератів, статей, порівняльні таблиці виявлення плагіату, офіційні звернення/відповіді, ділові листи, висновки судових експертиз, опубліковані в наукових часописах рецензії і статті та ін.), що стосуються вчинення плагіату конкретними особами, як-то В. Ніколаєнком, С. Демченком, М. Демченком, І. Артамоновою, А. Лященко, Х. Гурчіані, Ю. Делії. Документи розміщені переважно доктором філологічних наук Е. Шестаковою, значна частина з них – порівняльні таблиці текстових збігів, укладені на основі звіряння текстів дослідницею.

4. Документи, що стосуються діяльності НАЗЯВО, зокрема «Протокол засідання Організаційного комітету Третього всеукраїнського з'їзду вищих навчальних закладів державної форми власності від 20 січня 2017 р.».

Матеріали новинної стрічки (розділ «Дискусія», 2012–2017 рр.) можна згрупувати за такими критеріями: 1) тематика обговорень; 2) види повідомлень.

Отже, за тематикою обговорень (ми використали зворотну хронологію під час укладення цього переліку – від 2017 р. до 2012 р.) можна виділити такі напрями: 1) діяльність НАЗЯВО; 2) академічна чесність загалом; 3) дотримання принципів академічної чесності у наукових публікаціях, включно з

діяльністю/бездіяльністю редколегій наукових часописів, що уможлиблює поширення плагіату; 4) боротьба з плагіатом; 5) створення і робота Національного репозитарію академічних текстів; 6) плагіатні скандали; 7) «Академічна негідність року»; 8) види плагіату; 9) плагіат як корупція; 10) наукова етика; 11) виготовлення дисертацій (дипломних робіт) на замовлення; 12) реформування освітньої та наукової галузі; 13) правила цитування й вимоги до наукових видань (світовий досвід); 14) можливості й використання програм перевірки текстів на плагіат; 15) якість журналістської освіти; 16) розгортання Проекту сприяння академічної доброчесності в Україні.

За видами повідомлень, можна виокремити такі: 1) репост повідомлень ЗМК із власними коментарями; 2) поширення матеріалів (статті, інфографіка) ЗМК (по-перше, усіх видів; по-друге, українських та іноземних), що стосуються проблеми плагіату в Україні і за кордоном (не лише академічного, а й у сферах музики, літератури, художньої творчості, декоративно-ужиткового мистецтва тощо); 3) повідомлення членів антиплагіатної ініціативи «Дисергейт» щодо власної діяльності та діяльності «Дисергейту», зокрема, офіційного спілкування з МОН, звернень до ректорів ВНЗ, де працюють/працювали особи, звинувачені в плагіаті; 4) поширення дописів про діяльність іноземних громадських ініціатив, чия діяльність пов'язана з боротьбою з плагіатом, зокрема, мережевого співтовариства «Дисернет» (*Диссернет*, РФ); 5) дописи-міркування членів групи щодо проблеми плагіату; 6) поширення членами «Дисергейту» власних матеріалів із теми, опублікованих у наукових і науково-популярних часописах і блогах; 7) повідомлення про конкретні випадки плагіату (із наведенням порівняльних текстових таблиць); 8) дописи-відповіді осіб, звинувачених у плагіаті, і третіх сторін щодо звинувачення в плагіаті конкретних осіб; 9) полемічні дописи, що становлять собою, по суті, «з'ясування стосунків»; 10) повідомлення про судові позови щодо плагіату; 11) відеозаписи, здійснені в межах флеш-мобів (наприклад, на підтримку Т. Пархоменко) та популяризації знань про плагіат і боротьбу з ним; 12) презентації з теми; 13) меми.

Додамо також, що на 2012 р. – початок 2013 р. припадає максимум повідомлень, які відображають діяльність російського «Дисернету» і випадки вдавання до плагіату відомих політиків і урядовців різних країн, а потім фокус зміщується на власне українські події, що закономірно детермінується утворенням громадської ініціативи «Дисергейт», ТРОНу («Точка росту: освіта і наука») тощо.

Аналіз контенту новинної стрічки групи «Плагіат» дає змогу окреслити такі напрями діяльності її учасників у межах боротьби з плагіатом: 1) виявлення конкретних випадків плагіату, оприлюднення їх і боротьба за те, аби плагіатори були покарані – позбавлені неправомірно здобутих наукових ступенів і можливості займати адміністративні посади різних рівнів; 2) аналіз фахових наукових видань на предмет дотримання ними вимог академічної доброчесності і боротьба за вживання відповідних заходів щодо часописів, які порушують чи взагалі не дотримуються згаданих вимог (т. зв. сміттєві журнали); 3) профілактика поширення плагіату.

4.6. Рекомендації щодо боротьби з плагіатом

Ми починали цей розділ зі слів, які ще раз мусимо повтори: плагіат сьогодні – це дуже легко і дуже вигідно – економічно і психологічно. Боротися ж із плагіатом в Україні так само складно, як і боротися з корупцією. І його не можна буде подолати доти, доки це буде дуже легко і дуже вигідно. Ми вже нічого не вдіємо з «легкістю» – експансію глобалізаційних процесів не зупинити. Отож плагіат слід зробити не вигідним.

Науковці й освітяни багато міркують із приводу цього. Приміром, І. Єгорченко підкреслює: «Потрібна державна раціональна політика оцінювання наукових результатів. Люди мають пропагувати, чим є справжня наука. Школярів мають навчати критичному мисленню» [653].

Польська дослідниця А. Громковська-Мелосік для боротьби з плагіатом саме в академічному середовищі пропонує зосередитись на реалізації таких ідей: «1)

всіляко переконувати учнів, що метою освіти є розвиток їхньої самосвідомості («тожсамости»), що вони не можуть трактувати себе як інструмент (тут – інструмент отримання свідоцтва/атестату/диплома. – *О. Р.*), а здобування знань може бути самоціллю; 2) розширювати повноваження (надавати простір для самостійного прийняття рішень. – *О. Р.*) дітей і юнацтва з наймолодшого віку так, аби вони самі ставали творцями власного освітнього процесу та його перебігу, а не жили в придуманій кимось іншим освітній системі, яка містить неприємні засади та правила (тобто йдеться про чітку мотивацію дітей/молоді до саморозвитку та самоосвіти); 3) виховання в молоді критичного мислення щодо себе і світу, вміння аналізувати психологію поведінки окремих людей і суспільства в цілому; 4) відхід від усередненості учнів і студентів (тобто зведення до середнього статистичного) та індивідуалізація вимог та очікувань; 5) з'ясування на кожному освітньому рівні суті та мети нечесної поведінки (тобто вживання профілактичних заходів), аби учні та студенти могли утриматись од них» [713, s. 77–78].

Німецький учений К. Хоффштадт для запобігання поширенню плагіату пропонує такі заходи: 1) навчання студентів техніки логічної побудови наукового тексту, що дасть змогу добросовісно використовувати Інтернет [666, с. 519]; 2) прийняття уніфікованої для всіх ВНЗ процедури виявлення плагіату, фіксування його і покарання за нього (вчений наводить промовистий приклад: «в університеті м. Мюнстер (спеціальність «Педагогіка і соціологія») плагіат карають грошовим штрафом до 50 тис. євро – це допускає Закон про вищу освіту федеральної землі Північна Райн-Вестфалія») [666, с. 521]; 3) здійснення профілактики плагіату через роз'яснення суті явища та його видів, а також потенційних санкцій за вдавання до плагіату [666, с. 523]; 4) розроблення спільно зі студентами чітких критеріїв щодо добросовісного використання джерел» [666, с. 523]; 5) затвердження для рефератів «незвичайних і рідкісних тем» [666, с. 523]; 6) «створення “портфоліо робіт”» (йдеться про систему поетапних звітів щодо виконаної роботи) [666, с. 523].

Українська вчена А. Бойко запропонувала «порекомендувати тим, хто має ступені доктора або кандидата наук, самим визначити свою долю» (йдеться про плагіат у дисертаціях. – *О. Р.*); або ж «створити “антиплагіатні” комісії із різних галузей науки, безкомпромісно виявляти плагіат, вилучати дипломи, звільняти з роботи» [26, с. 8].

Одним із дієвих засобів боротьби з академічним плагіатом залишається оприлюднення випадків доведеного плагіату [316, с. 359–360].

Аналізуючи можливості боротьби з плагіатом, К. Горська (Афанасьєва) називає ефективним методом доведення плагіату проведення лінгвістичної експертизи і підкреслює, що відповідна методологія існувала ще на початку ХХ ст. Про це «свідчить опублікована в 1915 р. праця відомого лінгвіста М. Морозова “Лінгвістичні спектри. Стилеметричний метод”, в якій детально (із численним ілюстративним матеріалом – графіками й таблицями. – *О. Р.*) описується метод наукового аналізу текстів і розпізнавання плагіату. Ґрунтується він на статистичному встановленні індивідуального стилю автора» [13, с.138]. Сам М. Морозов наголосив, що власний лінгвістичний аналіз запропонував «переважно для доведення плагіатів і апокрифів, якими сповнена література, і які приписуються авторам давнини і початку середніх віків» [174] і що його метод застосовний до «будь-якої мови і будь-якої епохи» [174], оскільки відмінність у мовленні письменників «сама й полягає в середній довжині і складності їхньої фрази й у відмінностях у вживанні ними службових частин мови» [174]. Акцентуючи увагу на тому, що «традиційно явище плагіату належить до етичної сфери відносин», К. Афанасьєва підкреслює: «<...> єдиним дієвим методом боротьби з плагіатом видається саморегулювання» [13, с. 139]. Вчена, зокрема, розглядає діяльність омбудсменів у редакціях іноземних ЗМІ, які «контролюють роботу журналістів і намагаються запобігти випадкам недостовірності інформації, недотримання прав авторів та плагіатові» [13, с. 139].

Однією з основних причин експансії плагіату науковець А. Берлач називає соціальну терпимість до «плагіату як до форми крадіжки інтелектуальної власності» [18]. А в системі профілактики плагіату й боротьби з ним пропонує

такі заходи: «1) на рівні держави визнати плагіат чинником занепаду освіти, науки та соціальної свідомості; 2) забезпечити належне функціонування НАЗЯВО; 3) приєднатись до Європейської асоціації забезпечення якості вищої освіти; 4) розпочати формування недержавної системи забезпечення якості освіти (через створення незалежних агенцій оцінювання та забезпечення якості вищої освіти та інших установ, зорієнтованих на якість вітчизняної освіти); 5) законодавчо визначити та закріпити Порядок акредитації незалежних агенцій оцінювання та забезпечення якості вищої освіти; 6) сформувати та поповнювати національний репозитарій дисертаційних робіт, які б використовувались як база порівняння; 7) приступити до розробки пакету правових актів, норми яких визначали б поняття плагіату, його види, кількісні та якісні показники, вимоги до інституцій, що працюватимуть у цьому сегменті ринку, систему заходів запобігання та виявлення академічного плагіату» [18].

Треба також зазначити, що в боротьбі з плагіатом наївність настільки ж небезпечна, як і тотальна підозріливість. Перше не дає змоги оцінити реальні масштаби проблеми та знайти оптимальні чи близькі до оптимальних шляхи розв'язання її, а друге викликає виправдане обурення людей, які ніколи не вдавалися до плагіату чи інших видів академічного шахрайства. Прикладом такої наївності може бути висновок в одному з медійних матеріалів: «У провідних університетах розробляють Кодекс академічної доброчесності – за ним працюватимуть сучасні й майбутні студенти, науковці. Цікаво, чи не ятрить сумління попередніх, які раніше згрішили з плагіатом: як вони житимуть з цим тягарем?» [119].

Річ у тім, що, по-перше, згадані кодекси, як з'ясувалося за даними аналітичної довідки, підготовленої Інститутом освітньої аналітики МОН, були виявлені (станом на 01.04.2016) лише в 27 ВНЗ із 172 промоніторених, причому вони різновартісні та представлені в різних формах – від повноцінних документів до роздаткових брошур, більше того, чи не найкращим виявився «кодекс честі НТУУ «КПІ», що побудований за принципами іноземних кодексів, та кодекси честі двох ВНЗ, які повторюють його тези» [8, с. 12]. При цьому згадані ВНЗ

ілюструють ситуацію в освітньому просторі України: «Якщо в кодексі честі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника є пряме посилання на кодекс честі НТУУ «КПІ» як такий, що був взятий за приклад, а тези первинного кодексу честі були переосмислені, упорядковані за пріоритетністю та в деяких положеннях доповнені відповідно до потреб університету, то в кодексі честі Таврійського державного агротехнологічного університету немає вказівки на першоджерело документа, хоча єдине, що автори з цього ВНЗ змінили в кодексі НТУУ «КПІ», це аббревіатура назви навчального закладу в усіх випадках її згадування в тексті [8, с. 12–13]. Тобто, з одного боку, маємо вияв етичної поведінки, а з іншого – плагіат етичного кодексу, одним із основних настанов якого є утвердження академічної доброчесності й боротьба з плагіатом. А, по-друге, апелювання до сумління плагіаторів спрацьовує лише тоді, коли воно підкріплене більш суттєвими засобами, наприклад, чітко прописаними законодавчими нормами.

Та все ж, найважливішою ланкою в боротьбі з плагіатом залишається Університет. Обираючи ж методи, варто діяти в конструктивному ключі, а не в деструктивному. Так, Т. Фініков, наводячи як позитивний приклад інкорпорування принципів академічної доброчесності в життя університету досвід австралійського *Curtin University*, особливо наголошує: «вся ця система побудована з орієнтацією на допомогу студенту, співробітнику, створення умов для його доброчесної навчальної та наукової поведінки, заохочення її» [656, с. 32]. Такий підхід є підґрунтям для позитивної мотивації та формування адекватних ціннісних настанов, зорієнтованих на утвердження принципів сталого людського розвитку, тобто орієнтує будь-якого члена освітнього процесу (студента, викладача, адміністратора тощо) на усвідомлення, передусім для особистісного становлення й розвитку, важливості унікального творення (продукування оригінальних авторських текстів незалежно від жанру) у професійній і науковій царинах; а не на приєднання до «полювання на відьом», на яке досить часто нині перетворюється боротьба з плагіатом.

Слід також згадати, що чинний Закон «Про вищу освіту», на жаль, не має механізмів боротьби саме зі студентським плагіатом. Тому кожному ВНЗ потрібні положення про плагіат, на кшталт того, що має Могилянка. Альтернативою може бути розроблення Етичного кодексу, норми якого мають поширюватися на всіх учасників освітнього процесу.

Ще один (найбільш важливий, на нашу думку) напрям, яким необхідно рухатись у боротьбі з плагіатом, – це, власне, профілактика поширення плагіату, роз'яснювальна робота, яку слід починати ще в школі, пояснюючи сутність явища, методи недопущення плагіату, шляхи боротьби з ним, принципи правомірного використання чужих текстів тощо.

На рівні університетів можна використовувати відповідні заняття з першокурсниками; довідники, в яких докладно роз'яснено, що таке плагіат, які його види, як його уникнути.

Дуже важливою є популяризація знань про плагіат, оскільки, як слушно підкреслює філософ М. Попович, «інформація впливає на вибір» [221, с. 55]. Володіючи необхідним обсягом інформації про плагіат, інші порушення авторського права, варіанти недопущення проступків і можливостей особистісного розвитку, будь-хто зможе зробити адекватний вибір. Вдалими прикладами популяризації можуть бути серія 4-хвилинних випусків програми «Патентний повірений» [203] на рівненському телебаченні, присвячених розумінню авторського права загалом і плагіату зокрема (див., напр., випуски «Що таке плагіат і “піратство”?» від 11.10.2013 та «Як захистити твір від плагіату?» від 18.10.2013) або комікс «Авторське право» [4]. опублікований за згодою між Національним інститутом із захисту конкуренції й охорони інтелектуальної власності та Всесвітньої організації інтелектуальної власності.

Висновки до розділу

Публікації українських ЗМК, пов'язані з плагіатом, можна розглядати під різними кутами зору: підготовлені журналістами чи експертами; вміщені в

загальноукраїнських виданнях або спеціалізованих. За тематикою їх умовно можна розділити на чотири групи: 1) резонансні плагіатні скандали; 2) обговорення державних ініціатив; 3) обговорення соціологічних досліджень; 4) інше (короткі повідомлення про плагіат, що не містять розгорненого аналізу). Виділяються матеріали про плагіат і матеріали, що самі вміщують плагіат. Найбільш неадекватними, на нашу думку, є сплагіачені матеріали про плагіат. Особливу увагу слід звернути на стилістику матеріалів про плагіат, оскільки добір маркованих одиниць спроможний посилити або послабити вплив на реципієнтів, а також справити вплив, протилежний до очікуваного. Врахування особливостей словотвору необхідне для уникнення мимовільного викривлення смислів.

Державні ініціативи у боротьбі з плагіатом мають бути системні, добре продумані та скоординовані із зусиллями громадськості. Більшу увагу варто приділяти запобіганню плагіату, тоді доведеться докладати менше зусиль для боротьби з ним. Крім того, бажано було б, аби створення відповідних органів, що покликані опікуватися якістю освіти, не супроводжувалося численними плагіатними скандалами. До того ж, варто було б уже в молодшій школі запровадити предмет, змістом якого б стали: розвиток творчих здібностей і креативного мислення дітей із ключовими маркерами на кшталт «напишіть», «скажіть», «сформулюйте власну думку», «висловіть власне ставлення», а не «спишіть», який існує тепер; цільова настанова на поцінування оригінального авторського тексту й прагнення розвиватися як неповторна особистість тощо. Аби уникнути зауважень щодо утопічності такого починання, скажімо лише, що для цього потрібно тільки одне – правдива політична воля. Тобто якщо буде правдива політична воля, ґрунтована на розумінні, що без раціонального вкладання коштів у дітей (не говоримо зараз про спекуляції з навчальними програмами, підручниками, примарними реформами загалом, що їх інспірує по-своєму кожен новий уряд), неможливе забезпечення сталого суспільного розвитку, – то нам справді вдасться виховати нові покоління з адекватними цінностями, які зможуть бути конкурентоздатними на ринку праці, в процесах морально-етичного оздоровлення соціуму й розвою країни.

Для студентів ВНЗ, на наш погляд, потрібно розробити спецкурс із плагіатознавства. Наприклад, зміст такого курсу для майбутніх журналістів має бути відображений у темах, пов'язаних із розумінням суті, видів, кваліфікуючих ознак плагіату; рецепцією плагіату в Україні та у світі; осмисленням юридичного, аксіологічного, загальнофілософського, соціальнокомунікаційного тощо аспектів вияву плагіату; аналізом плагіату в контексті академічної доброчесності; розумінням принципів роботи автоматизованих систем перевірок текстів на плагіат; опануванням навичками коректного цитування й використання посилань; специфіки плагіату в галузі соціальних комунікацій тощо.

Запровадження автоматизованих систем перевірки текстів на плагіат нині є вимогою часу і МОН. Проте слід пам'ятати, що для успішного функціонування систем потрібні потужні текстові бази для порівняння. У цьому контексті важливим є створення Національного репозитарію наукових текстів. Але тут не обійтися без домовленостей із іншими країнами щодо взаємного доступу до таких репозитаріїв. Запровадження цих систем має супроводжуватися цілеспрямованими зусиллями щодо впровадження й підтримання основних принципів академічної доброчесності, профілактики плагіату, оприлюднення робіт на сайтах університетів перед захистом, прозорих процедур розгляду «плагіатних» справ тощо. Основні зусилля мають бути спрямовані (як це прийнято майже скрізь у світі) на підтримку й розвиток творчих здібностей студентів і, таким чином, на формування гармонійної особистості та на попередження плагіату, а не на систему покарань за плагіат. Хоча, звісно, на даному етапі розвитку освітньої системи без цього не обійтися.

Діяльність громадських ініціатив і значимість їхніх зусиль складно переоцінити. Платформою для оприлюднення результатів їхньої діяльності часто стає Мережа, зокрема *Facebook*. У контексті боротьби з плагіатом *Facebook*, як і інші соціальні медіа, є платформою, з одного боку, для поширення плагіату, а, з іншого – комунікативним простором, у якому відбувається роз'яснення суті проблеми плагіату, вживаються заходи для запобігання явищу й оприлюднюються матеріали щодо боротьби з ним. Зокрема, використовуються

такі інструменти: 1) дискусії з приводу проблеми загалом і оприлюднення матеріалів конкретних випадків виявлення плагіату зокрема; 2) поширення в акаунтах користувачів інформації щодо проблеми з різних інтернет-джерел; 3) створення сторінок спільнот, діяльність яких спрямована на запобігання поширенню плагіату й на боротьбу з ним; 4) вміщення просвітницьких матеріалів на сторінках юридичних фірм. Також ми розглянули як приклад громадської ініціативи діяльність членів відкритої групи «Плагіат». Аналіз документів і контенту новинної стрічки відкритої групи «Плагіат», розміщених у соціальній мережі *Facebook*, дав змогу встановити такі факти. 1. Сорок три документи, викладені у розділі «Файли» стосуються: 1) утвердження принципів академічної чесності, профілактики й протидії плагіату та боротьби з ним; 2) розроблення бази даних «Чорний список плагіаторів України»; 3) оприлюднення даних щодо вчинення плагіату конкретними особами (тексти авторефератів, статей, порівняльні таблиці виявлення плагіату, офіційні звернення/відповіді, ділові листи, висновки судових експертиз, опубліковані в наукових часописах рецензії і статті та ін.); на основі порівняльних тестових таблиць, сформованих Е. Шестаковою й Т. Пархоменко, нами було укладено реєстр видів академічного плагіату (у сфері наукової діяльності); 4) діяльності НАЗЯВО (Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти). 2. Матеріали новинної стрічки (розділ «Дискусія», 2012–2017 рр.) вдалося згрупувати за такими критеріями: 1) тематика обговорень (16 позицій); 2) види повідомлень (13 позицій). Було окреслено подальші напрями діяльності учасників групи у межах боротьби з плагіатом, зокрема такі: 1) виявлення конкретних випадків плагіату, оприлюднення їх і боротьба за те, аби плагіатори були покарані – позбавлені неправомірно здобутих наукових ступенів і можливості займати адміністративні посади різних рівнів; 2) аналіз фахових наукових видань на предмет дотримання ними вимог академічної доброчесності і боротьба за вживання відповідних заходів щодо часописів, які порушують чи взагалі не дотримуються згаданих вимог (т. зв. сміттєві журнали); 3) профілактика поширення плагіату. Крім того, можна стверджувати, що діяльність активних членів групи «Плагіат» є, окрім

заявленої боротьби з плагіатом, формуванням своєрідного онлайн-архіву матеріалів, що стосуються проблеми плагіату, передусім академічного. Інформацію, накопичену в групі можна використовувати як емпіричний матеріал для теоретичних узагальнень і як інформаційні приводи для ЗМК. Наведені факти засвідчили, що група «Плагіат» становить собою суттєвий сегмент соціальнокомунікаційного дискурсу, інспірованого експансією плагіату в усі сфери життєдіяльності соціуму. Усе це дало змогу виявити найбільш суперечливі ділянки в довколаплагітному дискурсі.

У контексті боротьби з плагіатом і культивування принципів академічної доброчесності в українських університетах, важливо дотримуватися системності та спрямовувати зусилля в боротьбі з плагіатом двома шляхами: по-перше, вживаючи нагальних заходів для виправлення ситуації, що вже склалась, і цьому сприяють: 1) нова редакція закону «Про вищу освіту»; 2) рішення про створення репозитарію академічних текстів; 3) масове запровадження у ВНЗ систем перевірки текстів на плагіат; 4) затвердження на рівні ВНЗ положень про запобігання плагіату або, як варіант, етичних кодексів; 5) введення в навчальні плани курсів, зміст яких буде спрямований на роз'яснення суті і принципів академічної чесності, навчатиме студентів правомірному використанню чужих текстів; а, по-друге, приділяючи максимум уваги запобіганню плагіату через профілактику, систему консультування, формування ціннісних настанов і ціннісних парадигм, в основі яких – сповідування принципів чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності та мужності – фундаментальні цінності, покладені в основу розвитку академічної доброчесності. У визначенні методів боротьби важливими є принципи рівності й тотальності (всеохопності). Уся ж система запобіганню плагіату і боротьбі з ним має бути орієнтована на допомогу всім учасникам освітнього й наукового процесу, а не на переслідування і покарання, оскільки такий підхід є підґрунтям для позитивної мотивації та формування адекватних ціннісних настанов, зорієнтованих на утвердження принципів сталого людського розвитку.

ВИСНОВКИ

Проблема плагіату є проблемою системною, соціально значущою і для України, і для світу та проявляється на всіх рівнях, що виступають більш або менш значимими складниками життєвого простору людини, – міжнародному, загальнодержавному, особистісному. Плагіат як явище, що має соціальнокомунікаційну природу, є передусім проблемою аксіологічною, яка виражається в деструктивній трансформації ціннісних парадигм і зміщенні ціннісних орієнтацій, що зумовлює ціннісний нігілізм і призводить до нехтування кодифікованими нормами права, зокрема права інтелектуальної власності, та прямого порушення їх; етичних проступків і нівелювання інституту репутації; деградації наукового середовища, зокрема академічної нечесності; зниження якості освіти; анігіляції всіх видів творчості з науковою включно; втрати професіоналізму; підміни базових понять і абсолютних цінностей, на яких будується життєдіяльність соціуму.

1. Дослідження явища фокусуються на двох рівнях: 1) практичному і 2) теоретичному. На практичному рівні зосереджено діяльність учених, чії зусилля спрямовані, передусім, на виявлення безпосередніх фактів плагіату, що в подальшому стають емпіричним матеріалом для теоретичного осмислення і цими вченими, й іншими науковцями; на теоретичному – плагіат осмислюється як порушення авторського права (зокрема, права на творчість), складне соціальне явище (з правом соціуму на достовірну інформацію включно), трансформацію ціннісних парадигм.

Визначення плагіату можна умовно поділити на три групи: 1) юридичні; 2) загальнонаукові; 3) науково-популярні або публіцистичні. Перші залишаються в правовому полі, по суті, дублюючи дефініцію законодавця щодо встановлення сутнісних ознак плагіату: 1) оприлюднення (опублікування) чужого твору чи його фрагмента; 2) привласнення авторства на чужий твір або частину твору та фіксує, що охороняється форма вираження змісту, а не сам зміст. Другі завжди більш ємні за обсягом охоплення аспектів явища, ніж у законодавця, тобто

розглядають плагіат у ширших, ніж юридичний, контекстах, зокрема – соціальному, академічній чесності, літературній творчості, психологічному, соціологічному, економічному тощо та містять факти номінування плагіатом об'єктів, які де-юре не охороняються авторським правом, а тому не можуть бути визнані як плагіат, наприклад, у суді, а лише піддані моральному осуду (приміром, плагіат ідей). Треті вирізняються суб'єктивністю сприйняття і тлумачення, а також певною образністю й емоційністю.

На підставі аналізу визначень плагіату та опису його видів, представлених у законодавстві, працях вітчизняних і зарубіжних дослідників, а також виходячи з власного розуміння плагіату, яке ґрунтується на осмисленні соціальнокомунікаційної природи явища, ми можемо запропонувати дві – ширшу та вузчу – дефініції плагіату. Отже, у *ширшому* розумінні, *плагіат* – це багатоаспектне явище, що має соціальнокомунікаційну природу, проявляється як деструктивна ціннісна трансформація; порушення авторського права та права на творчість зокрема і правовий нігілізм загалом; чинник множення симулякрів, руйнування економіки, девальвації освіти й науки, занепаду морально-етичних норм і саморуйнування індивіда, що може бути виражене в різних видах (формах, типах) за допомогою визначених способів і спеціальних технологій. У *вузчому* розумінні, *плагіат* – це повне або часткове оприлюднення чужого твору або його фрагментів із текстовими фрагментами, що містять описи, які розкривають суть концептів, що не є об'єктами авторського права (ідеї, концепції, авторські методики та ін.) включно, під іменем особи, що не є автором цього твору. Це означає, з урахуванням п. 3 ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права», що де-юре, у правовій площині, не можна говорити про «плагіат» ідей, концепції і под., але можна вести мову про плагіат текстового фрагмента, у якому міститься ідея, концепція тощо.

Історія плагіату, крім очевидного (явище давнє і його не можна повністю викоренити, а лише стримати), засвідчує: кожен черговий революційний винахід у комунікації, що покликаний полегшити її, – поява письма, винайдення друкарського верстата, створення та стрімке поширення Інтернету – неодмінно

спричинює черговий плагіатний бум, стимульований надмірними амбіціями суб'єктів, які не мають реального підкріплення (таланту помноженого на працю) своїх амбіцій. Водночас, кожен такий стрибок грає злий жарт із першими плагіаторами, які освоюють нові можливості: в усній творчості довести першість навряд чи можливо; винайдення письма давало шанс зберегти і оригінали документів, і копії, а отже, теоретично, встановити першість за допомогою відповідних експертиз; винахід Гутенберга значно полегшив таке завдання, проте частина текстів (приміром, дисертації) залишалися в обмеженому доступі (до того ж – у різних країнах), саме тому й становили собою надійне джерело для плагіаторів, а виявити факти плагіату можна було за умови, що хтось цілеспрямовано цим займався; та Мережа надала справді невичерпні можливості плагіаторам, але, водночас, і всім охочим плагіат викрити. На наш погляд, той бум плагіатних викриттів і скандалів, який ми переживаємо зараз, пов'язаний саме з тим, що плагіатори не одразу збагнули момент переходу од обмеженості в користуванні певними текстами до повного вільного доступу до текстів усіх типів (і навіть секретні документи вихлюпуються через мас-медійну мережу – цей факт теж засвідчує історія – од *Watergate* до *WikiLeaks*).

Причини вдавання до плагіату найбільш узагальнено детермінуються: 1) прагненням слави, визнання в соціумі загалом і в професійному середовищі зокрема та 2) отриманням зиску, матеріальної винагороди. Також можна виділити: 1) об'єктивні (пов'язані зі змінами в соціумі) та 2) суб'єктивні (пов'язані з особистісними характеристиками й ціннісними настановами/орієнтаціями індивіда) причини. До об'єктивних можна віднести: деградацію/незбалансованість/зниження стандартів системи освіти та професійної й наукової підготовки; толерування плагіату більшістю академічного середовища; девальвацію основних цінностей, на яких базуються принципи академічної чесності; відсутність належного правового регулювання; стрімкий розвиток Інтернету й глобалізаційних процесів, що змінюють ставлення до інформації – її продукування, поширення, збереження, охорону тощо. До суб'єктивних – дисонанс між завищеним рівнем домагань (амбіціями) та наявними

інтелектуальними, творчими, психічними, мотиваційними ресурсами індивіда; несформованість критичного мислення; впевненість у безкарності; ціннісні перверсії; нівелювання морально-етичних приписів; відсутність правової культури; правовий нігілізм. Окрім того, потрібно звернути особливу увагу на той факт, що виросло «покоління Copy & Paste», яке, приміром, у контексті освіти не бачить смислу в тому, щоб працювати з першоджерелами або створювати оригінальні авторські тексти тоді, коли в Інтернеті є все готове; а в контексті літератури давно відійшло від принципів постмодерної гри, дозволяючи собі просто копіювати (плагіатити) те, що подобається, сприймаючи це як належне.

2. Плагіат – явище багатоаспектне й суперечливе у сприйнятті та визначенні. Його можна розглядати в різних контекстах, зокрема у: 1) юриспруденції як порушення авторського права; 2) аксіології як вияв деструктивної трансформації цінностей, ціннісних парадигм і орієнтацій; 3) соціальних комунікаціях як перверсію, детерміновану зміщенням пріоритетів у представленні інформації від якості до швидкості; 4) літературі як закономірний вислід розвитку літературного процесу (постмодернізм) і як присвоєння авторства (інтелектуальна крадіжка); 5) етиці як порушення етичного кодексу тієї чи іншої професії тощо та на різних рівнях, наприклад, аналізуючи явище плагіату як прояв академічної нечесності. Поняття плагіату й академічної чесності співвідносяться як часткове і загальне: плагіат є одним із проявів академічної нечесності. З-поміж різних проявів нечесності – академічного шахрайства, несанкціонованої співпраці, корупції, примусу до співавторства, зловживання конфіденційною інформацією, саботажу – саме плагіату належить «першість». Плагіат співвідноситься з правом на творчість у сегменті зловживання цим правом, а його експансія є прямим наслідком зміни ціннісних парадигм, детермінованих, окрім іншого, погіршенням рівня життя соціуму, що інспірує деградацію особистості, та корупцією в усіх сферах, що девальвує повагу до права; а також стрімким розвитком новітніх комунікаційних технологій, що створюють сприятливий ґрунт для різноманітних порушень авторського права та впливають на переосмислення самого поняття авторства, з одного боку; а, з іншого, підводять до усвідомлення, що саме ЗМК

можуть стати платформою для відродження і плекання правової культури на противагу правовому нігілізму.

3. Традиційно на наших теренах плагіат розуміють більш вузько (можливо, це інспірується тим фактом, що саме явище плагіату кодифіковано в українському праві – дефініція є в Законі «Про авторське право та суміжні права», у Польщі, наприклад, плагіат юридичним поняттям не є), звідси – наші визначення і самого плагіату, і його видів тривалий час залишалися більш лаконічними, але нині спостерігаємо зміни у сприйнятті самого явища, чому, безперечно, сприяють зусилля і держави (попри сумнівну репутацію багатьох чиновників), і спільні міжнародні проекти (діяльність учасників Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні), і громадських ініціатив («Дисергейт», група «Плагіат» тощо), і окремі сподвижники боротьби з плагіатом. На Заході тяжіють до ширшого, загальнонаукового тлумачення плагіату, звідси – дуже деталізовані класифікації видів плагіату, що містять численні повтори. Звісно, слід враховувати, що 1) рідко який вид плагіату (як і будь-якого іншого явища) зустрічається в чистому вигляді; 2) надмірна деталізація зумовлена потребою, зокрема в академічному середовищі, навчити учнів і студентів розуміти, що може бути плагіатом, аби уникати цього. Але, на нашу думку, для вчинення плагіату необхідні дві ключові умови – присвоєння авторства та оприлюднення присвоєного під своїм іменем. Усе інше – види, способи, технології та технічні прийоми – «працюють» на реалізацію цих засадничих умов. За таких умов потрібно чітко визначити, що є видом, що способом, що технологією, а що технічним прийомом, а не змішувати їх. Ми спробували провести розмежувальні лінії, виділивши означені концепти і запропонували авторську класифікацію наукового плагіату та узагальнювальну класифікацію за такими критеріями: 1) характером дій; 2) суб'єкт-суб'єктними відносинами; 3) об'єктом присвоєння; 4) джерелом присвоєння; 5) метою використання; 6) використовуваною технологією; 7) мовним критерієм; 8) ступенем прозорості; 9) ступенем оригінальності джерела плагіату; 10) типом реальності; 11) категорією результатів інтелектуальної діяльності (за *Г. Ульяновою*); 12) сферою вчинення (за *І. Литвинчук*); 13)

мотивами здійснення (за *І. Литвинчук*); 14) специфікою виявлення. А також таку сегментацію: 1) види плагіату (узагальнювальна класифікація); 2) тексти з ознаками девіацій – «плагіат ідей», «авторське дублювання наукових результатів» («самоплагіат»), «перенасиченість тексту цитатами»; 3) технології плагіату – рерайтинг, копіпаст (білий, сірий, чорний), парафраз, компіляція + плагіат із використанням фабрикації і фальсифікації даних як технологій академічної недоброчесності.

4. Ми вважаємо доцільним виокремити групу межових явищ – «плагіат ідей», «самоплагіат» і «перенасичення тексту цитатами», які де-юре не є плагіатом, але де-факто містять ознаки етичних проступків і аксіологічних перверсій, а суб'єкти, що практикують їх, виявляють ознаки девіантної поведінки – і ввести в науковий обіг термінологічну сполуку «*тексти з ознаками девіацій*» (запропонувала *О. Рома*) для номінування їх. Про «*плагіат ідей*» можна вести мову не в царині юриспруденції, оскільки своєрідна «монополізація» ідей призведе до застою у творчій сфері, її стагнації і, зрештою, до масових порушень; оскільки жодна заборона творчого самовияву окремого індивіда чи цілої спільноти (від громади до нації) успіхом не завершувалась; а в контексті академічної доброчесності, етичних принципів творчих професійних спільнот, зокрема журналістської, плекання цінностей, спрямованих на формування гармонійної особистості та на усунення деформацій інфопростору; ідея та плагіат, на нашу думку, співвідносяться як творчість та анігіляція творчості – наукової, журналістської, літературної. Розглянувши розуміння категорії «*самоплагіат*» українськими та зарубіжними вченими, ми дійшли висновку, що логічним є оперування не терміном «самоплагіат», а новою категорією, яку запропонувала *Г. Ульянова*, – «авторське дублювання наукових результатів». «*Перенасичений цитатами текст*», за умови належного зазначення всіх джерел – це текст, позбавлений оригінальності і, відповідно, такий, що не становить наукової цінності, але не плагіат.

5. Ми виділили низку технологій, які є або за певних умов стають технологіями плагіату. До них належать – *рерайтинг, копіпаст, парафраз,*

компіляція; ми також коротко розглянули *фабрикацію* та *фальсифікацію*, які не є технологіями плагіату, але часто з ним ототожнюються. На основі нашого дослідження ми дійшли висновку, що *рерайтинг* – це технологія продукування вторинних текстів, що служить для збільшення обсягу контенту зі зміною мовностилістичного вираження його, але не для прирощення смислів або знань. Відсутність посилання на першоджерело перетворює рерайтинг на плагіатну технологію. В основі розмежування рерайтингу та плагіату може бути принцип розрізнення «твору» і «тексту». Оскільки рерайтер працює із текстом як формою втілення твору, не створюючи нічого нового, а лише трансформуючи дане, *рерайтинг* слід вважати технологією плагіату. *Копіпаст*, по-перше, слід внести до технологій плагіату, використовуваних, передусім, у соціальних комунікаціях, а, по-друге, проблему поширення копіпасти варто розв'язувати в контексті професійної медіакритики, тобто остання має означити запобігання плагіату та боротьбу з ним як одне зі своїх завдань. Основним для віднесення або не віднесення *парафрази* до технології плагіату є наявність/відсутність правильно оформленого посилання, а також умова, аби чужі думки були (чи не були) переказані власними словами, що засвідчить розуміння автором новоствореного тексту думок автора першоджерела. Віднесення або не віднесення *компіляції* до технології плагіату залежить від наявності/відсутності таких умов: 1) творчого опрацювання; 2) зазначення авторства; 3) нової якості створеного; 4) наукової цінності новоствореного тексту. *Фабрикація* і *фальсифікація* також є технологіями, але не плагіату, а академічної нечесності; крім того, вони часто поєднуються з плагіатом, особливо в природничих науках.

Вважаємо, що в межах технологій можна виділити такі технічні прийоми (цей перелік – відкритий, оскільки поява нових способів і засобів боротьби з плагіатом стимулює появу нових способів і засобів їх обходження): 1) дослівне копіювання (зі списуванням включно); 2) синонімічні заміни (синонімайзинг) із термінологічними (питома/запозичена термінологія) замінами включно; 3) зміна порядку слів; 4) зміна ключових слів і фраз при збереженні основного змісту; 5) введення сполучних слів і словосполучень, перехідних фраз, невеликих

коментарів; 6) міксування змісту: цитування + умовний (позірний) парафраз + перехідні фрази чи незначні коментарі – в результаті неможливо вичленити власний здобуток автора; 7) копіювання з використанням фабрикації і фальсифікації; 8) неправильний опис джерела; 9) неповний опис джерела; 10) посилання на неіснуюче джерело.

Для того, щоб унаочнити твердження про соціальнокомунікаційну природу плагіату, ми (проаналізувавши емпіричний матеріал, зібраний професором М. Вронським та українськими дослідниками) уклали реєстр способів учинення плагіату, а на його основі сформували таблиці: 1) суб'єкт-суб'єктних відносин в академічному доколаплагіатному дискурсі для увиразнення й унаочнення тотальності деструктивних зв'язків і впливового потенціалу плагіату та 2) поведінкові моделі учасників доколаплагіатного дискурсу, толеровані соціумом.

6. Аналіз результатів цільового та експертного опитувань «Рецепція плагіату» засвідчує, що переважна більшість респондентів ставиться до плагіату негативно; визнає існування суб'єктивних і об'єктивних причин вдавання до плагіату; переважна більшість студентів не володіє достатньою інформацією про плагіат і його види. Майже всі респонденти-експерти визнають плагіат крадіжкою й засвідчують негативне ставлення до нього. Міркування про плагіат супроводжуються домінантними аксіологічними, ціннісними (з етичними, моральними, емотивними, естетичними акцентами), а також гносеологічними, пізнавальними та праксеологічними, утилітарними оцінками. Респонденти вважають, що покарання за плагіат має відбуватися в судовому та позасудовому порядку із неодмінним публічним широким розголосом. Крім того, зусилля мають бути спрямовані, передусім, на профілактику й запобігання вдаванню до плагіату через роз'яснювальну роботу, широке інформування щодо природи (сутності) явища, починаючи зі школи. Значну увагу потрібно звернути на формування відповідних ціннісних парадигм.

Аналіз особливостей висвітлення теми плагіату в ігровому кіно був зумовлений впливом його на формування ціннісних настанов соціуму, зокрема

щодо плагіату, й тиражування певних моделей поведінки. Найважливіша настанова – плагіат руйнує життя і плагіатора, і жертви плагіату; виливається у втрату довіри та змарнований шанс повірити у власні сили і, тим самим, розвинути власні здібності, та неодмінно спричинює викриття й покарання. Виходячи з результатів аналізу, можемо стверджувати, що ігрове кіно є важливим ресурсом у профілактиці плагіату й боротьбі з ним. Крім того, отримані нами результати можуть бути (і будуть) використані під час розроблення спецкурсу з плагіатознавства, зокрема в системі домашніх завдань: теоретичний матеріал + перегляд фільму + написання есе або рецензії, що розвиває і критичне мислення, і творчий потенціал, і професійні вміння майбутнього журналіста, і унеможлиблює вдавання до плагіату (маємо відповідний досвід організації такої системи навчання). До того ж, якщо йдеться про студентів не творчих спеціальностей, то, втім, розвиток критичного мислення й уміння грамотно викладати думки однаково важливі.

Ми звернулися до Єдиного державного реєстру судових рішень передусім як до значимого складника довколаплагіатного дискурсу. Проаналізувавши всі справи, що стосуються плагіату (їх 235, реєстр містить 1224 документи за цими справами, у 315 з них згадано плагіат), ми можемо дійти таких висновків: 1) ці справи стосуються захисту авторських прав (немайнових і майнових), виплати компенсації, відшкодування моральної шкоди; захисту ділової репутації, спростування недостовірної інформації; поновлення авторських прав; відновлення прав споживачів друкованої (оприлюдненої через аудіовізуальні канали та через Інтернет) продукції; 2) частка справ, що стосуються плагіату – незначна в загальному обсязі всіх проваджень; 3) експертиза у таких справах дорога і, зазвичай, лягає на позивача, це означає, що далеко не кожен громадянин може собі дозволити судові витрати; крім того, якщо позивач відмовляється від проведення експертизи, заявляючи про порушення авторського права фактом плагіату, то суд, зазвичай, відмовляє в задоволенні позову; 4) навіть якщо компенсацію присуджено, отримати її дуже складно, процес може тривати роками, а присуджена сума, внаслідок інфляції, неминуче мізерніє; якщо факт

порушення авторського права доведено в суді (зокрема й фактом плагіату), то, якими б не були позовні вимоги, компенсація, зазвичай, присуджується у розмірі 10 мінімальних заробітних плат (це мінімальний розмір, встановлений законодавством України); 5) самі справи можуть тривати роками, переростаючи з провадження у провадження; 6) навіть якщо суд першої інстанції визнає факт плагіату, в апеляційному або касаційному суді рішення може бути змінене; 7) якщо фігурантами справ стають журналісти, то вони, зазвичай, активно використовують медійний розголос; 8) якщо йдеться про академічний плагіат, то, за умов, що плагіат у дисертації доведений експертизою, суди стають на бік МОН, залишаючи в силі рішення про скасування присудження наукового ступеня і видачу диплома; за умов, звичайно, що спір регулюється дією нового закону «Про вищу освіту», який містить положення про «академічний» плагіат: якщо захист відбувся до набуття чинності згаданого закону, доводити наявність плагіату доведеться, спираючись на інші норми; 9) якщо факт плагіату (передусім у технічній документації, наприклад у технічних умовах) встановлено судовою експертизою, то апеляційні чи касаційні скарги відповідача, зазвичай, відхиляються; якщо й відбувається зміна рішення, то лише в частині виплати компенсації (варіюється її обсяг (сума виплат) чи підтверджується або спростовується правомірність її присудження), але не в частині встановлення факту плагіату; 10) за аналогією до існування матеріалів мас-медіа про плагіат і матеріалів мас-медіа, що містять плагіат, можна говорити, що в перелік документів реєстру, дотичних до проблеми плагіату, входять такі, що стосуються плагіату: (1) плагіат, як підстава для виникнення спору; (2) документи, що містять згадки про закони й різноманітні нормативні документи, а також висновки судових експертиз, де є визначення або тлумачення плагіату чи плагіатних технологій, приміром, рерайту; (3) документи, у яких плагіат згадується побіжно; 11) звинувачення в плагіаті (незалежно від правдивості чи не правдивості) можуть стати (і стають) засобом шантажу. Загалом же слід визнати: українці і так не поспішають захищати своє авторське право (зокрема порушення його фактом плагіату), а оприлюднення даних нашого аналізу оптимізму не додасть, оскільки

судовий захист вимагає значних матеріальних затрат (йдеться, зокрема, про вартість судових експертиз), дуже складний у доведенні факту плагіату, а тому – малоефективний, з одного боку; з іншого ж, отримані дані ще раз засвідчують, що в боротьбі з плагіатом (і, найважливіше, в процесі запобігання йому) ключову роль має відіграти зміна ціннісних парадигм, чому може посприяти спецкурс із плагіатознавства (орієнтовний план див. у додатку К).

7. Засоби масової комунікації виступають повноцінними гравцями в довколаплагіатному дискурсі: вони можуть виступати інспіраторами плагіатних скандалів і платформою для конструктивного суспільного полілогу, відродження і плекання правової культури й адекватних цінностей на противагу правовому й ціннісному нігілізму. Публікації українських ЗМК, підготовлені журналістами чи експертами, в проблематико-тематичних аспектах фокусуються переважно на резонансних плагіатних скандалах; обговоренні державних ініціатив і соціологічних досліджень. Виділяються матеріали про плагіат і матеріали, що самі вміщують плагіат. Найбільш неадекватними є сплагіачені матеріали про плагіат.

Державні ініціативи у боротьбі з плагіатом мають бути системні, добре продумані та скоординовані із зусиллями громадськості. Більшу увагу варто приділяти запобігання плагіату, тоді доведеться докладати менше зусиль для боротьби з ним. Запровадження автоматизованих систем перевірки текстів на плагіат – крок необхідний. Але треба брати до уваги кілька чинників: 1) такі системи будуть працювати належно тільки за умови надійного банку текстів, який би уміщував тексти державною та іноземними мовами (тут беремо до уваги масове поширення перекладного плагіату); 2) ці системи справді є лише «фільтром грубого очищення», але вони допомагають зосередити увагу на проблемних ділянках і, за потреби, здійснити ручний пошук; 3) створення Національного репозитарію наукових текстів має супроводжуватися системними зусиллями держави, спрямованим на те, аби отримати доступ до національних репозитаріїв (чи їхніх аналогів) інших країн і відкрити цим країнам доступ до власного; в епоху глобалізації без цього не обійтися.

У контексті боротьби з плагіатом *Facebook*, як і інші соціальні медіа, можуть стати (і стають) платформою, з одного боку, для поширення плагіату (наприклад, зловживання републікаціями – багаторазовим обнародуванням, зазвичай, в іншому інтернет-ЗМІ, а в цьому випадку в численних облікових записах, чужої статті за справжнім підписом автора та з посиланням на джерело, з коментарями власника облікового запису, а, частіше, без них), а, з іншого – комунікативним простором, у якому відбувається роз'яснення суті проблеми плагіату, вживаються заходи для запобігання явищу й оприлюднюються матеріали щодо боротьби з ним.

Аналіз контенту відкритої групи «Плагіат», що функціонує на платформі *Facebook*, засвідчив, що найбільш суперечливими ділянками довколаплагіатного дискурсу на сьогодні є: 1) необхідність усвідомлення, що проблема плагіату тісно пов'язана з проблемою корупції, тому розв'язати її без розв'язання проблеми останньої неможливо; 2) Національний репозитарій академічних текстів у тому вигляді, в якому він існує тепер, мало допоможе в подоланні проблеми плагіату; 3) державні антиплагіатні ініціативи загалом (наприклад, створення НАЗЯВО без належної нормативно-правової бази і технічного супроводу, а також уведення до його складу осіб, чия наукова репутація трактується двозначно) не сприяють реформуванню вищої освіти й розвитку науки, а, навпаки, поглиблюють кризу; 4) функціонування т. зв. сміттєвих журналів руйнує систему апробації наукових результатів досліджень через оприлюднення у фахових виданнях; 5) численні випадки виявлення плагіату в роботах осіб, обтяжених владою, крім інспірування медійних плагіатних скандалів, не тягнуть за собою ані морально-етичного осуду наукової і професійної спільноти, ані адміністративних заходів, що нівелює будь-які зусилля на шляху подолання проблеми; 6) основні зусилля в протидії плагіату мають бути зосереджені на його профілактиці; 7) принципи академічної доброчесності мають бути внесені в етичні поведінкові кодекси, як і докладні процедури (із покроковим механізмом) щодо виявлення плагіату і покарання за нього.

8. Мусимо визнати, що побороти плагіат навряд чи можливо, однак агресивну експансію плагіату можна стримати за умови зміни мотивації всіх учасників довколаплагіатного дискурсу. Це досягається лише через профілактику плагіату. На нашу думку, дієвим інструментом саме в запобіганні плагіату може стати спецкурс із плагіатознавства, адже основні зусилля мають бути спрямовані на усунення причин і передумов, а не на боротьбу з наслідками. На основі власного дослідження вважаємо, що в контексті роботи, зокрема, з майбутніми журналістами цей курс має охоплювати теми, пов'язані з: 1) розумінням суті, видів, кваліфікуючих ознак плагіату; 2) осмисленням різних аспектів вияву плагіату, зокрема *юридичного* (плагіат як вияв правового нігілізму та зловживання правом на творчість), *аксіологічного* (плагіат як деструктивна ціннісна трансформація), *загальнофілософського* (плагіат у контексті теорій симуляції і симулякрів, семіоцентризму, постмодернізму тощо), *соціальнокомунікаційного* (гіпертекст і плагіат, плагіат (копіпаст, рерайт) як причина, що може призвести до маргіналізації журналістської професії); 3) плагіату в ЗМК (плагіат, до якого вдаються журналісти, і плагіат журналістських матеріалів + плагіат матеріалів про плагіат як різновид останніх) і зусилля ЗМІ в боротьбі з плагіатом. У нас є певний досвід у викладанні дисципліни («Сучасні українські ЗМІ в ціннісному вимірі», розробка наша), зміст якої пов'язаний із проблемою плагіату, тому ми готові розробити означений спецкурс і вважаємо, що це буде добрим практичним втіленням нашого дослідження. Загалом же ми пропонуємо таку *модель* боротьби з плагіатом і його профілактики: теоретичне підґрунтя (спецкурс із плагіатознавства) + практика (робота з текстами) + творча практика (написання есе (або інших творчих робіт) на основі переглянутих фільмів, у яких розкривається тема плагіату, і обговорень їх під час занять). Також ми вважаємо, що ефективною в боротьбі з плагіатом може бути медіакритика. Зусилля провідних фахівців цієї галузі вже спрямовані проти копіпасти. Саме тому перспективи подальших досліджень проблеми плагіату бачимо саме в цьому напрямі: *медіакритика – медіаграмотність – медіафілософія*. Це дасть змогу зробити підготовку фахівців галузі більш якісною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. А тем временем в Питере... [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://phdru.com/publications/selfplagiarism/>
2. Абрамова Н. Ю. Проблема плагиата в научных работах / Н. Ю. Абрамова // Научная периодика : проблемы и решения. – 2011. – № 2. – С. 25–28.
3. Аверченко Д. Комп'ютер сказав: «Плагіат» / Дар'я Аверченко // Дзеркало тижня. – 2005, 18 червня (№ 23). – С. 15.
4. Авторское право. Лима, октябрь 2001 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/ru/copyright/484/wipo_pub_484.pdf
5. Аграновский В. Ради единого слова [Електронний ресурс] / Валерий Аграновский. – Режим доступу до ресурсу: http://royallib.com/read/agranovskiy_valeriy/radi_edinogo_slova.html#20480
6. Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку. Матеріали для ознайомлення з результатами проекту № 49169 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://iro.org.ua/uploads/%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D0%B8_%D0%B4%D0%BB%D1%8F_%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B9%D0%BE%D0%BC%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B7%D0%B0_%D1%80%D0%B5%D0%B7%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BC%D0%B8_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%83_%E2%84%96491691.pdf
7. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – Київ : Таксон, 2016. – 234 с.
8. Аналітична довідка за результатами дослідження практик академічної доброчесності у вищих навчальних закладах України [Електронний ресурс].

- Київ : МОН, Інститут освітньої аналітики, 2016. – Режим доступу до ресурсу:
<http://mon.gov.ua/content/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2016/08/09/academichna-dobrochesnist.pdf>
9. Аркадьев М. Лингвистическая катастрофа (Антропология абсурда : новый стоицизм) / Михаил Аркадьев. – Москва : Б. м., 2011. – 558 с.
 10. Артюхов А. Меньшов О. Академічна чесність у наукових дослідженнях / А. Артюхов, О. Меньшов // Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд дослідж. освіт. політики» ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – Київ : Таксон, 2016. – С. 121–131.
 11. Афанасьєва К. Авторське право на похідні твори у видавничій діяльності / Катерина Афанасьєва // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2011. – № 4. – С. 21–28.
 12. Афанасьєва К. Правовідносини зі сценаристами в аудіовізуальному бізнесі / К. Афанасьєва // Інтелектуальна власність. – 2007. – № 3. – С. 78–82.
 13. Афанасьєва К. О. Авторське право : практ. посіб. / К. О. Афанасьєва. – К. : Атіка, 2006. – 224 с.
 14. Афанасьєва К. О. Плагіат у діяльності засобів масової інформації / К. О. Афанасьєва // Інтелектуальна власність. – 2004. – № 3. – С. 16–19.
 15. Бааджи Н. П. Відшкодування школи, завданої неправомірно при використанні авторських прав / Наталія Пилипівна Бааджи // Авореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук; Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Одеса, 2010. – 19 с.
 16. Баткин Л. [Письмо участникам круглого стола] / Леонид Баткин // Плагіат в науке. Круглый стол в РГГУ, 11 июня 2014 г. / матер. круглого стола подготовил С. Зенкин // Russian Sociological Review / Социологическое обозрение. – 2014. – Т. 13. – № 3. – С. 193–218.

- 17.Белая книга Совета научных редакторов о соблюдении принципов целостности публикаций в научных журналах. Обновленная версия 2012 г. / Комитет по редакционной политике (2011–2012); пер. с англ. к. п. н. В. Н. Гуреева под ред. к. т. н. Н. А. Мазова. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2016. – 132 с.
- 18.Берлач А. Плагіат і Феміда [Електронний ресурс] / Анатолій Берлач // Дзеркало тижня. – № 6. – 2016, 19 лютого. – Режим доступу до ресурсу: <http://gazeta.dt.ua/science/plagiat-i-femida-.html>
- 19.Берлач А. Проблема плагиата в Украине [Електронний ресурс] / Анатолій Берлач // Україна кримінальна. – 23.02.2016. – Режим доступу до ресурсу: http://cripo.com.ua/?sect_id=4&aid=208510
- 20.Бернатосян С. Г. Воровство и обман в науке / С. Г. Бернатосян. – Москва : ИД «Эрудит», 1998. – 384 с.
- 21.Бернерс-Лі Т. Заснування п@вутини : З чого починалася і до чого прийде Всесвітня мережа / Тім Бернерс-Лі, Марк Фічетті; пер. з англ. А. Іщенко.2 – Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2007. – 207 с.
- 22.Бибик С. Нетикет, або Мережевий етикет / Світлана Бибик // Культура слова. – 2015. – № 82. – С. 125–128.
- 23.Благодетелева-Вовк С. Чи становить плагіат загрозу національній безпеці? [Електронний ресурс] / Світлана Благодетелева-Вовк // Цензор Реформ. 28.02.2017. – Режим доступу до ресурсу: http://reforms.censor.net.ua/columns/3021592/chy_stanovyt_plagiat_zagrozu_natsionalniyi_bezpetsi
- 24.Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / Жан Бодріяр / пер. з фр. В. Ховхун. – Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 230 с.
- 25.Бойд Е. Ефірна журналістика. Технології виробництва ефірних новин / Ендрю Бойд ; пер. з англ. О. О. Колот. – Київ : ТОВ «Київська типографія», 2007. – 429 с.
- 26.Бойко А. А. Як запобігти «професійному самогубству»? / Алла Бойко // Освіта України. – 2014, 18 серпня. – С. 8.

- 27.Бондаренко С. В. Авторське право і суміжні права : навч. посіб. – Київ : Ін-т інтелектуальної власності і права, 2004. – 260 с.
- 28.Брагинская Н. Мафия и школа / Нина Брагинская // Плагиат в науке. Круглый стол в РГГУ, 11 июня 2014 г. / матер. круглого стола подготовил С. Зенкин // Russian Sociological Review / Социологическое обозрение. – 2014. – Т. 13. – №. 3. – С. 193–218.
- 29.Брат за брата: Крадіжка невидимої власності [Електронний ресурс] / Телеканал ZIK. – 08.02.2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=DT6NGB-mlrs&feature=youtu.be>
- 30.Брус І. І. Українська наука потребує «революції» у боротьбі з плагиатом / І. І. Брус // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. – 2014. – Вип. 2. – Т. 1. –С. 164–167.
- 31.Бурдье П. Социальное пространство : поля и практики / Пьер Бурдье / пер. с франц. ; отв. ред. перевода, сост. и послесл. Н. А. Шматко. – Москва : Ин-т экспериментальной социологии; СПб. : Алетейя, 2005. – 576 с.
- 32.Буяк Б. Правові аспекти академічної чесності та боротьби із плагиатом / Б. Буяк // Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд дослідж. освіт. політики» ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – Київ : Таксон, 2016. – С. 133–150.
- 33.Бюлетень ВАК України. – 2006. – №. 6. – С. 3.
- 34.В Белоруссии обеспокоены большим процентом плагиата в дипломах [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://docfarm.com/v-belorussii-obespoenoeny-bolshim-procentom-plagiata-v-diplomah>
- 35.Вайнер К. Як технологія підриває основи правди [Електронний ресурс] / Катарін Вайнер / зреферував Роман Мотичак. – Режим доступу до ресурсу : <https://zbruc.eu/node/62228>
- 36.Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 1739 с.
- 37.Великий товстий брехун (Big Fat Liar) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kinopoisk.ru/film/4535/>

38. Великий товстий брехун 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://ukrainefilm.com/films/velikiy-tovstiy-brehun-2-2017>
39. Великі очі (Big Eyes) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kinopoisk.ru/film/573869/>
40. Венецька М. В. Плагіат / В. М. Венецька // Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – Т. 4 : Н–П. – Київ : Укр. енцикл., 2002. – 720 с.
41. Вимоги до опублікованої монографії, що подається на здобуття наукового ступеня доктора наук [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1852-12/para2#n2>
42. Вирок Вінницького міського суду у справі 127/18723/13-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/35413000>
43. Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області у справі 0308/2732/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/24991470>
44. Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області у справі 0308/13778/12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36685445>
45. Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області у справі 1-415/2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/8832488>
46. Вищі навчальні заклади : статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html
47. Вовк О. Б. та ін. Інтелектуальна власність у галузі комп'ютерингу : підруч. / О. Б. Вовк, В. В. Пасічник, Н. Б. Шаховська, В. С. Якушев. – Львів : «Новий Світ – 2000», 2013. – 371[3] с.
48. Воліков В. В., Дзьобко І. П. Проблеми інтелектуальної власності: плагіат у науці / В. В. Воліков, І. П. Дзьобко // Теоретичні і практичні аспекти

- економіки та інтелектуальної власності. – 2013. – Вип. 1. – Т. 1. – С. 347–352.
- 49.Воронкін О. С. Автоматизований текстологічний аналіз: використання детекторів Інтернет-плагиату в академічному секторі / О. С. Воронкін // FOSS Lviv 2013 : зб. наук. пр. 3-ї міжнар. наук.-практ. конф. (18–21 квітня 2013 р., м. Львів). – Львів, 2013. – С. 38–40.
- 50.Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1998. – 480 с.
- 51.Гаврилів Т. Текст між культурами. Перекладознавчі студії / Тимофій Гаврилів. – Київ : Критика, 2005. – 200 с.
- 52.Гадзинская И. Вакцина от плагиата / Инна Гадзинская // Газета по-киевски. – 2005, 22 октября. – С. 4.
- 53.Галич О. Теорія літератури : підруч. / Олександр Галич, Віталій Назарець, Євген Васильєв / за наук. ред. О. Галича. – Київ : Либідь, 2001. – 488 с.
- 54....гейт это // Современный толковый словарь русского языка Ефремовой [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/efremova/271753/%D0%B3%D0%B5%D0%B9%D1%82>
- 55.Гельфанд М. Заимствования и фальсификации в диссертациях по естественным наукам / Михаил Гельфанд // Плагиат в науке. Круглый стол в РГГУ, 11 июня 2014 г. / матер. круглого стола подготовил С. Зенкин // Russian Sociological Review / Социологическое обозрение. – 2014. – Т. 13. – №. 3. – С. 193–218.
- 56.Глухівський Л. Й. Цитата у контексті авторського права // Власність інтелекту: збірник статей / Л. Й Глухівський. – Київ : Державний департамент інтелектуальної власності, 2002. – 140 с.
- 57.Голова апеляційного суду інтелектуальний крадій [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://ord-ua.com/2016/06/22/golova-apelyatsijnogo-sudu-intelektualnij-kradij/>

58. Горлинський В. В. Філософія безпеки і сталого людського розвитку : ціннісний вимір. Монографія. / В. В. Горлинський. – Київ : Вид. ПАРАПАН, 2011. – 378 с.
59. Городенко Л. Теорія мережевої комунікації : моногр. / Леся Городенко / за заг. наук. ред. В. Ф. Іванова. – К. : Академія Української Преси, Центр Вільної Преси, 2012. – 387 с.
60. Грабовська Г. М., Зуєва В. О До питання визначення плагіату / Г. М. Грабовська, В. О. Зуєва // Юридичний вісник. – 2015. – №. 4 (37). – С. 104–107.
61. Грабовська І. Україна як метафізична реальність : монографія / І. Грабовська. – К. : Стилос, 2000. – 114 с.
62. Громлюк І. Мисливці за плагіатом. Як група науковців шукає в Україні горе-академіків [Електронний ресурс] / Ілона Громлюк // Українська правда. Життя. 21.03.2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://life.pravda.com.ua/society/2017/03/21/223244/>
63. Громлюк І. Національний репозитарій vs плагіат: союзники, вороги чи нейтральні сторони? [Електронний ресурс] / Ілона Громлюк. – Режим доступу до ресурсу: http://www.osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/natsionalniy_repozitariy_vs_plagiat_soyuzniki_vorogi_chi_neytralni_storoni/
64. Груба О. Присташ О. Отар Довженко: «Людині, яка критикує медіа, не можна помилятися» [Майстер-клас] [Електронний ресурс] / Оксана Груба, Олександра Присташ. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.mediakrytyka.info/za-scho-krytykuyut-media/otar-dovzhenko-lyudyna-yaka-krytykuye-ne-mozhe-pomylyatysya.html>
65. Двоє людей (Tva människor) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kinopoisk.ru/film/236608/>
66. Дегтярєва І. Вплив академічної доброчесності на інституційну практику української вищої школи / І. Дегтярєва // Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд

- дослідж. освіт. політики» ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – Київ : Таксон, 2016. – С. 197–218.
- 67.Десяткин В. В. О вопросах плагиата [Електронний ресурс] / Виталий Владимирович Десяткин. – Режим доступу до ресурсу: http://samlib.ru/d/desjatkin_w_w/owoprosahplagiata.shtml
- 68.Дзюба І. М. З криниці літ : у 3 т. / Іван Дзюба. – Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2006. – Т. 2: Шевченко і світ; Естетика і культурологія; Знайомство з десятою Музою; «Бо то не просто мова, звуки...»; Тернисті дороги порозуміння. – 976 с.
- 69.Дзюба І. М. Порнократія на марші / Іван Дзюба. – Київ : Смолоскип, 2007. – 96 с.
- 70.Дзюба І. М. Нагнітання мороку : Від чорносотенців початку ХХ століття до українофобів початку століття ХХІ / Іван Дзюба. – Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2011. – 503 с.
- 71.Добко Т. Академічна культура та доброчесність як соціальний капітал сучасного університету / Т. Добко, В. Турчиновський // Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд дослідж. освіт. політики» ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – Київ : Таксон, 2016. – С. 37–52.
- 72.Довженко О. Зустріч із фейкерами: комісар Рекс рекомендує перевіряти інформацію [Електронний ресурс] / Отар Довженко. – Режим доступу до ресурсу: <http://detector.media/infospace/article/112846/2016-02-16-zustrich-iz-feikerami-komisar-reks-rekomendue-pereviruyati-informatsiyu/>
- 73.Довженко О. Як припинити копіювати і почати робити новини. [Електронний ресурс] / Отар Довженко. – Режим доступу до ресурсу: <http://medialab.online/visions/yak-pry-py-ny-ty-kopipejsty-ty-j-pochaty-roby-ty-povu-py/>
- 74.Довідник з академічної доброчесності для школярів / уклад. М. В. Григор'єва, О. І. Крикова, С. Г. Певко; за заг. ред. О. О. Гужви. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. – 64 с.

75. Додаткове рішення Хортицького районного суду м. Запоріжжя у справі 0825/9634/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/37957335>
76. Дойчик М. Академічна чесність: данина моді чи життєва необхідність? / М. Дойчик // Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – Київ : Таксон, 2016. – С. 93–106.
77. Домонтович В. Дівчина з ведмедиком. Болотяна лукроза / В. Домонтович / передм. В. Агеєвої. – Київ : Критика, 2000. – 413 с.
78. Драпак Г. М., Скиба М. Є. Основи інтелектуальної власності : навч. посіб. / Г. М. Драпак, М. Є. Скиба. – Київ : Кондор, 2007. – 156 с.
79. Дуцик Д. Роман Кульчинський: «Професійна журналістика все більше витісняється копіпастом» [інтерв'ю] [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://ru.telekritika.ua/medialiteracy/2012-03-22/70615>
80. Дюма Р. Литературная и художественная собственность. Авторское право Франции / Ролан Дюма / пер. с фр. – 2-е изд. – Москва : Междунар. отношения, 1993. – 384 с.
81. Егоров Б. Ф. Обман в русской культуре / Б. Ф. Егоров. – СПб. : ООО «Изд-во “Росток”», 2012. – 192 с.
82. Екс-прем'єр Румунії втратив докторський ступінь за плагіат [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-abroad/2043402-ekspremier-rumunii-vtrativ-doktorskij-stupin-za-plagiat.html>
83. Епідемія академічного плагіату в цифрах [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://studway.com.ua/plagiat-2/>
84. Етичний кодекс ученого України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.znu.edu.ua/etychnyj-kodex-uchenogo-Ukrainy.pdf>
85. Єгорченко І. Дзвонили з газети «День»... [Електронний ресурс] / Ірина Єгорченко. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.facebook.com/irynayegorchenko/posts/1789220708021884>

86. Єгорченко І. План навчального курсу з плагіатознавства [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1840925009518120&id=100008019155471
87. Єгорченко І. Рецепт: як остаточно викоринити плагіат в Україні [Електронний ресурс] / Ірина Єгорченко // UAinfo. Правда из блогов. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://uainfo.org/blognews/1497514028-retsept-yak-ostatochno-vkoriniti-plagiat-v-ukrayini.html?_utl_t=fb
88. Ємельяненко Г. Д. та ін. Цінності та постекзистенціалістське мислення / Ганна Ємельяненко, Костянтин Райда, Сергій Шевченко. – Київ–Полтава–Слов’янськ : Вид. ПАРАПАН, 2012. – 150 с.
89. Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія : підруч. / А. М. Єрмоленко. – Київ : Лібра, 1999. – 488 с.
90. За перевірку студентських робіт на плагіат «Львівська політехніка» заплатила 130 тис. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: www.osvita.org.ua/news/78417
91. Загорчев И. Етика на научната публикация (на примера на природо-математическите науки) [Електронний ресурс] / Иван Загорчев // Списание на Българската академия на науките. – 2001. – Кн. 4–6. – С. 57–63. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.geology.bas.bg/sethics/etika3.pdf>
92. Зайцева О. Плагіат чи апропріація у візуальному світі: тонка межа [Електронний ресурс] / Олена Зайцева // Юрист&Закон. – 2015. – № 30. – Режим доступу до ресурсу: http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA008269
93. Закон за авторското право и сродните му права (както е изменен през 2011 г.). Болгария [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=237940#LinkTarget_2473
94. Залізничний роман (Roman de gare) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kinopoisk.ru/film/271850/>

95. Заякин А. Дырки в граните [Электронный ресурс] / Андрей Заякин // Режим доступа до ресурсу:
https://www.dissnet.org/publications/ng_o_nt_dejatelnosti.htm
96. Зенкин С. Специфика академического плагиата / Сергей Зенкин // Плагиат в науке. Круглый стол в РГГУ, 11 июня 2014 г. / матер. круглого стола подготовил С. Зенкин // Russian Sociological Review / Социологическое обозрение. – 2014. – Т. 13. – №. 3. – С. 193–218.
97. Злови мене, якщо зможеш. Як фейковий військовий фотограф пошив у дурні весь світ [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу:
<http://life.pravda.com.ua/society/2017/09/7/226310/>
98. Знову Кунс, знову плагиат: відомого митця вкотре спіймали на крадіжці ідеї [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу:
<http://artukraine.com.ua/n/znovu-kuns-znovu-plagiat-vidomogo-mitcya-vkotre-spiymali-na-kradizhci-ide/#.WZyPeVFJbIU>
99. Зуб В. М., Дем'яненко М. М. Плагиат : його різновиди та заходи протидії / В. М. Зуб, М. М. Дем'яненко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія : наук. журн. – 2014. – № 4. – С. 86–90.
100. Зубов Н. Одесский симулякр Гданьской терминологической школы, или Казус Войцевой [Электронный ресурс] / Николай Зубов. – 66 с. – Режим доступа до ресурсу:
https://www.academia.edu/13010404/%D0%9E%D0%B4%D0%B5%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D0%B8%D0%BC%D1%83%D0%BB%D1%8F%D0%BA%D1%80_%D0%93%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D1%8C%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B9_%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B9_%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%8B_%D0%B8%D0%BB%D0%B8_%D0%9A%D0%B0%D0%B7%D1%83%D1%81_%D0%92%D0%BE%D0%B9%D1%86%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D0%B9

101. Зубов Н. И. Диплом от наяд с аватарами : научная сатира [Электронный ресурс] / Н. И. Зубов. – 126 с. – Режим доступа до ресурсу: https://www.academia.edu/32788157/%D0%94%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC_%D0%BE%D1%82_%D0%BD%D0%B0%D1%8F%D0%B4_%D1%81_%D0%B0%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B8
102. Зубрицька М. Постструктуралізм та деконструктивізм / Марія Зубрицька // Слово. Знак. Дискурс : Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. – Львів : Літопис, 1996. – С. 442.
103. Иванова К. А. Копирайтинг : секреты составления рекламных и PR-текстов. – 2-е изд. – Санкт-Петербург : Питер, 2007. – 160 с.
104. Ионас В. Критерий творчества в авторском праве и судебной практике / В. Я. Ионас. – Москва : Юридическая литература, 1963. – 137 с.
105. Искусство в эпоху цифрового постмодерна [Электронный ресурс] // Философия модерна и философия постмодерна (коллективная монография) / отв. ред. и сост. докт. филос. наук, проф. В. Н. Финогентов. – Орел : ООО ПФ «Картуш», 2014. – С. 40–73. – Режим доступа до ресурсу: http://www.syberland.com/vrcis/PhM_PhPM2014.pdf
106. Ідеальний чоловік (Un home idéal) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kinopoisk.ru/film/849426/>
107. Інтелектуальна власність: словник-довідник / за заг. ред. О. Д. Святоцького. – У 2-х т.: Т. 1. Авторське право і суміжні права / за ред. О. Д. Святоцького, В. С. Дроб'язка. – Уклад. В. С. Дроб'язко, Р. В. Дроб'язко. – Київ : ВД «Ін Юре», 2000. – 356 с.
108. Інший чоловік (Un autre homme) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kinopoisk.ru/film/424618/>
109. Інші міжнародні стандарти щодо управління якістю та на системи управління якістю, розроблені технічним комітетом ISO/TC 176. Додаток В // Національний стандарт України. ДСТУ ISO 9001:2015 (ISO 9001:2015,

- IDT). Системи управління якістю. Вимоги. – Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. – 31 с.
110. Каган М. С. Философская теория ценности / М. С. Каган. – Санкт-Петербург : ТОО ТК «Петрополис», 1997. – 205 с.
111. Капіца Ю. М. та ін. Авторське право і суміжні права в Європі : моногр. / Ю. М. Капіца, С. К. Ступак, О. В. Жувака. – Київ : Логос, 2012. – 696 с.
112. Квашина Ю. А. Методы поиска дубликатов скомпонованных текстов научной стилистики / Ю. А. Квашина // Технологический аудит и резервы производства. – 2013. – № 3/1(11). – С. 16–20.
113. Кинг Стивен. Как писать книги [Електронний ресурс] / Стивен Кинг. – Режим доступу до ресурсу: http://lib.aldebaran.ru/king_stiven_kak_pisat_knigi
114. Кирилюк А. В. Відношення до плагіату в різні часи / А. В. Кирилюк // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – Вип. 64 / редкол. : С. В. Ківалов (голова ред.) та ін., відп. за вип. В. М. Дрьомін. – Одеса : Юридична літ-ра, 2012. – 704 с. – С. 267–273.
115. Клінова О. Євген Глібовицький: «Цінності в журналістиці – інструмент, а не абстрактна тема» [Електронний ресурс] / О. Клінова // the ukrainians. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://theukrainians.org/jschool-hlibovytskyi/>
116. Книга Еклезіястова // Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту. – Б. м. : Українське біблійне товариство, 1992. – 959 с.+296 с.
117. Коваленко Т. Плагіат: види та відповідальність / Т. Коваленко // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2014. – № 4. – С. 35–40.
118. Ковалів І. Доки плагіатори спатимуть спокійно? [Електронний ресурс] / Інна Ковалів // Урядовий кур'єр. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukurier.gov.ua/uk/articles/doki-plagiatori-spatimut-spokijno>

119. Ковалів І. Напишу дисертацію : недорого! [Електронний ресурс] / Інна Ковалів // Урядовий кур'єр. – 2016, 6 серпня. – Режим доступу до ресурсу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/napishu-disertaciyu-nedorogo/>
120. Ковальова А. Проблеми академічного плагіату та авторського права у цифровому просторі України / Алла Ковальова // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Електронні інформаційні ресурси : зб. наук. праць / відп. ред. Г. В. Боряк. – Київ : НАН України, Інститут історії України, 2013. – С. 61–71.
121. Кодекс професійної етики українського журналіста; Етичний кодекс українського журналіста; Декларація принципів поведінки журналістів [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://old.nsj.u.org/tabmenu/kodeks_etiki
122. Коломиєц С. М. Плагіат как антипод творчества [Електронний ресурс] / С. М. Коломиєц // Інтернет-журнал «Эйдос». – Режим доступу до ресурсу: <http://www.eidos.ru/journal/2011/0425-01.htm>
123. Коммерческая эффективность тайпсквоттинга [Електронний ресурс] // Cybersquatting/Киберсквоттинг.RU. – Режим доступу до ресурсу: http://cybersquatting.ru/index.php/domains/page/invest_type/
124. Конах В. К. Внутрішні загрози та виклики розвитку національних медіа-просторів: наукове осмислення проблеми / В. К.Конах // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2015. – Вип. 124 (ч. II) / Actual problems of international relations. – 2015. – Rel. 124 (part II). – С. 30–43.
125. Конкурсанта від Болгарії на Євробаченні-2017 спіймали на подвійному плагіаті: фото і відео [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://24tv.ua/konkursanta_vid_bolgariyi_na_yevrobachenni_2017_spiymali_na_podviynomu_plagiati_foto_i_video_n817294
126. Коноваленко В. Авторське право у видавничій справі : Практичний посібник для авторів, редакторів, видавців / Володимир Коноваленко. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. – 320 с.

127. Конституція України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 черв. 2017 р.: (ОФІЦ.ТЕКСТ). – Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2017. – 76 с.
128. Концепція освітньої діяльності Київського національного університету імені Тараса Шевченка на період до 2019 року [Електронний ресурс]. – К., 2014. – 10 с. – Режим доступу до ресурсу: <http://nmc.univ.kiev.ua/docs/Kontseptsia.pdf>
129. Копипаст – это что? Как сделать копипаст? [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://fb.ru/article/147451/kopipast---eto-hto-kak-sdelat-kopipast>
130. Копипаст [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.seoslovar.ru/russian/kirillica-k/kopipast.php>
131. Копіпаст [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://slovotvir.org.ua/words/kopipast>
132. Корбетт Р. Право на заимствование или воровство? [Електронний ресурс] / Рейчел Корбетт // The Art Newspaper Russia. – 2015. – № 38. – 26.11.2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.theartnewspaper.ru/posts/2384/>
133. Корбут А. Размышления о плагиате / Андрей Корбут // Плагиат в науке. Круглый стол в РГГУ, 11 июня 2014 г. / матер. круглого стола подготовил С. Зенкин // Russian Sociological Review / Социологическое обозрение. – 2014. – Т. 13. – №. 3. – С. 193–218.
134. Корнєєв В. М. Соціальнокомунікаційний підхід в українській науці : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра наук із соціальних комунікацій : спец. 27.00.01 «Теорія та історія соціальних комунікацій» / Корнєєв Віталій Михайлович. – Київ, 2016. – 451 с.
135. Корновенко С. Ідея як об'єкт захисту права інтелектуальної власності: pro and contra / Сергій Корновенко // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2012. – № 3. – С. 55–58.

136. Костенко Л. Страшні слова, коли вони мовчать [Електронний ресурс] / Ліна Костенко. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrlit.vn.ua/lib/kostenko/y1zry.html>
137. Костенко Н. В. Ценности и символы в массовой коммуникации / Н. В. Костенко. – Київ : Наукова думка, 1993. – 129 с.
138. Котляров И. Д. Самоплагиат в научных публикациях [Електронний ресурс] / Иван Дмитриевич Котляров. – Режим доступу до ресурсу: <http://cyberleninka.ru/article/n/samoplgiat-v-nauchnyh-publikatsiyah>
139. Кохан В. В Наука, девіантність, мораль / В. В. Кохан // Девіантна поведінка : соціологічний, психологічний та юридичний аспекти : матер. наук.-практ. конф. (Харків, 6 квітня 2011 р. / МВС України; Харків. нац. ун-т внутр. справ; Навч.-наук. ін-т права та масових комунікацій; Соціологічна асоціація України). – Харків : ХНУВС, 2011. – С. 33–37.
140. Кошиль А. Плагиат не пройдет / Анастасия Кошиль // Сегодня. – 2008, 11 июня (№ 128). – С. 6.
141. Коэльо П. Победитель остается один / Пауло Коэльо ; пер. с португ. А. Богдановского. – Москва : АСТ, 2013. – 448 с.
142. Крадіжки ідей: Чи крадуть ідеї? Хто краде? В кого вкрали? [Проект знань «Інтелектуальні дискусії»] [Електронний ресурс] / упоряд. М. Маліна, І. Новоставська // Енциклопедія щастя. – Режим доступу до ресурсу: <http://schastya.info/2015/08/kradizhky-idej-chy-kradut-ideji-hto-krade-v-koho-vkraly/>
143. Краузе І. Практичний підхід до захисту прав ІВ засобами масової інформації в Інтернет / Ірина Краузе // Інтелектуальна власність. – 2011. – № 7. – С. 36–41.
144. Краусс Л. Страх физики. Сферический конь в вакууме / Краусс Лоуренс. – Санкт-Петербург : Питер, 2016. – 288 с.
145. Кременовська І. В. «Метод каналізації», або Чи потрібні вітчизняній правовій науці такі «дослідження»? / І. В. Кременовська // Економіка та право. – 2014. – № 1 (38). – С. 122–127.

146. Кристева Ю. Самі собі чужі / пер. з фр. З. Борисюк. – Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 262 с.
147. Кротов А.А. Проблема плагиата в философской культуре эпохи Просвещения / А. А. Кротов // Вопросы философии. – 2016. – №. 5. – С. 163–171.
148. Кузнецова О. Плагиат в Інтернет-ЗМІ України : правове регулювання [Електронний ресурс] / Олена Кузнецова. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.mediakrytyka.info/onlayn-zhurnalistyka/plahiat-v-internet-zmi-ukrayiny-pravove-rehulyuvannya.html>
149. Кузнецова Т. В. Аксіологічні моделі мас-медійної інформації : монографія / Т. В. Кузнецова. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2010. – 304 с.
150. Кулик В. Дискурс українських медій : ідентичності, ідеології, владні стосунки : моногр. / Володимир Кулик. – Київ : Критика, 2010. – 655 с.
151. Культура віртуального спілкування : метод.-бібліогр. Матеріали [Електронний ресурс] / [уклад. : Є. Кулик, О. Бартош ; ред. : В. Кучерява, С. Чачко ; консультант Т. Якушко] ; ДЗ «Держ. б-ка України для юнацтва». – К., 2010. – 70 с. – Режим доступу до ресурсу: http://www.4uth.gov.ua/library_science/publishing/netiquette_2010.doc
152. Культурний шок: як проходить сесія в найкращих вишах Заходу? [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://studway.com.ua/yak-prokhodit-sesiya/>
153. Курбан О. Базові основи аналізу соціальних комунікацій / Олександр Курбан // Вісник Книжкової палати. – 2014. – № 4. – С. 48–50.
154. Лещенко С., Каплюк К. Книга Януковича – плагиат президентського масштабу [Електронний ресурс] / Сергій Лещенко, Катерина Каплюк // Українська правда. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2011/09/2/6553198/>
155. Литвинчук І. Л. Дорожня карта вирішення проблеми академічного плагиату [Електронний ресурс] / І. Л. Литвинчук // Ефективна економіка. –

2014. – № 8. – Режим доступу до ресурсу:
<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3229>
156. Литвинчук И. Л. Альтернативні погляди на проблему академічного плагіату / И. Л. Литвинчук // Бизнес. Наука. Образование : проблемы, перспективы, стратегии [Текст] : матер. рос. науч.-практ. конф. с междунар. участием, г. Вологда, 26 мая 2015 г. : в 2 ч. – Ч. 1 / под ред. д.э.н., проф. Л. С. Усова. – Вологда : Вологодский институт бизнеса, 2015. – 742 с.
157. Літературознавча енциклопедія : у двох томах. Т. 1. А–Л / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – Київ : ВЦ «Академія», 2007. – 608 с.
158. Літературознавча енциклопедія : у двох томах. Т. 2. М–Я / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – Київ : ВЦ «Академія», 2007. – 624 с.
159. Лічман Т. Процедура розгляду справ про порушення стандартів академічної чесності (із використанням практик американських університетів) / Т. Лічман // Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд дослідж. освіт. політики» ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – Київ : Таксон, 2016. – С. 151–169.
160. Лозинський А.-Л. Р. Компіляція у літературі: форми реалізації та проблема плагіату [Електронний ресурс] / А.-Л. Р. Лозинський. – Режим доступу до ресурсу: <http://pvs.uad.lviv.ua/static/media/1-69/18.pdf>
161. Лупаренко Л. А. Інструментарій виявлення плагіату в наукових роботах: аналіз програмних рішень / Л. А. Лупаренко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2014. – Т. 40. – № 2. – С. 151–169.
162. Май М. Медіа-політика в інформаційному суспільстві / Манфред Май / пер. з нім. В. Климченко та В. Олійник; за ред. В. Іванова. – Київ : Академія Української Преси, Центр Вільної Преси, 2011. – 286 с.
163. Мамченкова О. Катерина Горчинська: «Журналістам важко вийти з полум'яної риторики» [Електронний ресурс] / Оксана Мамченкова, Катерина Горчинська // the ukrainians. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://theukrainians.org/jschool-horchynska/>

164. Марченко Ю. Українських студентів перевірили на плагиат. І расстроились [Електронний ресурс] / Юрий Марченко. – Режим доступу до ресурсу: <http://news.platfor.ma/plagiatius/>
165. Маслов В. «Большие глаза» Тима Бёртона: реальная история об искусстве и искусстве обмана [Електронний ресурс] / Влад Маслов // Архив. – Режим доступу до ресурсу: https://artchive.ru/news/682~Bolshie_glaza_Tima_Bertona_realnaja_istorija_ob_iskusstve_i_iskusstve_obmana
166. Мельниченко А. Кодекс честі як інструмент дотримання академічної чесності науковця і освітянина / А. Мельниченко // Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – Київ : Таксон, 2016. – С. 171–182.
167. Мельниченко А. Прояви академічної нечесності / А. Мельниченко // Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – Київ : Таксон, 2016. – С. 107–120.
168. Миленко В. День, коли українські ЗМІ трахнули козу [Електронний ресурс] / Володимир Миленко. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.depo.ua/ukr/life/den-koli-ukrayinski-zmi-trahnuli-kozu-19122016140300>
169. Міністр освіти Німеччини подала у відставку через звинувачення у плагиаті [Електронний ресурс] // Український тиждень. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://tyzhden.ua/News/71892>
170. Мінц М. О. Плагиат як прояв девіантності: спроба соціологічного аналізу проблеми / М. О. Мінц // Наукові праці. Соціологія. – Вип. 172. – Т. 184. – С. 38–41.
171. Міщенко М. У скандали з плагиатом потрапили політики Австрії, Німеччини та Угорщини [Електронний ресурс] / Марина Міщенко //

- Український тиждень. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://tyzhden.ua/News/46538>
172. Мої слова, моя брехня, моє кохання (Lila, Lila) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kinopoisk.ru/film/415323/>
173. Морверн Каллар (Morvern Callar) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kinopoisk.ru/film/18131/>
174. Морозов Н.А. Лингвистические спектры. Новое орудие объективного исследования древних документов. (Лингвистические спектры, как средство для отличения плагиатов от истинных произведений того или другого известного автора и для определения их эпохи.) [Електронний ресурс] / Н. А. Морозов. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.textology.ru/library/book.aspx?bookId=1&textId=3>
175. Музиченко Я. «Капроновий» плагиат, або історія про книжку, якої не було [Електронний ресурс] / Ярослава Музиченко // Критика. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://krytyka.com/ua/community/blogs/kapronovyuy-plahiat-abo-istoriya-pro-knyzhku-yakoyi-ne-bulo>
176. Музиченко Я. Гроші за «наклеп» [Електронний ресурс] / Ярослава Музиченко // Україна Молода. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/2788/164/97276/>
177. На Джоан Роулінг подали в суд за плагиат [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://ru.tsn.ua/glamur/skandali/na-dzhoan-rouling-podali-v-sud-za-plagiat.html>
178. Надеин А. Сюжетостроение : от Польшы до Проппа [Електронний ресурс] / Андрей Надеин // Рекламные идеи. – 2005. – № 2. – С. 97–101. – Режим доступу до ресурсу: http://www.advi.ru/magazin/yes52/52_ptopr.pdf
179. НАЗЯВО запровадить інтелектуальні декларації [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://pedpresa.ua/172336-nazyavo-zaprovadyt-intelektualni-deklaratsiyi.html>

180. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1112 від 17.10.2012 «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1851-12>
181. Нецька Л. С. та ін. Особисті немайнові права інтелектуальної власності творців : моногр. / Л. С. Нецька, О. М. Піцан, М. К. Галянтич, І. Е. Берестова / за заг. ред. В. В. Луця. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – 256 с.
182. Никитов А. Почему плагиат можно и нужно побеждать [Електронний ресурс] / Артемий Никитов // Частный Кореспондент. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: http://www.chaskor.ru/article/copy-paste_29979
183. Николаев Е. Что такое плагиат, или О западных стандартах научной этики [Електронний ресурс] / Евгений Николаев. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.osvita.org.ua/articles/68.html>
184. Новейшие информационные технологии, научные коммуникации и проблема плагиата [Електронний ресурс] // Философия модерна и философия постмодерна (коллективная монография) / отв. ред. и сост. докт. филос. наук, проф. В. Н. Финогентов. – Орел : ООО ПФ «Картуш», 2014. – С. 86–91. – Режим доступу до ресурсу: http://www.syberland.com/vrcis/PhM_PhPM2014.pdf
185. Новиков А. С. Структурный анализ науки. Проблемы. Поиски. Открытия / А. С. Новиков. – 2-е изд., суц. перераб. и доп. – Москва : ЛЕНАНД, 2015. – 480 с.
186. Нодье Ш. Читайте старые книги. Новеллы, статьи, эссе о книгах, книжниках, чтении / Шарль Нодье / пер с фр. О. Э. Гринберг, М. А. Ильховской, В. А. Мильчиной. – В 2-х книгах. – Кн. I. – Москва : Книга, 1989. – 271 с.
187. Об авторском праве и смежных правах. Закон Республики Беларусь (17 мая 2011 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу:

http://www.journ.bsu.by/index.php?option=com_remository&Itemid=108&func=startdown&id=1011

188. Об авторском праве и смежных правах. Закон Республики Казахстан (10 июля 1996 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1005798#pos=1;-217
189. Огірко О. І. Інформаційні технології ререйтинга у веб-поліграфії / О. І. Огірко [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://networktechnologies.io.ua/s2301879/informaciyni_tehnologie_reraytinga_u_veb-_poligrafie
190. Одна з «міжнародних статей» Катерини Кириленко була надрукована на сайті фіктивних публікацій [Електронний ресурс] // Українська правда. Життя. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://life.pravda.com.ua/society/2016/02/1/207529/>
191. Онищенко О. Плагиатами намірами... Про плагиатний скандал із міністром освіти [Електронний ресурс] / Оксана Онищенко // Дзеркало тижня. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://gazeta.dt.ua/EDUCATION/plagimi-namirami-pro-plagiatniy-skandal-iz-ministrom-osviti-_.html
192. Оптимизация креативного процесса [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zyazyaveka.net/category/metki/plagiat>
193. Павленко Т. Культура и этика научных публикаций [Електронний ресурс] / Татьяна Павленко. – Режим доступу до ресурсу: http://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/12658/1/%D0%9F%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%20%D0%B8%20%D1%8D%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0.pdf
194. Павлюк Л. С. Знак, символ, міф у масовій комунікації / Л. Павлюк. – Львів : ПАІС, 2006. – 120 с.

195. Панченко В. Конспект з елементами плагіату [Електронний ресурс] / Володимир Панченко // ЛітАкцент. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://litakcent.com/2011/07/27/konspekt-z-elementamy-plahiatu/>
196. Папа Іван Павло II. 1995. Кіно – рушій культури і джерело цінностей // Церква і соціальна комунікація : Найголовніші документи Католицької Церкви про пресу, радіо, телебачення, інтернет та інші медіа / упоряд. і наук. ред. М. Перун. – Львів : Вид-во УКУ, 2004. – 440 с.
197. Пархоменко С. «Иногда мне кажется...» [Електронний ресурс] / Сергей Пархоменко. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.facebook.com/serguei.parkhomenko/posts/10209869984975735>
198. Пархоменко Т. Докторська дисертація Катерини Кириленко і відвертий плагіат [Електронний ресурс] / Тетяна Пархоменко // Українська правда. Життя. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://life.pravda.com.ua/columns/2016/01/13/206334/>
199. Пархоменко Т. Кириленкогейт. Як в Україні легалізуються плагіат і псевдонаука [Електронний ресурс] / Тетяна Пархоменко // Українська правда. Життя. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://life.pravda.com.ua/columns/2016/07/6/214760/>
200. Пархоменко Т. Плагіат Кириленко: чи покарають дружину віцепрем'єра? [Електронний ресурс] / Тетяна Пархоменко // Українська правда. Життя. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://life.pravda.com.ua/columns/2016/04/21/211286/>
201. Пархоменко Т. Плагіат під егідою МОН: як доктором стала «права рука» Поплавського [Електронний ресурс] / Тетяна Пархоменко // Українська правда. Життя. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://life.pravda.com.ua/columns/2017/08/1/225629/>
202. Пархоменко Т. Про що свідчать 70 сторінок плагіату у кандидатській дисертації Яценюка [Електронний ресурс] / Тетяна Пархоменко // Українська правда. Життя. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://life.pravda.com.ua/columns/2017/04/10/223612/>

203. Патентний повірений [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.rivne1.tv/Info/?t=180&p=1>
204. Пахльовська О. Ave, Europa! : ст., доп., публіц. (1989–2008) / Оксана Пахльовська. – Київ : Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2008. – 656 с.
205. Перший український сервіс підвищення унікальності та зменшення плагіату [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://antiplagiat.in.ua/>
206. Песня Н. Без плагіата: всемирно известный скульптор кунс заплатил за украинскую статуэтку [Електронний ресурс] / Наталья Песня. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://ru.tsn.ua/svit/bez-plagiata-vsemirno-izvestnyu-skulptor-kuns-zaplatil-za-ukrainskuyu-statuetku-865632.html>
207. Підодвірна Ю. Добросовісне використання чужого контенту [Електронний ресурс] / Юлія Підодвірна. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.legalitgroup.com/copyright-article>
208. Плагіат в музиці [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=jPs1HbiNpQk>
209. Плагіат в музиці хто у кого ворует... Плагіат или слышалось? (часть 2) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=Rq43IQMziAU>
210. Плагіат в фотографії [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://fotokto.ru/forum/viewtopic.php?f=13&t=344>
211. Плагіат или совпадение (part 2). «Русский» Рок [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://www.youtube.com/watch?v=CGgWWYNQ_Mk
212. Плагіат или совпадение (part 3) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: «Русский» Рок – 2 <https://www.youtube.com/watch?v=4s5vEMo3-s4>
213. Плагіат? Темные охотники против Сумеречных [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://ndiiv.org.ua/ua/news/view-darkhunters-vs-shadowhunters.html>

214. Плагиат-шоу 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу:
<https://www.youtube.com/watch?v=pPPaxaYt78w&t=320s>
215. «Плагиат» шоу, епізод 7: «Раммштайн Майкл Джексонович» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу:
<https://www.youtube.com/watch?v=Zd0GNGt19vU>
216. Плагиат : відкрита група [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу:
https://m.facebook.com/groups/130983980387250?view=permalink&id=690285854457057&ref=m_notif¬if_t=group_highlights
217. Плагиат по-радянськи: багато хто з хітів нашого дитинства мали закордонних близнюків [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу:
<http://ukr.segodnya.ua/life/stories/plagiat-po-sovetski-mnogie-iz-hitov-nashego-detstva-imeli-zagranichnyh-bliznecov-587438.html>
218. Плагиатори, начувайтесь! [інтерв'ю вів Валентин Бушанський] // Віче. – 2006. – № 15–16. – С. 18–19.
219. Плющ Л. Мародери / Леонід Плющ // Київська Русь. Квадрат. – 2010. – Кн. 1-2 (XLIII–XLIV). – С. 204–266.
220. Положення про запобігання плагиату та впровадження практики належного цитування у навчальному процесі НаУКМА [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу:
<http://www.ukma.edu.ua/images/docs/nakaz-279.pdf>
221. Попович М. В. Раціональність і виміри людського буття / М. В. Попович. – Київ : Сфера, 1997. – 290 с.
222. Порало І. В. Інтелектуальний капітал України в полоні плагиату / І. В. Порало // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2009. – № 4. – С. 89–97.
223. Постанова Вищого арбітражного суду України «Про питання захисту авторських прав в Інтернеті» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v7_82800-00

224. Постанова Вищого господарського суду України про відкладення розгляду касаційної скарги (справа 37/13-10) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/16948626>
225. Постанова Вищого господарського суду України у справі 14/353-39/156 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/24528>
226. Постанова Господарського суду Черкаської області у справі 925/1744/13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36416720>
227. Постанова Дніпровського районного суду м. Києва у справі 2604/7425/12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/30819364>
228. Постанова Дніпропетровського апеляційного господарського суду у справі 37/13-10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/15115609>
229. Постанова Дніпропетровського апеляційного господарського суду у справі 2/15-09 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/15125971>
230. Постанова Дніпропетровського апеляційного господарського суду у справі 904/7767/16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64234580>
231. Постанова Донецького апеляційного господарського суду у справі 33/207 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/22239586>
232. Постанова Донецького апеляційного господарського суду у справі 39/286 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/10925728>
233. Постанова Запорізького окружного адміністративного суду у справі 808/993/16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62946659>

234. Постанова Запорізького окружного адміністративного суду у справі 808/782/17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/67122664>
235. Постанова Івано-Франківського окружного адміністративного суду у справі 809/3640/15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/52619063>
236. Постанова Київського апеляційного господарського суду (справа 910/25311/15) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56516465>
237. Постанова Київського апеляційного господарського суду у справі 20/39 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/4888208>
238. Постанова Київського апеляційного господарського суду у справі 35/436 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/876582>
239. Постанова Київського апеляційного господарського суду у справі 35/436 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/876583>
240. Постанова Київського апеляційного господарського суду у справі 910/7686/16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66903298>
241. Постанова Київського апеляційного господарського суду у справі 910/5044/13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/42886533>
242. Постанова Київського апеляційного господарського суду у справі 910/9771/14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40975503>
243. Постанова Київського апеляційного господарського суду у справі 910/29402/15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/59006258>

244. Постанова Київського апеляційного господарського суду у справі 910/13759/14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42883685>
245. Постанова Київського апеляційного суду у справі 910/15074/14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/59452066>
246. Постанова Київського районного суду м. Донецька (справа 0523/16606/2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/29243328>
247. Постанова Київського районного суду м. Донецька (справа 0523/16606/2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/33469485>
248. Постанова Монастирищенського районного суду Черкаської області у справі 702/982/16-а [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64297044>
249. Постанова Одеського апеляційного господарського суду у справі 15/218-33-09 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/14104097>
250. Постанова Одеського апеляційного господарського суду у справі 15/208-33-09 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/14104373>
251. Постанова Одеського апеляційного господарського суду у справі 915/49/17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/67787678>
252. Постанова Окружного адміністративного суду міста Києва (справа 826/13983/15) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54332065>
253. Постанова Окружного адміністративного суду міста Києва у справі 826/14830/15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53940267>

254. Постанова Окружного адміністративного суду міста Києва у справі 826/15119/15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/54506490>
255. Постанова Соснівського районного суду м. Черкаси у справі 4-1316/12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/24709512>
256. Постанова Шевченківського районного суду м. Запоріжжя у справі 3-756/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/15441740>
257. Потятиник Б. В. Декілька парадоксів веб-журналістики [Електронний ресурс] / Борис Потятиник. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.mediakrytyka.info/za-scho-krytykuyut-media/dekilka-paradoksiv-veb-zhurnalistyky.html>
258. Потятиник Б. В. Інтернет-журналістика : навч. посіб. / Борис Володимирович Потятиник. – Львів : ПАІС, 2010. – 246 с.
259. Потятиник Б. В. Медіа : ключі до розуміння / Борис Потятиник. – Львів : ПАІС, 2004. – 312 с.
260. Почепцов Георгій. Від Facebook'у і гламуру до Wikileaks : медіа комунікації / Георгій Почепцов. – К. : Спадщина, 2012. – 464 с.
261. Почепцов Г. Как телесериалы превращают виртуальность в реальность [Електронний ресурс] / Георгий Почепцов // Хвиля. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://hvylya.net/analytics/society/georgiy-pochepctsov-kak-teleserialyi-prevrashhayut-virtualnost-v-realnost.html>
262. Почепцов Г. «Карточный домик»: сериалы строят мир-2 [Електронний ресурс] / Георгий Почепцов // Хвиля. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://hvylya.net/analytics/society/kartochnyiy-domik-serialyi-stroyat-mir-2.html>
263. Правила роботи з Єдиним державним реєстром судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Rules>

264. Право інтелектуальної власності [текст] навч. посіб / В. Р. Кравець, В. Г. Олюха, О. М. Стець та ін.; за заг. ред. Кравця В. Р., Олюхи В. Г. – Київ : Центр учбової літератури, 2012. – 270 с.
265. Право інтелектуальної власності : академ. курс : підруч. для студентів ВНЗ / за ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького. – 2-е вид., переробл. та доп. – Київ : Концерн «ВД «Ін Юре»», 2004. – 672 с.
266. Право інтелектуальної власності : академ. курс : підруч. для студентів ВНЗ / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін.; за ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. – 2-е вид., переробл. та доп. – Київ : ВД «Ін Юре», 2007. – 696 с.
267. Президент Мексики «зплагіатив» (*sic!*) дисертацію [Електронний ресурс] // Politeka. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://politeka.net/ua/292257-prezident-meksiki-splagiatil-dissertatsiyu/>
268. Привид (The Ghost Writer) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kinopoisk.ru/film/418790/>
269. Про авторське право і суміжні права [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/page2>
270. Про вищу освіту [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
271. Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/567-2013-%D0%BF/paran39#n39>
272. Про освіту [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page>
273. Про проект [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.saiup.org.ua/pro-proekt/>
274. Проблема плагіату в Україні [Електронний ресурс] // Персонал плюс. – № 3 (622). – 2016, 16–22 лютого. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.personal-plus.net/622/10164.html>

275. Програму для боротьби с плагиатом розробтали в БГУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://www.youtube.com/watch?v=LEPSP_Wjmpw
276. Проект Закону про освіту [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58639
277. Равен Дж. Компетентность в современном обществе : выявление, развитие и реализация / Джон Равен ; [пер. с англ.]. – Москва : «Когито-Центр», 2002. – 396 с.
278. Ремажевська Л. Ререйтинг як явище сучасної інтернет-журналістики / Л. Ремажевська // Вісник Дніпропетровського університету. Сер.: Соціальні комунікації. – 2012. – Вип. 12. – С. 177–179.
279. Ремажевська Л. Як ререйтинг служить онлайн-журналістиці [Електронний ресурс] / Людмила Ремажевська // MediaSapiens. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://osvita.mediasapiens.ua/view/yak_rerayting_sluzhit_onlaynzurnalistsiti/
280. Репешко П. І. Механізми державного управління захисту авторських прав на твори у галузі науки (перешкоджання плагиату) / П. І. Репешко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – Серія : Юриспруденція. – 2013. – № 6–1. – Т. 2. – С. 83–87.
281. Рижко О. М. Аналіз судових справ, що стосуються плагиату / Analysis of court cases related to plagiarism [Електронний ресурс] / О. М. Рижко // Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal. – 2017. – 02 (14). – Режим доступу до ресурсу: https://sp-sciences.io.ua/s2614414/ryzhko_olena_2017._analysis_of_court_cases_related_to_plagiarism._social_and_human_sciences._polish-ukrainian_scientific_journal_02_14_
282. Рижко О. М. Аксиологічні домінанти в публіцистиці І. Дзюби / О. М. Рижко // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника : зб. наук. праць. – Львів : ЛННБ України ім. В. Стефаника, 2013. – Вип. 5 (21). – С. 248–257.

283. Рижко О. М. Боротьба з плагіатом у контексті академічної чесності: соціальнокомунікаційний аспект / О. М. Рижко // Держава та регіони : наук.-виробн. журнал. Серія : Соціальні комунікації. – 2017. – № 3(31). – С. 40–47.
284. Рижко О. М. Боротьба з плагіатом як неодмінна умова становлення гармонійної особистості / О. М. Рижко // Філософія, теорія та практика випереджаючої освіти для сталого розвитку: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції. 17 листопада 2016 р., м.Дніпро, ДОШПО. Частина I / Наук. ред. О.Є.Висоцька. – Дніпро: РоялПринт, 2016. – 270 с. – С. 72–74.
285. Рижко О. М. Боротьба з плагіатом: даремні наші сподівання? / О. М. Рижко // Соціальні комунікації і нові комунікаційні технології : Матер. всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2016. – 168 с. – С. 157–160.
286. Рижко О. М. Види і класифікації плагіату / О. М. Рижко // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. – 2017. – V(23), Issue: 139. – P. 82–85.
287. Рижко О. М. Види плагіату: особливості сприйняття [Електронний ресурс] / О. М. Рижко // Перспективні напрямки дослідження українського медійного контенту: фундаментальні та прикладні аспекти : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції [наук. ред. В. Різун; упоряд. Т. Скотникова, А. Волобуєва]. – Київ: Інститут журналістики, 2016. – 328 с. – С. 125–131. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.journ.univ.kiev.ua/periodyka/index.php/60-fv/103-journkonf.html>
288. Рижко О. М. Група «Плагіат» як сегмент антиплагіатного дискурсу / О. М. Рижко // Актуальні питання масової комунікації : науковий журнал / голов. ред. В. В. Різун; Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2016. – Вип. 20. – С. 49–60.
289. Рижко О. М. Етностиль як елемент ціннісної парадигми сучасних українців у віддзеркаленні мас-медіа / О. М. Рижко // Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства : зб. наук. праць. – Львів :

- ЛННБУ ім. В. Стефаника, НДІ пресознавства, 2013. – Вип. 3(21). – С. 395–409.
290. Рижко О. М. Рерайт (рерайтинг) як вид плагіату / О. М. Рижко // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника : зб. наук. пр. / НАН України, ЛННБ ім. В. Стефаника ; редкол.: М. М. Романюк (гол. ред.) та ін. – Львів, 2015. – Вип. 7 (23). – 740 с. – С. 467–473.
291. Рижко О. М. Концепція ціннісних орієнтирів сучасної людини (на матеріалі медійних виступів Блаженнішого Любомира Гузара) / О. М. Рижко // Наукові записки Інституту журналістики : зб. наук. праць. – К. : Ін-т журн-ки ім. Тараса Шевченка, 2014. – Т. 54. – Січень–березень. – С. 103–106.
292. Рижко О. М. Копіпаст у контексті проблеми плагіату / О. М. Рижко // Новинний контент аудіовізуальних мас-медій у соціальному вимірі : матеріали Всукр. наук.-практ. конф. (Київ, 5 квітня 2017 р.). – К. : ІЖ, 2017. – 224 с. – С. 74–77.
293. Рижко О. М. Мас-медіа та цінності / О. М. Рижко // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Україна-Польща: діалог культур в контексті євроінтеграції». 25–27 вересня 2014 р. – Запоріжжя: ЗДІА, 2014. – Т. II. – С. 144–146.
294. Рижко О. М. Матеріали ЗМК про плагіат / О. М. Рижко // Сучасний мас-медійний простір: реалії та перспективи розвитку : матер. II Всеукр. наук.-практ. конф. (12–13 жовтня 2016 року) [наук. ред. В. М. Каленич]. – Вінниця, 2016. – 353 с. – 85–89.
295. Рижко О. М. Мовна проблематика в греко-католицьких мас-медіа / О. М. Рижко // Стиль і текст. – 2012. – Вип. 13. – С. 32–39.
296. Рижко О. М. Основні чинники поширення плагіату / Spreading of plagiarism: main factors [Електронний ресурс] / О. М. Рижко // Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal. – 2016. – № 04 (12). – Режим доступу до ресурсу: <http://sp->

- sciences.io.ua/s2596462/ryzhko_olena_2016._spreading_of_plagiarism_main_factors._social_and_human_sciences._polish-ukrainian_scientific_journal_04_12_
297. Рижко О. М. Особливості розкриття теми плагиату в ігровому кіно / О. М. Рижко // Держава та регіони : наук.-виробн. журнал. Серія : Соціальні комунікації. – 2016. – № 4(28). – С. 14–20.
298. Рижко О. М. Особливості сприйняття плагиату в середовищі студентської молоді / О. М. Рижко // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. – 2016. – IV(15), Issue: 90. – P. 27–31.
299. Рижко О. М. Особливості формування громадської думки щодо суспільних проблем у греко-католицьких виданнях / О. М. Рижко // Діалог: Медіа-студії: збірник наукових праць / ред. кол.: відп. ред. Александров А. В. – Одеса: Астропринт, 2010. – Вип. 11. – 368 с. – С. 303–315.
300. Рижко О. М. Парадигма європейських цінностей у віддзеркаленні українських ЗМІ / О. М. Рижко // Держава та регіони : наук.-виробн. журнал. Серія : Соціальні комунікації. – 2014. – № 1–2. – С. 36–40.
301. Рижко О. М. Плагиат і нетикет / О. М. Рижко // Актуальні проблеми соціальних комунікацій: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 2–3 червня 2017 р. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2017. – 140 с. – С. 115–118.
302. Рижко О. М. Плагиат у соціальнокомунікаційному вимірі: варіант дослідження / О. М. Рижко // Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства / відп. ред. М. М. Романюк ; НАН України, ЛННБУ ім. В. Стефаника, НДІ пресознавства. – Львів, 2014. – Вип. 4(22). – С. 293–299.
303. Рижко О. М. Плагиат: складники розуміння / О. М. Рижко // Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації. – 2016. – № 3. – С. 40–48. – С. 40–48.
304. Рижко О. М. Плагиат як проблема аксіологічна / О. М. Рижко // Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal. – 2017. – 03 (15). –

- Режим доступу до ресурсу: https://sp-sciences.io.ua/s2617752/ryzhko_olena_2017._plagiarism_as_an_axiological_problem._social_and_human_sciences._polish-ukrainian_scientific_journal_03_15_
305. Рижко О. М. Плагіатні технології [Електронний ресурс] / О. М. Рижко // *Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal*. – 2017. – 01 (13). – Режим доступу до ресурсу: https://sp-sciences.io.ua/s2603583/ryzhko_olena_2017._plagiarism_technologies._social_and_human_sciences._polish-ukrainian_scientific_journal_01_13_
306. Рижко О. М. Право на творчість і плагіат / О. М. Рижко // *Держава та регіони : наук.-виробн. журнал. Серія : Соціальні комунікації*. – 2017. – № 1(29). – С. 38–42.
307. Рижко О. М. Рецепція плагіату – експертне опитування / О. М. Рижко // *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. – 2016. – IV(16), Issue: 95. – P. 74–78.
308. Рижко О. М. Розуміння проблеми плагіату в середовищі студентської молоді [Електронний ресурс] / О. М. Рижко // *Матеріали XII міжнародної науково-технічної конференції «АВІА-2015»*. – К.: НАУ, 2015. – С. 32.17–32.20– Режим доступу до ресурсу: http://avia.nau.edu.ua/doc/2015/AVIA_2015.pdf
309. Рижко О. М. Роль мовностилістичних засобів у процесі рерайтинга // *Мова. Суспільство. Журналістика / Language. Society. Journalism : XXI міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 3 квітня 2015 р. : зб. матер.* – К. : Видавець Паливода А. В., 2015. – С. 64–68.
310. Рижко О. М. Співвідношення понять «ідея» та «плагіат» / О. М. Рижко // *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: «Соціальні комунікації»*. – 2016. – Вип. 10. – С. 45–54.
311. Рижко О. М. Способи вчинення плагіату / О. М. Рижко // *Держава та регіони : наук.-виробн. журнал. Серія : Соціальні комунікації*. – 2017. – № 2(30). – С. 31–37.

312. Рижко О. М. Суспільство споживання і кризові процеси у віддзеркаленні видань УГКЦ / О. М. Рижко // Наукові записки Інституту журналістики : зб. наук. праць. – К. : Ін-т журн-ки ім. Тараса Шевченка, 2013. – Т. 51. – Квітень–червень. – С. 29–33.
313. Рижко О. М. Тексти з ознаками девіацій / Texts with signs of deviations [Електронний ресурс] / О. М. Рижко // Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal. – 2016. – 02 (10). – Режим доступу до ресурсу: https://social_and_human_sciences.io.ua/s2617765/ryzhko_olena_2016._texts_with_signs_of_deviations._social_and_human_sciences._polish-ukrainian_scientific_journal_02_10_
314. Рижко О. М. Точність слововживання у контексті проблеми плагіату / О. М. Рижко // Мова. Суспільство. Журналістика : зб. матер. і тез XXIII міжнар. наук.-практ. конф. з проблем функціонування і розвитку української мови «Мова. Суспільство. Журналістика» (Київ, 6 квітня 2017 р. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2017. – 104 с. – С. 58–63.
315. Рижко О. М. Ціннісні настанови в матеріалах рубрики «Культура» часопису «Дзеркало тижня» : мовні засоби вираження / О. М. Рижко // Мова. Суспільство. Журналістика : XX міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 11 квітня 2014 р. : тези доп. – К., 2014. – С. 103–106.
316. Рижко О.М. Плагіат як соціальнокомунікаційне явище : монографія / О. М. Рижко. – Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2017. – 388 с.
317. Різун В. Аспекти теорії тексту [Електронний ресурс] // Різун В. Нариси про текст / Різун Володимир, Мамалига Анастасія, Феллер Мартен. – Режим доступу до ресурсу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=book.index&book=14>
318. Різун В. До питання про соціальнокомунікаційні наукові проблеми і про наукові проблеми взагалі / Володимир Різун // Діалог : Медіа-студії : зб. наук. праць / редкол. : О. Александров (відп. ред.) [та ін.]. – Одеса : Астропринт, 2013. – С. 6–22.

319. Рішення (вступна та резолютивна частина) Ічнянського районного суду Чернігівської області (справа 733/1280/13-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/33958139>
320. Рішення (вступна та резолютивна частини) Шевченківського районного суду м. Києва (справа 761/9118/16-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63864240>
321. Рішення (заочне) Київського районного суду міста Донецька (справа 2-316/07) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/745942>
322. Рішення Апеляційного суду Дніпропетровської області (справа 22ц-2828/2009) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/9757232>
323. Рішення Апеляційного суду Донецької області у справі 22ц-6747\2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/7563662>
324. Рішення Апеляційного суду Закарпатської області (справа 303/6498/13-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62793649>
325. Рішення Апеляційного суду Запорізької області (категорія справи № 0825/9634/13; справа № 22-ц/778/353/14) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/36847181>
326. Рішення Апеляційного суду Запорізької області у справі 22-ц-5257/12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/27096838>
327. Рішення Апеляційного суду Київської області у справі 357/2264/16-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64615442>
328. Рішення Апеляційного суду м. Києва у справі № 758/1464/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/58674725>

329. Рішення Апеляційного суду м. Києва у справі 22-3733/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26524712>
330. Рішення Апеляційного суду Миколаївської області у справі 784/1283/13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/31324217>
331. Рішення Апеляційного суду міста Києва (справа №22-ц/796/11850/2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62796573>
332. Рішення Апеляційного суду міста Києва у справі 22-11774/12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/27547862>
333. Рішення Апеляційного суду міста Києва у справі 761/9118/16-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65706486>
334. Рішення Апеляційного суду Одеської області про (справа 522/2994/16-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65394828>
335. Рішення Апеляційного суду Одеської області у справі 22ц-1477/2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/4705567>
336. Рішення Апеляційного суду Рівненської області у справі 559/136/14-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39352464>
337. Рішення Апеляційного суду Рівненської області у справі 569/17272/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63682827>
338. Рішення Апеляційного суду Рівненської області у справі 569/18816/13-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/37835937>

339. Рішення Апеляційного суду Тернопільської області у справі 22а-526 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/4821615>
340. Рішення Апеляційного суду Тернопільської області у справі 22а-526/2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/6902826>
341. Рішення Апеляційного суду Харківської області про відкриття провадження у справі 640/1067/13-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/32601561>
342. Рішення Апеляційного суду Харківської області у справі 22-ц-3373/2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/109844>
343. Рішення Апеляційного суду Черкаської області у справі 2-1099/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/26271842>
344. Рішення Апеляційного суду Чернігівської області у справі 733/1280/13-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/36236885>
345. Рішення Бахмацького районного суду Чернігівської області у справі 728/2662/13-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34227731>
346. Рішення Бахчисарайського районного суду Автономної Республіки Крим у справі 2-1175/10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/12106179>
347. Рішення Білоцерківського міськрайонного суду Київської області у справі 357/2919/17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66691005>
348. Рішення Білоцерківського міськрайонного суду Київської області у справі 357/2264/16-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/61882958>

349. Рішення Бориспільського міськрайонного суду Київської області у справі 359/11744/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56524365>
350. Рішення Галицького районного суду м. Львова у справі 461/781/17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/67884247>
351. Рішення Голосіївського районного суду м. Києва у справі 752/11583/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56198205>
352. Рішення Господарського суду Рівненської області у справі 918/1498/14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42247322>
353. Рішення Господарського суду у Полтавській області у справі 8/29 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/15152900>
354. Рішення Господарського суду Волинської області у справі 01/76-68 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/11787771>
355. Рішення Господарського суду Дніпропетровської області у справі 37/13-10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/13505306>
356. Рішення Господарського суду Донецької області у справі 33/198 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/59281840>
357. Рішення Господарського суду Донецької області у справі 33/207 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/59281839>
358. Рішення Господарського суду Донецької області у справі 39/286 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/10607372>

359. Рішення Господарського суду Донецької області у справі 39/286 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/1066364>
360. Рішення Господарського суду Запорізької області у справі 908/41/16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62314093>
361. Рішення Господарського суду Запорізької області у справі 908/42/16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62313406>
362. Рішення Господарського суду Луганської області у справі 9/121/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/18720628>
363. Рішення Господарського суду Львівської області у справі 5015/2065/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/16531008>
364. Рішення Господарського суду Львівської області у справі 914/4177/13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/36914986>
365. Рішення Господарського суду Миколаївської області у справі 3/325/07-нр [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/18120873>
366. Рішення Господарського суду Миколаївської області у справі 915/1206/16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64344412>
367. Рішення Господарського суду Миколаївської області у справі 915/144/17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66023299>
368. Рішення Господарського суду Миколаївської області у справі 915/808/16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62119968>

369. Рішення Господарського суду Миколаївської області у справі 915/904/16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62443026>
370. Рішення Господарського суду міста Києва у справі 21/24 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/6406710>
371. Рішення Господарського суду міста Києва у справі 9/138 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/28265394>
372. Рішення Господарського суду міста Києва у справі 910/15074/14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/58375739>
373. Рішення Господарського суду міста Києва у справі 910/25311/15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54205018>
374. Рішення Господарського суду міста Києва у справі 910/29402/15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57897239>
375. Рішення Господарського суду міста Києва у справі 910/7686/16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/58762039>
376. Рішення Господарського суду міста Києва у справі 910/9771/14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39917834>
377. Рішення Господарського суду Одеської області у справі 11/279-07-8387 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/1491503>
378. Рішення Господарського суду Одеської області у справі 916/1802/14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39934605>

379. Рішення Господарського суду Одеської області у справі 916/2281/14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39934608>
380. Рішення Господарського суду Рівненської області у справі 918/1076/15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56093053>
381. Рішення Господарського суду Харківської області у справі 08/271-07 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/1873771>
382. Рішення Господарського суду Харківської області у справі 27/179-08 (н.р. 08/271-07) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/5523144>
383. Рішення Господарського суду Харківської області у справі 27/179-08 (н.р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/6064773>
384. Рішення Дарницького районного суду м. Києва у справі 753/4111/16-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57764552>
385. Рішення Дарницького районного суду міста Києва у справі 753/22082/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58557837>
386. Рішення Деснянського районного суду м. Києва у справа 754/8971/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/54035254>
387. Рішення Дзержинського районного суду м. Харкова у справі 2-1099/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/31360828>
388. Рішення Дніпровського районного суду м. Києва у справі 755/11550/14-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/41654385>

389. Рішення Дніпровського районного суду м. Києва у справі 755/12165/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52331007>
390. Рішення Дніпровського районного суду м. Києва у справі 755/16936/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/59853850>
391. Рішення Дніпровського районного суду міста Києва у справі 755/14110/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58166827>
392. Рішення Дніпровського районного суду міста Києва у справі 755/14460/13-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38103789>
393. Рішення Дубенського міськрайонного суду Рівненської області у справі 559/136/14-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38395331>
394. Рішення Жовтневого районного суду м. Запоріжжя у справі 331/213/14-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58205148>
395. Рішення Заводського районного суду міста Дніпродзержинська Дніпропетровської області про відкриття провадження у справі 208/3194/16-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63050945>
396. Рішення Залізничного районного суду м. Львова у справі 2-351/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37367774>
397. Рішення Зарічного районного суду м. Суми у справі 1805/6876/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/31840487>

398. Рішення Зміївського районного суду Харківської області у справі 2-227/10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52566620>
399. Рішення Зміївського районного суду Харківської області у справі 621/1537/14-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41136252>
400. Рішення Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області (справа 0907/2-4875/2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/27530060>
401. Рішення Ічнянського районного суду Чернігівської області (справа 733/1280/13-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/34197039>
402. Рішення Ічнянського районного суду Чернігівської області про у справі 733/340/14-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/37985890>
403. Рішення Києво-Святошинського районного суду Київської області у справі 369/9557/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55438350>
404. Рішення Києво-Святошинського районного суду Київської області у справі 369/3617/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/46664976>
405. Рішення Києво-Святошинського районного суду у справі 369/9066/16-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64614955>
406. Рішення Києво-Святошинського районного у справі 369/13976/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58054800>
407. Рішення Київського районного суду м. Донецька у справі 2-2186/07 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/5658052>

408. Рішення Київського районного суду м. Донецька у справі 2-7336/10 3545ск10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/12542164>
409. Рішення Київського районного суду міста Харкова у справі 2-1148\10\09 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/10951337>
410. Рішення Кіровського районного суду міста Дніпропетровська у справі 2-3280/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26868220>
411. Рішення Комсомольського районного суду м. Херсона у справі 667/10256/14-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/43875823>
412. Рішення Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська у справі № 2-0417-2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/6866633>
413. Рішення Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська у справі 2-1347/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/16687202>
414. Рішення Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська у справі 2-942/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/19306429>
415. Рішення Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська у справі 204/2693/16-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63051082>
416. Рішення Ленінського районного суду м. Дніпропетровська у справі 205/3287/16-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64692241>
417. Рішення Ленінського районного суду м. Дніпропетровська у справі 205/3286/16-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/61878121>

418. Рішення Ленінського районного суду м. Миколаєва у цивільній справі 1416/2287/12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/51635167>
419. Рішення Луцького міськрайонного суду Волинської області у справі 161/12051/14-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/44379509>
420. Рішення Луцького міськрайонного суду Волинської області у справі 161/22399/13-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42055028>
421. Рішення Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області (справа 303/6498/13-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/36843941>
422. Рішення Оболонського районного суду м. Києва у справі 2-4491/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40824015>
423. Рішення Печерського районного суду міста Києва про скасування наказу (справа № 757/16203/16-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/58949146>
424. Рішення Печерського районного суду міста Києва про скасування наказу (справа № 757/16203/16-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/59319157>
425. Рішення Печерського районного суду міста Києва у справі 2-578/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/18177322>
426. Рішення Подільського районного суду м. Києва у справі 2-2900/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/25098988>
427. Рішення Подільського районного суду м. Києва у справі 2607/6517/12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29508337>

428. Рішення Подільського районного суду м. Києва у справі 758/2731/13-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/30602594>
429. Рішення Подільського районного суду міста Києва у справі 758/562/14-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/45166679>
430. Рішення Подільського районного суду міста Києва у справі № 758/1464/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/45018390>
431. Рішення Приморського районного суду м. Одеси у справі 522/2994/16-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62839518>
432. Рішення Святошинського районного суду м. Києва у справі 2-1120/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/25273028>
433. Рішення Святошинського районного суду міста Києва у справі 2-354/2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/14362798>
434. Рішення Солом'янського районного суду м. Києва у справі 2-449-1/10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/11446970>
435. Рішення Солом'янського районного суду м. Києва (справа 2-4718/10) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/21169858>
436. Рішення Старобешівського районного суду Донецької області (справа 2-192/2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/20253343>
437. Рішення Суворовського районного суду міста Одеси у справі 523/7054/16-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/61620429>

438. Рішення Тернопільського міськрайонного суду у справі 607/3404/16-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/67514289>
439. Рішення Уманського міськрайонного суду Черкаської області у справі 2-1099/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/19404431>
440. Рішення Франківського районного суду м. Львова у справі 2-65/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/17208634>
441. Рішення Хортицького районного суду м. Запоріжжя у справі 0825/9634/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/35812667>
442. Рішення Центрального районного суду м. Миколаєва (справа 2-1298/11) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/30497549>
443. Рішення Центрального районного суду м. Миколаєва у справі 1423/12666/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41506493>
444. Рішення Центрального районного суду м. Миколаєва у справі 1423/12666/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/31815022>
445. Рішення Центрального районного суду м. Сімферополя Автономної Республіки Крим у справі 122/8557/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/27600178>
446. Рішення Шевченківського районного суду м. Києва у справі 2-2914/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/17705715>
447. Рішення Шевченківського районного суду м. Києва у справі 2-54/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42174969>

448. Рішення Шевченківського районного суду м. Києва у справі 2-9112/11) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/24028046>
449. Рішення Шевченківського районного суду м. Львова у справі 1328/7705/12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/28741765>
450. Рішення Шевченківського районного суду м. Львова у справі 1328/7705/12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/28831856>
451. Рішення Шевченківського районного суду міста Києва (справа 761/8184/15-ц) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54925183>
452. Рогач О. Я. Зловживання правом : теоретико-правове дослідження / О. Я. Рогач. – Ужгород : Ліра, 2011. – 368 с.
453. Роджерс Е. М. Дифузія інновацій / Еверетт М. Роджерс / пер. з англ. Василя Старка. – Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2009. – 591 с.
454. Романова І. В. Явище плагиату : історія та сьогодення / І. В. Романова // Зовнішня торгівля : право, економіка, фінанси. – 2012. – № 3. – С. 267–272.
455. Руководство COPE для редакторов научных журналов по вопросам обнаружения самоплагиата в рукописях статей [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://phdru.com/publications/selfplagiarism/>
456. Рыжко Е. Н. Плагиат и новейшие медиа [Електронний ресурс] / Е. Н. Рыжко // Журналистыка-2015: стан, проблеми і перспективы : матеріялы 17-й Міжнар. навук.-практ. канф., 12–13 ліст. 2015 г ., Мінск / рэдкал. : С.В. Дубовік (адк. рэд.) [і інш.]. – Вып. 17. – Мінск : БДУ , 2015. – 522 с. – С. 448–451.– Режим доступу до ресурсу: http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/122109/1/Theses_journ_bsu_2015.pdf
457. Рыжко Е. Н. Проблема плагиата: решать сейчас не стоит откладывать / Е. Н. Рыжко // Международная журналистика-2017: идея интеграции

- интеграций и медиа : материалы VI Междунар. науч.-практ. конф., Минск, 16 февр. 2017 г. / сост. Б. Л. Залесский ; под общ. ред. Т. Н. Дасаевой. — Минск : Изд. центр БГУ, 2017. — 390 с. — С. 246–253.
458. Рыжко Е. Н. Проблемы текстовых заимствований в учебных и научных работах / Е. Н. Рыжко // Журналистский ежегодник. — 2016. — №5. — С. 41–44.
459. Рыжко Е. Н. СМИ как фактор влияния на ценностные предпочтения студентов-журналистов / Е. Н. Рыжко // Журналистский ежегодник. — 2013. — № 2. — Ч. I. — С. 81–84.
460. Салей К. Плагіат не пройде? / Катерина Салей // Хрещатик. — 2005, 17 листопада. — С. 14.
461. Сазик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? [Електронний ресурс] / Володимир Сазик // Освітня політика. — 2017. — Режим доступу до ресурсу: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontseptsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti>
462. Семенець О. Дискурсивні практики соціальних комунікацій: творчість суб'єкта мовлення та механізми самоорганізації [Електронний ресурс] / Олена Семенець // Слова у кантэксте часу. — 2017. — Режим доступу до ресурсу: <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/106190/1/Semenec.PDF>.
463. Сетевой этикет [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: http://www.knigge.ru/setevoi_etiket.html
464. Симонян Ю. Ю. Авторські права, які порушуються внаслідок плагіату / Юлія Юріївна Симонян // Часопис цивілістики. — 2013. — Вип. 15. — С. 152–155.
465. Симулякр // Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 2 / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. — Київ : ВЦ «Академія», 2007. — С. 393.
466. Сичивиця О. Авторство і псевдоавторство в науці. Стаття друга. Плагіат і плагіатори / Олег Сичивиця // Соціогуманітарні проблеми людини. — 2008. — № 3. — С. 39–47.

467. Слова (The Words) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kinopoisk.ru/film/580639/>
468. Сляднева Г. О. Плагиат та соціум [Електронний ресурс] / Г. О. Сляднева // Актуальні проблеми держави і права. – С. 247–252. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.apdp.in.ua/v66/36.pdf>
469. Сметанская О. В Украине разработана уникальная программа, позволяющая обнаружить плагиат в дипломных работах, кандидатских и докторских диссертациях [Електронний ресурс] / Ольга Сметанская // Факты. – 2005. – Режим доступу до ресурсу: <http://fakty.ua/52647-v-ukraine-razrobotana-unikalnaya-programma-pozvolyayucshaya-obnaruzhit-plagiat-v-diplomnyh-rabotah-kandidatskih-i-doktorskih-dissertacijah>
470. Смирнов О. Ю. Дві експертизи статті професора Волосовця: №1 – плагиату немає, №2 – суцільний плагиат [Електронний ресурс] / О. Ю. Смирнов // Помилки та фальсифікації в наукових дослідженнях. – Режим доступу до ресурсу: http://false-science.ucoz.ua/news/dvi_ekspertizi_statti_profesora_volosovcja_1_plagiatu_nema_2_sucilnij_plagiat/2016-05-07-23
471. Смолев Д. Как отличить цитату от плагиата? [Електронний ресурс] / Даниил Смолев, Максим Шилохвостов, Евгения Молодцова. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kinopoisk.ru/photostory/2927243/>
472. Снежкина А. Как Беларусь вспоминали в сериалах [Електронний ресурс] / Анна Снежкина. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://gazetaby.com/cont/art.php?sn_nid=50597
473. Совпадения, повторы и плагиат в фотографии [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.photoschool.kiev.ua/fotoklub/stati/23-duplicates-in-photography>
474. Соловьев В. Плагиат як соціальний феномен [Електронний ресурс] / Вячеслав Соловьев // Дзеркало тижня. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://gazeta.dt.ua/science/plagiat-yak-socialniy-fenomen-.html>

475. Спиркин А. Г. Философия : учеб. / А. Г. Спиркин. – Москва : Гардарики, 1999. – 816 с.
476. Стадний Є. Мотивація студентів до навчання як визначальна умова академічної доброчесності [відеозапис прес-конференції] [Електронний ресурс] // УКМЦ. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=4tyeqAAJkuk>
477. Сталий людський розвиток : забезпечення справедливості : Національна доповідь / кер. авт. колективу Е. М. Лібанова / Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2012. – 412 с.
478. Сторі Дж. Теорія культури та масова культура : вступний курс / Джон Сторі / пер. з англ. С. Савченка. – Б. м. : Акта, 2005. – 357 с.
479. Стрижневський Ю. Як заБРАТИ авторство [Електронний ресурс] / Юрій Стрижневський // Україна Молода. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/2628/448/92392/>
480. Стукало Н. В. та ін. Плагіат у студентських роботах : методи виявлення та запобігання : метод. посіб. [Електронний ресурс] / Н. В. Стукало, К. В. Ковальчук, М. В. Литвин, Н. В. Сергієнко, О. Ю. Ковальов, С. В. Кубишкіна, Л. М. Лучка, О. В. Твердохліб. – Дніпропетровськ : ДНУ ім. О. Гончара, 2013. – 44 с. – Режим доступу до ресурсу: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2013/Methodichka-plagiat.pdf
481. Супрычева Е. Списал диплом? На защите ждет облом / Евгения Супрычева // Комсомольская правда в Украине. – 2005, 17 ноября (№212). – С. 18.
482. Суржик Л. Доктор Плагіат. Академічна експертиза докторської дисертації дружини віце-прем'єра показала: плагіат і безліч помилок [Електронний ресурс] / Лідія Суржик // Дзеркало тижня. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://gazeta.dt.ua/science/doktor-plagiat-239022_.html

483. Суржик Л. Світлана Арбузова: «“Нові досягнення” МОН – лише імітація боротьби з фальсифікацією і плагіатом» [Електронний ресурс] / Лідія Суржик, Світлана Арбузова // Дзеркало тижня. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://gazeta.dt.ua/science/svitlana-arbuzova-novi-dosyagnennya-mon-lishe-imitaciya-borotbi-z-falsifikaciyeu-i-plagiatom_.html
484. Суржик Л. Чотири мільярди на плагіат [Електронний ресурс] / Лідія Суржик // Дзеркало тижня. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://dt.ua/SCIENCE/chotiri-milyardi-na-plagiat-242950_.html
485. Сучасний тлумачний словник української мови : 65 000 слів / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. Дубічинського. – Харків : ВД «ШКОЛА», 2006. – 1008 с.
486. Сьомочкіна О. М. Рубаї в українській поезії : від канонізованої строфи до поліжанру / Олена Сьомочкіна. – Київ : КиМУ, 2005. – 252 с.
487. Таємне вікно (Sekret Window) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kinopoisk.ru/film/4304/>
488. Тайпсквоттинг – киберплагіат [Електронний ресурс] // Мир комп'ютерів. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://softkumir.ru/it/videos/vids-internet/taypskvotting-kiberplagiat.html>
489. Тайпсквоттинг (общее) [Електронний ресурс] // Cybersquatting/Киберсквоттинг.RU. – Режим доступу до ресурсу: http://cybersquatting.ru/index.php/domains/page/type_domain/
490. Тейзе Є., Бондаренко Т. Молода зірка німецької літератури, виявляється, списувала у блогерів [Електронний ресурс] / Євген Тейзе, Тетяна Бондаренко, д-ра. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.dw.com/uk/%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%B0-%D0%B7%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0-%D0%BD%D1%96%D0%BC%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97-%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8->

%D0%B2%D0%B8%D1%8F%D0%B2%D0%BB%D1%8F%D1%94%D1%82
%D1%8C%D1%81%D1%8F-
%D1%81%D0%BF%D0%B8%D1%81%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BB
%D0%B0-%D1%83-
%D0%B1%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B2/
a-5227977

491. Тема 41: «Плагіат. Імітація. Сурогат. Симулякр» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=4nATszwao7A>
492. Тимошик М. Книга для автора, редактора, видавця : практич. посіб. – 2-ге вид., стереотипне. – Київ : Наша культура і наука, 2006. – 560 с.
493. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості : у межах і за межами буденності / Т. М. Титаренко. – Київ : Либідь, 2003. – 376 с.
494. Ткаченко А. О. Мистецтво слова : Вступ до літературознавства : підруч. для студентів гуманітар. спеціальностей ВНЗ. – 2-е вид., випр. і доповн. – Київ : ВПЦ «Київський університет», 2003. – 448 с.
495. Ткачук О. М. Наратологічний словник / Олександр Ткачук. – Тернопіль : Астон, 2002. – 173 с.
496. Традиційні сюжети та образи : дослідження. – Чернівці : Місто, 2004. – 445 с.
497. У докторській Катерини Кириленко знайшли псевдонауку про лептони [Електронний ресурс] // Українська правда. Життя. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://life.pravda.com.ua/culture/2016/01/25/207008/>
498. У Румунії підтвердили плагіат в дисертації прем'єр-міністра [Електронний ресурс] // Український тиждень. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://tyzhden.ua/News/54137>
499. У Румунії услід за міністром освіти у плагіаті звинуватили прем'єра [Електронний ресурс] // Український тиждень. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://tyzhden.ua/News/53238>

500. У Стівена Кінга хочуть відсудити \$500 млн за плагіат [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://espreso.tv/news/2017/03/29/u_stivena_kinga_khochut_vidsudyty_500_mln_zhachy_plagiat
501. Убивця ворон (A Murder of Crows) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kinopoisk.ru/film/94475/>
502. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (від 15.04.1994) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/981_018
503. Уельбек М. Покора : роман / Мішель Уельбек ; перекл. з франц. І. Рябчія. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. – 256 с.
504. Ульянова Г. О. Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юридичних наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» [Електронний ресурс] / Ульянова Галина Олексіївна. – Одеса, 2015. – 434 с. – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/2749/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%A3%D0%BB%D1%8C%D1%8F%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%93.%D0%9E..pdf?sequence=5&isAllowed=y>
505. Ухвала Апеляційного суду Автономної Республіки Крим (справа 2-3429/11) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/25117960>
506. Ухвала Апеляційного суду Автономної Республіки Крим у справі 122/8557/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/29026509>

507. Ухвала Апеляційного суду Волинської області у справі 0308/2732/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26862558>
508. Ухвала Апеляційного суду Волинської області у справі 11-121/08 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/1694060>
509. Ухвала Апеляційного суду Волинської області у справі 11-124/10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/9406112>
510. Ухвала Апеляційного суду Волинської області у справі 11-44/09 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/3102395>
511. Ухвала Апеляційного суду Волинської області у справі 11-449/2006р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/209195>
512. Ухвала Апеляційного суду Волинської області у справі 1-415/08 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/21775001>
513. Ухвала Апеляційного суду Волинської області у справі 161/13778/13-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33008460>
514. Ухвала Апеляційного суду Дніпропетровської області (справа 175/58/13-к) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/58839984>
515. Ухвала Апеляційного суду Дніпропетровської області у справі 213/2850/13-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/37080656>
516. Ухвала Апеляційного суду Дніпропетровської області у справі 22ц-37/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/7830660>

517. Ухвала Апеляційного суду Дніпропетровської області у справі 22ц-3709/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/14239067>
518. Ухвала Апеляційного суду Дніпропетровської області у справі 22ц-534/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/7823531>
519. Ухвала Апеляційного суду Донецької області у справі 22-775/2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/2242229>
520. Ухвала Апеляційного суду Донецької області у справі 33ц-954кс/2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/2210961>
521. Ухвала апеляційного суду Запорізької області у справі 0825/9634/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38940052>
522. Ухвала Апеляційного суду Івано-Франківської області у справі 347/1336/15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/59790980>
523. Ухвала Апеляційного суду Київської області у справі 369/13976/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/61188596>
524. Ухвала Апеляційного суду Київської області у справі 369/9066/16-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66098013>
525. Ухвала Апеляційного суду Луганської області у справі 425/2000/14-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/59063227>
526. Ухвала Апеляційного суду Луганської області у справі № 428/2313/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/44187377>

527. Ухвала Апеляційного суду Луганської області у справі № 428/2313/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/46746644>
528. Ухвала Апеляційного суду Львівської області (справа 22-835\2007 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/771495>
529. Ухвала Апеляційного суду Львівської області у справі 461/8526/16-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65667153>
530. Ухвала Апеляційного суду м. Києва у справі 22ц/796/7402/2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39161005>
531. Ухвала Апеляційного суду м. Києва у справі 22-ц/796/188/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29236652>
532. Ухвала Апеляційного суду м. Києва у справі 22-ц/796/7741/2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40243806>
533. Ухвала Апеляційного суду м. Києва у справі 753/4111/16-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65537328>
534. Ухвала Апеляційного суду м. Києва у справі 755/1965/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/53895845>
535. Ухвала Апеляційного суду Миколаївської області у справі 1490/5657/12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/28595740>
536. Ухвала Апеляційного суду Миколаївської області у справі 22ц-3499/10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/9917685>

537. Ухвала Апеляційного суду Миколаївської області у справі 784/3180/13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/33085898>
538. Ухвала Апеляційного суду міста Києва про призначення у справі судової експертизи (справа № 758/1464/15-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53895487>
539. Ухвала Апеляційного суду міста Києва у справі 22-15550/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/21623839>
540. Ухвала Апеляційного суду міста Києва у справі 753/13021/13-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/43664356>
541. Ухвала Апеляційного суду міста Києва у справі № 758/1464/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53895567>
542. Ухвала Апеляційного суду Одеської області у справі 22ц-3348/09 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/8325325>
543. Ухвала Апеляційного суду Харківської області у справі 644 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/54834919>
544. Ухвала Апеляційного суду Херсонської області у справі 667/10256/14-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/46113213>
545. Ухвала Апеляційного суду Чернігівської області у справі 11-568/2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/2242089>
546. Ухвала Апеляційного суду Чернігівської області у справі 733/340/14-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38977575>

547. Ухвала Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровська (справа 200/11909/14-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57937117>
548. Ухвала Верховного Суду України у справі 6-3545ск10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/8516394>
549. Ухвала Вищого адміністративного суду України у справі 2610/24162/12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32828981>
550. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України (справа № 758/1464/15-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66145779>
551. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України (справа № 758/1464/15-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62323533>
552. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (справа 6-21265св12) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/25586682>
553. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (справа 6-14310св12) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/25819267>
554. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (справа 6-55580св13) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/37711514>
555. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у справі 6-31068ск15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55053352>
556. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у справі 6-9779св13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/31712716>

557. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у справі 6-40871св13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36058857>
558. Ухвала Галицького районного суду м. Львова про визнання мирової угоди (справа 2-1694/11) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/44621482>
559. Ухвала Господарського суду Волинської області про залишення справи без розгляду (справа 6/50-40.1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/45902738>
560. Ухвала Господарського суду Волинської області про призначення справи до розгляду (справа 6/50-40.1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/45902514>
561. Ухвала Господарського суду Волинської області у справі 01/76-68 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/10011151>
562. Ухвала Господарського суду Дніпропетровської області про відкладення розгляду (справа 16/5005/9712/2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/17662602>
563. Ухвала Господарського суду Дніпропетровської області у справі 10/24-08 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/1669832>
564. Ухвала Господарського суду Дніпропетровської області щодо прийняття справи до провадження (справа 16/5005/9712/2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/17475229>
565. Ухвала Господарського суду Донецької області у справі 39/286 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/2204387>

566. Ухвала Господарського суду Запорізької області про відкладення розгляду (справа 908/41/16) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/59631491>
567. Ухвала Господарського суду Запорізької області про призначення судової експертизи (справа 908/41/16) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56751517>
568. Ухвала Господарського суду Запорізької області про призначення судової експертизи (справа 908/42/16) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56751465>
569. Ухвала Господарського суду Київської області у справі 910/6193/16 про визнання мирової угоди [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/59515553>
570. Ухвала Господарського суду міста Києва про відкладення розгляду (справа 9/138) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/11165678>
571. Ухвала Господарського суду міста Києва про відкладення розгляду (справа 9/149) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/11165679>
572. Ухвала Господарського суду міста Києва про відкладення розгляду (справа 9/138) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/26385170>
573. Ухвала Господарського суду міста Києва про відкладення розгляду (справа 9/138) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/27462706>
574. Ухвала Господарського суду міста Києва про призначення судової експертизи (справа 910/5044/13) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/34051726>
575. Ухвала Господарського суду міста Києва про призначення судової експертизи (справа 9/138) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/12087298>

576. Ухвала Господарського суду міста Києва про призначення судової експертизи (справа 9/138) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/14426082>
577. Ухвала Господарського суду міста Києва про призначення судової експертизи (справа 9/149) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/12087280>
578. Ухвала Господарського суду міста Києва про призначення судової експертизи (справа 9/323) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/12187187>
579. Ухвала Господарського суду міста Києва про призначення судової експертизи (справа 9/323) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/14409214>
580. Ухвала Господарського суду міста Києва про призначення судової експертизи (справа 910/26288/14) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/43555052>
581. Ухвала Господарського суду міста Києва про призначення судової експертизи (справа 9/174) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/18119982>
582. Ухвала Господарського суду міста Києва про призначення судової експертизи (справа 910/27626/14) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/43555061>
583. Ухвала Господарського суду міста Києва про призначення судової експертизи (справа 910/27708/14) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/43555051>
584. Ухвала Господарського суду міста Києва про призначення судової експертизи (справа 910/27258/14) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42704727>
585. Ухвала Господарського суду міста Києва про призначення судової експертизи (справа 9/149) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/14426083>

586. Ухвала Господарського суду міста Києва про призначення судової експертизи (справа 9/138) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/28213932>
587. Ухвала Господарського суду міста Києва у справі 39/98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/1172353>
588. Ухвала Господарського суду Рівненської області у справі 918/815/14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40515972>
589. Ухвала Господарського суду Херсонської області про призупинення справи та призначення експертизи (справа 15/38-10) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/10825022>
590. Ухвала Деснянського районного суду міста Чернігова у справі 750/3848/17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66246158>
591. Ухвала Донецького апеляційного адміністративного суду у справі 2а-6834/10/1270 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/22295671>
592. Ухвала Жовтневого районного суду м. Запоріжжя щодо визнання мирової угоди (справа 2-1551/11) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/20489960>
593. Ухвала Запорізького окружного адміністративного суду про витребування доказів (справа 808/993/16) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57455732>
594. Ухвала Запорізького окружного адміністративного суду про відкриття провадження (справа 808/993/16) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56779955>

595. Ухвала Зарічного районного суду м. Суми про призначення судової експертизи (справа 1805/6876/2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/51496248>
596. Ухвала Зарічного районного суду м. Суми щодо відмови в задоволенні скарги (справа 591/8081/15-к) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54380173>
597. Ухвала Зміївського районного суду Харківської області у справі 621/2944/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55325591>
598. Ухвала Зміївського районного суду Харківської області у справі 621/2944/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63150445>
599. Ухвала Київського апеляційного адміністративного суду (справа 2610/24162/2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/28873849>
600. Ухвала Київського апеляційного адміністративного суду у справі 2а-17692/12/2670 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/34511136>
601. Ухвала Київського апеляційного адміністративного суду у справі 826/13983/15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55469539>
602. Ухвала Київського апеляційного адміністративного суду у справі 826/14830/15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56307737>
603. Ухвала Київського апеляційного адміністративного суду у справі 826/8158/16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62468908>
604. Ухвала Київського апеляційного господарського суду про зупинення апеляційного провадження у справі (справа 910/7686/16) [Електронний

- ресурс]. – Режим доступу до ресурсу:
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/63447374>
605. Ухвала Кіровського районного суду міста Дніпропетровська про призначення судової експертизи (справа 2-2326/11) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/24621791>
606. Ухвала Кіровського районного суду міста Дніпропетровська про призначення судової експертизи (справа 2-2326/11) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/29345310>
607. Ухвала Комсомольського районного суду м. Херсона щодо виправлення описок (справа 667/10256/14-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/47927503>
608. Ухвала Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська (справа 2-992/06) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54424726>
609. Ухвала Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська (справа 204/227/17) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/64924738>
610. Ухвала Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська (справа 204/8258/15-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63795937>
611. Ухвала Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська про встановлення способу і порядку виконання рішення суду (справа 204/5777/15-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54424579>
612. Ухвала Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська у справі 4с-16/10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/11830508>
613. Ухвала Луцького міськрайонного суду Волинської області про відкриття провадження у справі № 161/15786/16-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63059023>

614. Ухвала Луцького міськрайонного суду Волинської області про призначення судової експертизи (справа 161/12051/14-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/42688186>
615. Ухвала Луцького міськрайонного суду Волинської області щодо призначення технічної експертизи (вступна та резолютивна частини; справа № 161/15786/16-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65744271>
616. Ухвала Луцького міськрайонного суду Волинської області щодо призначення технічної експертизи (справа № 161/15786/16-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65744209>
617. Ухвала Львівського апеляційного адміністративного суду у справі 2а-8805/08/1370 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33246950>
618. Ухвала Львівського апеляційного адміністративного суду у справі 809/3640/15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/60147235>
619. Ухвала Львівського окружного адміністративного суду про відмову у відкритті провадження за нововиявленими обставинами (справа 2а-8805/08/1370) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29554072>
620. Ухвала Миколаївського окружного адміністративного суду (справа 2а-8755/11/1470) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/19471867>. =
621. Ухвала Миколаївського окружного адміністративного суду про відмову у провадженні (справа 2а-8237/11/1470) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/20232707>

622. Ухвала Могилів-Подільського міськрайонного суду Вінницької області (справа 138/2894/13-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/35481079>
623. Ухвала Одеського апеляційного господарського суду у справі 916/991/16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/61415470>
624. Ухвала Окружного адміністративного суду міста Києва про відкриття провадження в адміністративній справі (справа 826/15166/16) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63101768>
625. Ухвала Окружного адміністративного суду міста Києва про закінчення підготовчого провадження та призначення справи до судового розгляду (справа 826/15166/16) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63101766>
626. Ухвала Окружного адміністративного суду міста Києва про залишення позовної заяви без руху від 13.10.2016 (справа 826/15166/16) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62054404>
627. Ухвала Окружного адміністративного суду міста Києва про залишення позовної заяви без руху від 04.11.2016 (справа 826/15166/16) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62574833>
628. Ухвала Орджонікідзевського районного суду міста Маріуполя Донецької області (справа 2-7310/10) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/11215343>
629. Ухвала Печерського районного суду міста Києва у справі 757/17653/17-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65925330>

630. Ухвала Подільського районного суду м. Києва про проведення судової експертизи (справа 758/7169/13-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/37893847>
631. Ухвала Подільського районного суду м. Києва щодо виправлення описки (справа 758/7169/13-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38070901>
632. Ухвала Подільського районного суду м. Києва щодо виправлення описки (справа 758/7169/13-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38252916>
633. Ухвала Подільського районного суду м. Києва щодо заяви про забезпечення позову (справа 2607/6517/12) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/26258808>
634. Ухвала Подільського районного суду міста Києва про призначення судової експертизи (справа 758/562/14-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38497218>
635. Ухвала Подільського районного суду міста Києва у справі 758/1464/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63491412>
636. Ухвала Подільського районного суду міста Києва у справі 758/1464/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63490834>
637. Ухвала Подільського районного суду міста Києва щодо повторної судової експертизи (справа 758/562/14-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/45294197>
638. Ухвала Подільського районного суду міста Києва щодо повторної судової експертизи (справа 758/562/14-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/45294138>
639. Ухвала Приморського районного суду Запорізької області у справі 326/361/17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65432664>

640. Ухвала Приморського районного суду Запорізької у справі 326/1327/16-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/61965738>
641. Ухвала про відкриття апеляційного провадження Апеляційного суду Луганської області у справі № 428/2313/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/46746646>
642. Ухвала про відкриття провадження у цивільній справі (м. Сєвєродонецьк, справа № 428/2313/15-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/45699803>
643. Ухвала про залишення позовної заяви без руху (м. Сєвєродонецьк, справа № 428/2313/15-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/45699987>
644. Ухвала про повернення позовної заяви Господарського суду міста Києва (справа 910/5079/16) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56723602>
645. Ухвала про повернення позовної заяви Сєвєродонецького міського суду Луганської області (справа № 428/2313/15-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/46361994>
646. Ухвала про повернення судового збору (м. Сєвєродонецьк, справа № 428/2313/15-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54806338>
647. Ухвала Солом'янського районного суду м. Києва (справа 760/1951/15-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/42677931>
648. Ухвала Солом'янського районного суду м. Києва про призначення судової експертизи (справа 760/12098/15-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55624798>
649. Ухвала Старобешівського районного суду Донецької області про залишення заяви без розгляду (справа 2-192/2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/16806105>

650. Ухвала Хортицького районного суду м. Запоріжжя (справа 0825/8912/2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/26615861>
651. Ухвала Хортицького районного суду м. Запоріжжя щодо позовної заяви (справа № 0825/8738/2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/26605898>
652. Ухвала щодо роз'яснення рішення апеляційного суду Запорізької області (категорія справи № 0825/9634/13; справа № 22-ц/778/353/14) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38427026>
653. Фея О. Ірина Єгорченко «Плагіат – загроза державній безпеці» [Електронний ресурс] / Олег Фея, Ірина Єгорченко // theukrainians. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://theukrainians.org/plagiat-zagroza-derzhbezpetsi/>
654. Фирсов М. Л. Преступления в сфере авторских и смежных прав / Фирсов Максим Леонидович // Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук; специальность 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право». – Москва, 2013. – 31 с.
655. Філософський енциклопедичний словник / гол. Редколегії В. І. Шинкарук. – Київ : Абрис, 2002. – 742 с.
656. Фініков Т. Академічна доброчесність: глобальний контекст та національна потреба / Т. Фініков // Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – К. : Таксон, 2016. – С. 9–36.
657. Фокин Н. И. Экономика: В начале было Слово [Електронний ресурс] / Н. И. Фокин. – Режим доступу до ресурсу: <http://dictionary-economics.ru/word/%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D0%B8%D0%B0%D1%82>

658. Форум могилянської спільноти «Бонет». Тема: Положення про запобігання плагиату та впровадження практики належного цитування у навчальному процесі НаУКМА [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://bonet.plazerazzi.org/index.php?showtopic=29931>
659. Франс А. Апологія плагиата. «Безумный» и «Препятствие» / Анатолий Франс / пер. с фр. // Собрание сочинений в 8 томах. – Т. 8. Литературно-критические статьи, публицистика, речи, письма». – Москва: Гос. изд-во ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ, 1960. – 894 с. – С. 280–287.
660. Франс А. Апологія плагиата. Мольер и Скаррон / Анатолий Франс / пер. с фр. // Собрание сочинений в 8 томах. – Т. 8. Литературно-критические статьи, публицистика, речи, письма». – Москва: Гос. изд-во ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ, 1960. – 894 с. – С. 288–296.
661. Фромм Э. Душа человека: Перевод / Эрих Фромм. – Москва: Республика, 1992. – 430 с.
662. Фуко М. Що таке автор? // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. – Львів: Літопис, 1996. – С. 444–456.
663. Функ Г., Юрченко Л. Плагиат, копія, цитата, ремікс: що пристойно в літературі? [Електронний ресурс] / Гіза Функ, Леся Юрченко. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.dw.com/uk/%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D1%96%D0%B0%D1%82-%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D1%96%D1%8F-%D1%86%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%BC%D1%96%D0%BA%D1%81-%D1%89%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B9%D0%BD%D0%BE-%D0%B2-%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D1%96/a-5280942>

664. Харитоновна Е. И. Гражданские правоотношения интеллектуальной собственности, возникающие в результате творчества (концептуальные основы) : моногр. / Е. И. Харитоновна. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – Одесса : Фенікс, 2012. – 413 с.
665. Хмарський В. Academic Integrity в США : кілька спостережень 2015 року / В. Хмарський // Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд дослідж. освіт. політики» ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – Київ : Таксон, 2016. – С. 53–92.
666. Хоффштадт К. Плагиат в науке / Кристиан Хоффштадт // Российско-Германский колледж. Ежегодник 2004/2005 / под ред. проф., д. ф. н. В. Г. Горохова. – Aachen : Shaker Verlag, 2006. – С. 513–526.
667. Художник (El artista) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kinopoisk.ru/film/601750/>
668. Цалик С. Як Марко Вовчок «літературних негрів» наймала [Електронний ресурс] / Станіслав Цалик. – Режим доступу до ресурсу: http://gazeta.ua/ru/articles/history-journal/_ak-marko-vovchok-literaturnih-negriv-najmala/390491
669. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page8>
670. Черепанова С. О. Філософія родознавства : навч. посіб. / Світлана Черепанова. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2008. – 460 с.
671. Чи я плагіював? Різновиди і серйозність порушень правил цитування [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.saiup.org.ua/resursy/chy-ya-plagiyuvav-shkala-plagiatu/>
672. Что такое копипаст? [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://bigfozzy.com/Articles/Based/Terminology/what-is-copypaste.php>
673. Шалайський О. [Інтерв'ю]. Олексій Шалайський: копипест крутіший, ніж ексклюзив [Електронний ресурс] / Олексій Шалайський. – 2011. – Режим доступу до ресурсу:

http://texty.org.ua/pg/article/newsmaker/read/33816/Oleksij_Shalajskij_kopipejst_krutishyj_nizh_jekskluzyv

674. Шарапова Е. В., Шарапов Р. В. Универсальная система проверки текстов на плагиат «Автор.NET» / Е. В. Шарапова, Р. В. Шарапов // Информатика и её применения. – 2012. – Т. 6. – Вып. 3. – С. 52–58.
675. Шебетко А. «Обнаженных» Джеффа Кунса признали плагиатом [Электронный ресурс] / Антон Шебетко. – 2017. – Режим доступа до ресурсу: <https://birdinflight.com/ru/novosti/20170310-jeff-koons-plagiat.html>
676. Шевченкіана // Сучасний тлумачний словник української мови : 65 000 слів / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. – Харків : ВД «ШКОЛА», 2006. – 1008 с.
677. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підруч. / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко. – 4-е вид., випр. і доп. – Київ : Знання, 2004. – 307 с.
678. Шестакова Э. Обыкновенная история, или плагиат как проявление социальной власти [Электронный ресурс] / Элеонора Шестакова // Relga. – № 15 [318]. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tgu-www.woa/wa/Main?textid=4835&level1=main&level2=articles>
679. Шингл [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://wiki.advego.ru/index.php/%D0%A8%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D0%BB>
680. Ширшова Л. 8 громких историй о липовых научных степенях и их последствиях [Электронный ресурс] / Люся Ширшова // Newtonew. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <https://newtonew.com/story/fake-degrees>
681. Шишка Р. Б. Плагиат та його прояви і небезпеки / Р. Б. Шишка // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 4. – С. 170–175.
682. Шліхта Н., Шліхта І. Основи академічного письма : Методичні рекомендації та програма курсу / Наталя Шліхта, Ірина Шліхта. – К. : Б. м., 2016. – 61 с.

683. Штефан А. Науковий плагіат: співвідношення використання ідеї та форми вираження твору / Анна Штефан // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2016. – № 4. – С. 68–79.
684. Штефан О. Деякі аспекти прояву плагіату / Олена Штефан // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2014. – № 4. – С. 59–67.
685. Штефан О. Плагіат: поняття, ознаки, відповідальність / Олена Штефан // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2011. – № 6. – С. 17–25.
686. Штефан О. О. Класифікація порушень у сфері авторського права / О. О. Штефан // Питання інтелектуальної власності: зб. наук. праць. Вип. 10. / редкол. О. П. Орлюк та ін. – К.: НДІ ІВ НАПрНУ, «НВП Інтерсервіс», 2012. – 278 с. – С. 164–174.
687. Штефан О. Цивільно-процесуальний захист суб'єктивного авторського права: теорія, законодавство, судова практика: моногр. / О. О. Штефан. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2017. – 544 с.
688. Шулкін Д. Штучний інтелект проти «винахідників» / Дмитро Шулкін // Освіта України. – 2014, 18 серпня. – С. 9.
689. Що потрібно знати про плагіат: посібник з академічної грамотності та етики для «чайників» [Електронний ресурс] / уклад. О. О. Гужва. – Режим доступу до ресурсу: http://library.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/biblio/PDF/books_ac-gr.pdf
690. Эйдель Ю. Эпидемия прозрачности: теперь дипломы! [Електронний ресурс] / Юлия Эйдель // Частный Корреспондент. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: http://www.chaskor.ru/article/epidemiya_prozrachnosti_teper_diplomy_32289
691. Эко У. Как написать дипломную работу. Гуманитарные науки: учеб.-метод. пособ. / Умберто Эко / пер. с итал. Е. Костюкович. – Москва: КД «Университет», 2003. – 2-е изд. – 240 с.

692. Энциклопедический словарь Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона [Текст] / Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон. – В. 82 основ. и 4 допол. полутомах. – Санкт-Петербург, 1898. – Т. XXIII, кн. 48. – 961 с.
693. Яненко Я. В. Особливості трансляції цінностей у рекламі на українських телеканалах / Я. В. Яненко // Держава та регіони. – Серія : Соціальні комунікації. – 2012. – № 4 (12). – С. 202–205.
694. 10 Types of Plagiarism [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://go.turnitin.com/posters/plagiarism-spectrum>
695. Academic Integrity at the Massachusetts Institute of Technology: A Handbook for Students [Електронний ресурс]. – Boston, 2016. – 36 p. – Режим доступу до ресурсу: <http://integrity.mit.edu/handbook/academic-integrity-mit>
696. Ali A. M. El Tahir. Overview and Comparison of Plagiarism Detection Tools / A. M. El T. Ali, H. M. D. Abdulla, V. Snasel [Електронний ресурс] // CEUR Workshop Proceedings. – 2011. – Vol. 706.– P. 161–172. – Режим доступу до ресурсу: <http://ceur-ws.org/Vol-706/poster22.pdf>
697. Are those cheeky own brand lookalikes ever as good as the real thing? FEMAIL puts the 'copycats' to the test [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.dailymail.co.uk/femail/article-4838518/FEMAIL-puts-copycats-test.html>
698. Barrett D. The cheating epidemic at Britain's universities [Електронний ресурс] / David Barrett. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.telegraph.co.uk/education/educationnews/8363345/The-cheating-epidemic-at-Britains-universities.html>
699. Baruchson-Arbib S. Printed Versus Internet Plagiarism: A Study of Students' Perception [Електронний ресурс] / S. Baruchson-Arbib, E. Yaari // International Journal of Information Ethics. – 2004. – Vol. 1. – Режим доступу : http://www.i-r-i-e.net/inhalt/001/ijie_001_05_baruchson.pdf
700. Bielicki T. OSA na UMK ma żądlić nieuczciwych studentów, 25 maja 2016 [Електронний ресурс] / Tomasz Bielicki // Dziennik Toruński. Nowości. –

- Режим доступа до ресурсу: <http://www.nowosci.com.pl/torun/a/osa-na-umk-ma-zadlic-nieuczciwych-studentow,10812280/>
701. Blum S. D. *My Word! : Plagiarism and College Culture* / Susan D. Blum. – Cornell University Press, 2009. – 240 p.
702. Broad W., Wade N. *Betrayers of the Truth: Fraud and Deceit in the Halls of Science* / by William Broad and Nicholas Wade. – New York: Simon & Schuster, 1982. – 256 p.
703. Carroll J., Zetterling C.-M. *Guiding students away from plagiarism* [Электронный ресурс] / Jude Carroll and Carl-Mikael Zetterling. – 84 s. – Режим доступа до ресурсу: https://www.kth.se/polopoly_fs/1.656375!/Guidingstudents%20away%20from%20Plagiarism.pdf
704. Czerwiński T. *Plagiat naukowy w perspektywie akademickiej : Wybrane problem* [Электронный ресурс] / Tomasz Czerwiński // PERSPECTIVA. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne. – Rok XII 2013. – Nr. 1 (22). – С. 5–19. – Режим доступа до ресурсу: <http://perspectiva.pl/pdf/p22/02CZERWINSKI.pdf>
705. East J. *The problem of plagiarism in academic culture* [Электронный ресурс] / Julianne East // International Journal for Educational Integrity. – 2006. – Vol. 2. – No. 2. – С. 16–28. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.ojs.unisa.edu.au/index.php/IJEI/article/viewFile/88/125>
706. Faal Christian. *Eidesstattliche Versicherung des Promovenden zur Bekämpfung des Plagiatsunwesens?* / Christian Faal // Zeitschrift für Rechtspolitik. – 2012. – № 1. – P. 7–11.
707. Feder Kenneth L. *Frauds, myths, and mysteries : science and pseudoscience in archaeology* / Kenneth L. Feder. – Eighth edition. – New York: Central Connecticut State University, 2014. – 411 p.
708. Fedorowicz M. *Matrix jest plagiatem. Doskonałym plagiatem* [Электронный ресурс] / Michał Fedorowicz // Kulturą w plot. – 2014. – Режим доступа до ресурсу: <http://kulturawplot.pl/2014/07/08/matrix-plagiat/>

709. Fishman T. «We know it when we see it» is not good enough : toward a standard definition of plagiarism that transcends theft, fraud, and copyright [Электронный ресурс] / Teddi Fishman // 4th Asia Pacific Conference on Educational Integrity (4APCEI). 28–30 September 2009, University of Wollongong NSW Australia. – 2010. P. 1–4. – Режим доступа до ресурсу: <http://ro.uow.edu.au/apcei/09/papers/37/>
710. Fundamental Values Project, International Center for Academic Integrity [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: <http://integrity.mit.edu/handbook/what-plagiarism>
711. Glossary [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.plagiarism.org/plagiarism-101/glossary/>
712. Green S. Plagiarism, Norms, and the Limits of Theft Law: Some Observations on the Use of Criminal Sanctions in Enforcing Intellectual Property Rights / Stuart P. Green // Hastings Law Journal. – 2002. – Vol. 54. – P. 167–242.
713. Gromkowska-Melosik A. Plagiat. Konteksty edukacyjne i społeczno-kulturowe / Agnieszka Gromkowska-Melosik // NAUKA. – 2009. – № 2. – S. 61–79.
714. Gromkowska-Melosik, Agnieszka : Ściągi, plagiaty, fałszywe dyplomy : studium z socjopatologii edukacji / Agnieszka Gromkowska-Melosik. – Gdańsk ; Sopot : Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2007. – 152 s.
715. How to deal with text recycling [Электронный ресурс] // BioMed Central. – Режим доступа до ресурсу: https://publicationethics.org/files/BioMed%20Central_text_recycling_editorial_guidelines.pdf
716. Jak unikać plagiatu przy pisaniu pracy? [Электронный ресурс]. – 2012. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.sprawnik.pl/artykuly,10222,11569,jak-uniknac-plagiatu-przy-pisaniu-pracy>
717. Joscelyne A. Revolution in the Revolution: an interview with Regis Debray [Электронный ресурс] / Andrew Joscelyne. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.wired.com/1995/01/debray/>

718. Kaczmarek T. Poradnik dla studentów piszących pracę licencjacką lub magisterską [Elektronnyy resurs] / Tadeusz Teofil Kaczmarek. – Warszawa, 2005. – 29 s. – Reżim dostępu do resursu: http://bg.szczecin.pl/wp-content/uploads/2015/10/poradnik_dla_studentow.pdf
719. Kapralski S. Czym jest plagiat I jak go unikać? [Elektronnyy resurs] / Sławomir Kapralski. – Reżim dostępu do resursu: [https://portal.swps.edu.pl/documents/1428763/0/Czym_jest_plagiat_i_jak_go_unika+\(2\).pdf/00878f41-40c0-4f56-9a36-2a193c84217a](https://portal.swps.edu.pl/documents/1428763/0/Czym_jest_plagiat_i_jak_go_unika+(2).pdf/00878f41-40c0-4f56-9a36-2a193c84217a)
720. Korolczuk M. Polska bez logo. Zalew kopii i plagiatów [Elektronnyy resurs] / M. Korolczuk. – 2015. – Reżim dostępu do resursu: <http://www.trojmiasto.pl/ankiety/Czy-zdarzylo-ci-sie-kiedykolwiek-popelnic-plagiat-ank28554.html>
721. Krajewski M. O metodologii nauk i zasadach pisarstwa naukowego: Uwagi podstawowe [Elektronnyy resurs] / Mirosław Krajewski. – 2010. – – Reżim dostępu do resursu: [http://www.krajewskimiroslaw.pl/_media/docs/4i.%20METODOLOGIA%20NA UK.pdf](http://www.krajewskimiroslaw.pl/_media/docs/4i.%20METODOLOGIA%20NA%20UK.pdf)
722. Legal guide for editors concerning ethics issues [Elektronnyy resurs] // Elsevier. – Reżim dostępu do resursu: <https://www.elsevier.com/editors/perk/legal-guide-for-editors>
723. Machała T. Marek Wroński – łowca plagiatów. Naukowiec, który walczy z nieuczciwością we własnym środowisku [Elektronnyy resurs] / T. Machała, M. Wroński. – Reżim dostępu do resursu: <http://natemat.pl/73017,marek-wronski-lowca-plagiatow-naukowiec-ktory-walczy-z-nieuczciwoscia-we-wlasnym-srodowisku>
724. McJohn S. Copyright: Examples and Explanations [Elektronnyy resurs] / Stephen M. McJohn. – New York: Aspen Publishers, 2006. – 356 p.
725. Meyer zu Eissen S. Intrinsic Plagiarism Detection [Elektronnyy resurs] / S. Meyer zu Eissen, B. Stein // Advances in Information Retrieval: Proceedings of the 28th European Conference on IR Research, ECIR. – 2006. – P. 565–569. –

- Режим доступа до ресурсу :
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.110.5366&rep=rep1&type=pdf>
726. Moore Howard R. Plagiarisms, Authorships, and the Academic Death Penalty [Электронный ресурс] / Rebecca Moore Howard // College English. – 1995. – Vol. 57. – No. 7. – С. 788–806. – Режим доступа до ресурсу: <http://surface.syr.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1002&context=wp>
727. Ochrona własności intelektualnej. Wykład 7 [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: http://www.pracownik.kul.pl/files/12196/public/OWI_7_popr.pptx
728. Osipian A. Ukrainian Politicians and Fake Dissertations [Электронный ресурс]. / Ararat L. Osipian. – 2017. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.insidehighered.com/blogs/world-view/ukrainian-politicians-and-fake-dissertations>
729. Overview. International Center for Academic Integrity [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.academicintegrity.org/icaei/integrity-3.php>
730. PAN: fałszowanie badań i plagiatowanie godzą w etos naukowców [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: <http://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news,393369,pan-falszowanie-badan-i-plagiatowanie-godza-w-etos-naukowcow.html>
731. Plagiarism Prevention [Электронный ресурс] // Elton S. Karrmann Library. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.uwplatt.edu/files/library/plagiarismprevention.pdf>
732. Plagiat [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.prawoautorskie.gov.pl/pages/strona-glowna/baza-wiedzy/slowniczek.php>
733. Plagiat posła Stanisława Gawłowskiego (PO)? [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: <https://nfaetyka.wordpress.com/2017/07/25/plagiat-posla-stanislaw-gawlowskiego-po/>

734. Praktyczny przewodnik antyplagiatowy [Електронний ресурс] / opracowanie: dr Natalia Kohtamäki (WPiA UKSW). – 15 s. – Режим доступу до ресурсу:
https://usosweb.uksw.edu.pl/instrukcje/Praktyczny_przewodnik_antyplagiatowy_NKohtamaki.pdf
735. Roig M. Avoiding plagiarism, self-plagiarism, and other questionable writing practices: A guide to ethical writing [Електронний ресурс] / Miguel Roig. – 63 s. – Режим доступу до ресурсу:
<https://ori.hhs.gov/images/ddblock/plagiarism.pdf>
736. Ryzhko O. Facebook as a platform for counteraction to plagiarism [Електронний ресурс] / O. Ryzhko // PROCEEDINGS THE SEVENTH WORLD CONGRESS «AVIATION IN THE XXI-st CENTURY» («Safety in Aviation and Space Technologies») September 19–23, 2016. – P. 7.2.1–7.2.5. – Режим доступу до ресурсу: <http://congress.nau.edu.ua/doc/congress-2016/Congress2016.pdf>
737. Ryzhko O. Ukrainian media in the context of axiology / O. Ryzhko // THE SIXTH WORLD CONGRESS «AVIATION IN THE XXI-st CENTURY» («Safety in Aviation and Space Technologies») September 23–25, 2014, Vol. 2. – P. 7.2.1.–7.2.4.
738. Self-plagiarism [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу:
<https://publicationethics.org/case/self-plagiarism>
739. Self-Plagiarism [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу:
<http://en.writecheck.com/self-plagiarism>
740. Sieńczyło-Chlabcz J. Odpowiedzialność nauczycieli akademickich, doktorantów i studentów z tytułu popełnienia plagiatu [Електронний ресурс] / J. Sieńczyło-Chlabcz // Transformacje prawa prywatnego. – 2010. – N. 1. – S. 133–157. – Режим доступу до ресурсу: http://www.transformacje.pl/wp-content/uploads/2010/05/tpp_1-2010_sienczylo-chlabcz.pdf
741. Sołtysiak G. Plagiat. Zarys problemu / Grzegorz Sołtysiak. – Warszawa : AlmaMer Wyższa Szkoła Ekonomiczna, 2009. – 105 s.

742. Statystyki plagiatowania w Stanach Zjednoczonych i w Europie [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.plag.pl/statystyki-plagiatowania>
743. Stearns L. Copy Wrong: Plagiarism, Process, Property, and the Law [Електронний ресурс] / Laurie Stearns. – Режим доступу до ресурсу: <http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1787&context=californialawreview>
744. Stephen King sued you took my gunslinger to 'The Dark Tower' that'll cost ya \$500 mil!! [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.tmz.com/2017/03/28/stephen-king-sued-the-dark-tower-the-rook-infringement>
745. USTAWA z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.prawoautorskie.gov.pl/media/download_gallery/nowa.pdf
746. Wawrzak W. 5 sytuacji, które błędnie utożsamiasz z plagiatem [Електронний ресурс] / Wojciech Wawrzak. – Режим доступу до ресурсу: <https://prakreacja.pl/5-sytuacji-plagiat/>
747. Winners 2015. Grand Prix [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://slovak-press-photo.sk/en/archiv/2015/hlavna/>
748. What is Academic Integrity? Academic Integrity at MIT, A Handbook for [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://integrity.mit.edu/handbook/what-plagiarism>
749. What is plagiarism? [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.plagiarism.org/plagiarism-101/what-is-plagiarism>
750. What is Plagiarism? Academic Integrity at MIT, A Handbook for Students [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://integrity.mit.edu/handbook/what-plagiarism>
751. Why Integrity? International Center for Academic Integrity [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.academicintegrity.org/icai/integrity-1.php>

752. Wroński M. «Przepychanie» doktoratu [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2011. – № 10. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2011/10/przepychanie-doktoratu/>
753. Wroński M. Akademicka «pomroczność jasna» [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2010. – № 12. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2010/12/akademicka-pomrocznosc-jasna/>
754. Wroński M. Ciąg dalszy nastąpił [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2010. – № 5. – <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2010/05/ciag-dalszy-nastapil/>
755. Wroński M. Co dalej z podwójnym doktoratem? [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2016. – № 1. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2016/01/co-dalej-z-podwojnym-doktoratem/>
756. Wroński M. Co ma wisieć, nie utonie... [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2014. – № 7–8. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2014/07-08/co-ma-wisiec-nie-utonie/>
757. Wroński M. Co nas nie zabije, to nas wzmocni [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2012. – № 9. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2012/09/co-nas-nie-zabije-to-nas-wzmocni/>
758. Wroński M. Cud uniewinnienia [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2016. – № 9. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2016/09/cud-uniewinnienia/>
759. Wroński M. Do kogo należą wyniki badań [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2015. – № 5. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2015/05/do-kogo-naleza-wyniki-badan/>

760. Wroński M. Fałszywy profesor [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2011. – № 6. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2011/06/falszywy-profesor/>
761. Wroński M. Habilitacja bez ryzyka [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2011. – № 2. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2011/02/habilitacja-bez-ryzyka/>
762. Wroński M. Habilitacja z prawa na lewo [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2016. – № 11. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2016/11/habilitacja-z-prawa-na-lewo/>
763. Wroński M. Habilitacyjna «spółdzielnia» [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2016. – № 12. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2016/12/habilitacyjna-spoldzielnia/>
764. Wroński M. Jak prezentować swoją wiedzę [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2012. – № 1. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2012/01/jak-prezentowac-swoja-wiedze/>
765. Wroński M. Jak sprawę załatwić, aby jej nie załatwić [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2013. – № 12. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2013/12/jak-sprawe-zalatwiac-aby-jej-nie-zalatwic/>
766. Wroński M. Jak stracić prestiż [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2015. – № 6. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2015/06/jak-stracic-prestiz/>
767. Wroński M. Klonowane doktoraty w sądzie [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2014. – № 1. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2014/01/klonowane-doktoraty-w-sadzie/>
768. Wroński M. Kolejne «cudowne» uniewinnienie! [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2016. – № 10. – Режим доступу до

- pecypcy: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2016/10/kolejne-cudowne-uniewinnienie/>
769. Wroński M. Kolejne odebrane stopnie naukowe [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2016. – № 7–8. – Режим доступа до pecypcy: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2016/07-08/kolejne-odebrane-stopnie-naukowe/>
770. Wroński M. Koniec slowackiego eldorado? [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2010. – № 3. – Режим доступа до pecypcy: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2010/03/koniec-slowackiego-eldorado/>
771. Wroński M. Miałem jednak rację [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2012. – № 6. – Режим доступа до pecypcy: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2012/06/mialem-jednak-racje/>
772. Wroński M. Moralny upadek recenzenta [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2013. – № 3. – Режим доступа до pecypcy: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2013/03/moralny-upadek-recenzenta/>
773. Wroński M. Napisane bez honoru [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2012. – № 4. – <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2012/04/napisane-bez-honoru/>
774. Wroński M. Naukowe grzeszki [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2015. – № 9. – Режим доступа до pecypcy: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2015/09/naukowe-grzeszki/>
775. Wroński M. Nieistniejące publikacje habilitanta [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2014. – № 5. – Режим доступа до pecypcy: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2014/05/nieistniejace-publicacje-habilitanta/>
776. Wroński M. Nierzetelny doktorat rektora [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2014. – № 2. – Режим доступа до pecypcy: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2014/02/nierzetelny-doktorat-rektora/>

777. Wroński M. Nierzetelny doktorat z germanistyki. Ciąg dalszy [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2016. – № 5. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2016/05/nierzetelny-doktorat-z-germanistyki/>
778. Wroński M. Niesłuszne oskarżenie [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2015. – № 1. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2015/01/niesluszne-oskarzenie/>
779. Wroński M. Nieznajomość prawa szkodzi [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2012. – № 10. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2012/11/zakonczenie-sprawy-orgmaszu/>
780. Wroński M. Nowe wieści i stare sprawy [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2015. – № 3. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2015/03/nowe-wiesci-i-stare-sprawy/>
781. Wroński M. Nowości z grodu Kopernika [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2014. – № 4. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2014/04/nowosci-z-grodu-kopernika/>
782. Wroński M. Oddalona skarga [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2010. – № 9. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2010/09/oddalona-skarga/>
783. Wroński M. Odebrana habilitacja w Toruniu [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2016. – № 2. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2016/02/odebrana-habilitacja-w-toruniu/>
784. Wroński M. Odebranie habilitacji w Lublinie [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2016. – № 3. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2016/03/odebranie-habilitacji-w-lublinie/>

785. Wroński M. Odebrany doktorat [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2011. – № 11. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2011/11/odebrany-doktorat/>
786. Wroński M. Oszust w prawniczej todze [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2013. – № 11. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2013/11/oszust-w-prawniczej-todze/>
787. Wroński M. Pirackie wyczyny [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2013. – № 2. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2013/02/pirackie-wyczyny/>
788. Wroński M. Piratka wśród filozofów [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2013. – № 1. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2013/01/piratka-wsrod-filozofow/>
789. Wroński M. Plagiat doktoratu sprzed 15 lat [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2016. – № 6. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2016/06/plagiat-doktoratu-sprzed-15-lat/>
790. Wroński M. Plagiat habilitacji w Bydgoszczy [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2010. – № 7–8. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2010/07-08/plagiat-habilitacji-w-bydgoszczy/>
791. Wroński M. Plagiat na dziennikarstwie / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2013. – № 10. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2013/10/plagiat-na-dziennikarstwie/>
792. Wroński M. Plagiat nie przeszkadza w karierze [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum akademickie. – 2017. – № 5. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2017/05/plagiat-nie-przeszkadza-w-karierze/>
793. Wroński M. Plagiat profesora fizyki z Krakowa [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2015. – № 2. – Режим доступу до

pecypcy: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2015/02/plagiat-profesora-fizyki-z-krakowa/>

794. Wroński M. Plagiat z przekładu [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2013. – № 9. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2013/09/plagiat-z-przekladu/>.
795. Wroński M. Plagiaty księdza Tymosza [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2015. – № 7–8. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2015/07-08/plagiaty-ksiedza-tymosza/>
796. Wroński M. Plagiatorka recyduwa [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum akademickie. – 2017. – № 7–8. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2017/07-08/plagiatorka-recyduwa/>
797. Wroński M. Plama na gronostajach [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2010. – № 4. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2010/04/plama-na-gronostajach/>
798. Wroński M. Podwójny przewód doktorski [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2013. – № 5. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2013/05/podwojny-przewod-doktorski/>
799. Wroński M. Prodziekan zawiniła – profesora powiesili! [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2015. – № 11. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2015/11/prodziekan-zawinila-profesora-powiesili/>
800. Wroński M. Profesorskie plagiaty [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2010. – № 6. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2010/06/profesorские-plagiaty/>
801. Wroński M. Przepisane z pośpiechu [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2014. – № 12. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2014/12/przepisane-z-pospiechu/>

802. Wroński M. Przetłumaczona książka [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2013. – № 6. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2013/06/przetlumaczona-ksiazka/>
803. Wroński M. Retrakcja w sądzie [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2014. – № 9. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2014/09/retrakcja-w-sadzie/>
804. Wroński M. Retrakcje prac adiunkta Politechniki Wrocławskiej [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2017. – № 1. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2017/01/retrakcje-prac-adiunkta-politechniki-wroclawskiej/>
805. Wroński M. Skandal we Wrocławiu [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2010. – № 10. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2010/10/skandal-we-wroclawiu/>
806. Wroński M. Ślepa, akademicka Temida [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2011. – № 1. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2011/01/slepa-akademicka-temida/>
807. Wroński M. Ślepotą promotorska [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2011. – № 5. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2011/05/slepot-promotorska/>. – Назва з екрана
808. Wroński M. Smutny obraz rzeczywistości [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2012. – № 5. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2012/05/smutny-obraz-rzeczywistosci/>
809. Wroński M. Sprawy denerwujące [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2011. – № 3. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2011/03/sprawy-denerwujace/>

810. Wroński M. Sprawy minione [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2013. – № 4. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2013/04/sprawy-minione/>
811. Wroński M. Sprawy się ciągną [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2015. – № 12. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2015/12/sprawy-sie-ciagna/>
812. Wroński M. Sprawy załatwiane i niezałatwiane [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2014. – № 11. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2014/11/sprawy-zalatwiane-i-niezalatwiane/>
813. Wroński M. Standardy postępowania [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2010. – № 11. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2010/11/standardy-postepowania/>
814. Wroński M. Szczeciński doktorat z prawa [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2015. – № 4. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2015/04/szczecinski-doktorat-z-prawa/>
815. Wroński M. Tak nie uchodzi [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2011. – № 7–8. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2011/07-08/tak-nie-uchodzi/>
816. Wroński M. Triumf i porażka doktoranta [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2014. – № 6. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2014/06/triumf-i-porazka-doktoranta/>
817. Wroński M. Uczelniane miłosierdzie [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2012. – № 7–8. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2012/07-08/uczelniane-milosierdzie/>
818. Wroński M. Unieważniona nagroda! [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2015. – № 10. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2015/10/uniewazniona-nagrada/>

819. Wroński M. Unieważnienie doktoratu z germanistyki [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum akademickie. – 2017. – № . – Reżim dostępu do resursy: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2017/04/uniewaznienie-doktoratu-z-germanistyki/>
820. Wroński M. Uprawnienia poszkodowanych [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2011. – № 12. – Reżim dostępu do resursy: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2011/12/uprawnienia-poszkodowanych/>
821. Wroński M. Uszczerbek na reputacji [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2012. – № 2. – Reżim dostępu do resursy: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2012/02/uszczerbek-na-reputacji/>
822. Wroński M. Wycofane habilitacje [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2011. – № 4. – Reżim dostępu do resursy: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2011/04/wycofane-habilitacje/>
823. Wroński M. Wznowienie wznowionej habilitacji [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2014. – № 3. – Reżim dostępu do resursy: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2014/03/wznowienie-wznowionej-habilitacji/>
824. Wroński M. Z naruszeniem praw autorskich [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2016. – № 4. – Reżim dostępu do resursy: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2016/04/z-naruszeniem-praw-autorskich/>
825. Wroński M. Z życia wrocławskiej AM [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2011. – № 9. – Reżim dostępu do resursy: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2011/09/z-zycia-wroclawskiej-am/>
826. Wroński M. Zakłócony spokój plagiatorów [Elektronnyj resurs] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2010. – № 2. – Reżim dostępu do resursy: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2010/02/zaklocony-spokoj-plagiatorow/>

827. Wroński M. Zakończenie sprawy «Orgmaszu» [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2012. – № 11. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2012/11/zakonczenie-sprawy-orgmaszu/>
828. Wroński M. Zarzuty przeciwko dziekanowi [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2013. – № 7–8. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2013/07-08/zarzuty-przeciwko-dziekanowi/>
829. Wroński M. Zawieszona uprawnienia [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2010. – № 1. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2010/01/zawieszona-uprawnienia/>
830. Wroński M. Znikający artykuł [Електронний ресурс] / Marek Wroński // Forum Akademickie. – 2012. – № 3. – Режим доступу до ресурсу: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2012/03/znikajacy-artykul/>
831. Zenderowski R. Plagiat. Istota – rodzaje – skutki [Електронний ресурс] / R. Zenderowski. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.zenderowski.republika.pl/plagiat.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А
Плагіат у статтях

Плагіат	Оригінальний текст	Коментар
<p>Петренко В. С. Поняття та види плагіату / В. С. Петренко // Часопис цивілістики. – 2013. – № 14. – С. 128–131.</p> <p><i>«Традиційно плагіат співвідносять із літературними творами, але значно більша кількість фактів порушення відбувається у щоденному процесі створення інформації. Останнім часом саме у журналістиці випадки привласнення чужих матеріалів залишаються непоміченими, внаслідок розкиданості творів у періодиці, величезної кількості джерел інформації та самих ЗМІ. Всі ці обставини ускладнюють виявлення плагіату» [с. 129].</i></p>	<p>Афанасьєва К. О. Авторське право : практ. посіб. / К. О. Афанасьєва. – Київ : Атіка, 2006. – 224 с.</p> <p><i>«Плагіат традиційно співвідносять із літературними творами, але набагато частіше він трапляється у щоденному процесі створення інформації. Ще М. Ломоносов у своїх “Роздумах про обов’язки журналістів під час викладення ними творів...” наголошував: “Основне нехай журналіст засвоїть, що для нього немає нічого більш ганебного, ніж вкрасти в кого-небудь із товаришів думки та судження і привласнити їх собі...” Як не дивно, але саме в журналістиці випадки привласнення чужих матеріалів залишаються непоміченими. Причина полягає в розкиданості творів у періодиці, величезній кількості джерел інформації та й власне ЗМІ. Усі ці обставини ускладнюють виявлення порушень» [с. 136].</i></p>	<p>Це приклад завуальованого плагіату – спостерігаємо використання поверхового рерайту (перестановка слів, незначне переформулювання фрази зі збереженням ідентичного змісту, використання інших слів-зв’язок) та скорочення – вилучено цитату М. Ломоносова, причому дослівно сплагіачені саме концептуально важливі положення авторки – спостереження та висновок.</p>
<p>Петренко В. С. Поняття та види плагіату / В. С. Петренко // Часопис цивілістики. – 2013. – № 14. – С. 128–131.</p> <p><i>«Першою формою плагіату є точне копіювання існуючого оприлюдненого об’єкту авторського, патентного права без належного оформлення запозичених з нього частин. Довести таку форму найпростіше оскільки відбувається повне символічне або структурне дублювання.</i></p> <p><i>До другої форми відносять повтор ідейної основи твору – фабули, яка складає його цінність. Ідея, сюжет, ідейний зміст, принцип не можуть</i></p>	<p>Порало І. В. Інтелектуальний капітал України в полоні плагіату / І. В. Порало // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2009. – № 4. – С. 89–97.</p> <p><i>«Першою формою плагіату, що має законодавчий характер, можна назвати точне копіювання існуючого оприлюдненого об’єкта авторського, патентного права без належного оформлення запозичених з нього частин. Довести таку форму найпростіше оскільки відбувається повне символічне або структурне дублювання.</i></p> <p><i>До другої форми віднесемо повтор ідейної основи твору – фабули, яка складає його цінність.</i></p>	<p>Крім двох незначних скорочень, орфографічної (об’єкту замість об’єкта), лексичної (являється замість є), друкарської (виявлення замість виявлена) помилок, однієї перестановки слів, однієї лексичної заміни (наведених на представлених), однієї заміни особової авторської (віднесемо) на узагальнено-</p>

<p>бути зафіксованими у чистому вигляді, вони потребують матеріальних засобів представлення. Таким засобом є знакова, символна система – літери, цифри, ноти, графічні елементи, що зафіксовані на носії. Дана форма плагіату являється найважчою і найсуперечливішою оскільки у такому випадку надзвичайно складно довести факт копіювання.</p> <p>Третя форма передбачає оприлюднення об'єкту авторської роботи зміст якої утримує частину або весь матеріал іншого(их) авторів у мовній, лексичній, технологічній інтерпретації. Таким чином, даний плагіат змінює авторську схему знакової системи (певне конкретне розміщення літер, цифр чим являється наприклад текст), що дозволяє її використовувати як оригінальну, за знаковою системою, роботу. Така інтерпретація досить часто може бути виявлення за допомогою технічних, програмних засобів, якщо не була докорінно змінена.</p> <p>До четвертої, відносять плагіат, який передбачає помилки у посиланнях; помилки у визначенні цитат; посилання на неіснуючі джерела; у наведенні точних фактів без конкретизації джерела (якщо не є особистим дослідженням); помилки у представлених інформаційних джерелах» [с. 129–130].</p>	<p>Ідея, сюжет, ідейний зміст, принцип не можуть бути зафіксованими у чистому вигляді, вони потребують матеріальних засобів представлення. Таким засобом є знакова, символна система – літери, цифри, ноти, графічні елементи, що зафіксовані на носії. Дана форма плагіату є найважчою і найсуперечливішою оскільки у такому випадку надзвичайно складно довести факт копіювання.</p> <p>Третя форма передбачає оприлюднення об'єкта авторської роботи зміст якої утримує частину або весь матеріал іншого(их) авторів у мовній, лексичній, технологічній інтерпретації. Таким чином даний плагіат змінює авторську схему знакової системи (певне конкретне розміщення літер, цифр чим є наприклад текст), що дозволяє її використовувати як оригінальну, за знаковою системою, роботу. Така інтерпретація досить часто може бути виявлення за допомогою технічних, програмних засобів, якщо не була докорінно змінена.</p> <p>До четвертої форми віднесемо плагіат, який передбачає помилки у посиланнях; помилки у визначенні цитат; посилання на неіснуючі джерела; у наведенні точних фактів без конкретизації джерела (якщо не є особистим дослідженням); помилки у представлених інформаційних джерелах» [с. 91–92].</p>	<p>особову (відносять) словоформу – перед нами дослівний явний плагіат.</p>
---	---	---

Джерело: власне дослідження. Примітка: курсивом подаємо текстові збіги.

Додаток Б
Суб'єкт-суб'єктні відносини в академічному доколаплагіатному дискурсі

№ пор.	Плагіатор	Жертва плагіату	Джерело плагіату	Мета присвоєння авторства (використання)
1	Кандидат наук	Науковий керівник, автори академічних підручників	Кандидатська, докторська дисертації, академічні підручники	Кандидатська дисертація
2	Кандидат наук	Магістри	Магістерські роботи	Кандидатська дисертація
3	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Банк кандидатських, докторських дисертацій	Будь-які «наукові» тексти
4	Доктор наук	Покійний автор (переважно – доктор наук), автор-іноземець	Дисертація, монографія	Докторська дисертація
5	Науковий керівник	Магістри	Магістерські роботи	Будь-які «наукові» тексти
6	Викладачі ВНЗ	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Будь-які наукові праці	Будь-які «наукові» тексти
7	Науковий керівник	Свій чи інший здобувач ступеня	Кандидатські дисертації	Будь-які «наукові» тексти
8	Кандидати наук	Автори-іноземці	Будь-які іншомовні наукові праці	Кандидатські дисертацій
9	Науковий працівник	Співавтор	Робота, виконана у співавторстві	Будь-які «наукові» тексти
10	Науковий керівник	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Будь-які наукові праці	Кандидатські дисертації
11	Кандидат наук	Науковий керівник, інші автори	Праці наукового керівника та інших авторів	Кандидатські дисертації
12	Магістрант	Магістрант	Магістерська робота	Магістерська робота
13	Доктор наук	Кандидат наук, магістранти	Кандидатські, магістерські роботи	Докторська дисертація
14	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Статті	Статті
15	Викладачі ВНЗ	Автори академічних підручників	Академічні підручники	Курси лекцій

Джерело: укладено автором на основі каталогу способів вчинення плагіату із 15 позицій Й. Сеньчило-Хлябіч, наведеного вище.

Додаток В
Суб'єкт-суб'єктні відносини в академічному доколаплагіатному дискурсі

№ пор.	Плагіатор	Жертва плагіату	Джерело плагіату	Мета присвоєння авторства (використання)
1	Доктор наук	Покійний автор, інші автори на рівні докторів наук	Дисертаційна монографія	Дисертаційна монографія
2	Доктор наук	Померлий доктор наук – консультант	Дисертаційна монографія	Дисертаційна монографія
3	Доктор наук	Кандидат наук	Дисертація	Дисертація
4	Доктор наук	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Інтернет-ресурси	Дисертація
5	Науковий консультант	Магістри	Магістерські роботи	Дисертація
6	Кандидат наук	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Збірник матеріалів конференції/симпозіуму	Дисертація
7	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Будь-які наукові праці	Будь-які наукові праці
8	Науковий консультант	Магістри	Магістерські роботи	Монографія
9	Кандидат наук	Доктор наук	Дисертація	Дисертація
10	Доктор наук	Доктор наук, перекладач	Монографія	Монографія
11	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Статті	Статті
12	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Статті, що містять оригінальні авторські об'єктивовані творчі концепції	Статті
13	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Статті, монографії	Монографії
14	Доктор наук	Доктор наук	Монографія (емпіричні дані), дисертація	Дисертація
15	Викладачі ВНЗ	Викладачі ВНЗ	Методичні рекомендації	Методичні рекомендації
16	Доктор наук	Кандидат наук	Дисертація	Колективна монографія (грантова)
17	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Вікіпедія	Статті
18	Доктор наук	Доктор наук	Монографія	Монографія

			(ілюстративний матеріал)	
19	Кандидат наук	Кандидат наук	Дисертація, монографія	Дисертація
20	Кандидат наук	Доктор наук – консультант	Дисертація	Дисертація
21	Кандидат наук	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Стаття	Дисертація
22	Доктор наук	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Бібліографія	Дисертація
23	Доктор наук	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Будь-які наукові праці (парафраз, рерайт, скорочення)	Дисертація
24	Кандидат наук	Іноземні автори	Монографії, дисертації	Монографії, дисертації
25	Доктор наук	Іноземний автор	Монографії	Дисертації
26	Доктор наук	Іноземний автор	Стаття	Монографія
27	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Іноземні автори	Статті	Статті
28	Доктор наук	Іноземні автори	Енциклопедія	Дисертація
29	Доктор наук	Іноземний автор	Стаття (ілюстративний матеріал)	Дисертація
30	Кандидат наук	Будь-який суб'єкт наукової сфери	Рукописи статей, підручників	Дисертація
31	Кандидат наук	Будь-який суб'єкт наукової сфери	Статті з фахових електронних видань	Дисертація
32	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Померлий автор	Монографія (ілюстративний матеріал)	Монографія
33	Кандидат наук (співавтор)	Магістр (співавтор)	Монографія	Монографія
34	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Стаття (50/50 цитування/плагіат)	Стаття
35	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Підручник	Стаття
36	Доктор наук	Доктор наук	Стаття	Приписування співавторства
37	Доктор наук	Доктор наук	Дисертація	Підручник
38	Кандидат наук	Доктори наук	Дисертації	Дисертація, статті
39	Кандидат наук	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Монографії	Дисертація
40	Рецензент	Кандидат наук	Дисертація	Монографія
41	Кандидат наук	Будь-який суб'єкт академічної сфери	Графічні роботи	Дисертація
42	Доктор наук	Іноземний автор	Кандидатська	Докторська

		(кандидат наук)	дисертація	дисертація
43	Будь-який суб'єкт наукової сфери	Будь-який суб'єкт наукової сфери	Огляди літератури	Дисертації
44	Кандидат наук	Будь-який суб'єкт наукової сфери	Монографія (рерайт)	Дисертація
45	Доктор наук	Померлий автор, інші автори	Колективна монографія	Дисертація
46	Науковий керівник і рецензент	Магістрант	Магістерська робота (розрахунки, креслення)	Монографія
47	Автор науково-популярного видання	Будь-який суб'єкт наукової сфери	Монографії, науково-популярні видання	Науково-популярне видання
48	Доктор наук	Будь-який суб'єкт наукової сфери	Будь-які наукові праці	Монографії, статті для отримання звання професора
49	Кандидат наук	Фотограф	Фотографії	Дисертація кандидата наук
50	Кандидат наук	Будь-який суб'єкт наукової сфери	Книжки, інтернет-джерела	Дисертація

Джерело: власне дослідження.

Додаток Д
Суб'єкт-суб'єктні відносини в академічному доколаплагіатному дискурсі

№ пор.	Плагіатор	Жертва плагіату	Джерело плагіату	Мета присвоєння авторства (використання)
1	Доктор наук	Будь-який суб'єкт наукової сфери	Автореферати, статті	Дисертація
2	Доктор наук	Іноземний автор	Статті, монографія, дисертація	Дисертація
3	Доктор наук	Колектив іноземних авторів	Колективна монографія	Дисертація
4	Доктор наук	Іноземні автори	Дисертації (текстово об'єктивовані концептуальні ідеї, авторські методики, системи аргументації)	Дисертація
5	Доктор наук	Доктор наук	Статті, монографії	Дисертація (+ фальшування джерел)
6	Доктор наук	Будь-який суб'єкт наукової сфери	Статті (графічний та інший ілюстративний матеріал)	Дисертація
7	Доктор наук	Доктор наук	Дисертація (новизна, положення, що виносяться на захист)	Дисертація
8	Будь-який суб'єкт наукової сфери	Будь-який суб'єкт наукової сфери	Дисертації, монографії, статті (результати дослідно-експериментальної роботи)	Дисертація
9	Доктор наук	Доктор наук	Будь-які наукові праці (об'єктивована в тексті авторська методика)	Дисертація
10	Доктор наук	Будь-який суб'єкт наукової сфери	Будь-які наукові праці (авторські терміни та дефініції)	Дисертація
11	Доктор наук	Автори підручників і навчальних посібників	Підручники, навчальні посібники	Дисертація
12	Доктор наук	Будь-який суб'єкт наукової сфери	Монографія (розроблені автором рекомендації)	Дисертація
13	Доктор наук	Будь-який суб'єкт наукової сфери	Статті (резюме й анотації)	Статті
14	Доктор наук	Будь-який суб'єкт наукової сфери	Будь-які наукові праці	Будь-які наукові праці

Джерело: власне дослідження.

Примітка: в таблиці основним плагіатором виступає доктор наук не тому, що кандидати не вдаються до плагіату, а через те, що ми спирались на емпіричний матеріал, що стосувався докторських дисертацій; зрештою, джерела й мета присвоєння залишаються ідентичними для всіх суб'єктів наукової сфери.

Додаток Е
Поведінкові моделі, уможливлені
соціальнокомунікаційною природою плагіату

<i>№ пор.</i>	<i>Модель поведінки</i>	<i>Приклад/пояснення (*нід плагіатом розуміємо присвоєння і цілого тексту і його частини/частин)</i>
1	Украсти у мертвого	Плагіат будь-якого авторського тексту
2	Украсти у вчителя (керівника, консультанта)	Плагіат будь-якого авторського тексту
3	Украсти в учня (студента, магістранта, аспіранта, докторанта)	Плагіат будь-якого авторського тексту
4	Украсти в колеги	Плагіат будь-якого авторського тексту
5	Украсти в іноземного автора	Плагіат будь-якого авторського тексту
6	Украсти в аноніма чи вдаваного аноніма	Плагіат із Мережі
7	Украсти у співавтора	Присвоїти його частину роботи
8	Обдурити колег/керівництво	Плагіат у колективній монографії, підручнику, посібнику; повторний друк власних праць як нових (зокрема, з отриманням грошової винагороди чи нематеріальних заохочень)
9	Обдурити соціум	Видати відомі чужі думки за нові власні; плагіат із фальсифікацією і фабрикацією, що може створити загрози життю і здоров'ю людей
10	Обдурити державу	Ступінь на основі сплагіаченої чи купленої роботи – фальшиві дипломи всіх рівнів
11	Заробити на чужій праці (грошова і не грошова винагорода)	Плагіат будь-якої праці
12	Позбавити законного автора заробітку	Плагіат будь-якої праці; «злив» у Мережу
13	Звести рахунки	Неправдиве звинувачення когось у плагіаті
14	Посприяти професійному крахові; зруйнувати кар'єру	Приписування авторства; вилучення зі співавторства; спотворене цитування та парафразування; плагіат фрагментів текстів, що містять неохоронювані об'єкти, які становлять собою основу праці (концептуальні ідеї, авторські методики тощо)
15	Продемонструвати власну безкарність і зверхність; поставити себе над Законом	Плагіат чиновників і їхніх родичів або наблизених
16	Сприяти девальвації науки й освіти	«Заплющувати очі» на плагіат
17	Сприяти деструктивній ціннісній трансформації	Толерувати полагіат, тим самим утверджуючи перверсивні соціальні норми
18	Сприяти правовому нігілізму	Плагіат як зневага до права
19	Сприяти занепаду морально-етичних норм	Плагіат як порушення приписів загальнолюдської моралі та норм професійної етики
20	Сприяти саморуїнуванню	Плагіат як деградація професійних і творчих навичок, особистісний застій, самообман

Джерело: власне дослідження.

Додаток Ж
Кінофільми: вид плагіату, модель розвитку сюжету, меседж

№ по р.	Назва фільму	Вид плагіату, що ілюструється	Модель розвитку сюжету	Основна настанова
1	«Великий товстий брехун» (<i>Big Fat Liar</i>)	Плагіат (крадіжка) матеріально оформленої ідеї (шкільний твір)	Безвідповідальність – нещастя – прагнення довести свою правоту – переосмислення власної поведінки – торжество справедливості	Має дидактичний характер: мусиш бути чесним, мусиш працювати над собою, якщо хочеш, аби тебе цінували, й аби тобі не доводилось опинятись у ролі жертви
2	«Великі очі» (<i>Big Eyes</i>)	Присвоєння авторства – повний плагіат	Прагнення реалізації – скрута – безвільність – злочин – саморуйнування – викриття – звільнення	Свідомий плагіат – це завжди обман (злочин); кожен обман неминуче розкривається, а страх викриття (якими б не були першопричини) – руйнує стосунки і саму людину; лише правда – звільняє й дає можливість повернути собі себе
3	Залізничний роман (<i>Roman de gare</i>)	Присвоєння авторства – повний плагіат + використання «літературного раба»	Завищені домагання – пошук виходу – присвоєння чужої праці (плагіат) – слава – розкриття таємниці – розплата	Усі співучасники злочину зазнають більшого чи меншого покарання: хтось платить життям, хтось саморуйнуванням, хтось муками сумління
4	Ідеальний чоловік (<i>Un home idéal</i>)	Присвоєння авторства – повний плагіат	Всепоглинаюче прагнення – невдачі – рятівна знахідка – присвоєння (крадіжка) – процвітання (слава, гроші, жінки) – розкриття таємниці – розплата	Плагіат руйнує життя і плагіатора і його близьких, запускаючи принцип «снігової кулі» – одна брехня тягне наступну, а злочини стають дедалі тяжчими
5	Мої слова, моя брехня, моє кохання (<i>Lila, Lila</i>)	Присвоєння авторства – повний плагіат	Бажання привернути увагу жінки – знахідка – присвоєння – слава – викриття – розплата – переосмислення власної поведінки – щасливе закінчення	Навіть не зумисний злочин – усе одно злочин і за нього доведеться платити
6	Морверн Каллар (<i>Morvern Callar</i>)	Присвоєння авторства – повний плагіат	Психологічний злам – присвоєння – виграш – самотність як варіант розплати	Якщо переступаєш приписи моралі й людяності, доведеться сплачувати рахунки, що виставить життя

7	Привид (<i>The Ghost Writer</i>)	Присвоєння авторства – повний плагіат + використання «літературного раба»	Приваблива пропозиція – заручник чужої гри – таємниця – розгадка – смерть	Якщо погоджуєшся на занадто привабливу пропозицію, нехтуючи мораллю й етикою, раніше чи пізніше доведеться сплачувати рахунки
8	Слова (<i>The Words</i>)	Присвоєння авторства – повний плагіат	Всепоглинаюче прагнення – невдачі – рятівна знахідка – присвоєння (крадіжка) – процвітання (слава, гроші, жінки) – розкриття таємниці – розплата	Плагіат руйнує життя і плагиатора і жертви плагиату; виливається у втрату довіри та змарнований шанс повірити у власні сили і, тим самим, розвинути власні здібності
9	Таємне вікно (<i>Sekret Window</i>)	Присвоєння авторства – повний плагіат	Психологічний стрес – звинувачення в плагіаті – спроби розібратись – злочин – позірне уникнення розплати	За кожен злочин доведеться платити: якщо не свободою чи муками сумління, то психічним здоров'ям
10	Убивця ворон (<i>A Murder of Crows</i>)	Присвоєння авторства – повний плагіат	Вимушена зміна професії – невдачі – рятівна знахідка – присвоєння – процвітання – розкриття таємниці – розплата	Контроверсійна: з одного боку, злочин має бути покараний і за нього доведеться розплачуватись (зокрема, й муками сумління); з іншого, – багатії завжди обходять систему
11	Двоє людей (<i>Tva människor</i>)	Присвоєння авторства – повний плагіат	Бажання помсти – злочин – тимчасовий виграш – розплата	Плагіат як засіб помсти може перетворитися на потужний руйнівний чинник, який нищить усіх учасників драми.
12	Інший чоловік (<i>Un autre homme</i>)	Присвоєння авторства – повний плагіат	Нічим не підкріплені амбіції – злочин – власноруч створена пастка – викриття – неусвідомлена розплата	Плагіат – закономірний вислід тотальної імітації життя.
13	Художник (<i>El artista</i>)	Присвоєння авторства – повний плагіат	Нічим не підкріплені амбіції – злочин – власноруч створена пастка – уникнення викриття – неминучість розплати в недалекому майбутньому	Плагіат може забезпечити тимчасовий успіх, але неминуче призведе до краху.
14	Великий товстий брехун 2 (<i>Big Fat Liar 2</i>)	Плагіат (крадіжка) матеріально оформленої ідеї (опис ідеї відеогри в доповіді)	Безвідповідальність (обман) – жертва обману – прозріння – переосмислення поведінки і боротьба за свої права – торжество справедливості	Кожен обман буде неминуче викрито: плагіат – не порятунок, а шлях до чергових проблем.

Джерело: власне дослідження.

Додаток 3
Реєстр справ, що стосуються плагіату

Умовні позначення. *Тип провадження*: Ц – цивільне, Г – господарське, К – кримінальне, А – адміністративне. *Характер рішення*: з – позов задоволено, в – відмовлено в позовних вимогах, ч.з. – позовні вимоги частково задоволено, п.т. – провадження триває, п.з. – повернено заяву, п.п. – припинено провадження, н.п. – нове провадження, а.с. – апеляційна скарга, к.с. – касаційна скарга, ВСУ – скарга у Верховний Суд України, р.с. – рішення скасоване, м.у. – мирова угода, в.п. – відмова від позову. *Примітка*: П – факт плагіату підтверджено судом (зокрема й судовою експертизою), М – справа стосується мас-медіа, * – плагіат згадано побіжно.

Пор. №	Номер справи	Тип провадження	Характер рішення	Примітка
1.	758/1464/15-ц	Ц	ч.з.	
2.	428/2313/15-ц	Ц	п.т.	
3.	0825/9634/13	Ц	в	П
4.	757/16203/16-ц	Ц	з; а.с. – в; к.с. – п.т.	
5.	0825/8738/2012	Ц	п.з.	
6.	161/15786/16-ц	Ц	п.т.	
7.	2-0417-2009	Ц	в	
8.	22ц-2828/2009	Ц	ч.з.	П
9.	910/5079/16	Г	в	
10.	761/8184/15-ц	Ц	в	
11.	2-1298/11	Ц	ч.з.	П
12.	6-21265св12	Ц	в, к.с. – п.т.	
13.	204/227/17	Ц	в, к.с. – п.т.	
14.	2-992/06	Ц	в	П
15.	2-7310/10	Ц	п.т.	
16.	0825/8912/2012	Ц	п.з.	
17.	758/562/14-ц	Ц	в, а.с. – в	
18.	22а-526/2008	Ц	в	
19.	826/15166/16	А	п.т.	
20.	910/25311/15	Г	в, а.с. – ч.з.	
21.	2-192/2011	Ц	в	
22.	0907/2-4875/2011	Ц	в	
23.	733/1280/13-ц	Ц	з, а.с. – ч.з.	М
24.	826/13983/15	А	з, а.с. – в	
25.	303/6498/13-ц	Ц	ч.з., а.с. – з	
26.	826/14830/15	А	з, а.с. – в	
27.	22-835\2007р.	Ц	в	
28.	15/38-10	Г	п.з.	
29.	22ц-534/2010	Ц	в	
30.	22ц-37-2010	Ц	в	
31.	6-14310св12	Ц	ч.з.	М
32.	1490/5657/12	Ц	в	П
33.	2-1347/11	Ц	в	
34.	2610/24162/12	А	в	

35.	1416/2287/12	Ц	В	П
36.	2-4718/10	Ц	В	П
37.	2607/6517/12	Ц	Ч.З.	П
38.	758/7169/13-ц	Ц	П.Т.	
39.	784/1283/13	Ц	З	П
40.	161/12051/14-ц	Ц	З	
41.	6/50-40.1	Г	В, а.с. – В	
42.	760/12098/15-ц	Ц	П.Т.	
43.	6-3545ск10	Ц	В	П
44.	2-7336/10	Ц	З	М, П
45.	761/9118/16-ц	Ц	Ч.З., а.с. – В, К.С. – П.Т.	М
46.	750/3848/17	К	Ч.З., П.Т.	П
47.	2-316/07	Ц	З	М, П
48.	1423/12666/2012	Ц	Ч.З.	М, П
49.	37/13-10	Г	Ч.З., а.с. – З, К.С. – В	П
50.	910/7686/16	Г	В, а.с. – В	
51.	328/7705/12	Ц	В	*
52.	22-ц-3373/2006	Ц	Ч.З.	П
53.	22-11774/12	Ц	Ч.З.	П
54.	2-578/11	Ц	В	
55.	22-ц-5257/12	Ц	Ч.З.	
56.	138/2894/13-ц	Ц	В	
57.	0825/9634/2012	Ц	Ч.З., а.с. – В	П
58.	4с-16/10	Ц	З	П
59.	1805/6876/2012	Ц	Ч.З., а.с. – З	П
60.	2а-8755/11/1470	А	В	
61.	2а-8237/11/1470	А	В	
62.	6-55580св13	Ц	В	М
63.	6-31068ск15	Ц	В	
64.	204/8258/15-ц	Ц	В, а.с. – В	П
65.	22ц-3499/10	Ц	Ч.З.	М, П
66.	2-942/11	Ц	В	
67.	808/993/16	А	В	П
68.	0523/16606/2012	К	В, а.с. – З	П
69.	908/41/16	Г	Ч.З., а.с. – В, К.С. – В	П
70.	2-2186/07	Ц	З	М, П
71.	2-2900/11	Ц	Ч.З.	П
72.	22ц-6747\2008	Ц	Ч.З.	М, П
73.	2-3429/11	Ц	В	П
74.	910/5044/13	Г	В, а.с. – З, К.С. – В	П
75.	910/9771/14	Г	Ч.З., а.с. – З	П
76.	200/11909/14-ц	Ц	В	
77.	20/39	Г	В	
78.	9/138	Г	П.З.	
79.	9/149	Г	П.Т.	
80.	9/323	Г	В	
81.	16/5005/9712/2011	Г	П.П.	
82.	5015/2065/11	Г	В, а.с. – В	
83.	2-1551/11	Ц	М.У.	П
84.	33/207	Г	В, а.с. – В	

85.	2-9112/11	Ц	Ч.З.	П
86.	2-2326/11	Ц	Ч.З.	П
87.	22ц/796/7402/2014	Ц	В	
88.	760/1951/15-ц	Ц	В	
89.	667/10256/14-ц	Ц	Ч.З., а.с. – В	
90.	591/8081/15-к	К	В	*
91.	621/2944/15-ц	Ц	В	
92.	33ц-954кк/2007	Ц	В	
93.	3-756/11	А	В	
94.	809/3640/15	А	В, а.с. – В	*
95.	22-15550/11	Ц	В	
96.	640/1067/13-ц	Ц	Ч.З.	
97.	6-40871св13	Ц	В	
98.	204/5777/15-ц	Ц	В	П
99.	644	Ц	З	
100.	175/58/13-к	К	З	
101.	22ц-3709/11	Ц	В	М
102.	758/1464/15-к	К	З	П
103.	914/4177/13	Г	В, а.с. – В	
104.	39/286	Г	В	
105.	2/15-09	Г	Ч.З.	
106.	2-1120/11	Ц	Ч.З.	
107.	2-1099/11	Ц	Ч.З.	М, П
108.	2-1099/11	Ц	Ч.З.	П
109.	2-1694/11	Ц	З	П
110.	2-449-1/10	Ц	З	П
111.	569/18816/13-ц	Ц	Ч.З., а.с. – Ч.З.	
112.	733/340/14-ц	Ц	Ч.З., а.с. – В	М
113.	122/8557/2012	Ц	В, а.с. – В	
114.	22-ц/796/188/2013	Ц	В	
115.	757/2731/13-ц	Ц	В	
116.	2а-17692/12/2670	А	В, а.с. – В, К.с. – В + Н.п. – З, а.с. – З, К.с. – В	
117.	753/13021/13-ц	Ц	В	
118.	14/353-39/156	Г	З	
119.	22ц-3348/09	Ц	В	М, П
120.	2а-6834/10/1270	А	В	*
121.	4-1316/12	К	З, а.с. – Ч.З.	
122.	6-9779св13	Ц	Ч.З.	
123.	910/26288/14	Г	Ч.З.	П
124.	826/8158/16	А	Ч.З., а.с. – В, К.с. – П.Т.	*
125.	784/3180/13	К	Ч.З.	П
126.	208/3194/16-ц	Ц	Ч.З.	*
127.	599/136/14-ц	Ц	В, а.с. – З	
128.	753/4111/16-ц	Ц	В, а.с. – В, К.с. – П.Т.	
129.	461/8526/16-к	К	В, а.с. – З	*
130.	621/1537/14-ц	Ц	В	М
131.	910/29402/15	Г	Ч.З., а.с. – В, К.с. – З.Ч., ВСУ – В	П
132.	910/15074/14	Г	З, а.с. – В, К.с. – В, ВСУ – В;	

			а.с. – Ч.З., К.С. – В	
133.	213/2580/13-к	К	З, а.с. – В	
134.	10-24/08	Г	В	
135.	8/29	Г	В	
136.	2-2914/11	Ц	В	*
137.	9/121/2011	Г	В	
138.	2а-8805/08/1370	А	В, а.с. – В, К.С. – П.Т.	*
139.	925/1744/13	Г	В	
140.	755/11550/14-ц	Ц	В	
141.	369/3617/15-ц	Ц	З	
142.	347/1336/15	Ц	З, а.с. – В + Н.П. – З, а.с. – В, К.С. – П.Т.	
143.	755/12165/15-ц	Ц	В, а.с. – Ч.З., К.С. – Ч.З., а.с. – Ч.З.	
144.	755/1965/15-ц	Ц	В, а.с. – В, К.С. – В	
145.	826/15119/15	А	В, а.с. – В, К.С. – П.Т.	
146.	359/11744/15-ц	У	З, а.с. – В, К.С. – В	
147.	2-1175/10	Ц	В	
148.	9/174	Г	Ч.З.	
149.	369/13976/15-ц	Ц	В, а.с. – В, К.С. – П.Т.	
150.	33/198	Г	В	
151.	910/6193/16	Г	М.У.	М
152.	910/27626/14	Г	Ч.З.	
153.	910/27708/14	Г	Ч.З.	
154.	326/1327/16-к	К	З	
155.	2604/7425/12	К	З	П
156.	375/2919/17	Ц	В, а.с. – П.Т.	
157.	326/361/17	К	З	
158.	205/3287/16-ц	Ц	В	
159.	755/14460/13-ц	Ц	З	
160.	11-121/08	К	З	П
161.	607/3404/16-ц	Ц	З	П
162.	127/18723/13-к	К	В, а.с. – В	
163.	2-351/11	Ц	З	*
164.	755/14110/15-ц	Ц	В, а.с. – Ч.З., К.С. – П.Т.	
165.	34/436	Г	В	
166.	2-65/11	Ц	В	
167.	916/1802/14	Г	В, а.с. – В, К.С. – З + Н.П. +В.П.	
168.	916/2281/14	Г	В, а.с. – В, К.С. – З + Н.П. +В.П.	
169.	22-ц/796/7741/2014	Ц	В	
170.	918/815/14	Г	В	
171.	2-4491/11	Ц	В	
172.	161/22399/13-ц	Ц	З, а.с., М.У.	П
173.	2-54/11	Ц	Ч.З.	
174.	754/8971/15-ц	Ц	В, а.с. – Ч.З., К.С. – В	П
175.	908/42/16	Г	Ч.З.	П
176.	755/16936/15-ц	Ц	В	
177.	22-3733/2012	Ц	З	

178.	2-227/10	Ц	В	*
179.	523/7054/16-ц	Ц	ч.з.	
180.	753/22082/15-ц	Ц	ч.з., а.с. – В, К.С. – В	
181.	204/2693/16-ц	Ц	з, а.с. – П.Т.	П
182.	522/2994/16-ц	Ц	з, а.с. – з	
183.	205/3099/16-ц	Ц	В, а.с. – П.Т.	
184.	357/2264/16-ц	Ц	ч.з., а.с. – з, К.С. – П.Т.	
185.	205/3286/16-ц	Ц	ч.з.	
186.	915/144/17	Г	В, а.с. – П.Т.	
187.	915/808/16	Г	ч.з.	П
188.	910/27258/14	Г	В.П.	
189.	22ц/778/353/14	Ц	В	
190.	22а-526	Ц	В	
191.	369/9066/16-ц	Ц	В, а.с. – В	
192.	2-354/2009	Ц	з	
193.	1-415/08	К	ч.з.	П
194.	0308/2732/2012	К	з, а.с. – з	
195.	11/44/09	К	В	
196.	331/213/14-ц	Ц	ч.з.	
197.	425/2000/14-к	К	В	*
198.	11/279-07-8387	Г	ч.з.	
199.	08/271-07	Г	ч.з.	П
200.	27/179-08(н.р.08/271-07)	Г	ч.з.	
201.	27/179-08(н.р.	Г	ч.з.	
202.	15/218-33-09	Г	ч.з.	П
203.	15/208-33-09	Г	В	П
204.	2-3280/11	Ц	В	
205.	728/2662/13-ц	Ц	з	
206.	369/9557/15-ц	Ц	ч.з.	
207.	918/1498/14	Г	ч.з.	П
208.	918/1076/15	Г	В	
209.	22-775/2007	Ц	В	М
210.	11-449/2006р.	К	ч.з.	
211.	11-568/2008	К	В	*
212.	22ц-1477/2008	Ц	ч.з.	М
213.	2-1148\10\09	Ц	В	
214.	916/991/16	Г	ч.з.	
215.	3/325/07-нр	Г	В	М
216.	569/17272/15-ц	Ц	з	М
217.	21/24	Г	ч.з.	
218.	915/1206/16	Г	ч.з.	П
219.	702/982/16-а	А	В	М
220.	915/904/16	Г	ч.з.	П
221.	752/11583/15-ц	Ц	з	*
222.	808/782/17	А	В	*
223.	915/49/17	Г	Т.П.	П
224.	461/781/17	Ц	В	
225.	1-415/2008	К	з	
226.	11-124/10	К	з	
227.	910/13759/14	Г	ч.з.	М

228.	01/76-68	Г	В	
229.	0308/13778/12	К	ч.з.	П
230.	161/13778/13-к	К	ч.з.	П
231.	904/7767/16	Г	В	
232.	68/135-10	Г	файл у реєстрі, але недоступний	
233.	39/98	Г	з	
234.	757/17653/17-к	К	з	
235.	2610/24162/2012	А	з, а.с. – в, р.с.	

Джерело: власне дослідження.

Додаток К

Орієнтовний тематичний план спецкурсу з плагіатознавства
(пропонується 8 лекцій і 8 практичних занять)

Тема 1. Розуміння суті та кваліфікуючих ознак плагіату як явища, що має соціальнокомунікаційну природу, у світі загалом і в Україні зокрема. Історія плагіату та боротьби з ним. Дослідження плагіату. Причини вдавання до плагіату. Плагіат у контексті академічної доброчесності.

Тема 2. Осмислення різних аспектів вияву плагіату: *юридичного* (плагіат як порушення авторського права, вияв правового нігілізму та зловживання правом на творчість), *аксіологічного* (плагіат як деструктивна ціннісна трансформація), *морально-етичного* (плагіат як порушення етичних норм і моральних приписів), *загальнофілософського* (плагіат у контексті теорій симуляції і симулякрів, семіоцентризму, постмодернізму тощо), *соціальнокомунікаційного* (гіпертекст і плагіат, плагіат (копіпаст, рерайт) як причина, що може призвести до маргіналізації журналістської професії).

Тема 3–4. Види плагіату. Класифікації плагіату. Способи вчинення плагіату. Тексти з ознаками девіацій: «плагіат ідей»; «самоплагіат» / «авторське дублювання наукових результатів»; «перенасиченість тексту цитатами». Технології плагіату: рерайт, копіпаст (чорний, сірий, білий), парафраз, компіляція. Фабрикація і фальсифікація, їх використання під час вдавання до плагіату. Сфери вчинення плагіату.

Тема 5. Особливості рецепції плагіату. Ставлення до привласнення чужих творів соціуму загалом і журналістської спільноти зокрема – на рівні науково-педагогічному, професійному, освітянському (підготовка фахівців галузі). Рецепція плагіату в контексті культури постмодернізму. Творче переосмислення чужих ідей, інтертекст, цитатна література. Представлення теми плагіату в ігровому кіно як варіант рецепції явища. Особистий досвід людини в переосмисленні ставлення до плагіату.

Тема 6. Плагіат і мас-медіа. Плагіат, до якого вдаються журналісти, і плагіат журналістських матеріалів. Плагіат матеріалів про плагіат як різновид останніх. Зусилля мас-медіа в боротьбі з плагіатом. Особливості висвітлення плагіатних скандалів українськими та світовими мас-медіа. Плагіат у медіакритика.

Тема 7. Практика судочинства і плагіат. Найрезонансніші справи, пов'язані з плагіатом в Україні й у світі. Рішення суду, атестаційних комісій, морально-етична і правова оцінка. Особливості відповідальності за вчинення плагіату в академічному та професійному середовищах.

Тема 8. Запобігання плагіату і боротьба з ним. Плагіат і розвиток Мережі. Ефективність використання систем виявлення плагіату. Державні ініціативи. Діяльність громадських ініціатив в Україні та у світі.

У системі домашніх завдань курсу можна використати вправи на правильне складання парафразів, компіляцій, коректне цитування; а також наші дані щодо особливостей представлення теми плагіату в ігровому кіно: теоретичний матеріал + перегляд фільму + написання есе або рецензії, що розвиває і критичне

мислення, і творчий потенціал, і професійні вміння майбутнього журналіста, і унеможливлене вдавання до плагіату (маємо відповідний досвід організації такої системи навчання). Додамо також: якщо йдеться про студентів не творчих спеціальностей, то, втім, розвиток критичного мислення й уміння грамотно викладати думки однаково важливі.

Для перегляду пропонуємо такі фільми:

«Великі очі» (Big Eyes, 2014, США, Канада). Головні ролі: Емі Адамс, Крістоф Вальц, Денні Г'юстон, Крістен Ріттер. Режисура: Тім Бертон.

«Залізничний роман» (Roman de gare, Франція, 2007). Головні ролі: Домінік Пінон, Фанні Ардан, Мішель Берньє, Міріам Буайє, Зінедін Суалем. Режисура: Клод Лелюш.

«Ідеальний чоловік» (Un home idéal, 2015, Франція). Головні ролі: П'єр Ніне, Ана Жирардо, Андре Маркон, Валерія Каваллі. Режисура: Ян Гозлан.

«Мої слова, моя брехня, моє кохання» (Lila, Lila, 2009, Німеччина). Головні ролі: Даніель Брюль, Ханна Херцшпунг, Генрі Хюбхен, Кірстен Блок. Режисура: Ален Гспонер.

«Слова» (The Words, 2012, США). Головні ролі: Бредлі Купер, Джеремі Айронс, Зої Салдана, Денніс Куейд, Олівія Вайлд. Режисери й автори сценарію – Браян Клагман і Лі Стернтал.

«Таємне вікно» (Sekret Window, 2004, США). Головні ролі: Джонні Депп, Джон Туртурро, Марія Белло, Тімоті Хаттон. Режисура: Девід Кепп.

«Убивця ворон» (A Murder of Crows, 1998, США). Головні ролі: К'юба Гудінг молодший, Том Берінджер. Режисер і сценарист – Роуді Херрінгтон.

«Художник» (El artista, 2008, Аргентина, Італія). Головні ролі: Альберто Лаїсека, Серхіо Панхаро, Андрес Дюпра, Енріке Гаглієсі, Ана Лаура Лоза. Режисери – Маріо Кон, Гастон Дюпра.

«Інший чоловік» (Un autre homme, 2008, Швейцарія). Головні ролі: Робін Харш, Наташа Кучумов, Елоді Вебер, Жорж-Анрі Депра. Режисер і сценарист – Лайонел Байер.

Зрозуміло, що такий спецкурс вимагає розроблення не тільки навчальної і робочої навчальної програм (основою яких може бути представлений тематичний план), а повного комплексу методичного забезпечення, тобто, крім програм, потрібен навчально-методичний комплекс і навчальний посібник, які ми збираємось розробити в найближчому майбутньому на основі нашої дисертації.

ДОДАТОК Л

Список публікацій за темою дисертації

Основні наукові результати дисертації відображені у таких публікаціях:

1. Рижко О.М. Плагіат як соціальнокомунікаційне явище: монографія / О. М. Рижко. – Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2017. – 388 с.
2. Рижко О. М. Основні чинники поширення плагіату / Spreading of plagiarism: main factors [Електронний ресурс] / О. М. Рижко // Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal. – 2016. – № 04 (12). – Режим доступу до ресурсу: http://sp-sciences.io.ua/s2596462/ryzhko_olena_2016._spreading_of_plagiarism_main_factors._social_and_human_sciences._polish-ukrainian_scientific_journal_04_12_
3. Рижко О. М. Тексти з ознаками девіацій / Texts with signs of deviations [Електронний ресурс] / О. М. Рижко // Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal. – 2016. – 02 (10). – Режим доступу до ресурсу: https://sp-sciences.io.ua/s2617765/ryzhko_olena_2017._texts_with_signs_of_deviations._social_and_human_sciences._polish-ukrainian_scientific_journal_02_10_
4. Рижко О. М. Плагіатні технології / Plagiarism technologies [Електронний ресурс] / О. М. Рижко // Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal. – 2017. – 01 (13). – Режим доступу до ресурсу: https://sp-sciences.io.ua/s2603583/ryzhko_olena_2017._plagiarism_technologies._social_and_human_sciences._polish-ukrainian_scientific_journal_01_13_
5. Рижко О. М. Аналіз судових справ, що стосуються плагіату / Analysis of court cases related to plagiarism [Електронний ресурс] / О. М. Рижко // Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal. – 2017. – 02 (14). – Режим доступу до ресурсу: https://sp-sciences.io.ua/s2614414/ryzhko_olena_2017._analysis_of_court_cases_related_to_plagiarism._social_and_human_sciences._polish-ukrainian_scientific_journal_02_14_
6. Рижко О.М. Плагіат як проблема аксіологічна / О. М. Рижко // Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal. – 2017. – 03 (15). – Режим доступу до ресурсу: https://sp-sciences.io.ua/s2617752/ryzhko_olena_2017._plagiarism_as_an_axiological_problem._social_and_human_sciences._polish-ukrainian_scientific_journal_03_15_
7. Рижко О. М. Особливості сприйняття плагіату в середовищі студентської молоді / О. М. Рижко // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. – 2016. – IV(15), Issue: 90. – P. 27–31.
8. Рижко О. М. Рецепція плагіату – експертне опитування / О. М. Рижко // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. – 2016. – IV(16), Issue: 95. – P. 74–78.
9. Рыжко Е. Н. Проблемы текстовых заимствований в учебных и научных работах / Е. Н. Рыжко // Журналистский ежегодник. – 2016. – №5. – С. 41–44.

10. Рыжко Е. Н. СМИ как фактор влияния на ценностные предпочтения студентов-журналистов / Е. Н. Рыжко // Журналистский ежегодник. – 2013. – № 2. – Ч. I. – С. 81–84.

11. Рижко О. М. Право на творчість і плагіат / О. М. Рижко // Держава та регіони : наук.-виробн. журнал. Серія : Соціальні комунікації. – 2017. – № 1(29). – С. 38–42.

12. Рижко О. М. Боротьба з плагіатом у контексті проблеми академічної чесності: соціальнокомунікаційний аспект / О. М. Рижко // Держава та регіони : наук.-виробн. журнал. Серія : Соціальні комунікації. – 2017. – № 3(31). – С. 40–47.

13. Рижко О. М. Способи вчинення плагіату / О. М. Рижко // Держава та регіони : наук.-виробн. журнал. Серія : Соціальні комунікації. – 2017. – № 2(30). – С. 31–37.

14. Рижко О.М. Група «Плагіат» як сегмент антиплагіатного дискурсу / О. М. Рижко // Актуальні питання масової комунікації : науковий журнал / голов. ред. В. В. Різун; Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2016. – Вип. 20. – С. 49–60.

15. Рижко О. М. Співвідношення понять «ідея» та «плагіат» / О. М. Рижко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: «Соціальні комунікації». – 2016. – Вип. 10. – С. 45–54.

16. Рижко О. М. Особливості розкриття теми плагіату в ігровому кіно / О. М. Рижко // Держава та регіони : наук.-виробн. журнал. Серія : Соціальні комунікації. – 2016. – № 4(28). – С. 14–20.

17. Рижко О. М. Плагіат: складники розуміння / О. М. Рижко // Держава та регіони : наук.-виробн. журнал. Серія : Соціальні комунікації. – 2016. – № 3(27). – С. 40–48.

18. Рижко О. М. Плагіат у соціальнокомунікаційному вимірі: варіант дослідження / О. М. Рижко // Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства / відп. ред. М. М. Романюк; НАН України, ЛННБУ ім. В. Стефаника, НДІ пресознавства. – Львів, 2014. – Вип. 4(22). – С. 293–299.

19. Рижко О. М. Парадигма європейських цінностей у віддзеркаленні українських ЗМІ / О. М. Рижко // Держава та регіони : наук.-виробн. журнал. Серія : Соціальні комунікації. – 2014. – № 1–2. – С. 36–40.

20. Рижко О. М. Концепція ціннісних орієнтирів сучасної людини (на матеріалі медійних виступів Блаженнішого Любомира Гузара) / О. М. Рижко // Наукові записки Інституту журналістики : зб. наук. праць. – К. : Ін-т журн-ки ім. Тараса Шевченка, 2014. – Т. 54. – Січень–березень. – С. 103–106.

21. Рижко О. М. Аксиологічні доміанти в публіцистиці І. Дзюби / О. М. Рижко // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника : зб. наук. праць. – Львів : ЛННБ України ім. В. Стефаника, 2013. – Вип. 5 (21). – С. 248–257.

22. Рижко О. М. Етностиль як елемент ціннісної парадигми сучасних українців у віддзеркаленні мас-медіа / О. М. Рижко // Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства : зб. наук. праць. – Львів : ЛННБУ ім. В. Стефаника, НДІ пресознавства, 2013. – Вип. 3(21). – С. 395–409.

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

23. Рыжко Е. Н. Проблема плагиата: решать сейчас не стоит откладывать / Е. Н. Рыжко // Международная журналистика-2017: идея интеграции интеграций и медиа : материалы VI Междунар. науч.-практ. конф., Минск, 16 февр. 2017 г. / сост. Б. Л. Залесский ; под общ. ред. Т. Н. Дасаевой. — Минск : Изд. центр БГУ, 2017. — 390 с. — С. 246–253.

24. Рижко О. М. Плагиат і нетикет / О. М. Рижко // Актуальні проблеми соціальних комунікацій: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 2–3 червня 2017 р. — Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2017. — 140 с. — С. 115–118.

25. Рижко О. М. Копіпаст у контексті проблеми плагиату / О. М. Рижко // Новинний контент аудіовізуальних мас-медій у соціальному вимірі : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 5 квітня 2017 р.). — К. : ІЖ, 2017. — 224 с. — С. 74–77.

26. Рижко О. М. Точність слововживання у контексті проблеми плагиату / О. М. Рижко // Мова. Суспільство. Журналістика : зб. матер. і тез XXIII міжнар. наук.-практ. конф. з проблем функціонування і розвитку української мови «Мова. Суспільство. Журналістика» (Київ, 6 квітня 2017 р. — К. : Вид. Паливода А. В., 2017. — 104 с. — С. 58–63.

27. Рижко О. М. Боротьба з плагиатом: даремні наші сподівання? / О. М. Рижко // Соціальні комунікації і нові комунікаційні технології : Матер. всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2016. — 168 с. — С. 157–160.

28. Рижко О. М. Боротьба з плагиатом як неодмінна умова становлення гармонійної особистості / О. М. Рижко // Філософія, теорія та практика випереджаючої освіти для сталого розвитку: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції. 17 листопада 2016 р., м. Дніпро, ДОШПО. Частина I / Наук. ред. О.Є.Висоцька. — Дніпро: РоялПринт, 2016. — 270 с. — С. 72–74.

29. Рижко О. М. Матеріали ЗМК про плагиат / О. М. Рижко // Сучасний мас-медійний простір: реалії та перспективи розвитку : матер. II Всеукр. наук.-практ. конф. (12–13 жовтня 2016 року) [наук. ред. В. М. Каленич]. — Вінниця, 2016. — 353 с. — 85–89.

30. Ryzhko O. Facebook as a platform for counteraction to plagiarism [Електронний ресурс] / O. Ryzhko // PROCEEDINGS THE SEVENTH WORLD CONGRESS «AVIATION IN THE XXI-st CENTURY» («Safety in Aviation and Space Technologies») September 19–23, 2016. — P. 7.2.1–7.2.5. — Режим доступу до ресурсу: <http://congress.nau.edu.ua/doc/congress-2016/Congress2016.pdf>.

31. Рижко О. М. Види плагиату: особливості сприйняття [Електронний ресурс] / О. М. Рижко // Перспективні напрямки дослідження українського медійного контенту: фундаментальні та прикладні аспекти : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції [наук. ред. В. Різун; упоряд. Т. Скотникова, А. Волобуєва]. — К. : Інститут журналістики, 2016. — 328 с. — С. 125–131. — Режим

доступу до ресурсу: <http://www.journ.univ.kiev.ua/periodyka/index.php/60-fv/103-journkonf.html>.

32. Рыжко Е. Н. Плагиат и новейшие медиа [Электронный ресурс] / Е. Н. Рыжко // Журналістыка-2015: стан, проблеми і перспективы : матеріялы 17-й Міжнар. навук.-практ. канф., 12–13 ліст. 2015 г ., Мінск / рэдкал. : С.В. Дубовік (адк. рэд.) [і інш.]. – Вып. 17. – Мінск : БДУ, 2015. – 522 с. – С. 448–451. – Режим доступу до ресурсу: http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/122109/1/Theses_journ_bsu_2015.pdf

33. Рижко О. М. Розуміння проблеми плагиату в середовищі студентської молоді [Електронний ресурс] / О. М. Рижко // Матеріали XII міжнародної науково-технічної конференції «АВІА–2015». – К.: НАУ, 2015. – С. 32.17–32.20. – Режим доступу до ресурсу: http://avia.nau.edu.ua/doc/2015/AVIA_2015.pdf.

34. Рижко О. М. Роль мовностилістичних засобів у процесі рерайтинга // Мова. Суспільство. Журналістика / Language. Society. Journalism : XXI міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 3 квітня 2015 р. : зб. матер. – К. : Видавець Паливода А. В., 2015. – С. 64–68.

35. Рижко О. М. Мас-медіа та цінності / О. М. Рижко // Матеріали Міжнар. навук.-практ. конф. «Україна-Польща: діалог культур в контексті євроінтеграції». 25–27 вересня 2014 р. – Запоріжжя: ЗДІА, 2014. – Т.ІІ. – С. 144–146.

36. Ryzhko O. Ukrainian media in the context of axiology / O. Ryzhko // THE SIXTH WORLD CONGRESS «AVIATION IN THE XXI-st CENTURY» («Safety in Aviation and Space Technologies») September 23–25, 2014, Vol. 2. – P. 7.2.1.–7.2.4.

37. Рижко О. М. Ціннісні настанови в матеріалах рубрики «Культура» часопису «Дзеркало тижня» : мовні засоби вираження/ О. М. Рижко // Мова. Суспільство. Журналістика : XX міжнар. навук.-практ. конф., Київ, 11 квітня 2014 р. : тези доп. – К., 2014. – С. 103–106.

Додаток М
Відомості про апробацію дисертації

1. I Всеукраїнська наукова конференція «Публіцистика в просторі соціальних комунікацій: проблеми теорії та історії», присвячена 60-річчю професора В. М. Галич (15 листопада 2013 р., м. Луганськ, заочна участь).
2. XX міжнародна науково-практична конференція з проблем функціонування і розвитку української мови «Мова. Суспільство. Журналістика» (11 квітня 2014 р., м. Київ, очна участь).
3. Міжнародна науково-практична конференція «Україна–Польща: діалог культур в контексті євроінтеграції» (25–27 вересня 2014 р., м. Запоріжжя, заочна участь).
4. The sixth world congress «Aviation in the XXI-st century» («Safety in Aviation and Space Technologies») (23–25 вересня 2014 р., м. Київ, очна участь).
5. XII міжнародна науково-технічна конференція «АВІА–2015» (28–29 квітня 2015 р., м. Київ, очна участь).
6. XXI міжнародна науково-практична конференція «Мова. Суспільство. Журналістика / Language. Society. Journalism» (3 квітня 2015 р., м. Київ, очна участь).
7. Всеукраїнська науково-практична конференція «Перспективні напрямки дослідження українського медійного контенту: фундаментальні та прикладні аспекти» (7 квітня 2016 р., м. Київ, очна участь).
8. Scientific and Professional Conference «Humanities and Social sciences in the Era of Globalization – 2016» (28 травня 2016 р., м. Будапешт; включена до науково-метричної бази, заочна участь).
9. Proceedings the seventh world congress «Aviation in the XXI-st century» («Safety in Aviation and Space Technologies») (19–23 вересня 2016 р., м. Київ, очна участь).
10. Scientific and Professional Conference «Science without boundaries – development in 21st century» (28 серпня 2016 р., м. Будапешт; включена до науково-метричної бази, заочна участь).
11. II Міжнародна наукова конференція «Українські медіа в європейському інформаційно-комунікаційному просторі: історія, стан, перспективи» (21–24 вересня 2016 р., м. Ужгород–Берегово, заочна участь).
12. II Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасний мас-медійний простір: реалії та перспективи розвитку» (12–13 жовтня 2016 р., м. Вінниця, заочна участь).
13. Всеукраїнська науково-практична конференція «Філософія, теорія та практика випереджаючої освіти для сталого розвитку» (26 листопада 2016 р., м. Дніпро, заочна участь).
14. 17-я Міжнародная науково-практична конференція «Журналістика-2015: стан, проблеми і перспективи» (12–13 листопада 2015 р., м. Мінськ, заочна участь).

15. Всеукраїнська науково-практична конференція «Соціальні комунікації і нові комунікативні технології» (16–17 грудня 2016 р., м. Запоріжжя, заочна участь).
16. 6-я Международная научно-практическая конференция «Международная журналистика-2017: идея интеграции интеграций и медиа» (16 лютого 2017 р., м. Мінськ, заочна участь).
17. Всеукраїнська науково-практична конференція «Новинний контент аудіовізуальних мас-медій у соціальному вимірі» (5 квітня 2017 р., м. Київ, очна участь).
18. XXIII Міжнародна науково-практична конференція з проблем функціонування і розвитку української мови «Мова. Суспільство. Журналістика» (6 квітня 2017 р. м. Київ, очна участь).
19. Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми соціальних комунікацій» (2–3 червня 2017 р., м. Запоріжжя, заочна участь).
20. Scientific and Professional Conference «Humanities and Social sciences in the Era of Globalization – 2016» (28 травня 2016 р., м. Будапешт; включена до науково-метричної бази, заочна участь).